MORES GENT.

ἀπολογία
excusatio.

Voluntario facinori nulla est excusatio impudentia.
imprudentia.

MORES, LEGES, ET RITVS OMNIVM GENTIVM,

*

Per I. Boëmum Aubanum, Teutonicum, ex multis clarissimis rerum scriptoribus collecti.

Ex Nicol. Damasceni historia excerpta quædam ejusdem argumenti.

Itidem & ex Brasiliana I. Letij historia.

Fides, religio, & mores Æthiopum, ac deploratio Lappianæ gentis, Damiano à Goës auctore.

De Æthiopibus etiam nonnulla ex Ios. Scaligeri lib. VII. de Emendatione temporum.

Cum Indice locupletissimo.

QVOD TIBI FIERI NON VIS, ALTERI NE FECERIS.

APVD I. TORNAESIVM,
CIↃ. IↃCIIII.

HENDECASYLLAbon ad lectorem.

Non sic Herodotum, haud quidem Strabonẽ,
Haud Trogum, neque Plinium, haud Solinum.
Scriptorẽ haud Siculum, haud senem Berosum,
Facundis aliquem nec ex nouellis,
Non Papamq́; Pium, Sabellicumq́;
De rebus breuiùs fideliusq́;
His tractasse. Videre nationes
Hîc omnes Asiæ queas vagantes,
Persas, atq; Arabes, Scythas, & Indos,
Parthos, Assyrios, Syrosq́; Medos:
Europæ pariter Getas, Dacasq́;,
Thraces, Sauromatasq́;, Pannonesq́;,
Germanos, Italos, Gallos, Iberos,
Hybernos quoq;, Cantabros, Britannos:
Et gentes titulo sub Africano,
Pœnos, Aethiopes, & incolentes
Ægyptum, & Libyæ aridas arenas,
Nonnullasq́; per insulas morantes:
Turcarum insuper atq; Tartarorum
Sectas, Christigenumq́; nationum,
Quæ latè dominantur, & gubernant
Nunc regna, imperia, atque principatus
Mundum prævalidè per vniuersum.

SIGISMVNDO GRYM, AVGVSTANO, OPTIMARVM artium & Medicinæ eximio Doctori, Ioannes Boëmus Aubanus Teutonicus S.

*

COLLATVRVS me ad celeberrimum hunc morem, quo omnes, qui vnquam à se scriptos libros in lucem dedere, vnum aut plures è præstantioribus viris eligere solent, quibus, velut defensoribus patronis, illos adscribant, dedicentq;: Quum huc atque illuc multum diuq; circumspicerẽ, cui & ego lucubrationes hasce meas de Gentium moribus, ac earundem viuendi ratione, nominatim dedicare, & ad propugnandum tradere cũ primis velim, cui acceptas fore confiderem: nemo mihi te, splendidißime Doctor, cùm dignior, tum aptior occurrit: non eo solùm, quòd eas sub expensis tuis, tuoq; sub mundißimo castigatißimoq; literario prælo impressurus laudem (quantulacumque mihi vnquam à grato & humano lectore pro habitis laboribus cesserit) communem mecum habiturus sis: verùm quòd te materia ea haud mediocriter delectari notãter cognoui, quũ anno superiori similes libellos duos, vnũ de Septẽtrionalibus Gentibus, cuius auctor Matthias de Michau, aliũ de

de Meridionalibus cuiusdam Ludouici de Bononia, impresseris: meq; librum præsentem in Germanicam linguam nostrã transferre interpretariq; adhortatus sis. Et hoc dignissimè: quippe qui optimè diu anteà hæc atq; alia, quæ de externis nationibus memorantur, omnia cognoris, sciasq;: licet non ex leuibus circulatoribus, non ex vagis mẽdicis, qui vt vulgò admirationes, acceptioresq; sint, adeò nefandissimè absq; omni verecundia plerumq; mentiuntur, vt non ipsis modò non fides etiã minima habeatur, verùm omnibus iuxtà, qui aliquid de his aut scribunt, aut recitãt: Sed ex grauium fide dignissimorum auctorũ scriptis, quibus perdius & pernox tu quoq; quandocumq; à medicis curis vacare datur, operam summam impendis. Atq; exhinc homini in publica præsertim administratione cõstituto nihil vtilius, nihil gloriosius, iucũdiusq; magis, quàm veraciter aut legendo aut peregrinando cognoscere, qua religione, quibus moribus, qua regiminis forma, quibus legibus, institutisq; aliæ per orbem gentes vitam traducant. Quod ita compertum est, vt illis, qui extra patrios agros ad secundum vix lapidẽ vnquam peruenerint, quiq; ingenuorum morum & artium in iuuentute parum aut nihil perceperint, quamuis naturæ suæ bonitate opulenti, fæcundi & solertes satis superq; in patriæ sinu populos moderentur & vrbes: tantum tamen felicitatis adimatur, vt propemodũ pro despicato quicquid

dicans

dicāt faciantq́;, ab omnibus habeatur. E diuerso alijs, qui peregrè aliquādo profecti, sub fidelib⁹ & eruditis praeceptoribus in claris probeq́; institutis vrbibus egregia multa viderint, didicerintq́;, tantum gloriae & maiestatis adijciatur, vt nihil ab eis attentetur, nihil fiat, quod nō secus, quàm à diuinissimo oraculo praeceptū alacriter non omnes amplectantur, cunctisq́; non summè placeat. Quapropter, ornatissime Sigismūde, scripta haec nostra, quae ex multis praeclarissimis rerum scriptoribus, iam triennio fermè non sine maximis laboribus in librū istum collegi, congessi, & quantum ingenio atque industria potui, augmētaui, à me obuijs manibus & serena fronte suscipe, susceptaq́; tāta diligētia, tanta fidelitate perlege, perlustra, examina, ab omniq́; macula expurga, vt nihil vsquam praetermittatur, nihil praeterfluat, quod secum minutuli quippiam subripiat inuoluatq́;, quod postea à lynceis vitilitigatorū obstrigillatorumq́; oculis inuētum, sphingeis vnguibus enodatum, vipereis linguis compunctum, exsibilatumq́;, in famae & nominis nostrorum amborum dispendium, atq; obfuscationem in omnibus triuijs pro fabula iactetur. Quod vbi diligentissimè perfeceris, sub daedaleo tuo literario praelo accuratissimè imprimere curabis.

Vale.

IOAN. BOEMI AVBANI TEVTONICI AD LECTOREM

*

PRAEFATIO.

Auctores quos in hoc opere sequitur.

MEMORABILIORES gētiū mores, ritus, leges, locorumq; vbi degunt situs, quos Historiæ pater Herodotus, Diodorus Siculus, Berosus, Strabo, Solinus, Trogus Pōpeius, Ptolemæus, Plinius, Cornelius Tacitus, Dionysius Afer, Pomponius Mela, Cæsar, Iosephus: & ex recentioribus nonnulli, Vincentius, Aeneas Syluius, qui postea Pij secundi Pontificis maximi nomen tulit: Antonius Sabellicus, Ioannes Nauclerus, Ambrosius Calepinus, Nicolaus Perottus in Cornucopijs: alijq; permulti clarissimi rerum scriptores in commentarijs suis diffusè & ceu per partes celebrauêre: vt in vno libro cōscriptos haberes, facileq; quādo vsus deposceret inuenires, historiarum lector cultorq; studiosissime, per otium succisiuis horis vndiq; conquisiui, collegi, & in diarium hunc conscripsi, digessi: non spe lucri vllius, non popularis auræ ambitione: verumen

Causa quæ eum ad scribēdum impulerit.

rumenimuerò tam libero & planè otioso studio, quàm rei ipsius mira dulcedine atque vtilitate. Congessi, inquam, tum veteres, tum recentes, bonos item & malos, indifferenter, vt ipsis tãquam præsentissimis atque optimis exẽplis perspectis vitam instituendo, laudabiles sanctosq; æmulabundus secteris, culpabiles & obscœnos vitabundus prætereas: Cognoscasq;, mi lector, quàm pulchrè & fœliciter hodie, quàm item incultè & simpliciter olim primi mortalium, à creatione sua ad generale vsque diluuiũ & vltrà multis seculis, terra fusi vixerint: quum in vsu adhuc æs signatum haberent nullum, mercimonia nulla, beneficia mutuò beneficijs æquarent, nihil proprij cuiquam esset: quẽadmodũ aër & cælum, ita terra & aqua omnibus communes: Non honoribus, non diuitijs inhiarent: quum quisque sibi & admodum paucis contentus in rure sub dio, aut saltem vmbrosa sub arbore aliqua, humilíve casa, cum consorte vna vel pluribus, cum dulcibus natis securus & penè otiosus ageret, congestis agrorum fructibus, pecorúmque lacte vesceretur, aquam potaret, vestimentum ex arborum corticibus latísque folijs primùm, deinde ex inconcinnatis animalium pellibus sibi consueret: nullis obseptus mœnibus, nullis fossis, liber vagansq; inter libera & vagantia pecora, vbicumq; nox deprehenderit, resideret: non latrones, non fures vllos metueret: lætus prorsusq; ignarus eorum

Libelli farrago.

Vtilitates enumerat.

Mortalium veterũ simplex vita.

Securitas & libertas.

omnium esset. Quæ posteà vnà cum adolescente mundo ex varijs discordibus mortalium studijs, voluntatibus, æmulationibus, subsequuta sunt, quando propter fructuum absque cultura nascentium insufficientiam, aliarumq; rerum defectum, bestiarum hominumq; externorum in primis crebram incursionem, grassantemq; violentiam, congregati hominum cœtus eam peruagandi nocendiq; libertatem communibus auxilijs prohibituri: quiq; sibi certos terræ limites, certos agros vendicauêre, in quibus coadunatis tugurijs populariter habitare cœpêre: se muris ac fossis præmunire, legesq; sibi & magistratus, vt pacatè & ipsi inter se viuerent, eligere. Iam non ex rure, non ex pecore solùm, sed varijs inuentis artificijs, varijsq; laboribus vitæ emolumenta quærere: per mare colligatis ratibus quàm longissimè, deportandi primùm colonias gratia, deinde mercandi, ire: iunctis equis curribus vti, æs in monetam signare, cultiùs molliusq; vestiri, humaniùs loqui, pacatiùs conuersari, splendidiùs vesci, magnificentiùs ædificare, per omnia iam mitiores, cultiores, prudentioresq; esse: agnatam barbariem feritatemq; famosam sponte sua exuētes, à mutua cæde, ab humanarum carnium esu, à rapinis, à publico & indifferenti matrum filiarumq; congressu, talibusq; multis abstinuere: Rationi & viribus iam innitentes terram, quæ tota tunc opacis syluis, nocentibus bestijs, & stagnant

Congregati homines primùm.

Varia mortaliū studia & inuenta.

Homines cultiores facti.

ſtagnantibus vndis, humano incolatui inconueniens, deſerta, horrida, omninoq́; inculta & infrequens iacebat, induſtria & labore à ſaxorum ſalebris, ab arborum truncis, à ſuperfluis vndis expurgauere, planauere, & totam fœcundam ſpectabilemq́; fecere: Campos aruis, colles vinetis adaptauere, ſarculo proſciſſos frumentum atque vinum largiter producere inſtituere, qui grauatè priùs glandes ſylueſtriaq́; poma dedere: valles irriguis pratis hortisq́; amœniſsimis decorauere, ſuprema montiū ſyluis relicta: adeò omne ſolum fructificationi aſsignauere, vt quod lignationi pabulationiq́; ſatisfaceret, ſupereſſe vix paſsi ſunt. Loca ad hæc omnia frequentiſsimè incolere cœperunt, paſsim ædificare, ex modicis pagis ampliſsimas vrbes, ex villis pagos, in excelſis montibus arces, in vallibus deorum templa ſtruere: fontes, vt ſalubriores vtq́; delectabiliores eſſent, cæſis marmoribus complexi ſunt, circumcircaq́; conſitis arboribus amœniſsimè obumbrauere, à quibus in vrbes ſalientem aquam per canales, latentesq́; ſiphones quàm longiſsimè deriuauere: vbi naturaliter deerat, defoſsis in terram puteis profundiſsimè quæſiere, torrentes, impetuoſaq́; flumina, quæ frequenter priùs pro libito in maximam interdum accolarum perniciem expatiabantur, obiectis aggeribus coërcuere: atque vt tranſuadabilia, nihiloq́; negotiationibus humanis obſtantia eſſent, immiſsis in

Terra vberior facta & cultior.

imum palis aut arcubus eductis validißimos pontes superimposuere: In mari scopulos, à quibus nauigantes periclitari solebant, vt plurimum deiecere. Insulis & continenti solo portus multos fecere, ac, in quibus admotæ naues à ventorum flatibus securè quiescerent, naualia stationesq; amplißimas effodêre: adeò omnia per terram, per mare excoluere, elaborauereq;, vt terra ipsa ad priscum eius sitũ, naturalemq; squalorem hodie comparata, alia esse credi possit, quàm quæ olim fuerit, deliciosißimo huic horto certè haud multum dißimilis, ex quo propter diuini præcepti transgreßionem, infelices protoplasti Adam & Eua eiecti sunt. Præterea multas ingeniosißimas disciplinas, multas artes inuenere homines: quibus per excogitatas etiam varias literarum notas libris, tabellisq; (vt ad posteros peruenirent) demandatis, sese extra mortalem conditionem in tantum vindicauere, extuleréque, vt indigetum deorum beatißimam vitam iam consequuti videri potuissent: si non mundi princeps iniquißimus Satan superseminata pestilentißima Zizania integrum & felicem hunc statum confudisset: qui vt homines & numero succrescere cognouit, & meliùs in mundi delicijs iam habere, inuidia permotus, teterrimis omnis generis sceleribus primùm sibi obnoxios factos, mox futurarum supercælestiúmque rerum curiositate affectos, per obscuras oraculorum

Terra paradiso æqualis.

Homo extra mortalẽ conditionẽ se vindicauit.

Mali dæmonis inuidia homo pessumdatus.

lorum ambages, iniecta superstitione atque timore, deorum dearumq; profanam culturam (vt vnius veri singularis Dei cognitionẽ aboleret, mortalesq; ipsos aliquo insigni malo afficeret) edocuit: hic Delphica, illic Euboica, alibi Nasamonia adyta, Dodoneasq; quercus maligna inspiratione resonare fecit: quibus in Latio Saturno, in Creta Ioui, Iunoni in Samo, Baccho Thebis & in India, Isidi, Osiriq; in Aegypto, in Ilio Vestæ, in Africa iuxta Tritonem Palladi, Mercurio sub Teutatis nomine in Gallia & Germania, Mineruæ Himetto atque Athenis, Apollini Delphis, in Rhodo, Chio, Patara Lyciæ, in Troade & Thymbra: Dianæ in Delo & Scythia: Veneri in Cypro, in Papho, Gnido, Cytheraq;: Marti in Thracia, Vulcano in Lipara & Lemno, Priapo in Lampsaco Hellesponti, aliisq; multis in locis (quorũ adhuc nomina, ob præclarissima inuenta & beneficia popularibus suis collata, in recenti memoria erant) diuinos honores fieri excitauit. Deinde etiam postquàm Christus Iesus verus Dei omnipotentis filius assumpta carne apparuisset, atque erranti mundo rursus verum æternæ beatitudinis iter ostendens, verbo & exemplo ad patris sui cælestis gloriam, ad bene beateq; viuendum hortatus esset, missisq; in orbẽ vniuersum discipulis, salubri illorum prædicatione nefandissimos superstitionis ritus damnasset, religionem nouam, nouaq; saluberrima vitæ

Verus Deus obliuioni datus.

Pluralitas deorum inducta.

Vbi locorũ quiq; deorum magis culti.

Christus Iesus ab errore vindicauit mundũ.

vitæ instituta promulgasset: & iam eò quidem deduxisset, vt ipsis ab omnibus in orbe gentibus receptis, ad veram felicitatem desiderari vlterius potuisset nihil: Ipse satan in genuinam malitiam reuersus, curiosa hominum pectora, quæ destituere coactus fuerat, iterum circumueniens, quædam in priorem errorem reduxit, quædam nouis hæreticis opinionibus adeò corrupit, adeò excæcauit, vt multo melius ipsis fuisset, ingressam semel veritatis viam quodammodo ignorasse, quàm sic temere, sic malitiosè dereliquisse. Obseruant hodie, diuinoq; honore quàm deuotißimè prosequuntur, Asiæ minoris, Armeniæ, Arabiæ, Persidis, Syriæ, Assyriæ, Mediæ: & in Aphrica Aegypti, Numidiæ, Libyæ, Mauritaniæ: In Europa totius Græciæ, Mysiæ, Thraciæ, Turcici nominis gentes omnes Christo abiecto, epilepticum Mahometum, & illius vesanũm dogma. Scythiæ latißimi populi, qui Tartari hodie vocãtur, pars Imperatoris sui Chami idola, pars astra, pars etiam vnum Deum ex Apostoli Pauli doctrina veneratur. Indiæ ac Aethiopiæ gentes, quæ presbytero Ioanni parẽt, Christianam pietatem tuentur, sed instituto longè à nostro diuerso. Synceram orthodoxamq; Christi fidem, qua gratiosè olim orbis vniuersus illustratus fuit, Germani retinemus, Itali, Galli, Hispani, Angli, Scoti, Hyberni, Daci, Liuonij, Prußi, Poloni, Hungari, & insulares Rhodij,

Malus dæmõ iterum homini insidiatus.

Gentes Mahometanæ.

Idololatræ Scythæ.

Schismatici

Veri Christiani.

Rhodij, Siculi, Corsici, Sardinij, paucíq; alij. Effecit acerbißimus humani generis hostis hac inducta morum diuersitate, hac sacrorum & rituum perdita damnosáq; superstitione, vt dum vnaquæque gens Deum, quem religiosè colit, quemq; præ se fert verum summumq; esse, dum se rectam æternæ beatitudinis viam ambulare, cæteras verò omnes per deuia, per abrupta oberrare magnis rationibus contendit, dumq; vnaquæque sectam suam longè lateq; propagare & extendere nititur, sese mutuo tantis inimicitijs, tantis odijs habeant prosequanturq;, vt ad externas hodie nationes peregrinari non solùm non sit tutum, sed ferè omnino prohibitum & occlusum: vnde fieri persuasum mihi habeo, vt dum vicinarum gentium nomina vicinis gentibus vix cognita sint, pro mendacijs hodie repudientur quæcumq; de ipsis aut scribantur aut referantur: quorum cognitio tamen adeò dulcis, adeò vtilis, gloriosáq; semper reputata est, vt clarè constet, non ob aliam causam quàm illius amore atq; desiderio plerosque relicto natali solo, relictis charis parentibus, coniugibus, liberis, & amicis, relicta (quod magis est) propria salute, cum maximis difficultatibus, periculis, curis, angustijs, vt aliquid experirentur, remotißimas transmarinas interdum assumpsisse peregrinationes: vt compertum habeamus non hac tempestate nostra solùm, verùm ab exordio ferè mundi omnes perquàm maximæ auctor-

Discordiæ omnis seminariū cultus diuini disparitas.

Cognitio externarum rerū iucunda & vtilis.

auctoritatis, prudentiæ, eruditionis ab omnibus existimatos, in Reipublicæ (pacis & belli tempore) magistros, consiliarios, iudices, censores, administratores, duces publico consensu electos, ascitosq; esse: qui ad remotas terræ oras aliquãdo profecti, multorum populorum mores cognouere & vrbes: quemadmodum Græciæ atque Italiæ priscos illos philosophos, Socratem Socraticam, Platonem Academicam, Aristotelem Peripateticam, Antisthenem Cynicam, Aristippum Cyrenaicam, Zenonem Stoicam, Pythagoram Pythagoricam: tantas sectas tantamq; discipulorum frequentiam instituere cõciliareq; sibi potuisse conspicimus: quemadmodum veteres quoque legumlatores Minoëm & Rhadamanthum Cretensibus, Orphea Thracibus, Draconem Solonémque Athieniensibus, Lycurgũ Lacedæmonibus, Mosen Iudæis, Zamolxin Scythis, aliósque multos popularibus suis præscriptas sacrorum ceremonias, ciuilesq; disciplinas ferre potuisse videmus: Quòd non à se intra patrios muros eas excogitasse, sed à sapientissimis seculi hominibus Chaldæis ipsis, Magis Bragmanis, Gymnosophistis, & ab Aegyptiorum sacerdotibus, cum quibus aliquandiu conuersati essent, deportasse scirent: quemadmodum postremò præstantissimos heroas Creteum Iouem, qui quinquies terrarum orbem perlustrasse prædicatur. Pari quoq; studio successuq; eius duos filios Dionysium cognomento

Prisci Græciæ philosophi vnde philosophiam & gloriã auspicati.

Primi legũlatorũ vnde auctoritatẽ cõsequuti.

Sapientes seculi.

Præstantissimi heroës vnde militarẽ gloriã obtinuere.

mento Bacchum, & fortißimum Herculem, æmulumq; illius Thesea, Iasonem cum cæteris argonautis, naufragum Vlyßem, & ex Troia profugum Aeneam, Cyrum, Darium, Xerxem, Alexandrum Magnum, Annibalem Pœnum, Mithridatem Ponti regem, quinquaginta nationum linguis loqui peritum, Antiochum magnum, innumerosq; Romanorum principes, Scipiones, Marios, Lentulos, Pompeium magnum, Iulium Cæsarem, Octauianum Augustum, Constantinos, Carolos, Othones, Conrados, Henricos, Federicos, per factas à se in exteras nationes bellicas expeditiones, immortalem hanc gloriam sempiternamq; memoriam comparare potuiße cognoscimus. Quapropter quum tanta sit in gentium earundemq; morum cognitione voluptas, tãta vtilitas, quũq; omnibus remotas terras adire inuiseréque ob plurimas causas non concedatur, non liceat etiam: velis, suauißime mi lector, conscriptos in hoc libro celebriores gentium mores, celebrioráque, in quibus habitant, loca non minori alacritate promptitudineq; legendo amplexari & cognoscere, quàm si te per manus regionatim circumducens fidelißimè, quo instituto & quo in loco vnaquæq; gens vitã egerit hodieq; agat, & ore ad os referrem, & ad oculum digito demonstrarem. Non moueri, non auerti velis, quòd à rigidiori censore mihi obijci, exporbrariq; poßit, rem

Peroratio.

Veniam precatur.

rem me peruetustißimam, & plus quàm à mille auctoribus anteà pertractatam, etiam non alijs quàm eorum verbis, nunc pro meo proq; nouo aliquo attulisse: verùm institutum meum diligentiùs introspiciēs cognoscas, me tam ex ingenij mei, quàm librorum meorum thesauro haud vulgari tibi (ceu liberalis hic Paterfamiliâs, cui in Euangelio Christus omnem scribam doctum comparauit) dilecto hospiti non aliena modo & vetera, sed mea etiam & plurima noua exhibere.

Vale, & quicquid est boni consule, acceptúmque habe.

*

DE ORIGINE HOMINIS OPINIO THEOLOGORVM VERA.

*

CAPVT I.

DIVINA *maiestas, quũ cælum, & hanc vniuersi faciem, quæ ab ornatu, & eleganti forma mundus appellata est, ac omnia quæ illius ambitu comprehenduntur, quinto creationis die absoluisset, sexto hominẽ masculum, vt esset, qui illis & præesset & frueretur, nobilißimum animal fecit: vnum omniũ animantium, quod cælestem mentem sortitum est. Illi, quòd ex rubentis terræ vena fieri contigisset, Adami nomen dedit: tum mulierem ex dormientis Adæ latere depromptam, ne solus esset, illi sociam & coniugem commisit: simúlque in amœnißimam terræ partem constituit, fluminibus quaque versus irriguam. Locus à viridante facie, hilariq; aspectu* παράδεισος *est Graia voce appellatus. Primò beatißimam vitam agere, malorum omnium expertem, terra*

Mundus vnde appellatus.

Primorum parentũ origo & appellatio.

Adamus.

Paradisus.

sua

sua sponte ferēte omnia. Cęterùm, lege aberrantes, amœnissimo incolatu, sedéque illa beatiore depulsi, solum flebiliter vertere. Cohibita deinceps & tellus est, quum nihil vltro ferret amplius, per sudorem & ærumnam vitam agere: subijt inde morbus, tentareq; cœperunt frigora & æstus humana corpora. Cainus primò ex his genitus, secundo loco Abelus, & tum multi alij: ita adolescente mundo, quum iam terra frequentiùs coleretur, quò maior humanarum gentium vis erat, eò magis vitia inualescere, vitaq; in peius labi, iniuria pro innocentia haberi cœpta est, pro pietate numinis contemptus: eóque scelus ipsum processit, vt Deus (vix Noë vno mortalium iusto reperto, quem propter hoc cum domo sua seruari voluit, vt esset per quem humanum genus ex integro reparari posset) cataclysmum immiserit, qui inundans omnem terram, vná clade omnia animantia, quæ tunc in terris fuere, præter admodum pauca, quæ mystica nauis tuebatur, cum volucribus etiam exstinxit. Post quinos deinde menses, quibus ea inundatio sæuijt, arca in Armenis montibus desedit: Noë cum suis in terram egressus, mortale genus breui tempore propitio numine reparauit: & vt rursus omnis terra incoleretur, filios, nepotes, ac pronepotes alios ad alias terrarum oras velut in colonias habitatum misit. In Aegyptum (vt Berosus habet) cum colonijs Chami Esennium, in Libyam & Cyrenem, Tritam

Fertilitas terræ cur cohibita.
Protoplastorũ vita.
Cainus primogenitus.
Cataclysm⁹
Diluuium quandiu durauit.
Noë propagatio.
Noë filios ac nepotes habitatum transmittit.

Tritamen, & in totam reliquam Africam Iapetum Priscum Atalaa: in Asiam orientalẽ misit Gangẽ, cum aliquot ex filijs Comeri Galli, in Arabiam fęlicem Sabum cognomine Thuriferum, Arabum præfecit Arabiæ desertæ, & Petreiũ Petreiæ: Chanaam posuit in Damasco vsque in extima Palæstinæ: In Europa regem Sarmatiæ fecit Thuysconem à Tanai ad Rhenum flumen: iunctique sunt illi omnes filij Istri & Mesæ cum fratribus suis ab Adula monte vsque in Mesembriam Ponticam: sub quibus tenuerunt Tyrus, Arcadius, Aemathius Italiam, Comerus Gallias, Samotes possedit Celtas, & Iubal Celtiberos. Fuit breuis illa & immatura filiorum alienatio à progenitoribus (quorum viuendi ritus & mores nondum adhuc satis imbiberant) omnis diuersitatis, quæ sequuta est, causa. Chamus siquidem ob ludibrium, quo patrem habuit, cum vxore & liberis profugere coactus, in ea Arabiæ parte consedit, quæ ab eo posteà nomen sortita est: posteris nullum sacrorum ritum tradidit, quum nullum à patre accepisset. Vnde factum, vt quum procedente tempore alij post alios ex ea terra rursus velut in colonias missi, diuersa mundi loca tenuissent, (creuit enim supra modum abdicata soboles (quidam in errores inciderint inextricabiles: lingua variata est: cognitio veri dei, & omnis cultus perijt. Adeoq; quidã inculto & barbaro modo, vt audies, vitam

Vnde morũ & linguæ diuersitas orta.

Chami immaturũ exilium.

Homines à brutis non differebant.

tam duxere: vt quid differentiæ inter eos, & syluestria animalia extiterit, vix videas. Qui in Aegyptum transiere, cælestium luminũ motum pulchritudinémque mirati, Solem & Lunam, velut certum ipsis numen inesset, pro dijs colere cœpere, Isidem hanc, illum Osyrim nominantes: vitali spiritui etiam sub Iouis appellatione: sub Vulcani igni: Aetheri sub Palladis: sub Cereris telluri, alijsq; sub alijs nominibus diuinos honores tribuere. Nec tenebræ illæ rerum tantùm in Aegypto stetere: sed quascumque à principio terras tenuerunt à Chamo procreati, veræ pietatis ignorantia simul & infanda seruitus cepit. Ceterùm nulla vnquam tellus plurium fuit coloniarum mater, quàm Arabiæ pars illa, quam is cum suis insedit: tantam humano generi cladem intempestiuum vnius attulit exilium. Contra Semi & Iapheti prognati, legitimè à maioribus instituti, modicis finibus contenti, haud tam latè, vt illi, sunt per omnes terras euagati. Quo accidit, vt veritatis studium, pietatis dico, & veri Dei cultus, apud vnam duntaxat gentem ad Meßiæ vsq; tempora in occulto permansit.

Sol & Luna diuinos honores cõsequuti.

Isis Luna. Osyris Sol. Aer Iupiter. Ignis Vulcanus. Aether Pallas. Terra Ceres.

Arabia multarum coloniarum mater.

Semi & Iapheti prognati.

Quare veri Dei cultus apud tam paucos permansit.

De origine hominis opinio Ethnicorum falsa.

CAPVT II.

Philosophorum de mundo duplex opinio

VEteres verò illi Philosophi, qui præter veri numinis cognitionem, antè multa secula naturam & historias tradiderunt, de hominis origine aliter senserunt. Quidam enim mundũ

ingenit

ingenitum & incorruptibilem, & genus humanum ab æterno extitisse, neq; habuisse ortus principium credidere. Quidam genitum corruptibilemq; arbitrati, & homines dixerunt generationis initium tempore esse sortitos. Nam à rerum primordio & cælum & terram vnicam habuisse ideam immixta eorum natura. Exinde distinctis inuicem corporibus cepisse mundum hunc ordinem quem videmus. Aërem quidem motum hunc continuum sortitum, & igneam partem eius superiora loca propter leuitatem appetisse. Eadem causa solem astraq; cætera cursus suos sortita. Quod verò humori mixtum, eodem stetisse in loco, propter grauitatem. quæ quũ mixta essent, ex humidis quidẽ mare effectũ, ex durioribus verò terram lutosam euasisse & omnino mollem. Hæc primùm quum solis ardore densior euasisset, eius postmodum superficie vi caloris tumefacta, multis in locis humores quosdam esse cõcretos: in quibus putredines tenui contectæ pellicula sint excitatæ, quemadmodũ in paludibus Aegyptijs & stag[illegible]accidere videmus, quum frigidam terrã subitò æstus aëris calefacit: tum verò in humidis calore adhibito generatio fiat: & noctu quidam circumfusus aër humorem præstet, qui in die, solis virtute consolidetur: tandem putredines illæ ad summum perductæ, adueniente veluti partus tempore, exustis confractisq; pelliculis omnis generis educunt animantium formas: quorum ea,

Leuia superiora, grauia inferiora appetisse.

Animantium naturalis creatio.

Aegypti fœcunditas.

quæ maiorem calorem sortita sunt, in superiorem regionem volatilia effecta, abierunt: quæ verò plus terræ continebant, serpentia, aliaq; terrestria euaserunt animātia. Naturam aquosam nacta in sui generis elemētum delata sunt, & pisces appellata. Terra deinceps, tum Solis ardore, tum ventis in dies magis arescens, à gignendis maioribus animalibus desijt, sed quæ generata erant, mutua commixtione alios animantes procrearunt. Eodem quoque modo & homines à principio genitos dicunt, in agris pastum quærentes, syluestri & incondita vita vixisse: quibus herbæ & arborum fructus vltro victum præberent. Beluas insuper ijs fuisse infensas, quibus vt obsisterent, cætus hominum ob timorem factos aiunt communis vtilitatis gratia, auxiliaq; inuicem præbita, & loca habitaculis quæsita: sonus oris confusus quum esset, paulatim discreuisse vocem aiunt, & res omnes suo nomine appellasse. Verùm quum diuersis siti essent in orbis l[illegible]is, non eisdem vsos verbis fuerunt: propterea & diuersos literarum characteres exstitisse. Primósque hominum cœtus suæ quemq; gentis initium fuisse. Verùm primi homines nullo subsidio fulti, duram agebant vitam, quum ignorarent agrestes fructus in vsum futurum condere, & ad egestatem seruare: hinc fiebat, vt hyeme plurimi aut fame, aut frigore interirent. Experimento deinde edocti, & spel

Primorum hominum inculta vita

Primi homines à beluis infestati

Diuersitas linguarum vnde facta. Gentium diuersitas.

Homines periculo prudentes facti

& ſpelũcas aiunt quæſiſſe, ad vitandam frigoris vim, & fructus ſeruare cœpiſſe. Ignis adhæc notitia, cæterarumq; vtilium rerum percepta, & cæteras quoq; vitæ hominum commoditates breui tempore eſſe adinuentas, deniq; neceßitatem ipſam rerum magiſtram factam, ſingulorũ peritiam ingenijs mortaliũ ſubminiſtraſſe: quibus coadiutores datæ sũt manus, ſermo, animiq; præſtantia. Et illi, qui eam hominis originem fuiſſe perſuaſum habuere, & nõ ad diuinam retulerunt prouidentiam, Aethiopes omnium mortalium primos fuiſſe dixerunt, hac coniectura vſi, quòd Aethiopicum ſolum ante omnes terras ſyderis propinquitate intepeſcere cœpiſſet, quũ terra eſſet ab initio vliginoſa: quo contigit, vt ex prima illa humoris calorisq; tẽperie homo ſit ipſe genitus, atq; eam terrã in qua naſci cõtigiſſet, libentiùs tenuerit, quàm diuerſam vllam, quum ignota adhuc eſſent omnia, quæſiuerit. Ibi ergo exordientes, vbi priùs paucula de Africa vna trium partium, in quas totus terrarum orbis, & hic liber noſter partitus eſt, præmiſerimus: de Aethiopiæ ſitu & eius gentis moribus primùm, tum ſingularum regionum, & gentium per ordinem, qua poterimus diligentia, referemus.

Magiſtra rerum neceſſitas.

Aethiopes omniũ mortaliũ primi.

Captatio beneuolentiæ à dicendorũ propoſitione.

De terræ ſitu & partitione.
CAP. III.

MAiores noſtri, vt refert Oroſius, totius terræ circulũ Oceani limbo circumſeptũ

Terra in partes tres diuiditur.

triquetræ esse figuræ statuere: eiusq; tres partes, Africam, Asiam, & Europam.

Africa ab Asia diuiditur.

Africam ab Asia disterminat Nilus, qui à meridie in Aethiopiam diffunditur, & Aegyptum perlabens, ac mirabili fœcunditate irrigans, ostijs nõ minus septem mari infunditur.

Europa ab Africa diuiditur.

Europam ab Africa diuidit mare mediterraneum, quod ab occidentali oceano circa Gades insulam, & columnas Herculeas, non amplius decem millibus passuũ patens, terras aperit atq; intrat, ait Põponius Mela.

Asia ab Europa diuiditur.

Asiam ab Europa Tanais fluuius separat, à septemtrione in mediam ferè paludẽ Mæotidem defluens, cum Ponto reliquum Asiæ ab Europa diuidit.

Africæ situs, qualitas, & gẽtes.

Africa ab Orientis parte Nilo, à cæteris partibus mari terminata, Europa breuior, vbi mare attingit latior: vnde in iuga exsurgens, pergit incurua ad occasum, fastigiatq; se molliter, & fit paulatim adductior. vbi finitur, angustissima est. Quantum incolitur fertilitate præstat.

Africæ incommoda.

Verùm maxima inculta est, & vel ab arenis sterilibus obducta, vel ob situm cæli deserta: vel multo ac malefico animalium genere infesta.

Quatuor Africę latera.

Mare, quo à septemtrione cingitur, Libycũ vocatur, à meridie Aethiopicum, ab occidente Atlanticum. à quatuor non amplius nationibus ab initio Africum solum incolebatur, quarum duæ (sic scribit Herodotus) indigenæ sunt, totidem alienigenæ.

Indigenæ Africæ gentes.

Indigenæ quidem Pœni atque Aethiopes: quorum alteri ad Aquilonem Africæ, alteri ad

Austrum

Austrum incolunt. Aduenæ verò Phœnices & Græci. Vetustiores Aethiopes, nec non & Aegyptij, si vera sunt quæ ipsi de se prædicăt, asperi & inculti ab initio, ferinæ carnes herbæq; veluti pecoribus, vulgo cibus fuere: neque moribus, neq; lege, neq; imperio vllo vsi: vagi, temereq; palantes, nullas certas sedes habuere: vbi nox oppresserat, ibi corpora quieti dabant. Postea verò ab Hercule, qui & in eam terram colonias deportasse dicitur, mitiores, cultioresq; facti, ex ijs nauibus, quibus in Libyam transfretauerunt, tuguria fecerunt, & conuenire cohabitareq; cœperunt. Sed de his plura posteà dicemus. Inæqualiter terra Africa colitur, ad meridiem plurimum ob nimios æstus deserta: contrà quà Europam spectat, frequentior illi cultus. Eximia & propemodum portentosa agrorum feracitas, vtpote qui locis quibusdam centesimo fœnore reddant cultoribus messem. Mirum est, quod de Mauritaniæ vbertate dicitur: esse in ea vites, quas duorum hominum complexus capere non possit, vuarum racemos cubitales: Staphilini, Hippomaratri & carduorum scapos duodenûm cubitorum, enormi crassitudine calami Indici similes, quorum nodi octo capiant modiolos. Asparagos adhuc videri haud minus notabili magnitudine. Arbores circa Atlantem proceritate insigni enodi, nitore folio cupressi: sed omnium nobilissima Citrus Romanis

Aduenæ.

Aphri ab Hercule cultiores facti.

Terræ Africæ qualitas.

Portentosa Africæ feracitas.

Mauritaniæ mira vbertas.

Africæ mirabilia.

Quæ animalia in Africa nascantur. *manis delicijs inserta. Alit & Africa Elephantos, & Dracones, qui ipsis beluis insidiantur, suoq; complexu enecant Leones, bubalos, pardales, capreas, & simias, quibusdam locis supra modum frequentes: Sunt & cameloparda-les, Rhizes tauris similes. Herodotus cornutos Asinos ibi nasci auctor est, Dracones insuper, Hyænas, Histrices, agrestes arietes, Thoas ex Hyæna & Lupo genitas, Pantheras, Ciconias, Pigardos, Struttios, & præter multa serpentum genera Cerastas & Aspidem: cui pesti Ichneumonem minimum animal opposuit natura.*

De Æthiopia, & gentis eius priscis moribus.

CAPVT IIII.

Aethiopia duplex. Aethiopia hodie India dicitur. *AEthiopia duplex regio est, Asiæ & Africæ: altera, quæ & hodie India dicitur, ad orientem solem rubro & barbarico mari aluitur, ad septemtrionem Libyæ & Aegypto contigua: ad occasum interiorem habet Libyam: ac reliqua parte, qua austro iacet obuersa, alteri iungitur Aethiopiæ, quæ maior est & australior: sic appellata ab Aethiope Vulcani filio, qui illi præfuit, vt Plinius ait: vel à Græco αἴθω cremo, ὄψ aspectus: quòd Solis vicinitate torreat. Est enim iugis æstus. Quicquid eius est, sub meridiano cardine est.* Qualitas Aethiopiæ. *Montuosa est circa occiduum, arenosa in medio, ad orientem deserta. Plurimas habet gentes diuerso vultu & monstruoso, specie horribiles.*

biles. Primi omnium mortalium creduntur, verißimiq; indigenæ, & seruitutem nunquàm experti: Semper genti libertas incolumis mansit. Primò deorum cultum apud eos institutum memorant, primasq; sacrorum ceremonias. Duplicem literarũ vsum, vt quæ sacræ dicerentur sacerdotibus duntaxat notæ essent: Alterum earum, quæ vulgo paterent. Fuerunt tamen literarum figuræ haud tales, vt ex illis syllabæ coalescerent: sed animantibus extremisq; hominũ partibus, varijsq; instrumentis artificum perquàm similes: singulisq; sua inerat figuris significatio: vt in accipitre celeritas, in crocodilo malum, custodia in oculo, sicq; aliæ in alijs. Ex sacerdotibus, quem phanatico cursu circumferri viderint, omniũ sanctißimum iudicant. Quem vbi regẽ creauerint, veluti numen insit, aut sit ad minus diuina prouidentia eis datus, vulgò adorãt: vitam is agere statutam legibus debet, omniaq; facere iuxta patrios mores. Neminem neque præmio neq; pœna afficere. In quem autem animaduersum volet, lictorem signum mortis habentem ad eum mittit. quo inspecto confestim, quisquis ille est, domum reuersus sibi mortem consciscit. Tantus regibus honor, tantumq; studium ab his tribuebatur, vt si quando aliqua corporis parte ex quauis causa debilitaretur Rex, domestici homines sponte sua eandem partem debilitarent: turpe existimantes, Rege claudo aut monoculo &

non

Mortalium vetustißimi Aethiopes.

Deorũ cultus ab Aethiopibus institutus,

Literæ quibus vsi Aethiopes.

Rex ex sacerdotibus phanaticus eligitur.

Obedientia Aethiopum

non amicos omneis claudos aut vnoculos esse. Ferunt quoque consuetudinis esse, amicos vltro in regis morte vita defungi, existimantes eum interitum gloriosum, veræq; amicitiæ testem. Plures syderis propinquitate nudi agunt, ouillis caudis pudenda obtegunt, pauci omnino pecorum vestiuntur pellibus. Alij subligacula capillis contexta ad medium corpus induunt. Pecuariam rem vulgò exercent: pecora pusilla admodum duri hirtiq; velleris. Canes & ipsi nihilo maiores, cæterùm asperi & pugnaces. Milij hordeiq; frequens vsus, vnde potum etiam conficiunt: cæteris carent frugibus, præter palmulas, easq; perraras. Quidam herbis victitant, tenuioribusq; harundinum radicibus, carnibus, lacte, caseo vescuntur. Meroë fuit olim regni caput: clypei figuram ea insula imitatur, ad tria millia stadiorum cum Nilo protensa. Accolunt pastores eam, qui paßim venantur, & agricolæ aurifodinas habent. Herodotus auctor est, apud Macrobios Aethiopes æs pluris existimari, quàm aurum, cuius tam vilis sit vsus, vt Cambysis legati eò profecti, fontes viderint aureis catenis in custodia vinctos. Quidam Sisamum, alij Lotum serunt: Hebeno abundant, & Siliquastro: Elephantes venantur & comedunt: Leones habēt, Rhinocerotas, Basiliscos, Pardales, Dracones que, qui multiplici nexu implicitos Elephantes haustu sanguinis conficiunt. Hyacinthus

Vestitus Aethiopum.

Studium & exercitium.

Meroë olim regni Aethiopici caput.

Aurû apud Aethiopes ære vilius.

thus

thus ibi & Chrysoprasus reperiuntur. Colligitur & Cinnamomum. Arcubus vtuntur quadricubitalibus ligneis & perustis: instruuntur bello & mulieres, quarum pleraeque oris labium aeneo traiectum habent circulo. Venerantur eorum quidam orientem solem, occidentem diris supplicationibus insectantur. Mortuos nonnulli in profluentem deijciunt, alij fictilibus condunt dolijs, quidam etiam vitreis conditos domi in annum asseruant, religioséque interim colunt, primitias offerunt. Sunt qui tradant Regem ab his potissimùm declarari, qui formà & alendorum pecorum peritia, roboréque, & opibus caeteros antecellat. Fuisséque ius olim (vt Memphiticis Sacerdotibus) mortis per internuncium imperandae, alteriúsque in demortui locum quum libitum esset, constituendi. Deum alterum immortalem credere, eum qui rerum sit princeps atque vniuersi conditor: mortalem alterum, eúmque incertum regem, vt dictum est, & eum, qui de ciuitate meritus sit, secundum post Regem, vt deos venerantur. Et talis fuit ab initio, & iam ante multa secula Aethiopiae status: hi gẽtis ritus & mores. Hodie verò, vt se Marcus Antonius Sabellicus (ex quo maiorem partem eorum, quae hîc, & in sequentibus à nobis dicuntur, accepimus) ab ipsis locorum illorum indigenis cognouisse dicit, Aethiopiae Rex (quem nostri Pretoianem vocant, ac sacer

Arma Aethiopum.

Religio Aethiopum.

Sacerdotũ Aethiopum auctoritas.

Dij Aethiopum.

Recentes Aethiopum mores.

Pretoianes

Giam, siue presbyter Ianes Aethiopiæ rex

ac sacerdotem Ioannem siue Ianem: illi Giam, id est, potentem) tam potens est, vt duobus & sexaginta alijs regibus imperitare prædicetur: magnorum Antistitum desideria ad ipsum omnia referri, atque sacerdotia impetrari, quod Romanus pontifex Regum Maiestati dedit. Sacerdos tamen ipse non est, nec vllis sacris initiatus. Primorum Antistitum ingens numerus: atque cuique horum, vt minimum, viginti obediunt episcopi. Principes atque alios maiores dignitatis Antistites, quum in apertum exeunt, crux præcedit, & aureum vas terra refertum, vt hoc inspectum euntem suæ admoneat mortalitatis, illa dominicæ paßionis. Sacerdotes procreationis causa ducunt vxorem, quam si morte amiserint, nefas est aliam superducere. Magna diuorum templa, ac nostris opulentiora, plurimúmque fornicato opere ad summum educta. Multæ piorum ordinum familiæ, Antonij, Dominici, Calaguritani, Augustini, Macarei. Colore amiciuntur indiscreto antistitum permissu. Secundùm deum optimum, deiparámque virginem, summa in his terris veneratio Thomæ cognomento Didymo. Regum ille maximus, quem Giam vocant, à Dauide procreatus, stirpe vnius gentis in tot ætates (vt ipsi persuasum habent) propagata. Estq; non atro, vt plurimi Aethiopum, sed candido colore. Garama vrbs regia, quæ non muris, non parietibus cōstat, sed tabernaculis in ordinem

Sacerdotes coniugati sunt.

Thomæ apostoli in Aethiopia summa veneratio.

nem

nem digestis, ex serico, bysso, purpura intextis. Veteri instituto rex in aperto agit, nec se intra mœnia plus biduo continet: aut quia id turpe ducunt, & molle, aut quòd lege quadam non liceat. Decies centum millia hominum ad bellum instruit, quingentos Elephantos, equorum adhæc & camelorum ingentem numerum: & hæc vel mediocri rerum motu. Suntq; in tota gente familiæ stipēdiariæ, ex quibus orti, signo crucis, velut cauterio insigniuntur, cute leniter incisa. Arcu in bello vtuntur, conto, lorica, galea. Sacerdotium in summa dignitate. Secunda dignitas sapientum, quos Balsamatos & Tenquatos vocant: tribuitur etiam non parum innocentiæ & probitati, quam primo sapientiæ gradu collocant. Nobilitati tertius habetur honos, sequuntur stipendiarij. Iudices de vita hominis decernūt, decretum ad præfectum vrbis deferunt, quem Lycomegiam vocant: locum regis is tenet. Legibus nullis ex scripto vtuntur: ex bono & æquo iudicant. Si quis adulterij sit conuictus, quadragesima bonorum omnium pars multa est: de adultera, domestica vltio: illi quorum interest puniunt. Viri dotem constituunt ijs, quas sibi matrimonio iungunt, non aliunde quærunt. Mundus muliebris ex auro, (quo gens plurimum abundat) margaritis & serico. Viri & fœminæ vestitu vtuntur ad pedes demisso, manicato, nec vspiam adaperto, indiscreto colore, præterquàm nigro, qui in ea

Regis Aethiopū potentia.

Arma bellica Aethiopum.

Adulterij multa.

Dotem viri mulieribus cōstituunt.

in ea gẽte luctificus est. Defunctos lugent quadraginta dies. Lautioribus conuiuijs secunda mensa crudæ inferuntur carnes, quibus affabrè concisis, respersisque aromate auidissimè vescuntur. Lanificio carent: sericum aut linum vestit totam gentem: non vnus omnibus sermo, sed varia loquendi ratio, variisque distincta nominibus. Agriculturam exercent, & rem pecuariam. Bina messis est illis, bina etiam æstas.

Mahometus etiam in Libya obseruatur.

Quicquid Libycarum gentium ab Aethiopia hac seu India vsque ad occidẽtem solem, omnes Mahometi impietatem colunt, viuuntq; eodem ferè cultu, quo & Barbari qui in Aegypto sunt hodie, & Mauri appellantur, ab ipsa, vt creditur, Maurorum euagatione: nam ea quoque gens Libyæ non minus infesta fuit, quàm Saraceni: diris illis temporibus, quibus magna in humanis rebus facta est mutatio, mores gentium, pietatis cultus, terrarum nomina passim immutata.

Mauri in Aegypto.

De Ægypto, & ritu gentis vetusto.

CAPVT V.

Aegypti denominatio & descriptio.

AEgyptus regio in Africa, vel secundùm aliquos Africæ proxima, ab Aegypto Danai fratre sic appellata, quum priùs Aëria diceretur. Hæc teste Plinio lib. v. ab oriente rubro mari, Palæstinæq; cõiungitur: ab occasu Cyrenem & Africæ residuum habet: à meridie vsque in Aethiopiam protenditur: à septem-

trione

trione mare Aegyptium. Eius insignes vrbes fuere Thebæ, Abydos, Alexandria, Babylon, & Memphis (hodie Damiata) & Soldani sedes ciuitas Cayrus siue Alcyr amplissima. In Aegypto (vt Plato inquit) nunquam visum est pluere, sed terram ipsam Nili inundatione quotannis post æstiuale solstitium fæcundari. A plerisque inter insulas relata est, ita se Nilo scindente, vt triquetram terræ delineet figuram: quo contingit, vt à Græcæ litteræ similitudine, sit à multis Delta cognominata. Aegyptij omnium primi duodecim deorum nomina commenti sunt, aras & simulacra, delubraq; statuisse creduntur: animalia in saxis figurasse: quæ omnia planè arguunt eos ab Aethiopibus esse oriundos, qui horum omnium fuerunt auctores, vt tradit Diodorus Siculus. Eorum fœminæ olim negotiari, cauponari, institoriaq; obire munera consueuerunt. Viri intra murorum parietes texere: hi onera capitibus gestare, mulieres humeris: illæ stantes micturire, hi sedentes: domi vulgò ventrem exonerare, in viis comessari. Mulierum nulla neque dei cuiusquam, neque deæ sacerdotium habuit. Initiantur non sigillatim cuique deorum, sed gregatim: quorum vnus est Pontifex: vbi is defunctus est, filius eius subrogatur. Mares liberi, gentili instituto, parentes haud inuiti alebant: contrà cogebantur filiæ etiam nolentes. Plerorumq; mortalium in funere deglabrant capita, barbam

Aegyptii ab Aethiopib⁹ oriundi.

Mulieres Aegyptię vi rorū obiere munera, viri mulierū.

Lugēdi defunctos ritus admirādus.

barbam promittunt. Aegyptij promittebant capillum, & barbam tondebant, panem pedibus, lutum manibus subigebant. Horum

Circũcidere virilia à quibus inceptum.

fuit, (vt Graeci persuasum habuere,) & qui ab illis oriundi sunt, virilia circumcidere. A dextera in sinistram literas digerunt. Horum mores binis vestibus vti moris fuit: fœminas singulis: bipartitus literarum vsus, profanus hic, ille sacer, sed vterque ab Aethiopibus sumptus.

Sacerdotũ Aegyptiorũ mundities.

Sacerdotes tertio quoque die corpora rasitare, ne quid sordis, quum sacra faciunt, intercurreret: linea ferre vestimenta, semper recens abluta, fuisse munditiæ gratia se circumcisos esse, quia satius sit mundos esse quàm decoros. Vestem sacerdotes lineam tantùm gestare, & calceos papyraceos.

Faba immũdum legumen nõ seritur, neq; comeditur ab Aegyptiis.

Fabam neque ab eis seri, neque alibi natam vesci. Sacerdotibus etiam illam videre prohibitum, eo quòd immundum hoc legumen sit. Lauantur quotidie frigida aqua, interdiu ter, nocte bis. Hostiarum capita priùs exsecrationibus diris damnata non manducabant, sed aut peregrinis negotiatoribus venditabant sacerdotes: aut si, qui illa emerent, non affuissent, in Nilum proijciebant. Boues mares eosdemq; mundos, ac vitulos vniuersi Aegyptij immolant: fœminas immolare non licet, vtpote Isidi consecratas. Cibo è farre, quod quidem siliginem vocant, confecto victitant.

Vinum ex hordeo.

Vino vtuntur facto ex hordeo: desunt enim in ea regione vites. victitant quoque

sum

rum piscibus, partim crudis ad solem arefactis, partim salsugine conditis, tum auibus, sed eis crudis, priùs tamen sale conditis coturnicibus anatibusq; apud locupletes. Eorum quum multi conuenerunt, & à cœna discessum est, circumfert aliquis in loculo mortuum è ligno factum, aut pictura & opere maximè imitantem, longitudine cubitali omnino, aut bicubitali: ostendensq; singulis conuiuarum ait, In hunc intuens pota & oblectare, talis post mortem futurus. Minores maioribus natu obuij in via cedunt atque deflectunt: aduenientibusq; è sedili assurgunt: qua in re cum Lacedæmonijs conueniunt: occurrentes mutuò se in vijs adorant manu genutenus demissa. Vestibus, vt dixi, lineis amiciuntur, circa crura fimbriatis, quas Casiliras appellant: super quas candida ferunt amicula alia tanquam superiecta. Laneæ vestes neque in ædes sacras gestantur, neque vnà cum cadauere sepeliuntur. Nunc quoniam omnes qui olim doctrina aliqua excelluere, quique alijs gentibus leges & vitæ instituta præscripserunt, ad Aegyptios priùs, vt mores illorum, leges & sapientiam (quibus tum omnes terræ nationes facilè anteibant) perciperent, transiere: vt Orpheus, posteaq; Homerus, Musæus, Melampodes, Dædalus, Lycurgus Spartanus: deinceps Solon Atheniensis, Plato philosophus, ac Samius Pythagoras, & huius discipulus Zamolxis: Eudoxus quoque mathematicus,

Mutua adoratio inuiis.

Lanearum vestiũ contemptus.

maticus. Democritus Abderites, & Inopides Chius, Moses Hebraeus, atque alij multi, vt in sacris eorum libris contineri Aegyptij sacerdotes gloriantur: Libet, conueniens etiam esse mihi videtur, illorum viuendi ritibus diutius immorari: vt cognoscatur, quid, & quae quisque illorum ab his acceperit, atque aliò transportavit.

Christiana nostra religio pleraq; ab Aegyptiis mutuata.

Nam, vt Philippus Beroaldus super Apuleianum Asinum scribit, pleraque etiam ex Aegyptiorum religione translata in religionem nostram sunt, vt lineae vestes, derasa sacerdotum capita, vertigines in altari, pompa sacrificalis, musica modulamina, adorationes, preces, aliaq; id genus complura. Aegyptij reges (vt scribit Diodorus Siculus libro secundo) vitam non aliorum regnantium more, quibus voluntas pro lege est, traducebant licentia: sed legum instituta in cogendis pecuniis, quotidianoq; victu sequebantur.

Regũ Aegyptiorũ seruos quales oportebat esse.

Eorum cultui obsequióque nullus deputatus erat, neque emptitius, neque domo genitus seruus, sed nobilium sacerdotum filij, tum vltra viginti annos nati, tum doctrina prae caeteris eruditi, vt horum corporis ministrorum die noctúque astantium conspectu motus Rex, nil turpe committeret. Rarò enim potentes rerum mali euadunt, vbi desunt suarum cupiditatum ministri. Instituta erant diei noctisq; horae, quibus regi, lege permissa, agere fas erat. Mane surgentem Regem primò epistolas omnes missas capere oportebat, vt cognitis his,

quæ sibi agenda essent, responso dato singula in tempore exq; ordine rectè agerentur. His actis quum in virorum excellentium cœtu lauisset corpus, vestem præclaram indutus sacra dijs faciebat: Mos erat sacerdotum principi iuxta aram hostijs deductis, astante Rege, magna voce audiente populo valetudinem prosperam, omniaq; bona precari Regi iustitiam in subditos colenti: narrare insuper particulatim Regis virtutes, in deos pietatem, ac religionem, in homines humanitatem seruantis, tum illum continentem dicere, iustum, magniq; animi, veracem, liberalem, omneisq; frænantem cupiditates, pœnas insuper mitiores quàm postularent errantis crimina exigentem, reddentem verò gratiam meritis ampliorem: plura his similia orans, tandem is execrationem in malos exsequebatur. Tum regem culpa purgans, omne crimen in ministros, qui Regi iniqua suaderent, conijciebat. Quibus actis sacerdos & regem ad fœlicem diuq; gratam vitam hortabatur, & simul ad bonos mores, agendumq; non quæ suaderent mali, sed quæ ad laudem & virtutem maximè pertinerent. Demum quum Rex tauro dijs sacra fecisset, Sacerdos quædam ex sacris libris clarissimorum virorum consilia, actáque proferebat: quibus rex monitus, imperio piè ac iustè aliorum exemplo vteretur. Non autem pecunijs congregandis vacandi, iudicandiq; legibus solùm antiquis: sed deambu-

Mos laudandi reges in templis obseruatur.

Criminum regis expurgatio.

landi quoq; lauandiq́; & cum vxore cubandi, omniúq; degendæ vitæ tempus erat lege præstitutum.

Cibo simplici Aegyptij vescebantur.

Cibo vescebantur simplici, vt quorum mensæ nihil præter vitulum & anserem inferretur: vini potandi certa statuta erat mensura, qua neq; farciri ventrem, neque inebriari possent. Denique ipsorum vita ea tenebatur modestia; vt non à legislatore, sed à peritissimo medico ad conseruandam sanitatem composita videretur. Mirabile videtur Aegyptios, non ex voluntate, sed ex lege vitam priuatam agere: sed multo est mirabilius illis, neque iudicandi, neque pecuniam congregandi, neque puniendi quenquam per superbiam aut iram, aut aliam iniustam ob causam, licentiam permissam. Sed veluti priuatos teneri legibus: neque id ægrè ferebant, existimantes parendo legibus se beatos fore. Nam ab his, qui suis indulgerent cupiditatibus, multa censebant fieri, quibus damna periculáque subirent. Scientes enim sæpius se peccare, tamen aut amore, aut odio, aut alio animi morbo victi nihilominus aberrant. Qui verò sapientia consilioq; vitam instituunt, in paucis offendunt. Hac vsi erga subditos iustitia, Reges omnium beneuolentiam adeò assequuti sunt, vt non solùm sacerdotibus,

Salus regis omnibus curæ.

sed singulis Aegyptijs maior Regis quàm vxorum filiorúmque, aut aliorum principum, salutis inesset cura.

Luctus in regum morte publicus.

Vita verò his moribus defunctum, omnes communi mæstitia lugent, vestes

lacer-

lacerant, templis clausis forum non frequentant, festa solennia non agunt, dies septuaginta duos luto deturpantes capita, ac sindone subtus mammas cincti, vnà viri mulieresq; ducenti fermè aut trecenti circumambulant bis in die nouantes luctum, atque ad numerum cum cantu virtutes regis commemorantes. Cibis animantium, coctisq;, ac vino omniq; mensæ apparatu abstinent. Non lauacris, non vnguentis, non stratis lectis, non venereis vtuntur: sed tanquam defuncto filio per eos dies mærentes lugent. Hoc tempore, quæ ad pompam funeris spectant preparatis, postremo die corpus in arca conditum ante sepulchri aditum ponunt. Ibi breuiarium in vita ab rege gestorum de more recitant, volentiq; facultas datur defunctum accusandi. Astant sacerdotes, mortui rectè facta laudantes: populus is permagnus est, qui exsequias circumstat, applaudens veris laudibus, in reliquis magno reclamans tumultu. Quo accidit vt plures reges repugnante multitudine, solito caruerint sepulchri honore, ac magnificentia. Is timor coëgit Aegypti reges iustè viuere, veritos futuram post mortem plebis iram, atque odium sempiternum. Antiquorum regum viuendi mos hic maximè fuit. Aegypto omni in plures partes, quarum quælibet Græco verbo νομὸς appellabatur, diuisa, cuilibet prætor aderat, qui omnium haberet curam. Aegypti vectigalibus trifariàm partitis, priorem

Aegyptiorum regū funeratio.

Quid coëgerit Aegypti reges iustè viuere.

Aegypti vetus administratio.

portionem percipit collegium sacerdotum magna apud incolas auctoritate, tum propter deorum curam, tum propter doctrinam qua plures erudiuntur. Hanc partem tum ad sacrificiorum ministeria, tum ad priuatæ vitæ commoda impertiunt: neque enim deorum cultum omittendum putant, neque publici consilij vtilitatisq; ministris æquum censent vitæ commoda deesse. Adsunt enim grauibus in rebus hi semper consilio atque opere regibus, tum astrorum peritia, tum verò sacrificijs futura prædicentes. Ex libris præterea sacris priorum gesta referunt, quibus reges in agendis noscant quæ sint profutura. Non enim quemadmodum apud Græcos, vnus homo, aut vnica mulier sacris præest, sed plures in cultu deorum honoreq; versantur, qui eandem sacrorum curam filijs tradunt. Hi omnes immunes sunt, secundumq; post reges honoris dignitatisq; locum tenent. Altera portio ad Reges peruenit, quam & ad bella, & ad vitæ cultum, tum ad liberalitatem erga strenuos viros pro meritis impendunt. Quæ ex re fit, vt populares nullo grauentur tributo. Tertiam percipiunt milites: & qui belli sunt instituti ministerio, vt hoc stipendio accepto paratiorem habeant animum ad bellorum pericula obeunda. Est insuper eorum politia in tria hominum genera instituta, agricolarum, pastorum, & opificum. Agricolæ paruo quadam mercede à sacerdotibus regeq; aut

Politia Aegyptiorũ in triplici hominum genere consistebat.

Agricolæ.

militibus agros mercati, per omnem ætatem ab ipsa pueritia, rei rusticæ sine intermißione vacant: quo fit, vt agricultura cæteris, tum ob doctrinam à parentibus perceptam, tum ob continuum vsum, præstent. Eodem modo & pastores cura atque arte regendi pecoris à patribus accepta semper in eo gubernando ætatem agunt. Artes quoque apud Aegyptios admodum excultas videmus, & ad summum perductas. Nam soli Aegyptij opifices, omissa rerum publicarum cura, nullum nisi aut legibus permissum, aut à patre traditum opus exercent: vt neq; eos docentis inuidia, neque ciuile odium, neque aliud quid ab instituto impediat exercitio. Iudicia verò eorum non casu fiebant, sed ratione: existimabant enim ritè facta plurimùm vitæ mortalium prodesse. Nam punire nocentes, auxilium ferre oppreßis, optimam ad prohibenda mala facinora viam putant. Pœnam verò delicti aut pecunia aut gratia tolli, existimabant confusionem vitæ communis fore. Quamobrem ex ciuitatibus clarioribus, vt Heliopoli, Memphi, Thebis, viros optimos eligebant, quos iudicijs præficerent: qui iudicum consessus, neque Athenarum Areopagitis, nec Lacedæmoniorum senatui longo tempore posteà institutis, cedere videbantur. Postquàm hi conuenerant triginta numero, inter se eligebant optimum virum, quem iudicij principem constituebant, in locum cuius ciuitas alium

Pastores.

Opifices.

Iudicia Aegyptiorum nō casu sed ratione.

Iudicū electio.

iudicem substituebat: his omnibus victus, sed principi opulentior à Rege dabatur: is aurea catena signum variis ornatum lapidibus à collo suspensum, quod appellabant veritatem, gestabat. Cœptis iudiciis ac signo veritatis à principe iudicum proposito, omnibusq; legibus, quæ octo libris continebantur, in medio eorum constitutis, mos erat accusatorem scribere ea in quibus alium accusabat, modúmque patratæ iniuriæ aut damni facti, quanti eam æstimaret, scribere. Reo tempus dabatur rescribendi ad singula: & aut se id non fecisse, aut rectè fecisse purgandi, aut iniuriam vel damnum minoris æstimandi. Rursus accusatori reoq; inuicem respondendi locus erat. Ita bis auditis litigatoribus, quum iudices de controuersia quæsiuissent, princeps, signo Veritatis in partem veriorem verso, sententiam ferebat: hic mos iudiciorum erat. Quoniam de legum institutione mentio incidit, haud alienum ab instituto erit, antiquas Aegyptiorum leges etiam referre, quo cognoscatur, quantum cæteris præstent, & rerum ordine, & vtilitate. Primùm periuri capite multabantur, tanquam qui duplici tenerentur scelere: vt qui & pietatem in deos violarent, & fidem inter homines tollerent, maximum societatis vinculum humanæ. Si quis iter faciens aut hominem à latronibus cædi comperiret, aut quamlibet iniuriam perpeti, neque subueniret auxilio, (si posset) mortis

Iudicibus Aegyptiorū victus à Rege dabatur. Veritas insigne iudicū principis.

Periuriū capitale fuit apud Aegyptios.

erat reus : Si auxilium ferre non posset, denunciare latrones tenebatur, & iniuriam accusatione prosequi : qui ea negligebat, plagis ad certum numerum plectebatur, triduóque carebat cibo. Falsò quempiam accusans, si postmodum ad iudicium delatus foret, pœnam calumniatoribus statutam subibat. Cogebantur Ægyptij omnes scripta nomina sua ad præsides, & simul quo exercitio viuerent, deferre: qua in re si quis mentiretur, aut si iniusto viueret quæstu, in mortis incidebat pœnam. Si quis sponte aut liberum aut seruum occidisset, morte damnare leges iubebant : quæ non fortunæ conditionem, sed consilium facti pendentes, homines à sceleribus deterrebant, & simul vindicata serui morte reddebantur liberi securiores. Patribus, qui filios occiderent, non erat pœna mortis indicta, sed tribus diebus noctibusq; continuis edictum vt circa defuncti corpus assisterent publica etiam custodia astante: Non enim iustum putabant, eum vita priuari, qui vitæ filiis auctor fuisset: sed potiùs continuo dolore, factiq; pœnitentia affligi : quò cæteri ab simili facto auerterentur. Parricidis exquisitam imposuerunt pœnam. Nam articulatim præacutis calamis cæsos iubebant viuos supra spinarum aceruum comburi : maximum inter mortales iudicantes scelus, ei mortem per vim inferre, à quo vitam accepisset. Mulierum morti destinatarum si pregnantes essent,

Homicidiũ morte inhibitum.

Lex alia in parẽtes qui liberos occiderent.

Lex in parricidas atrocissima.

essent, partus exspectabatur: existimantes penitus iniquum esse, eum, qui nihil commisisset, vnà cum facinoroso pœnam pati: aut duos plecti, quum vnus deliquisset. In bellis qui aut ordinem reliquissent, aut non parérent ducibus, non plectebantur morte, sed maxima omnium ignominia: qua postmodo virtute & rectè factis deleta, ad priorem statum redirent. Ea lex & homines assuefaciebat, vt id dedecus pessimum malum, morteq; ipsa grauius censerent. His, qui secreta hostibus reuelassent, linguam lex iubebat abscindi. Et qui monetam circumcideret, aut adulterinam cuderet, aut pondus vel signa immutaret, aut litteris inscriberet, aut de scripto demeret, aut falsas syngraphas afferret, amba amputabantur manus, vt quæ corporis pars peccasset, per vniuersam vitam lueret pœnam. Cæteri quoque aliorum calamitate moniti ab simili scelere abstinerent. Asperæ etiam pœnæ circa mulierum delicta statutæ erant. Nam ei, qui mulierem liberam violasset, virilia exsecabantur: quoniam vno crimine tria haud parua scelera complexus esset, iniuriam, corruptelam, & liberorum confusionem. In adulterio spontaneo deprehensus virgis cædebatur ad mille plagas, mulier naso mutilabatur. Quo dedecore vultus maculatus ea multaretur parte qua maximè facies exornatur. Legum, quæ ad hominum commercia pertinent, Bocchoridem latorem fuisse scribunt. Hæ mandant, credit-

Lex castrensis ignominiosa.

Lex in monetarum falsarios.

Lex in mœchos.

Lex in adulteros & adulteras.

Bocchorides legislator.

ditis

ditis absque scriptura mutuò pecuniis, si negarentur, stari debitoris iuramento: vt quæ iusiurandum veluti religiosam rem magni æstimarent. Nam quum certum sit iis, qui sæpius iurant, abrogari fidem: plurimi ducunt, ne boni viri nomen amittatur, rarò ad iuramentum descendere. Legis insuper lator omnem fidem in virtute constituens, bonis moribus iudicauit assuefieri homines ad probitatem, ne indigni fide viderentur, debere. Iniquum etiam putauit eis, quibus absque iuramento credita pecunia esset, de re sua iurantibus non præstari fidem. Fœnus, quod ex scripto contrahebatur, prohibuit vltra contracti mutui duplum exigi: solutio ex bonis debitoris solùm fiebat: Corpus non poterat addici creditori: putabat enim oportere bona tantùm subdita esse debitis: Corpora, quorum opera & bello & pace vterentur, ciuitatibus addicta esse. Non enim æquum videbatur, milites, qui pro patriæ salute pericula subirent, pro vsuris in carcerem duci: quam etiam legem Solon videtur ad Athenienses transtulisse: quam Sisachthiam appellauit: decernens ne ob vsuras ciuium corpora necterentur. Lex priuatim præterea de furibus apud solos Ægyptios hæc erat: Iubebat eos qui furari volebant, nomen suum apud principem sacerdotum scribere, atque euestigio furtum ad eum deferre: similiter quibus res furto erepta erat, ad eundem rei sublatæ tempus diem & horam scri-

Adiuramentũ rarò descendendũ.

Lex fœneratoribus data.

Lex de furto admiranda.

scribere tenebantur. Hoc modo facilè inuento furto, qui rem amisisset, quarta multabatur parte, quæ daretur furi: satius legislator esse duxit, quum impossibile esset prohibere furta, alicuius portionis, quàm totius rei amissæ homines iacturam pati. Nuptiarum non idem apud Aegyptios mos est. Sacerdotibus vnam tantùm vxorem ducere licet. Reliqui pro voluntate & facultatibus plures habent. Nullus ex eis, nec ex serua quidem empta genitus, spurius habetur. Solum enim patrem existimant generis auctorem, matrem & nutrimentum & locum infanti præbere. Natos adeò parua educant facilique impensa, vt vix credi possit. Nam tum scirporum, tum aliis radicibus, quas sub cineribus coquunt, tum caulibus palustribus, quas partim coctas, partim assas igni, partim crudas pro cibo præbent, liberos nutriunt: discalceati nudique maiori ex parte ob patriæ temperiem vitam ducunt. Omnis sumtus in pueros, quousque ad ætatem perueniant, à parentibus impensus non excedit drachmas viginti. Erudiunt sacerdotes filios, & literis, quæ appellantur sacræ, & aliis, quæ ad communem spectant doctrinam, vt plurimum Geometriæ, Arithmeticæq; studio intenti. Palæstræ aut Musicæ non vacant, existimantes quotidianum illius exercitium iunioribus infirmum esse & periculosum, ex eóque breuiores vires effici. Musicam non solùm inutilem, sed no-

Matrimonia.

Puerorum educatio & impẽsa modica.

Musica damnatur ab Aegyptiis.

suam ducunt, tanquam virorum animos effœminantem. Morbos vel ieiunio curant, vel vomitu: idque aut quotidie, aut tribus diebus, aut quatuor interiectis: asserunt enim ex ciborum superfluitate omnes creari morbos: eam ergo ad valetudinem curam esse optimam, quæ morborum principia auferat. In militiam aut peregrinationem profecti, nulla impensa mercede curantur. Medici enim ex publico victum sumunt, ægros secundùm legem curant ab antiquis medicis comprobatisque scriptoribus traditam. Si quis normam sacri libri sequutus infirmum curare nequiuerit, omni caret crimine: si præter ea, quàm quæ libris continentur, illum curauerit, morte punitur. Credidit enim legislator ea medendi cura, quæ plurimo tempore ab antiquis medicis obseruata profectáque sit, haud facilè meliorem reperiri posse. Colunt Aegyptij animalia quædam præter modum non solùm viua, sed etiam mortua: sicut Felem, Ichneumonas, Canes, Accipitres, Ibides, Lupos, Crocodilos, & eiusmodi plura. Non solùm horum cultum palàm profiteri non erubescunt, sed tanquam in honoribus deorum effusi, id laudi sibi & decori ducunt. Cúmque signis illorum propriis vrbes, & varia loca circumeant procul ostentantes, quæ seruent animalia, ea more supplicum singuli venerantur. Quum aliquod eorum moritur, sindone contectum cum vlulatu pectus percutientes sale liniunt:

Morbos Aegyptij vomitu curãt aut ieiunio.

Medici Aegyptiorum

Variorũ animaliũ cultura portentosa.

liniunt: ac cedri liquore vnguentisq; odoriferis, quò diutius seruetur corpus vnctum, in sacris locis sepeliunt. Si quis aliquod horum animalium sponte occiderit, morte damnatur: Aeluro & Ibide exceptis, quos si quis sponte vel secus occiderit, interficitur accurrente turba, & absque iudicio hominem variis suppliciis adfectum interficiunt. Quo timore, qui hos mortuos conspexit, procul astans, lamentatur, testificans animal absque sua culpa mortuum esse. Nutriuntur hæc animalia summa cura atque impensa in templorum ambitu à viris haudquaquàm contemnendis, quæ similagine & alica variisq; epulis lacte conditis cibant: anseres tum elixos tum assatos apponunt quotidie: his, quæ cruda edunt, aues captas præbent: denique ea omnia magna sustentant cura atque sumptu. Eorum mortem æquè ac filiorum lugent, sepeliúntque sumptuosiùs, quàm eorum facultas ferat, ita vt, Ptolemæo Lago Aegyptum tenente, quum bos in Memphi ex senecta mortuus esset, qui illius nutriendi curam ceperat, pecuniam, quæ in eius sumptum data erat, permagnam, ac insuper quinquaginta talenta argenti mutuo à Ptolemæo sumpta, in eius sepulturam impendit. Videbuntur forsitan hæc, quæ diximus, miranda, sed nequaquàm minus admirabitur quis, si quid apud quosque Aegyptios fit consideret in funere mortuorum. Nam vbi aliquis defunctus est, propinqui omnes amici,

Ibidem vel felem apud Aegyptios interficiens interficitur.

Animalia in templis splẽdidè nutriuntur.

Apis bos mortuus maximo sumptu sepelitur.

Mortuorũ funeratio apud Aegyptios admiranda.

amici, qui deturpato luto capite lugentes ciuitatem, quoad mortuus sepeliatur, circumeunt: interim neq; lauantur, neque vinum capiunt, aut cibum nisi vilem, neque vestibus vtuntur splendidis. Sepulcrorum tres habent species, sumptuosos, mediocres, & humiles. In prima argenti talentum exponunt. In secunda, minas viginti. In vltima parum quid sumptus irrogatur. Qui funera mortuorum curant, eo exercitio à maioribus tradito funeris impensam domesticis descriptam ferunt, scrutantes quanti velint celebrari funus: conuentione facta, corpus eis traditur, vt iuxta impensam curetur funus. Primus Grammaticus (ita enim appellatur) posito humi corpore, circa ilia describit, quantum à sinistra parte incidatur: deinde qui dicitur scissor habens lapidem Aethiopicum, quantum lex sinit latus aperit, subitoq; cursu à prosequentibus, qui astant, lapidesq; cum exsecratione in eum iacientibus fugit. Existimant enim odium inhærere, quicumque amici corpus vulnere illato violarit. Curatores verò corporis, hos salitores appellant, honore digni existimationeq; habentur. Viuunt enim sacerdotibus, templáque pariter ingrediuntur. His penes cadauer astantibus, vnus per scissuram corporis interiora, præter renes & cor, ducit. Quæ singula alter vino phœniceo ex rebus odoriferis lauat: deinde corpus totum primùm ex cedro, tum alijs pretiosis vnguentis

vngunt dies ampliùs triginta. Myrrha deinde ac cinnamomo, cæterisq; rebus liniunt, quæ non solùm id seruare diutinè, sed odoriferum reddere queant. Curatum cadauer cognatis tradunt defuncti, ita singulis eius partibus etiam superciliorum palpebrarumq; pilis integrè seruatis, vt omnis corporis species dormientis more integra perduret. Antequam sepeliatur corpus, prædicitur à cognatis tum iudicibus, tum defuncti amicis sepulturæ dies, asserentes illum mortuum paludem transiturum. Astantibus iudicibus ampliùs quadraginta numero, sedentibusq; in præparato vltra stagnum Hemicyclio, trahitur nauis ad id composita ab his, quibus ea cura iniuncta est: tum antequàm corpus in arcam condatur, permittitur lege volenti accusare mortuum. Si quis probatur malè vixisse, Iudices sententiam ferunt, qua censent corpus eius sepulcro priuandum. Qui deprehenditur iniustè crimen obiecisse, magna multatur pœna. Quum deest accusator, aut per calumniam accusatum constat, cognati, finito luctu, ad laudes mortui vertuntur nil de genere eius, sicut Græci consueuerunt, narrantes: (existimant enim se omnes Aegyptij pariter nobiles esse:) sed ordientes à pueritia, in qua vitæ institutionem, eruditionemq; recensent, ad viri ætatem descendunt, eius erga deos religionem, iustitiam, continentiam, virtutesq; cæteras commemorantes:

Defunctorum vita apud Aegyptios iudicio discutitur.

inuocatis verò inferis diis, precantur, vt eum inter pios locent: ad quæ verba omnis multitudo correspondet, gloriam mortui extollens, tanquam apud inferos cum beatis semper futuri. Sepeliunt postea quique suos, hi in propriis sepulcris, hi, quibus ea desunt, domi apud firmiorem parietem arca corporis erecta. Qui verò crimine aliquo aut fœnore sepultura prohibentur, domi absque arca ponuntur. Quos posteri ditiores facti, ac debita crimina soluentes, honorificè sepeliunt. Mos est apud eos defunctorum parentum corpora dare in pignus creditori. Summa illos, qui non redimunt, sequitur infamia, & sepultura carent. Mirabitur quis meritò eos, qui hæc instituerunt, non solùm quæ ad viuentium mores spectarent prosequutos, sed etiam quæ ad mortuorum sepulcra cultumq; pertinerent. Adeò hoc pacto ad bonos mores quantum fieri posset componi vitam hominum existimabant. Græci sanè, qui fictis fabulis, ac poëtarum dictis fidem excedentibus de piorum meritis malorumq; pœnis tradiderant, nequaquam potuerunt suis scriptis traducere homines ad virtutem: quin econtra potius derisi contemptiq; sunt ab improbis. Apud Aegyptios verò non fabulis, sed visu, impijs pœna, iustis laus impartita, singulis diebus vtrosq; eorum quæ vitæ vtilia existant admonent, quū videant cuiq; pro his, quæ egit, debiti præmij memoriam impendi. Qua ex causa ad meliorem singuli

Defunctorū parentū corpora creditoribus oppignerātur.

vertuntur viuendi normam. Has enim optimas esse leges putandum est, quibus non diuites, sed honesti prudentesque homines sunt. Et hæc de Aegyptiis: nunc de reliquis Africæ populis.

De Pœnis & cæteris Africæ populis.

CAP. VI.

Poenorum multæ sunt & variæ nationes. Adrimachidæ Aegyptum versus siti, eisdem, quibus Aegyptii, moribus vtuntur. Vestem gestant qualem & alii Pœni; vxores eorum in vtroque crure armillam æream habent: capitis comam nutriunt; pedunculos suos, quos quisque capit, præmordet, atque ita abiicit, quod isti tantùm ex omnibus Pœnis factitant, soliq; virgines nupturas regi exhibent: quæ illi placita fuerit eam deuirginat. Nasamones grandis & dira natio, nauium syrtibus inuolutarum spoliatores, sub æstatem relictis ad mare pecoribus descendunt ad locum Aegilam decerpturi palmulas, quæ ibi permultæ & speciosæ sunt, & fructiferæ omnes. Ex quibus vbi palmulas immaturas decerpserunt, ad solem siccantes maturefaciunt: deinde lacte maceratas sorbillant. Vxores plures singuli è consuetudine habent, & cum his in propatulo coëunt, eodem penè, quo & Massagetæ, modo: nisi quòd hi prius scipionem prætendant. Mos etiam Nasamonibus est, quum quis primùm ducit vxorem, vt sponsa singulos conuiuas adeat Veneris gratia: & vt quisque cum ea concubuit,

Nupturæ regi deuirginandæ exhibentur.

Nasamones nauium spoliatores.

Spōsa apud Nasamones à singulis cōuiuis cognoscitur.

cubuit, donum det illi, quod secum habet domo allatum. Iureiurando ac diuinatione tali vtuntur per eos viros, qui iustissimi atque optimi apud illos fuisse dicuntur : iurant illorum sepulchra tangentes, diuinant ad suorum accedentes monumenta : & illic vbi preces peregerint indormiunt : vbi quodque per quietem insomnium viderunt, eo vtuntur. Fidei dandæ consuetudo hæc est : de manu alterius vterque sumpto inuicem poculo bibit : quod si nihil humoris habuerint, sumptum è terra cinerem lingunt. Garamantes omnium hominum commercia aspectumq; refugiunt : nihil bellicæ armaturæ habentes, nec defendere quidem sese audentes, supra Nasamones incolunt. Circa maritima verò occasum versus his Macæ confines sunt, qui summum capitis verticem radunt, in medio capillos crescere sinentes, hinc atque hinc in orbem tondentes. In bellum subterraneorum struthionum pelles pro armamento ferunt. Gnidanes Macis contermini : quorum mulieres fimbrias pelliceas ferunt, singulæ multas: ob hoc (vt memoratur) quòd vt à quoque viro Venerem passa est, fimbriam orat : & vt quæque plurimas habet, ita præclarissima censetur, tanquam à pluribus viris adamata. Machlyes circa paludem Tritonidem habitantes occiput crinitum gestant : Auses verò anteriorem capitis partem. Horum virgines anniuersario Mineruæ festo in honorem ipsius Deæ indignè in-

Fidei dãdæ cõsuetudo

Garamãtes hominum commercia fugiunt.

Fimbriæ Veneris precium.

ter se bifariàm diuisæ præliantur lapidibus fustibusq́; , dicentes se morem patrium seruare ei, quam Mineruam dicimus : & quæ virgines ex vulneribus decedunt, eas falsas virgines appellant : sed priusquam à pugnando desistunt, has faciunt : quæ virgo in pugnam optimam operam nauauit, eam semper communi censu cæteræ virgines exornant : tum cætera armatura Græca, tum crista Corinthia, & currui impositam circa paludem circumferunt. Iidem promiscuè cum mulieribus non vnà habitantes sed pecudum more concumbunt : vbi apud mulierem puer robustus est factus, apud quem virum habitare sustinet (nam tertio quoq; mense viri conueniunt) eius filius censetur. Atlantes à monte Atlante, iuxta quem habitant, appellati, ἀνώνυμοι sunt, id est, nomen proprium singuli non habent : Solem transcendentem exsecrantur, eiq; propterea omnia conuicia ingerunt, quòd torridus & ipsos & regionem perdat : nullo animante vescuntur, nec somnia vlla cernunt. Pastorij Afri carne & lacte victitant, nihil vaccinum gustantes, quia nec Aegyptij suem gustant, nec vaccam alunt, nec Cyrenæ fœminæ ferire eas sibi fas putant, ob Isidem, quæ in Aegypto est, cui & ieiunia, & dies festos agunt studiosè. At mulieres Barcæ non modo gustu vaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent. Filij ipsorum vbi quadrimi effecti sunt, venas verticis, quidam etiam temporum illorum

Virginum decertatio in Mineruæ festo.

lana succida inurunt, ob eam causam, ne vllo vnquam tempore pituita officiat è capite defluens: eáq; de re, se aiunt esse optima valetudine. Eo modo sacrificant: vbi pro primitiis pecudis aurem praeciderunt, eam supra domum abiiciunt: hoc acto, ceruicem eius auertunt. Solis omnium deorum immolant Soli & Lunae. Defunctos, vt Graeci, sepeliunt omnes Afri, praeter Nasamones, qui illos sedentes sepeliunt, obseruantes, vt dum quis coepit agere animam, eum sedentem constituant, ne supinus expiret. Domicilia eorum sunt virgultis compacta suspensis circa lentiscos: & ea quoquo versus versatilia. Maxes dexteram capitis partem comatam gestant, sinistram radunt, corpus minio tingunt, asserentes se à Troianis esse oriundos. Zabicum Maxibus confinium foeminae aurigantur currus in bellum. Zigantes (vbi magnam vim mellis apes conficiunt, sed multo plus opifices viri facere dicuntur) omnes minio inficiuntur, ac simiis vescuntur, quarum affatim gignitur iis, qui in montibus degunt. Hi omnes Libyci vita syluestri sub dio, vt plurimum, habitant, victu (ferarum more) contenti, nil domesticum edunt: nullis vestibus, praeter caprarum pellibus, tegunt corpora. Potentiores inter eos, nullas habent ciuitates, sed turres aquis proximas, condentes in eis quae vsui supersunt. Subditos populos singulis annis adiurant, vt principi pareant obtemperantes, vt

Sacrificandi ritus.

Sepeliendi ritus.

Libycarum gentium vita.

Belligerandi ritus.

socios diligant: abnuentes imperium, vt latrones persequantur. Eorum arma sunt & regioni & moribus congrua. Nam quum sint corporibus leues, patria verò vt plurimum plana, neq; ense neque gladiis, neque armis vtuntur in bello. Treis tantùm ferunt hastas, lapidesq; in vasis ex corio factis delectos, cum his certantes, tum in congressu, tum etiam recessu: primò ferire hostem conantur ad cursum lapides rectè iaciendos longo vsu edocti. Erga externos nullum ius nullamq; seruant fidem.

Troglodytæ, qui etiã pastores dicuntur.

Troglodytæ (qui & à Græcis, quòd ex pecoribus viuant, pastores appellantur) Aethiopiæ populi cœtus ac tyrannos inter se constituunt. Vxores ac filios habent communes, excepto (qui vnicam tenet) tyranno. Huic appropinquanti multam tyrannus irrogat certo pecudum numero.

Etesiarum, id est, ventorum qui 40. dies post caniculæ exortum perflant.

Etesiarum tempore, quo maximi decidunt imbres, sanguine & lacte immixtis, paulumq; coctis nutriuntur. Aestu Solis deficientibus pascuis ad loca declinant palustria, pro quibus solis inuicem certant. Pecora vetusta aut in morbos cadentia occidunt, exq; his per omne viuunt tempus. Parentum nomina minimè indiderunt filiis, sed tauri, arietis, ouis. Et hos quidem patres, hos matres, quoniam ab his, non à parentibus quotidianus præbeatur cibus, appellant. Vtuntur potu idiota Paliuri arboris succo: potentiores ex quodam flore expresso, qui est deterrimo nostro musto persimil.

persimilis. Armentorum greges secum ducentes, varias, ne iisdem in locis morentur diutius, regiones mutant. Corpora, præter virilia, quæ pellibus teguntur, nudi. Pudenda Troglodita omnes velut Aegyptij circumcidunt, his demptis, quos à casu claudos appellant. Hi soli intra regionem externorum habitantes ab infantia non nouacula inciduntur. Arma ferunt Troglodytæ ij, quos dicunt Megauares, scutum ex corio crudo bouis rotundum, & ferratam clauam: alij arcus lanceasq;. Sepulcra nihili penitus curant: nam paliuri viminibus corpus ligantes defuncti ceruicem cruribus applicant, deinde cadauer in loco editiori positum lapidibus ridentes obruunt, impositoq; supra saxorum aceruum capræ cornu abeunt nullo dolore moti. Bellantur inuicem non vt Græci, ob iram, aut ambitionem, sed pabuli gratia. In eorum concertationibus primùm iactis lapidibus, quoad aliqui vulnerantur, concertant: tum arcu, quo admodum exercitati sunt, pugnantes mutuis vulneribus lædunt. Ea certamina dirimunt, quæ ætate præcedunt fœminæ: quibus nullo periculo in medium prodeuntibus (nefas est enim has vllo pacto lædere) extemplo à certamine cessant. Inualidi ob senium armenta sequi, gutture bouis cauda adstricto vitam finiunt. Qui mortem differt, licet nolentem eodem modo (admonitum tamen anteà) vita priuant: idq; habetur benefi-

Certamina fœminæ dirimunt.

beneficij loco. Febricitantes item, aut morbo incurabili correptos, simili adficiant morte. Maximum arbitrantur malorum, ab eo vitam diligi, qui nequeat aliquid agere dignum vita. Herodotus scribit, Trogloditas specus in quibus habitent excauare, nullo habendi diuitias desiderio teneri, quum paupertati se voluntariæ abdicarint: tantùm lapide vno gloriari, quem Hexacontalithon nominamus: Serpentum carnibus vesci. Sermonis adhac ignaros esse, & propter hoc stridere magis, quàm loqui: Alia in Aethiopia, quæ super Ægyptum est, habitat gens: Rhisophagi vocantur, radices arundinum, quas ex propinquis locis effodiunt, magna cura lauantes barbari lapidibus terunt, quoad molles factæ cohæreant: deinde placentas ad modum lateris, quantum manus capit, fictas, atque ad solem decoctas mandunt. Quem solum cibum ipsi per omnem vitam suauem atque affatim habent, eò quòd pacem continuam seruent. Bellantur tamen cum leonibus, qui è deserto vmbræ causa, & vt minores venentur feras, egressi, Aethiopum multos ex paludibus exeuntes dilaniant. Et iamdudum ea deleta esset à leonibus natio, nisi natura eis sponte præsidium tulisset. Nam sub ortum Canis mirabilis atq; innumera nullo agitante vento culicum multitudo ad ea loca aduolat. Homines ad paludes fugientes minimè lædunt: leones abire ex his regionibus compellunt, tum morsu, tum vocis

ῥιζοφάγοι radicibus victitantes.

Rhizophagi leonibus prædæ sunt.

fono territos. His propinqui sunt Ilophagi, Spermatophagiq́; : quorum hi quidem fructus, qui æstate ex arboribus decidunt, colligentes absq; labore edunt: reliquo tempore herbam in vmbrosis nascentem locis decerpunt, quæ vitæ subuenit in egestate. Ilophagi verò cum filiis, vxoribusq́; ad loca campestria accedentes arbores ascendunt, ac teneras ramorum summitates auferunt: tantam ex continuo vsu ramos ascendendi peritiam habentes, vt (quod incredibile videtur) de arbore in arborem velut aues prosiliant, ascendantq́; tenues absq; periculo ramos, macilentia, leuitateq́; corporis nixi; quòd si quando pedes labantur, manibus ramis comprehensis sese à casu peropportunè vindicant: quòd si fortè deciderint, nulla in re propter corporis leuitatem læduntur: ita ramis tenerioribus dente exesis ventrem farciunt. Hi semper incedunt nudo corpore, communesq́; vxores ac liberos habent. Pugnant inuicem pro locis armati baculis aduersus alios, ac dominantur victis: moriuntur vt plurimum fame, quum deficiente visu corpus priuetur eo sensu, quo cibum quærebat. Reliquam circa regionem Aethiopes tenent, qui Cynecì dicuntur, numero haud multi, vita ab reliquis diuersa. Syluestrem enim incolentes patriam, & penitus asperam, raraq́; aquarum fontibus, super arbores ferarum timore dormiunt. Sub auroram ad aquarum decursus armati prodeuntes se abscondant inter arbor

Homines de arbore in arborem vt aues prosilientes.

Cynecì ferarum timore super arbores habitãt.

arborum frondes. Sub æstu verò Solis agrestes boues pardalesq́; , ac varia ferarum genera, cùm caloris , tum sitis impatientia ad aquas potus causa confluunt. Repletas, grauesq́; aqua bestias Aethiopes, ex arboribus descendentes adoriuntur, ac lignis adustis, saxisq́; & sagittis occisas, perq́; cœtus diuisas edunt. Aliquando verò, quamuis perrarò, & ipsi à valentiori bestia interficiuntur: sed multas ipsi dolo & arte valentiores beluas capiunt. Siquando desint animalia, antea captorum pelles madefactas remotis pilis ad ignem lenem ponunt: dispartitasq́; singulis auidè ad satietatem sumunt. Impuberes pueros exercent ad certum signum iacere, solis cibum præbentes his, qui signum tetigêre: ideo iaculatores optimi euadunt vrgente fame. Acridophagi deserto contermini homines sunt paulò cæteris breuiores, macilenti, ac supra modum nigri. Veris tempore Zephyrus ac Libycus venti infinitum penè locustarum ex deserto ad eos deferunt numerum. Hæ permagnæ sunt, sed colore alarum turpi ac squalido. Aethiopes, ad id assueti, in quandam latam longamq́; multis stadiis conuallem plurimum materiei ex propinquis locis ingerunt: quum suo tempore tanquam locustarum nubes à ventis supra vallem defertur, materiem congestam, omnemq́; loci herbam anteà succisam incendunt. Locustæ desuper volantes ingenti fumo enectæ paulùm vltra vallem ad terram tantæ

ἀκριδοφάγοι locustis victitantes.

decidunt

decidunt copia, vt victum omni genti abundè prabeant. Has enim sale (quem regio plurimum fert) superinfuso diutius seruant, cibum gustu eis suauem : hic est solus eorum per omne tempus locustarum victus. Neque enim pecora nutriunt, neque pisces edunt, procul à mari positi: neque vllum aliud vitæ adminiculum habent. Corpore leues sunt, veloces cursu, & vita breui : vt qui longißimè viuunt, quadragesimum non excedunt annum. Finis eorum non solùm miserabilis est, sed & incredibilis. Nam propinquante senecta, pediculi alati, non solùm visu varij, sed specie horridi ac turpes in corporibus nati ventrem primò, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore exedunt. Qui morbum patitur, primùm veluti scabiei cuiusdam pruritu allectus, corpus scalpit, voluptate simul & dolore perceptis: deinde exorientibus pediculis, simul effluente sanie, morbi acerbitate ac dolore percitus, vnguibus corpus magno cum gemitu lacerat. Tanta verò vermium copia effluit, alijs super alios, tanquam ex perforato vase, scaturientibus, vt deleri nequeant: hoc pacto siue cibi, siue aëris causa miserum sortiuntur vitæ finem. Extremas ad meridiem Africæ partes viri habitant à Græcis Cynnamimi, à vicinis Barbaris Syluestres appellati. Barbas habent admodum magnas, greges syluestrium canum nutrientes præsidia vitæ. Nam ab æstiuo tropico, vsque ad medium hiemis, Indici

Phthiriasi Acridophagi moriuntur,

Cynamami, siue Syluestres, canum greges nutriunt.

boues

boues innumera multitudine eorum patriam ingrediuntur: causa incerta est, vtrúmne alias insectantes se feras fugiant, an pastus penuria, an alio naturæ (quæ omnia miranda gignit) impulsu hominibus ignoto acti. His homines, quum obsistere nequeant suis freti viribus, se canibus tuentur: quibus in venatione vsi boues permultos capiunt. Et hos quidem recentes edunt, hos saliunt ad futurum vsum. Multa insuper & alia animantia à canibus capta comedunt. Postremi, qui ad meridiem habitant, in hominis forma ferarum vitam ducunt Ichthyophagi sub Troglodyticam oram in Arabico sinu. Barbaræ gentes. Nudi per omnem vitam degunt: vxores filiasq; communes habent, bestiis similes: vt qui neque voluptatis, neq; doloris vllum, nisi naturalem, sensum percipiant, neq; turpis neque honesti discrimen norint. Habitacula habent non longè à mari iuxta promontoria, vbi non solùm profundæ cauernæ, sed conualles immensæ & angustæ speluncæ existunt, egressu ipsa natura difficili ac tortuoso. Harum tanquam ad eorum vsum natura factarum aditus incolæ magnorum congerie lapidum obsepiunt, qua veluti retibus capiantur pisces. Maris enim fluxu (quod bis diebus singulis circa tertiam ac nonam horam accidit) oras litori propinquas inundante, aqua in immensum excrescens opertis locis omnibus innumeram copiam diuersorum piscium secum in continentem defert: qui quum in diuersa

Ἰχθυοφάγοι ex piscibus viuunt.

loca

loca cibi gratia diuertant, refluente mari per lapides pisces in sicco destituuntur. Quos incolæ cum vxoribus pueris q; concurrentes capiunt: captos supra petras ad meridiem sitas, nimioq; Solis æstu incensas ponunt, pauloq; post reuoluunt: à quibus sic ad solem decoctis, carnem omnem excutiunt, & concauo saxo iniectam pinsunt, admixtoq; paliuri semine, cibum sibi conficiunt suauissimum. Nam sic immixtas carnes in modum longioris lateris formant, ad solemq; paulò desiccatas, sedentes, cum voluptate edunt: non quidem ad certam mensuram, aut pondus, sed ad satietatem: habent hunc cibum semper velut è penu promptum. Neptuno pro Cerere eum largè subministrante. Quando verò maris tempestate adeò litori vicina loca multis diebus inundantur, vt nulla detur piscandi facultas, (quo tempore cibi penuria laborant) conchas legunt permagnas, quarum testa saxis attrita interiori carne cruda, sapore Ostreis persimili vescuntur. Vbi verò tempestas ventorum vi diutius perseuerat, conchæq; deficiunt, ad ossa siue spinas ex piscibus excussas, & in hunc vsum coaceruatas confugiunt: teneriores, recentioresq; ex his dentibus mandunt, duriores edunt saxo contritas, nil brutis animalibus dissimiles. Epulantur autem palàm cum lætitia, vt dixi, cantuq; absono omnibus inuicem congratulantibus: deinde mulieres, vt in quanque quis forte incidit, cognoscunt prolis

causa,

causa, omni cura ob ciborum, qui præsto sint, copiam, vacui, his studiis quatuor diebus intenti, quinto potus gratia ad fontes pergunt gregatim, omnibus simul vocem (velut inconditum sonum) tollentibus. Est profectio hac haud dissimilis ab armentis boum. Repleto aqua ventre, adeo vt vix redire queant, ea die nihil edunt amplius: iacet quisque aqua plenus, distentusque similis ebrio. Postera die denuo ad capiendos pisces redeunt: ita eorum vita per omne tempus transacta ob simplicem victum raro in morbos incidunt: breuioris tamen quàm nos sunt vitæ. Natura eorum incorrupta famem sedare maximum ducit bonum, nullam aduentitiam voluptatem quærens. Hæc eorum, qui intra sinum habitant, viuendi norma est. At illorum qui extra sinum sunt, multo est mirabilior: vt qui nunquam bibant, & natura ab omni semoti sint animi passione. Hi procul à terra habitabili, tanquam in loca deserta à fortuna eiecti, piscationi dant operam: humida non appetunt, pisces edunt semicrudos, non quo sitim effugiant, sed feritate quadam contenti victu quem à fortuna sortiti sunt. Felicitatem summam putant his carere rebus, quæ dolorem possent egentibus afferre. Tanta patientiæ esse dicuntur, vt si quis educto ense eos percusserit, non diffugiant, & verbera & iniurias perferentes, solum percutientem respiciunt, nullum neq; iræ, neque misericordiæ signum ostendentes. Sermone carent,

Homines ab omni animi passione semoti.

Miræ patientiæ homines.

nutu, manibusq; significant, quibus indigeant & quæ volunt. Hæ gentes vnanimi consensu pacem curant, nulli externo homini infestæ. Quod vitæ genus licet mirabile, à priscis olim temporibus ea gens seruauit, siue ita longo tempore assueta, siue acta necessitate. Habitaculis non iisdem, quibus Ichthyophagi, vtuntur, sed diuersis habitant modis: quidam in speluncis diuersoria habent, ad Arctum positis, in quibus tum vmbra, tum spirans aura eos ab æstu solis tutatur. Nam quæ ad meridiem loca spectant, fornacibus ex nimio æstu similia, accessum ad ea adimunt. Qui sunt aduersus Arctum, ex costis cetorum incuruis, quas mare plurimas effert, ex vtroq; posit is latere colligatisq;, quas maris alga operiunt, habitacula sibi exstruunt ad euitandos æstus: Natura sibi artem ex necessitate ad se tuendam reperiente. Et talis fertur esse Ichthyophagorum vita. Superest pauca de Amazonibus dicere, quas priscis temporibus in Libya ferunt exstitisse, mulieres pugnaces & validas viribus, non eandem, quam nostræ, vitam duxisse. Nam mos fuit illis certo tempore bellicis ad seruandam virginitatem rebus exercitari. Transactis militiæ annis viris coniungi prolis gratia. Has solas & principari, & publica obire munera: viros nostrarum fœminarum instar domesticæ rei curam habere, tum obtemperantes fœminis, tum militiæ, principatusq;, ac omnis rei publicæ expertes: post

Amazones bellicosæ mulieres.

e partum

partum nati infantes viris dantur, quos lacte nutriant, aliisq; rebus prout ætas poscit. Masculis mox natis, vt bellicæ rei inutiles sint, dexterum brachium frangunt, aut eos interficiunt, vel procul ablegant: Fæmellis mamillas, ne crescant, inurunt, asserentes impedimento eas ad bellandum esse. Vnde à Græcis, eò quòd mammis careant, Amazones appellantur. Hesperam insulam inhabitasse illas asserunt: dictam ita, quòd ad occasum sita sit. Eam verò esse in Tritonidis palude, quæ proxima oceano, à flumine, quod in eam defluit, Tritonia appellatur, Aethiopiæ contermina & monti, qui Atlas dicitur, omnium in ea terra maximo. Hæc insula permagna est, variisq; arborum fructibus, ex quibus incolæ viuunt, ferax, multos tum caprarum, tum pecudum greges habet, quorum lacte & carnibus vescuntur: frumento penitus carent, illius vsu incolis ignoto.

DE ASIA, ET CELEBRIORIBVS EIVS GENTIBVS, LIB. II.

*

CAP. I.

ASIA altera tripartitæ terræ pars, appellata ab Asia oceani & Tethyos filia, Iapeti vxore ac Promethei matre: siue, vt alij volunt, ab Asio Manæi Lydi filio: à meridie per orientem vsq; ad septemtrionem protenditur: terminos habet ab occidēte Nilum & Tanaim cum Euxino Ponto & parte mediterranei maris: tribus alijs partibus tangitur oceano, qui ab Oriente Eous, à meridie Indicus, à Septemtrione Scythicus appellatur. Taurus mons mediam quodammodo continentem diuidit, ab oriente in occidentem excurrens, partem ad aquilonem relinquit, partem ad meridiem: alteram Græci interiorem vocant, alteram exteriorem. Mons hic multis in locis latitudinem habet stadiorum trium millium: longitudinem quātam Asia, stadiorum circiter quadraginta & quinque millia à transmarina Rhodi ora vsque ad Indiæ ac Scythiæ extrema orientem versus. Idem in nomina, ac partes multas diuiditur:

Asiæ denominatio.

Asiæ quatuor latera.

Tauri montis dimēsio.

quarum aliæ maiores, aliæ minores ambitus comprehendunt. Tam latum autem & patens dicunt esse, quicquid terræ Asiæ nomine continetur, vt Africa & Europa reliquæ duæ partes non magis complectantur, quàm hæc sola. Cælo temperato est, solo fertili, & propterea omnium animantium genere cultissima. Prouincias siue regiones multas habet: vbi Africam aspicit, Arabia est: regio inter Iudæam & Aegyptum triplex, vt Plinius refert, vna Petrea, à Septemtrione & occasu Syriæ inserta, cui à fronte Deserta prætenditur Arabia, à meridie altera, quæ Felix nominatur. Quidam etiam Panchaiam & Sabæam adiungunt. Arabia dicta ab Arabo Apollinis ex Babylone filio. Arabes longè lateq; diffusi diuersis moribus viuunt, & cultibus plurimis, crinibus intonsis, mitrata capita habent redimitu pari, pars rasa in cutem barba. Artes haud ab vno in alium transferuntur, sicut apud nos, sed in patriis quisque permanet institutis. Qui maximus est natu, is in totam gentem regnum obtinet. Quæ poßidentur, vniuersæ sunt cognationi communia, vna omnibus vxor. Qui primus domum subierit, posito ante ianuam scipione, cum ea congreditur, cum grandiori natu pernoctat: ita omnes omnium sunt fratres: coëunt cum matribus & sororibus pecudum ritu. Adulter capite plectitur: alterius sanguinis congressus pro adulterio est: domestici in vniuersum leg-

Arabia triplex, petrea, deserta, felix.

Cum matribus & sororibus coëunt Arabes.

legitimi habentur. Conuiuia fere terdeni celebrant, & in his Musicæ artis duo non imperiti consanguinei sibi inuicem ministrant. Vrbes & oppida sine mœnibus pacatè inter se agunt. Sesamino oleo vtuntur, beatissima alioqui rerum vbertate. Ouium greges candidi velleris: grandiori statura boues: equis omnino carent: quorum desiderium adimit camelorum copia: Aurum, argentum, & plura aromatum genera terræ peculiaria. Aes, ferrum, vestis, purpura, crocus, costus, toreumata aliunde aduehuntur. Defunctorum corpora stercore abiectiora. Regum cadauer sterquilinijs sepeliunt. Fidem inter homines, vt qui maximè, seruant, quam hunc in modum dant: Quoties fœdus inire volunt, alius quidem medius inter vtrumque stans, acuto lapide ferit volam iuxta maiores digitos ipsorum, qui fœdus ineunt: deinde sumpto flocco ex vtriusque vestimento, inungit eo sanguine septem lapides in medio positos, inter inungendum inuocans Dionysium & Vraniam: hoc acto, idem, qui fuit sequester fœderis inter amicos contrahendi, vadatur hospitem, aut fortè ciuem, si cum ciue res agitur. Quod fœdus, & ipsi, qui amicitiam contraxerunt, seruare iustum censent. Myrrhæ sarmentis ignes fouent, quorum fumo, satis noxio, nisi odore cremati storacis occurrant, plerumque incurabiles morbos contrahunt. Cinnamum per sacerdotes legitur, hostiis prius cæsis: quas quum

Equi nulli in Arabia.

Fides Arabum.

Vrania & Dionysius in fœdere inuocantur.

litauerint, obseruatur, vt meßis nec ortum solis anticipet, nec egrediatur occasum. Quisquis principatum tenet, sarmentorum strues hasta diuidit, quæ sacrata est in hunc vsum: atque ita portio manipulorum etiam Soli dicatur: quæ si iustè diuisa est, radiis inflagrata incendium sponte concipit. Pars eorum, quibus asper victus est, angues edunt: ac propterea Ophiophagi nominantur. Nulla illis animi vel corporis cura. Nomadibus vsus camelorum frequens: his pugnant, procúlque onera exportant, lacte & carnibus vescentes. Fluuius, quem accolunt, auri ramenta habet: id non conflant artium inscitia. Debæ & ipsi pastores, colunt iidem & agros aliqua ex parte: gens auri abundans, inter glebas temerè iacentes aureas pilas in glandium magnitudine reperiunt: quibus lapillis affabre interiectis monilia conficiunt haud iniucunda aspectui: ea collo & manibus inducunt. Vendunt aurum finitimis triplo æris pretio, argenti duplo: cùm auri contemptu, tum desiderio quæ commercio parantur. Proximi his Sabæi, thure, myrrha & cinnamomo diuites: & in ora huius terræ Balsamum nasci quidam prodiderunt. Habent & palmas odoriferas, & calamum. Serpens ibi palmari longitudine, lethalis ferè eius morsus: in arborum radicibus cubat. Odor nimius, rerumq; fragrantia stuporem sensibus inducit, quem bituminis suffitu, & hirci barba

ὀφιοφάγοι serpentum comestores.

Debæ diuites auri.

Sabæi thure ac myrrha opulenti.

leuant.

leuant. Penes regem omnis iudicandi ratio, Sabæorum plerique sunt agricolæ: aromata alij legunt. In Aethiopiam ob negotia nauigant nauigiis corio contectis. Cinnamomum & Casiam ligneæ materiæ loco igni adhibent. Huius gentis metropolis est quam Sabam appellant, supra montem sita. Reges ex generis successione habent eos, quibus multitudo honores distribuit bonis malisq; immixtos. Regiam nunquam exire audent, ne à turba hominum lapidibus veteri quodam Deorum responso obruantur, timentes.

Reges Sabæorum regiam exire nõ audent.

Sabæ vbi regia est, toreumata argentea, aureáque omnis generis poculorum habent. Lectos insuper tripodásque argenteis pedibus, cæteramq; supellectilem vltra fidem sumptuosam.

Supellex Sabæorum omnis ex auro & argento.

Magnis quoque columnis porticus fulciuntur, quarum capita, tum argentea, tum aurea exsistunt: laquearia verò, ac portæ aureis phialis, pretiosis lapidibus intermixtis, totius domus sumptuosissimum ornatum ostendunt. Alia enim auro, alia argento, quædam lapidibus splendent. Nonnulla, tum elephantorum dentibus sunt exculta, tum multis præterea rebus aliis, quæ plurimi apud homines æstimantur. Et eam sanè multis seculis perpetuam habuere felicitatem. Abfuit enim ab eis penitus, quæ multos in præceps dedit, ambitio per auaritiam aliena possidendi.

Garræi auro & argento abundantes.

Nec Garræi his minus opulenti, quorum ferè supellex omnis ex auro est & argento:

ex his & ebore domorum limina, tecta, parietes construunt. Nabathæi omnium continentissimi, in quærendis opibus mira gentis industria, sed in tuendis multò maior. Qui rem domesticam minuit, publicè multatur: contrà honore afficitur, qui patrimonium auxit. Gladio, arcu, lancea & funda in bello, plurimùm etiam bipennibus Arabes vtuntur. Dira Sarracenorum gens, pestis illa hominum teterrima, inde sumpsit originem, abijtq; (vt credere est) pars Arabum maxima in Sarracenicum nomen: cæterum veterem appellationem nunc quoque tenent, qui circa Aegyptum habitant raptu plurimum viuentes, camelorum celeritate freti.

Nabathæi parcissimi.

Sarracenorum gens in Arabia sumpsit exordium.

De Panchaia & moribus Panchaiorum.

CAPVT II.

Panchaia Arabiæ regio. Diodorus Siculus insulam esse dicit, ducentorum stadiorum latitudine: tres in ea nobiles vrbes enumerat, Dalidam, Hyracidam, & Oceanidam. Regio omnis, quàm vbi arenosa, fructifera est. Vini maximè abundans & thuris, quod in ea adeò excrescit, vt per vniuersum orbem satisfaciat Deorum sacris. Fert etiam myrrham plurimam, & alia varij generis aromata odorem præbentia, quæ Panchaij legunt, & Arabis mercatoribus vendunt: à quibus alij pretio sumptas, in Phœniciam, Syriam, & Aegyptum transuehunt, inde à reliquis orbis mortalibus

Thuris in Panchaia copia.

talibus

talibus importatur. Curribus in bello Panchaij vtuntur more prisco. Politia eorum trifariàm partita est. Primum locum sacerdotes tenent, quibus adduntur artifices: secundum agricolæ habent: tertium milites, quibus pastores adijciuntur: Sacerdotes omnium sunt duces, quibus & controuersiarum iudicia & publicarum rerum arbitria permissa, mortis pœna tantummodo excepta. Rustici agros colunt, fructus omneis in commune conferentes. Qui ex eis optimè videntur agro colendo vacare, hi vsq; ad numerum decem ad cæterorum exhortationem distribuendorum fructuum iudices à sacerdotibus leguntur. Pastores tum ea, quæ ad sacra pertinent, tum reliqua in publicum, alia numero, pondere, alia, cum omni ferunt diligentia. Nil cuiquam priuatum est, domo atque horto exceptis: sed cùm vectigalia, tum cætera sacerdotes percipiunt, æquè illa, prout vsus fuerit, dispartientes: ipsis duplum conceditur. Vestibus induuntur mollibus. Oues enim apud eos plurimum ab aliis differunt mollitie. Ornamenta aurea non tantùm mulieres, sed etiam viri deferunt, torquibus collum ornantes, armillis manus, aures more Persarum inauribus, pedes nouis ac varij coloris calceis. Milites patriam armis tutantur. Sacerdotes vltra reliquos deliciis vacant, vitam ducentes mundam ac sumptuosam. Stolas lineas maximè tenues ac delicatas: quandoq; etiam vestes ex molliori lana

Nihil Panchaiis priuati.

Sacerdotes Panchaiorũ deliciis deditis.

contextas induunt. Mitras insuper gestant auro intextas. Sandaliis pro calceamentis varii coloris vtuntur, summa arte factis. Ferunt & aurea (mulierum more, præter inaures) ornamenta. Hi maximè Deorum incumbunt curæ, hymnis & laudibus eorum gesta recensentes. Genus eorum à Ioue manasse narrant, quum in Panchaiam venisset: quo tempore inter homines versatus orbi imperauit. Referta est ea patria auro, argento, ære, stanno, ferro: quorum nil extra insulam asportari licet: neq; verò sacerdotibus extra locum sacrum proficisci fas est: vltrà deprehensum interfici licet: Dona plurima aurea atque argentea Diis à longo tempore oblata in templo seruantur. Valuæ eius structura mirabili, auro, argento, ebore, sunt decoræ: Dei lectus sex est cubitorum longitudine, quatuor latitudine, aureus totus, opificio splendido, ac venusto. Simili modo & Dei mensa cùm magnitudine, tum pari impensa splendoreq; iuxta lectum posita. Templum ingens ex albo ædificatum lapide, magnis sculptisq; suffultum columnis, duorum iugerum longitudinem, cui æqua est latitudo, complectitur. Permagnæ Deorum statuæ summa arte fabricatæ templum exornant: circum sacerdotes, quibus sacrorum cura demandata est, domos habent. Ager, qui circumiacet, stadiis ducentis Diis sacer est, cuius vectigal in sacrificiis consumitur.

Iupiter in Panchaiam exsulatus.

Sacerdotibus sacrum locum exire non licet.

Templum vltra fidem ingens.

Ager circa templũ diis sacer.

De

De Assyria, Assyriorumq; viuendi moribus.

CAP. III.

ASsyria regio Asiæ ab Assur filio Sem, vt Augustinus ait, appellata: hodie Syria dicitur, habens ab ortu Indiam & Mediæ partem, ab occasu Tygrim fluuium, à meridie Susianam, à Septemtrione Caucasum montem. Rarò in Assyria pluit: quicquid in ea frumenti prouenit, fluminis irrigatione paratur, non sua sponte, vt in Aegypto, sed accolarum ingenio & labore: tanta alioquin vbertas, vt ducentena vulgò, & vbi eximiè ferax est, trecentena messe redundet tellus: quaternûm digitorum latitudine tritici & hordei folia sint: sesami & milij proceritas instar arborum attollatur. Quæ omnia sibi explorata, cunctantiùs tamen Herodotus memoranda censuit, velut parum credibilia, si ijs, qui ea non viderint, talia proderentur. Palmis vescuntur, ex quibus mel & vinum conficiunt. Fluuialibus nauigijs vtuntur, in speciem clypei orbiculatis, non puppi, non prora discretis, quæ super Aßyrios in Armenia salicibus texuntur, crudo corio exteriore parte obducto. Amiciuntur Aßyrij duabus tunicis, linea vna ad pedes demißa, altera linea breui, candidaq; stola his superiniecta: calceos pedibus inducunt, quales Thebanæ soleæ fuerunt: alunt comas, mitráque redimiunt: vnguentis delibuti in publicum exeunt. Annulum signatorium singuli habent; & sceptrum

affabre

Assyriæ fines.

Mel & vinũ ex palmis.

Nauigia Assyriorum.

Vestitus Assyriorum.

Annuli vsus.

affabre factum, cui malum, aut rosa, aut lilium, aut aliud simile sit impositum, sine insigni aliquo, id gestare indecorum ac turpe creditum. Ex legibus, quibus ea gens vsa dicitur, ea mihi res memorabilis visa est, quòd virgines iam maturæ viro in publicum productæ, singulis annis, ijs venales proponebantur, qui vxores ducere vellent, dabanturq; primò venum formosissimæ quæque. Quibus minus spectata erat forma, & quas non modò non quisquam sibi mercaturus fuisset, sed ne gratis quidem alioqui ducturus, eæ pecunia, quæ fuerat pulchrioribus venditis in publicum redacta, connubio locabantur. Herodotus auctor est, hunc olim morem in Venetis Illyrico finitimis seruatum, idq; fama se compertum habuisse. Ego (inquit Antonius Sabellicus) tenueritne mos ille gentis aliquando, haud multo plus compertum habeo: tantùm affirmare possum; Venetiis, cuius vrbis opes hodie terra marique insigniter pollent, inter præclara ciuitatis institut[illegible], virgines furto conceptas, & ad limen Pietatis expositas, ex publico ad nubiles vsque annos in operto sub tetrica disciplina institui: quæ sunt elegantiori forma, quoniam sunt ingenuè institutæ, aut sine dote matrimonio locari, ijs præsertim, qui periculo aliquo, aut graui morbo seruati, votorum damnati, eas sibi in vxores deposcunt. Alij pudicitiam sequuti, aut formam, sine dote ipsas sibi virgines iung

Asque sceptro in publicum nemo prodit.

Virgines nubiles venum expositæ.

Mos à Venetis obseruatus.

iungunt, modò ij sint qui liberaliter, quas duxerint, habituri existimentur: aut si nihil horum sit, minus graui dote nubunt quæ forma præstant, quàm si facie fuerint parum liberali, etsi pari disciplina institutæ. Altera Babyloniorum lex, quo vtilior, eo magis memorabilis: quum nullus ab initio in his esset medicorum vsus, lege ferunt comparatum, vt qui ægrotare cœpisset, eos de morbo consuleret, qui idem languoris genus passi essent, medicámque ad id leuandum opem aliquam experti. Apud alios scriptum reperio, in publicum ægrotos deferri solitos: legéque cautum, vt qui aliquando ægrotassent malè affectos circuirent, docerentq; singulos, qua ipsi ope potissimùm adiuti aliquando à morbo liberati essent. Eorum sepulcra in melle: funeribus luctus, qui & Aegyptijs. Qui cum vxore noctu congressus est, nihil prius vterque tangit, quàm lotus fuerit. Omnibus Babyloniorum mulieribus olim mos fuit, semel in vita cum externis viris permisceri. Cum turba & cultu plurimo ad templum Veneris venientibus, quælibet nodis vel corollis tempora reuincta habebat: hospes quam cognoscere volebat, ponebat super illius genua argentum quantum sibi videbatur, tum coibat cum ea longè à fano abducta: argentum illud Veneri sacrum erat. Fuere in his familiæ quædam, nulla re alia nisi piscibus victitantes: quos ad solem arefactos, pistillisq; tusos, ex

Babyloniorum lex vtilissima circa infirmos

Mulieres cum hospite permiscebantur.

eaq; materia asseruata, vndiq; respersa offas conficiebant, torrebantq; eas in vsum panis ad ignem. Tres fuere magistratus, eorum qui iam militia emeriti erant, nobiliorum alius & senum, seorsum regio posito. Fuere etiam Magi, qui & Chaldæi dicebantur, tales quales in Aegypto sacerdotes ad deorum cultum instituti: per omnem vitam philosophari, astrorum peritiam tenere, nunc augurijs, nunc carminibus sacris, mala hominis auertere, bono afficere: auguria, insomnia, prodigiáque fida interpretatione explanare: nec foris instituebantur, vt Græci, sed à parentibus disciplinam, velut hæreditariam sortiti: pueri domesticè discebant, quia perpetua cura facilis sequebatur profectus: vna constansq; dicendi ratio, non varia & anceps, qualis apud Græcos, vbi, qui eam tradere consueuerunt varia de principijs & rerum causis, atque inter se repugnantia disserebant. Sed hi mundum communi assensu æternum opinati, neque principium habuisse, neque finem habiturum, vniuersorum ordinem & ornatum diuina prouidentia constare: cælestia corpora non sua sponte, fortuitó ve motu, sed lege quadam, certoq; numinis iudicio moueri. Astrorum cursum vetusta obseruatione perscrutari, multa ex illorum inspectione mortalibus futura vaticinari. Maximam vim planetis tribuere, præsertim huic, quem nostri Saturnum vocant. Clarissimum,

Magistratus Assyriorũ.

Magorum officia.

Mundus æternus habitus à Chaldæis.

Planetarum obseruatio.

mum Solem omnium arbitrari, & cui præcipua adesset virtus: Martem, Venerē, & Mercurium, & Iouem præ cæteris obseruari, quoniam velut proprium cursum sortiti futura ostenderent, tanquam deorum interpretes. Quod ipsum vsqueadeò persuasum habuerunt, vt quatuor illa astra vno nomine Mercurios appellarent. ventis præterea, imbribus, æstu, cometis, solis, & lunæ defectu, terræ hiatu, multis deniq; signis, salubria simul ac perniciosa prædicere. Imaginari ad hæc alia sydera illis subiecta: & ex ijs quædam nostro hemisphærio, alia subterranea vagari. Pari adhæc cum Aegyptijs errore duodecim sibi Deos finxerunt: quorum singulis mensem, & vnum in Zodiaco signum tribuere. Multa quidem regibus ventura vaticinabantur, vt Alexandro victoriam cum Dario dimicaturo: Hircanori, deinceps Seleuco & alijs Alexandri successoribus: mox & Romanis successoribus non pauca: quorum euentus fide non caruit. Numerant præterea sydera quatuor & viginti: extra Zodiacum, ad Boream duodecim: reliqua austrum versus. horum quæ appareant, ad viuos pertinere arbitrati: reliqua ad eos, qui vita defuncti essent. Hæc illi ad alias rerum ambages effuderunt mortalium oculis, vt quæ de annorum obseruatione meminerunt, quadraginta tria annorū millia à prima suarum rerum memoria ad Alexandri ascensum colligentes: quod impudenti quidem mendacio asserebant, nisi

Ex astris Chaldæi futura prædixerunt.

Temporū per Chaldæos supputatio falsa.

nisi aliquis eam annorum rationem menstruam interpretetur, qualis apud Aegyptios fuit.

De Iudæa & Iudæorum viuendi ritibus, legibus ac institutis. CAP. IIII.

Palæstinæ situs.

PAlæstina, quæ eadem est quæ Iudæa, particularis Syriæ prouincia, inter Cælosyriam iacens & Arabiam Petream, ad occasum Aegyptiaco alluitur pelago: perfunditur & Iordane fluuio ad orientem solem. hanc terram bibliaci libri, & Iosephus sequutus, Chananæam appellant, terram variarum opum diuitem, frugibus fertilem, aquis illustrem, opimam balsamo: in medio orbis constitutam: quo fit, vt nec frigore nimio rigeat, nec calore torreatur. Ob quam elementorum gratiam æstimauerunt Israëlitæ siue Hebræi gens antiquissima, & apud quam solam à prima hominis formatione, cælestis ac veri numinis cognitio cultusq; & primum idioma permansit, eam esse, quæ patribus olim Abrahæ, Isaac & Iacob promissa à numine esset, terram videlicet lacte & melle fluentem. ideo Iosue fortissimi ducis ductu quadragesimo anno postquam Aegyptum exiissent, suæ ditionis fecerunt, vno & triginta regibus in ea potenti manu deuictis. Leges Israëlitæ tenent, ac secundùm eas viuunt, quas à Mose primo suo duce acceperunt: quamuis & multis ante Mosen seculis absque lege aliqua scripta, piè sanctèq; vixerint, veritatem diuinis oraculis, animiq;

Terra Abrahæ & semini eius promissa.

Chananæa terra lacte & melle fluens.

Leges à Mose Iudæis promulgatæ.

animiq; acumine & magnitudine consequuti. Existimabat eximius ille theologus Moses, nullam ciuitatem sine iuris & æquitatis cultu diutius consistere posse. Iam quum bonorum præmijs, & impiorum supplicijs suos ad amplexandam virtutem, & impietatem fugiendam, satis exhortatus esset: tandem super decem illa legum capita duabus tabulis ad Sinam perlata, alias populo leges ciuiliaq; instituta promulgauit. Hæ quum adeò multæ sint, vt solæ integrum librum præstare possent: memorabiliores tantùm hîc ponam, cæteræ à Iosepho bibliacisq; libris petantur. Sanxit Moses, vt pueri initio leges discant, quum disciplinam illæ in se optimam contineant. Qui Dei nomen blasphemia læserit, per diem suspendatur, insepultus abijciatur: vt ex meretricia pecunia sacrum nullum fiat. Septem sint in singulis vrbibus principes, qui iustitia & prudentia cæteros antecellant, vt duo cum his Leuitici ministri iudicent. In re iudicanda autem, si, quid rectum sit, iudicibus parum liqueat, Pontificis, & seniorum arbitrio res tota decernatur. Ne vnus testis recipiatur, ac ne duo quidem, nisi horum prius sit spectata fides. Tres viri e testimonium dicant: Sed ne mulier testis sit, neque mancipium, quòd in hoc fortuna, leuitas in illa meritò suspecta habeatur. Præterea ne ex consitis arboribus aliquid ante quartum annum attingatur, vt tunc

Decalogus in mõte Sina datur.

Pueri leges discant.

Blasphemi suspendantur.

Magistratus Iudæorum.

Tres testimonium dicant.

f ex

ex frugibus decimæ dentur. Propinqui & hospites nonnihil percipiant: quod reliquum fuerit, agricolatoris sit: vt semina munda non mixta terræ condantur, quòd dissimilium communione terra non gaudeat: vtq; viator non à frugibus arceatur, sed quantum volet ex his legat, si ita præsens vsus exigat. Si pudor obstet, vltrò accersatur. Quæ turpem quæstum fecerit, alterive nupserit, vxor ne ducatur: vt puella pro virgine ducta, si corrupta sit corpore reperta, flagitiiq; conuicta, lapidibus obruatur, aut viua cremetur. Si quis virginem alteri desponsatam, non inuitam vitiauerit, vterque extremo supplicio afficiatur. Si vis illata fuerit, iniuriæ auctor pœnam luat. Quæ sine liberis vidua relicta est, fratri defuncti coniugis nubat, ex eóque matrimonio in successionem generis prolem tollat: si eam ducere nolit, causam apud seniores dicat. Si causam probauerit, cui volet illi nubendi facultas sit. Vt luctus in trigesimum diem extendatur. Sat esse id tempus sapienti ad lacrymas. Filius si parentibus iniurius fuerit, extra vrbem suspendatur. Hostis bello prostratus non insepultus iaceat. Si pignus ab inope creditor acceperit, ante noctem restituat. Qui non fuerit soluendo, apud eum, cui debet, seruitutem seruiat. Si quis contribulem emerit, emptus sexto mox anno liber existat. Qui aurum & argentum inuenerit, inuentum palàm præconis

Vidua sine liberis relicta cui nubat.

Filius parentibus iniurius suspendatur.

Aes inuentum proclametur.

conis voce faciat. vt aberrans pecus ad magistrum gregis reducatur, vel, quoad dominus existat, custodiatur. Vt Israëlitarum nemo venena conficiat, neq; confecta aliunde emat. Qui venenum alicui miscuerit, sceleris conuictus id bibat. Qui oculum alicui per iniuriam eruerit, pari clade puniatur. Si taurus quenquam peremerit cornu, lapidibus obruatur, eius carnes non attingantur. Depositum vt sacrum custodiatur, vt filius patris scelus non luat, nec parentibus erit fraudi, si quis filius deliquerit. Et hæc domi. Militiæ verò illa, vt bellum priusquam inferatur, res per legatos aut præcones repetantur: si res non reddantur, dum placet, ritè inferatur. Administrandi belli summa penes hunc sit, qui strenuitate & prudentia alios anteibit: vt miles ex omni multitudine fortissimus legatur. Si hostis obsidione premitur, frugiferæ arbores ne lædantur. Læsæ enim, si vocem habeant, conuicium facerent populatori. Rebelles victor ad vnum interficiat. Cæteri quum victi fuerint, tributarij aut vectigales fiant. Ne qua mulier belli tempore virile attingat instrumentum, neque vir muliebre. Vt vescendi sanguinis vsus in vniuersum Israëlitis nullus esset. Lepra infecti, & quibus genitale semen sponte flueret, ciuitate expellerentur: & in his mulieres septenis diebus, quæ menstruæ essent, octauo redirent: totidem dies abessent, qui funestam domum haberent: Vt sacerdos,

Venena miscere Iudęis prohibitum.

Leges castrenses.

Sãguine Iudæi non vescuntur.

Leprosi & Gomorrhęi ciuitate expellebãtur.

dos duabus agnis pro eo faciat, qui profluuium seminis per quietem passus est, ipséque prius frigidam aquam ingrederetur: pariq; ratione expiaretur, qui cum coniuge parum legitimis diebus concubuisset. Puerpera XL. dies templo arceatur si marem enixa fuisset, si fœminam octoginta. Qui vxorem impudicam arbitraretur, hordeaceæ farinæ assârium offerret: mox ea ad templi postes constituta in sacerdotis verba iurare cogeretur, nihil læsam à se pudicitiam. Si falleret, femore dextro disiuncto, vteroq; putrefacto moreretur: Si castè iuraret, decimo mense puerum sine vteri noxa eniteretur: tum vt sacerdos dei in membrana nomen dilue s è phiala det iuratæ mulieri bibendum. Adulterio, incesto, sodomiticæq; fœditati capitalem pœnam irrogauit. Vt sacerdos manco debilive corpore altaris ascensu prohiberetur: aleretur tamen sacris oblationibus. Vt terra septimo quoque anno, si quando Chananæam Iudæi obtinuissent, aratri esset immunis. Quæ tellus sua sponte ferret, quinquagesimo quoque anno, qui Iobeleus dicebatur, tribulibus essent & extraneis communia: debitæ relaxarentur pecuniæ: libertate serui donarentur: Prædia, quæ vilius venissent, antiquis possessoribus redhiberentur. His ille institutis domi forísque sub id tempus quo vita decessit Israelitas instruxit. Adhibuit & precationem solennem pro horum successu,

Expiationes Iudæorum.

Solênis suspectarû vxoru expurgatio.

Adulterii pœna.

Septennii obseruatio.

Iobeleus præcipitur obseruari.

cessu,

cessu, qui ritè leges & instituta sanctè custodirent, contrà diras imprecationes in prævaricatores. Postremò populum sacramento adegit, vt diuinas & humanas leges, quæ semel latæ essent, perpetuò obseruaret: nec si quis violare esset ausus, impunè factum pateretur. Cæterùm, quia satis constat, nullum genus hominum ceremoniarum studiosius magisq; religiosum fuisse vnquam, quàm Israelitæ fuere: quæ fuerit apud illos sacrificandi ratio ab initio instituta, operæpretium duco breuiter explicanda. Duobus ab initio sacrorum generibus Iudæi vsi sunt, quorum vnum holocaustum dixere, idq; primores gentis perpetrabant: qui erat siue boue, siue agno rem diuinam facturus, siue quid aliud immolasset, annicula masculaq; esse oportebat animalia aris adhibenda: altaris aram sacerdos victimali cruore perfundebat, inde hostiam membratim dissectam super aram concremabat. Alterum genus plebeium, in quo maiora anniculis offerebant, cruoreq; super aram diffuso renes, adeps, omenta imponebantur flammis: pectora & crura dextera sacerdotibus dabantur: quæ supererant, intra biduum, qui rem diuinam fecissent, esitabant. Inopia si qui premebantur, columbas offerre, aut turtures duas, quarum hæc in holocaustum abibat, illam sacerdotes sortiebantur. Qui imprudens deliquisset, huic annicula agna erat, aut hædus piaculum. Qui

Ceremoniarum Iudæorum ratio.

Holocaustũ sacrificium primorum.

Plebeiorũ sacrificium.

Inopũ sacrificium.

occulti sibi criminis fuisset conscius, ex præscripto legis cæso ariete expiari oportuit: horum carnibus vescebantur sacerdotes in templo, tam publicis quàm priuatis sacrificijs. mundissima farina adijcitur, in agno assarij mensura, in ariete duorum, in tauro trium. Adhiberi & oleum, quod sacris infundebatur. Agnus mane & vesperi publicè immolari. Septimis quibusq; diebus, quæ ipsis ex lege maximè sacræ erant & sabbata dicebantur, geminatæ hostiæ aris admouebantur. Principio mensis duo boues cum septem anniculis agnis, ariete vno & hædo vno piaculi causa. Adijciebant binos hædos: horum vnus extra fines missus multitudinem expiabat; in suburbana alter delatus loco purissimo cum totis velleribus cremabatur. Pontifex taurum in id sacrum, & in holocaustum arietem dabat. Fuerunt & illis alia sacra statis ceremonijs feriisve permixta, quale fuit XV. mensis die, quem Macedones hyperueretheum dixerunt, & vertente autumno tabernacula figere, holocaustaq; ferijs tenentibus stata quotannis reddere, myrrhæ, salicis, palmarum & mali persici ramos, qui hæc facerent, gestantibus Xanthico mense: vnde principium sumebat annus sub plenilunij diem, sole arietem transeunte: quia his diebus ex Aegypto egredi contigisset, mystico agno faciebant. inde azymorum feriæ, luna itidem plena paucis interiectis diebus, celebres erant

Piacula delinquentiū.

Publicum sacrificium.

Sabbatum Iudæis maxime sacrū.

Mensis Hyperueretheus.

Mensis Xanthicus, id est, Aprilis.

Azymorum feriæ.

gentis

genti: tauri duo, aries vnus, agni septem quotidie per eos dies holocausto cremabantur, adijciebatur hircus vnus piaculi nomine. Secunda aZymorum primitiæ frugum cum olei assario dabantur, & frugum principijs agnus in holocaustum. Erant & Pentecostes stati dies, Asarthan id illi tempus vocitabant, id est, quinquagesimam, fermentatos tum panes ex siccis alphitis offerebant: agnas duas in holocaustum, vitulos duos, arietes totidem, duosq; pro piaculo hircos. De Iudæis & Mose duce eorum Ethnici scriptores ab Ecclesiasticis dissentiunt. Cornelius enim Tacitus XXI. Diurnalium libro egreßionem gentis illius ex Aegypto non diuinæ voluntati, sed neceßitati tribuens scribit: Orta per Aegyptum scabie & prurigine fœda, Bocchorim regem in Hammonis templo remedium petijsse, iussum regnum purgare, atque illud hominum genus deis inuisum alias in terras ablegare. Quo expulso, vbi ingens scabiosorum colluuies vastis in locis relicta consedisset, cæteris per lacrymas torpentibus, Mosem vnum exulum monuisse, ne quam deorum hominumq; opem expectarent: sed sibi, vt duci, crederent. assensum esse, atque omnium ignaros fortuitum iter arripuisse, sed nihil æquè, quàm aquæ inopia laborantes: tum iam haud procul exitio totis campis procubuerant, vidisse agrestium asinorum gregem è pastu in rupem nemore opacam concedere: sequuntum

Pentecoste.

Israelitæ ex Aegypto pulsi.

tum Mosen, quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus, contrariosq; cæteris mortalibus indidisse. Profana illic omnia, quæ apud nos sacra: rursum concessa, quæ nobis incesta. Animalis effigiem, quo monstrante, situm, erroremq; depulerant, penetrali sacrauere, cæso ariete in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Aegyptij Apim colunt. Sue abstinent ob scabiem vitandam, cui animal hoc obnoxium. Septimo die otiantur, quia is finem laborum tulerit: deinde blandiente inertia septimum quoque annum ignauiæ datum: alij honorem eum Saturno haberi ob famem & ieiunia. Panis eorum non fermentatur. Hi ritus quoquo modo inducti defenduntur; & quia apud ipsos fides obstinata, & misericordia in promptu est, sed aduersus omnes alias gentes hostile odium: separati epulis, discreti cubilibus: proiectissima in libidinem gens, alienarum concubitu abstinent, inter se nihil illicitum: circumcidere genitalia instituêre, vt diuersitate noscantur. Nec quicquam prius imbuunt, quàm contemnere deos. Animas prælio, aut supplicio peremptorum æternas putant: eadem cura & de inferis, & persuasio Cælestium. Contrà Aegyptij pleraq; animalia effigiesq; compositas venerantur. Iudæi mente sola, vnumq; numen intelligunt. Prophanos qui deorum imagines in species hominum fingunt. Hæc & multa alia Cornelius Tacitus

Iudæorum ritus cæterorum mortalium ritibus contrarii.

Religio Iudæorum.

Tacitus, & Trogus libro XXXVI. scribunt. Iudæorum sectæ tres, à communi reliquorum vita discretæ erant, Pharisæorum, Saducæorum, Essæorum. Pharisæi cultu austero & victu perparco vtebantur: traditiones suas statuentes, quibus traditiones Mosis determinabant. Pitacia chartarum in fronte gerebant, & in sinistro brachio, quibus decalogus inscriptus erat, quòd dixerat Dominus, habebis quasi quid appensum inter oculos tuos, & in manu tua. Et hæc phylateria dicebantur, à φυλάττειν, quod seruare est, & thorat legem. Hi etiam maiores fimbrias aliis ferentes spinas eis affigebant, quibus puncti inter eundum memores mandatorum Dei fierent. Vniuersa Deo deputabant, & Emarmeni, id est, fato agere quidem quæ iusta sunt, vel negligere: in arbitrio hominum plurimum esse dicebant, tamen in singulis adiuuare Emarmenem, quam ex motibus corporum superiorum fieri putabant: superioribus suis, & natu maioribus nunquam contrarium respondebant. Iudicium Dei futurum credere, omnem animam incorruptam esse, solas bonorum animas in alia transire corpora vsque ad resurrectionem & iudicium: malorum autem æternis detrudi carceribus: & quia à communi hominum habitu diuersi erant, ideo Pharisæi dicebantur. Saducæi Emarmenem negabant, Deum inspectorem omnium dicentes, & in arbitrio hominum situm esse vt

Pharisæorũ mores.

Animas in alia corpora migrare.

Saducæorũ mores.

bonum malúmve faciant. Animarum post hanc vitam vel supplicia negabant, vel gaudia. Animas cū corporibus interire. *Quòd resurrectionem mortuorum futuram negabant, animas mori cum corporibus putantes, nec angelos esse dicebant, solos quinque libros Mosis recipiebant. Ipsi seueri nimis erant, nec inter se sociales: ob quam seueritatem Saducæos, id est, iustos se nominabant. Essæi verò in* Essæorū vita tota monastica. *omnibus monasticam agebant vitam, nuptias & fœminarum congressum omnino fastidientes, non quia coniugia & hominum successionem censerent perimendam, sed cauendam intemperantiam mulierum, nullam earum fidem seruare viro putantes. Omnia habebant com-* Omnia Essæis cōmunia erant. *munia: probra vnguentum & balneum ducentes, squalorem decus putarent, dummodo in veste candida semper essent. Nulla eis certa ciuitas, sed in singulis domicilia habebant. Ante Solis ortum nihil profanum loquentes, Solem, vt oriretur orabant: pòst vsq; ad quintam horam operantes, loti corpus in aquis, simul & cum silentio edebant. Iuramentum habebant pro periurio. Sectæ suæ neminem adhibebant, nisi sub annua probatione. Recepti autem ad se post annum, duobus alijs annis mores probabant, deprehensum in peccatis à se pellebant, vt herbas pecorum more decerpens, vsque ad obitum pœniteret. Quum decem sederent, nullus nouem inuitis loquebatur. Spuere in medium, vel in dexteram partem sui vitabant.*

Adeò

Adeò sabbatum obseruabant, quòd nec eo die aluum purgarent. dolabram ferebant ligneam, qua in loco secretissimo fodiebant terram ad aluum purgandam, demissa veste diligenter se contegentes, ne splendori diuino facerent iniuriam, ob id etiam statim foueam replentes: viuebant quàm longissimè ob victus simplicitatem. Palmis enim victitabant. Pecuniæ eis nullus vsus erat. Mortem pro iustitia iudicabant meliorem. Animas omnes à principio creatas pro temporibus incorporari: bonas exutas corporibus vltra Oceanum degere, vbi sit reposita eis perfruitio: ad orientem magis malas ad procellosa & hyberna loca delegantes. Erant in eis qui futura prædicerent: quidam coniugibus, sed moderatè, operam dabant: ne si à mulieribus abstinendum arbitrarentur, genus humanum deficeret. Syriam hodie Græci inhabitant, qui & Gryphoni dicuntur, Iacobitæ, Nestoriani, Sarraceni, duæq; Christianæ pietatis gentes Syriani & Marouini. Syriani Græcanico ritu sacrificant, parueruntq; aliquandiu Romanæ ecclesiæ. Marouini sentiunt cum Iacobitarum gente. Horum lingua & literæ, quæ & Arabum. Ad Libanum montem habitant hæc piorum hominum genera. Sarraceni circa Hierosolymam strenui in bello, gaudent agrorum cultura. Syriani inutiles. Marouini pauci numero, sed viri pugnacissimi.

Sabbati obseruatio.

De anima, Essęorũ opinio.

Animarum exutarũ corpore merita.

De

De Media Medorumq; moribus. CAP. V.

Mediæ appellatio.

Media Asiæ regio, à Medo Medeæ & Aegei Atheniensium regis filio appellata, & populi Medi dicti, vt Solinus refert: Iosephus autem à Medeo Iaphet filio dictos fuisse scribit.

Mediæ fines.

Hæc regio, vt Ptolemæus habet, à septemtrione mari Hyrcano terminatur, ab occasu maiori Armenia & Assyria, à Meridie Perside, ab oriente Hyrcania ac Parthia, quæ montibus excluditur.

Studia gentis.

Sagittandi equitandiq; studium genti præcipuum ac penè peculiare. Peruetusta & regum veneratio. Tiara pileus rotundus, & manicatæ vestes ab his ad Persas cum imperio fluxere. Proprium Medorum regum fuit plures vxores ducere, mox & in priuatos translatum vt minus septem habere non liceret. Pulchrum & fœminæ multos habere viros, pauciores quinque calamitatem arbitrari. Ineunt fœdus Medi tum Græcorum ritu, tum feriendo brachia, quo illi humeris connectuntur, ac mutuum sanguinem delingunt. Sterilis regio, qua ad septemtrionem obuersa est: quo fit, vt ex malis in hunc vsum exsiccatis ac contusis massam conficiant, ex tostis amygdalis panem, ex herbarum radicibus vinum, ferinis carnibus plurimum victitantes.

De Parthia & Parthorum viuendi moribus. CAP. VI.

Parthię termini.

Parthiam Parthi Scytharum exules à se vocauerunt terram furto occupatam, à meridie

ridie Carmaniam, à septemtrione Hyrcanum solum, ab occidua Solis plaga Mediam, ad ortum Ariam habentem. Regio est nemorosa, montana, & inops frugum: gens ipsa Assyriis Medisq; temporibus obscurissima, regnoq; à Medis ad Persas translato, velut vulgus sine nomine, victoribus præda fuit. Postremò Macedonibus seruiuit. Procedēte deinde tempore, ea fuit ipsius gentis virtus, hi rerum successus, vt non tantùm finitimis imperaret, sed à Romanis omnium gentium victoribus bello petita eos magnis cladibus victos affecerit. Plinius quatuordecim Parthorum regna numerat. Trogus his orientis Imperium attribuit, velut orbis diuisione cum Romanis facta. Administratio gentis post defectionem Macedonici Imperij sub regibus fuit, qui Arsaces ab Arsace primo rege dicebantur omnes. Regum maiestati proximus populorum ordo fuit: ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace electi. Sermo his inter Scythicum Medumq; medius, ex vtrisque mixtus: vestis olim sui moris: posteaquam accessere opes, vt Medis, perlucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos. Exercitum non vt aliæ gentes liberorum, sed maiore ex parte seruorum habent. Quorum vulgus, nulli manumittendi potestate permissa, ac per hoc omnibus seruis nascentibus, in dies crescit. Hos pari cura ac liberos suos habent, & equitare & sagittare magna industria docent: vt quisque locuples est,

Quatuordecim Parthorum regna.

Arsaces Parthorum reges.

Parthorum pugnādi ratio.

est, ita magnum regi ad bellum ituro equitatum instruit. Itaque Antonio bellum Parthis inferenti quum quinquaginta millia equitum occurrerent, soli DCCC. liberi fuere. Cominus in acie præliari nesciunt, obsessasq; expugnare vrbes: pugnant autem procurrentibus equis, aut terga dantibus, sæpe etiam fugam simulant, vt incautiores aduersus vulnera insequentes habeant: signum his in prælio non tuba, sed tympano datur, nec pugnare diu possunt. Cæterùm intolerabiles essent, si quantus his impetus est, vis tanta & perseuerantia foret: plerumque in ipso certaminis ardore prælia deserunt, ac paulò pòst pugnam ex fuga repetunt: & quum maximè vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit. Munimentum equitibus loricæ plumatæ, idem & equis, quibus bello vtuntur. Auri argentiq; nullus olim, nisi in armis vsus. Vxores dulcedine variæ libidinis singuli plures ducunt: nec vllum grauius flagitium, quàm adulterium vindicant: ob id mulieribus non conuiuia solùm virorum, verumetiam conspectum interdicunt. Quidam autem, & in his Strabo, coniuges eos suas amicis in matrimonium tradere, vt liberos ex eis suscipiant. Carne non alia vescuntur, quàm venatibus quæsita. Equis omni tempore vehuntur, his petunt bella: his conuiuia adeunt, mercantur, colloquuntur, omniaq; publica & priuata obeunt munia, equo sedentes: atque singulare illud inter

ter ordines discrimen, quòd seruilis fortunæ viri pedibus commeant, ingenui equis vehuntur. Sepultura vulgò aut auium aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terra obruunt: deorum cura veneratioq́; præcipua. Ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia: quippe violentiam viris, mansuetudinem fœminis aßignant. Semper aut in externos, aut in domesticos motus inquieti. Natura taciti, ad faciendum, quàm ad dicendum promptiores. Proinde secunda aduersaq́; silentio tegunt. Principibus metu, non pudore, parent. In libidinem proiecti, in cibum parci: fides dictis promißisq́; nulla, nisi quatenus expedit. Sepultura Parthorũ.

De Persia, & Persarum moribus, ritibus, & institutis. CAP. VII.

P*Ersia Orientalis regio, à Perse Iouis & Danaës filio dicta: à quo & Persepolis totius gentis caput. Populi Persæ dicti sunt. Hæc regio, vt Ptolemæus lib. v. scribit, à septemtrione Medis terminatur, ab occasu Susiano, ob ortu solis duabus Carmaniis, à meridie parte sinus Persici. Eius oppida fuere Aximia, Persepolis, Diospolis. Cælum Persæ, Iouem credidere. Solem, quem Mitram dicunt, in primis venerantur: colunt & Lunam, Venerem, ignem, tellurem, aquam, & ventos: non aras, non statuas habere, sed sub dio, excelsoq́; loco sacra operari: cum imprecationibus* Persiæ confinia. Religio Persarum.

coronas

coronatam hostiam ad aram statuentes, nihil præter hostiæ animam superis dandum existimare: nec eos etiam quicquam aliud velle: quorundam tamen in ea gente exta focis imponere moris fuit. Igni sacrificantes arida ligna imponunt cortice adempto, & aruina superinjecta, deinde infuso oleo succendunt: non inspirantes, sed ventilantes: quòd si quis inspirarit, aut mortuum quid cœnúmve in ignem immiserit, morte plectitur. In flumine Persæ non lauantur, non micturiunt, nec cadauer inijciunt, non etiam spuunt, aut aliud quid faciunt, sed aquam hoc modo religiosißimè colunt. In lacum vel flumen vel fontem venientes scrobem faciunt, ibiq; hostiam iugulant, cauentes ne quid proximæ aquæ sanguine contingatur, tanquam omnia polluturi: postea carnibus super myrto, lauro impositis, eas magi subtilibus virgis comburunt: & factis imprecationibus quibusdam, oleum lacte & melle mixtum inspergunt: non in ignem, nec in aquam, sed in terram imprecationes per multum tempus faciunt, fasciculum virgarum myricinarum tenuium tenentes. Reges creant ex vna familia: qui regi non paruerit, capite & brachijs amputatis insepultus abijcitur. Refert Polycritus quòd Persarum Regum quisque suas ædes in monte faciat, & thesauros & tributa, quæ exigit, ibi recondat, bene administratæ rei monumentum. Exigere eos ex ora maritima argentum, ex

Aquam religiosissimè colunt.

Reges ex vna familia creant Persæ.

ex mediterranea, quæ quæque regio ferat, vt colores, medicamenta, lanam, vel aliud tale, eorum modo & pecora. Neminem illi ob vnam tantùm causam occidere licet, neque alicui aliorum Persarum quicquam in aliquem ex familia sua atrox agere. Vxores ducunt singuli multas, aluntq; propagandæ sobolis gratia, pellicesq; plurimas. Reges præmia proponunt ijs, qui vno anno plures procrearint filios: qui creati sunt, ante quinquennium ad patris conspectum gentili instituto non perducuntur, sed apud fœminas degunt: ea præcipuè gratia, vt si inter educationem quis decedat, nullam è damno patri afferat molestiam. Nuptiæ verno æquinoctio celebrantur. Sponsus malum, aut cameli medullam, nec super hæc aliud quicquam cœnatus, thalamum ingreditur. A quinto anno ad quartum & vigesimum discunt equitare, iaculari, sagittare, & in primis vera loqui: disciplinarum magistris continentissimis vtuntur, qui fabulas, deorum laudes, virorúmque illustrium complexas, cum cantu, interdum voce tantùm, ad vitæ institutionem referunt. Aeris sonitu vocati vnum in locum ad hæc discenda pertendunt. Ratio ab his deposcitur eorum, quæ pueri audiuerunt. Decursione vtuntur, duce sibi, quem sequantur, ex principum filijs aliquo ad id lecto: campus quem decurrant, vt minimum, triginta habet stadia. Ad æstum & frigus perferendum,

Studia quibus Persarum pueri instituũtur.

g torrent

torrentium transitu exercentur. In armis & in madidis vestibus perdurant, pascuntur, rusticantur. Fructibus Terebinthi, glandibus, pyris agrestibus vescuntur: quotidianus cibus, post cursum ceterasq; corporis agitationes panis durissimus, cardamum, & salis granum, assæ carnes indifferenter, & elixæ: aqua potus. Venantur missilibus telis ex equo arcu & sagittis vsi: vtuntur & funda: ante meridiem arbores serunt, radices effodiunt, arma fabricantur, aut lino & retibus student. Pueri auro exornantur, & inprimis delicijs. Pyropus est illis lapis, quem summo in honore habent, & ob id mortuo eum non apponunt: Nec etiam ignem, ob honorem & reuerentiã, quam illi deferunt. A vigesimo anno ad quinquagesimum militant: forensem vsum non norunt, neq; vendunt quicquam, neque emunt. Cetro in Rhombi speciem ad bellum instruuntur, ac præter pharetram sagarim & sicas, habent & pileum turritum: squamosum gestant circa pectus thoracem. Principes Anaxyridem triplum habent & tunicam manicatam ad genua demissam: intus candida fultura, exterior pars colore infecta. Amictum æstate purpureum, hyeme varium. Tiaras magorum infulis similes. Vulgus duplici munitur tunica, ad mediu vsque crura demissa: circum caput sindonij veli volumen ingens. Lecti & poculorum ornatus ex auro & argento: de rebus maximis non nisi medio

Persarum victus quotidianus.

Principum Persarũ vestitus.

Vulgi Persici vestitus.

medio potu consultant, eam demum consultationem firmiorem rati, quàm quæ à sobrijs sit inita. Noti inter se, & æquales, osculo se in occursu excipiunt. Qui humiliori sunt fortuna, venientem adorant. Solo sepeliunt corpora, cera oblinentes. Magos insepultos abijciunt, auibus laniandos. Cum matribus instituto quodam peculiari coëunt: & hi ritus moresq; Persarum fuere. Herodotus & alios quosdam habet haud memoratu indignos, vt quòd ridere corã rege, aut spuere nefas duxerint & flagitiosum. Græcos ab his rideri, quibus persuasum esset deos ex hominibus ortos: quicquid nefas esset facere, idem & dicere nefarium arbitrari. Turpe creditum debere, sed omnium turpissimum mentiri. Cadauera non priùs humare, quàm à canibus, aut aliter traherentur: &, quod indecorum sit cæterarum gentium opinione, parentes inopia adacti vulgò filias prostituebant: quanquam Babyloniorum id proprium esset. Hodie Persæ à Sarracenis victi, Mahometiq; delirio imbuti in tenebris agunt: bellica olim gens: vt quæ diu in oriente sit rerum potita, nunc armis desueta, veteri gloria excidit.

De India & Indorum prodigiosis ritibus moribusq; viuendi. CAP. VIII.

INdia, orientalis regio, Asiæ terminus, tam vasta perhibetur, vt eam tertiam omnium terrarum partem tradant. Pomponius tantum Indiæ magnitudo & descriptio.

litoris occupare scribit, quantum per XL. *dies noctesq; velificantibus cursus est: appellata à flumine Indo, in quem ab occidentali plaga desinit, à meridionali mari incipiens, adúsque solis ortum porrigitur, & à septemtrione vsque ad montem Caucasum peruenit:* Oppida Indiæ quinq; millia. *gentes habet multas, & oppidis adeò exculta, vt quidam in ea quinque millia fuisse dicant, nec mirum sit vel de hominum vel de vrbium copia: quum soli Indi nunquam à natali solo recesserint. Fluuios memorabiliores Gangem, Indum, Hypanim: sed omnium maximus Ganges. Terra Fauonij spiritu saluberrima in anno bis metit fruges, vice hyemis Etesias patitur ventos. Vino carent, quamuis non desint, qui hoc quoque Musicanum solum ferre autumant.* Indiæ vbertas diuitiæq; admirandæ. *Nardum fert Australis ora: fert & Cinnamomum, piper, & calamum aromaticum, vt Arabia & Aethiopia. Ebenum arborem sola producit, Psittacum auem, Monoceron bestiam. Beryllis, chrysoprasis, adamantibus, carbunculis, lychnitibus, margaritis, vnionibus, gemmis abundat. Binæ illic æstates, leues auræ, temperius cælum, vbertas soli, aquarum* Longissima Indis vita. *abundantia. Centum ob id & triginta annorum æuum eorum quidam, vt Musicani, agunt. Senibus vita aliquanto longior. Indis omnibus est promissa cæsaries, non sine fuco cærulei aut crocei coloris: cultus præcipuus cum gemmis: habitus discrepantissimus, alij laneis, alij lineis peplis*

peplis vestiuntur, pars nudi, pars obscœna tantùm amiculati, plurimi etiam flexibilibus libris circumdati. Niger vulgò corporis color, in materno vtero tales fiunt, seminis dispositione, quales ipsi sunt qui genuere. Genitale semen, vt Aethiopibus, nigrum, statura procera ac valida. in victu frugales sunt, præsertim in castris, nec multa turba gaudent: ornatu plurimo, vt dixi, vtuntur: à furtis magnopere abstinent: legibus vtuntur non scriptis, literas non norunt, sed omnia memoriter administrant, & propter simplicitatem ac vitæ parsimoniam omnia eis prosperè succedunt. Vinum non nisi in sacrificijs bibunt: potum ex oriza conficiunt & hordeo: cibus magna ex parte oriza sorbilis est. In legibus & contractibus maximam simplicitatem esse, vel ex eo argui potest, quòd non multum sunt litigiosi: nam nec commissi nec depositi iura vlla habent, nec testibus indigent, nec sigillis, sed simpliciter credunt: domum frequentiùs incostoditam habent: quæ profectò omnia continentiæ sunt indicia. Cæterùm non facilè quis admittat, vt quòd soli degant, & quòd non vna omnibus & cœnandi & prandendi hora sit, sed vt cuique libitum sit. Nam ad socialem ciuilemq; vitam illa sunt commodatiora. Exercitam præcipuè frictionem probant, & maximè strigilibus. Ebeno arbore corpora expoliunt. In tumulis & sepulturis faciendis perparci. In cultu

Literarum apud Indos nullus vsus.

Potus & cibus Indorum.

Simplicitas Indis affectata.

Frictio corporis probatur.

corporis nimij. Nam & aurum gestant, & lapillis ornantur, & sindonem candidissimam induunt, & vmbellas secum portant: nam pulchritudinem excolentes, omnia faciunt, quæ ad decorandam faciem pertinent: veritatem perinde recipiunt, atque virtutem: ætati senum prærogatiuam nullam tribuunt, nisi prudentia excellant. Multas nuptas habent, quas à parentibus accipiunt pari boum emptas, alias obedientiæ gratia, alias prolis ac voluptatis: & nisi castas esse cogant, fornicari licet. Nemo ex Indis coronatus sacrificat, nec adolet, nec libat. Victimas non iugulant, sed præcluso spiritu necant, ne quid mancum Deo offeratur, sed integrum. Qui falsus testis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis. Qui membro aliquo quempiam orbauerit, non modò talionis pœnam subit, sed etiam manu truncatur. Quòd si quis artifici manum oculúmve ademerit, capitale est. Regis corpus emptitiæ mulieres curant, quæ regem custodiunt, & reliquus exercitus manet extra portas. Si qua mulier Regem ebrium occiderit, munus habet, vt cum illius successore iungatur: succedunt autem filij. Regi interdiu dormire non licet, nocte cogitur cubilia per horas mutare, idque propter insidias. Quum in castris non est, sæpe exit: nam & ad iudicium exit, & audit: & si hora est, vt corpus curet, quod strigilum fit perfrictione, simul

Senibus, nisi prudentes sint, honor nullus exhibetur.

Sacrificandi Indorũ ratio.

Regis vita mulieribus apud Indos permissa.

ſimul & audit, & à tribus perfrictoribus perfricatur: exit etiam ad ſacrificia: tertio ad venationem: vbi Bacchico more maxima mulierum caterua circumfunditur: ſtipatores foris manent, via funibus obtexitur: quòd ſi quis intro ad mulieres præuaricauerit, capite plectitur: præcedunt eum tympana & tintinnabula. Quum in locis ſeptis venatur, aſsiſtunt ei duæ trésve mulieres armatæ: quum verò in locis non clauſis venatur, ab elephante ſagittat: mulierum aliquæ in curribus ſedent, quædam in equis ac elephantis: quemadmodum & militant, omnibus armis exercitatæ, multum profectò à noſtris diſcrepantes. Atque hæc etiam à rerum ſcriptoribus dicuntur, quòd Indi Iouem pluuialem, & Gangem flumen, & indigetes genios colant: & quum eorum Rex capillos abluat, ſolennia celebrent, & maxima dona mittant, diuitias ſuas certatim oſtendentes. In ſeptem ordines olim diuiſa vniuerſa gens fuit, quorum primus philoſophorum erat, qui cæteris numero pauciores, honore & dignitate apud Reges longè antεibant. Hi ab omni opere immunes neque ſeruiunt cuiquam, neque imperant: recipiuntq; à priuatis ea, quibus ſacra dijs faciant, & curam habeant defunctorum, tanquam chari dijs: & quæ fiant apud inferos præcipuè norint: proptereà dona plurima honoresq; eis impenduntur: multum enim proſunt

Indorum gens in ordines septẽ diuiſa.

Philosophi quantũ vitæ nostræ prosint.

Indorum vitæ. Nam anni principio vnà conuenientes, ſiccitates, pluuias, ventos, morbos prædicunt: cæteráque, quorum cognitio poßit vtilis eſſe: futura enim audientes cùm populus tum Rex, & futura declinant mala, & bonis futuris imminent. Qui autem philoſophus falſa prædixerit, nullam, præterquam quòd perpetuò ſilet, pœnam ſubit. Secundus ordo eſt agricolarum, qui multitudine ſuperantes cæteros, à bello reliquoq; opere liberi, ſolis agris colendis tempus impartiunt. Nullus hoſtis eos laceßit neque ſpoliat, ſed exiſtimans illos in communi vtilitate verſari, ab omni iniuria abſtinet: itaq; ſoluti metu agricolæ, terramq; liberè colentes, rerum afferunt vbertatem. Viuunt autem in campis cum vxore & liberis, neque in vrbes commeant: dant Regi (omnis enim India ſubdita eſt Regibus) tributum: nulli priuato licet agros poßidere abſque tributo, quintam quoque fructuum partem regibus impendunt. Tertium ordinem conficiunt omnis generis paſtores, qui neque in ciuitatibus, neque in villis morantur. Vtuntur tabernaculis, venatu, ac retibus: tutas à feris auibusq; regiones reddunt: hoc exercitio Indiam domeſticam præſtant, multis varijsq; tum beſtijs, tum auibus ſementi agricolarum infeſtis copioſam. Quartum locum artifices tenent: quorum pars armis, pars ruſticis inſtrumentis, alij alijs vtilibus rebus fabricandis vacant. Hi nõ ſolùm immunes

à trib

à tributo sunt, sed frumentum insuper à regia percipiunt. Quinto ordine milites, sed numero secundi, belli disciplina exercentur: omnis ea multitudo armis dedita: tum equi elephantiq; bello apti ex regia victum habent. Sextus est ordo Ephororum: hi quæcumque in India aguntur inspicientes regi referunt. Septimo loco existunt, qui publicis consilijs præsunt, numero paucissimi, nobilitate, prudentiaq; maximè insignes. Ex his enim ad regum consilia, tum ad rempublicam gerendam, tum ad res dubias iudicandas asciscuntur: duces insuper ex his deliguntur, ac principes. Has in partes Indiæ politia distributa, haudquaquam licet vnius ordinis virum alterius vxorem ducere, neque exercitium mutare. Neque enim fas est militem agrum colere, aut philosophari artificem. Sunt & apud Indos statuti principes, qui iniurias ab aduenis prohibent: si qui eorum infirmentur, conductis medicis curant, defunctosq; sepeliunt, eorum pecunia proximioribus tradita: Iudices causas cognoscunt, sontes diligenter puniunt. Seruilis conditionis apud eos nemo fuit, imò lege quadam sancitum, neminem omnino seruum esse: liberos æquo iure honoreq; haberi omneis, qui assuescerent neque præstare cæteris, neque iniuria quenquam afficere, optimè ad omneis fortunæ casus instituisse vitam: stultum sanè videri leges æquè omnibus positas, fortunas non æquè omnib

Apud Indos nemo seruilis conditionis.

omnibus communes esse. Sed quia Indorum gentes multæ sunt, & forma, & lingua, propter latißimum regionis tractum, diuersæ, non ijsdem, quos descripsimus, moribus æquè omnes viuunt, sed quibusdam etiam incultioribus. Eorum qui auroram spectant alij rei pecuariæ dediti sunt, alij non. Item alij in palustribus fluminibus habitantes, crudis vescuntur piscibus: egreßi arundineis nauigijs excipiunt. Singula autem nauigia è singulis arundinis internodijs fiunt. Isti ex Indis ferunt vestem è tegete, quam vbi è flumine messuerunt, inciderűtq;, plectentes in modum storeæ, tanquam thoracem sibi induunt. His finitimi auroram versus sunt Indi pecuarij, carnibus crudis vescentes, nomine Padæ, qui talibus vti moribus narrantur: Quoties ciuium aliquis, aliquáve ægrotat, virum quidem sui maximè familiares interimunt, quòd dicant illum morbo tabescentem carnes ipsis corrupturum: & licet se neget ille ægrotare, at nihilominus isti non ignoscentes necant eum, epulanturq;. Mulieri verò suæ maximè necessariæ idem, quod viro viri, faciunt. Qui autem ad senium peruenit, eo itidem mactato pascuntur. Ideoq; tum hac de causa, tum quia in morbis necantur, non multi sanè eorum ad senectutem perueniunt. Est aliorum Indorum hæc diuersa consuetudo, vt nullum animantem interimant, vtq; nihil serant, nec domos parandas existiment, atque

Nauigia Indorum ex arundinũ internodiis.

Aegrotãtes interimuntur & comeduntur.

atque herba victitent. Est eis semen quoddam milij instar sua sponte nascens è terra suo in calyce, quod cum ipso calyce lectum coquunt eduntq;. Quorum quisque in morbum incidit, is in locum desertum pergit, ibique decumbit, eius vel decumbentis, vel defuncti curam gerente nemine. Horum etiam omnium, quos iam recensui, Indorum coitus in propatulo est, sicut pecorum. Philosophos habent Indi Gymnosophistas, qui, vt Petrarcha scribit, vltimas & vmbrosas regionis partes incolentes nudi (quod ipsum nomen indicat) ac vagi in solitudinibus philosophabantur, ab ortu Solis ad occasum perstantes: immobilibus oculis orbem candentissimi syderis contuebantur, in globo igneo rimantes secreta quædam: insistebant alternis pedibus toto die feruentibus harenis citra dolorem, & frigora niuium & flammæ æstus perferebant. Inter quos Brachmana gens fuit, quæ, vt Didymus eius Rex Macedoni Alexandro, qui illam debellare cogitaret, scripsit, pura & simplici vita viuit: nullis rerum illecebris capitur: nihil appetit amplius quàm ratio naturæ flagitat: facilis huic alimonia: non quam luxuriæ sagacitas per omnia elementa perquirit, sed quam tellus ferro inuiolata producit. Mensas epulis onerat innocuis. Hinc est quòd genera morborum nec nomina numerat diuersa, sed diuturna salute perfruitur: opem non

prec

Moriendi ritus.

Gymnosophistę Indorum philosophi.

Brachmana gens.

precatur alter ab altero, vbi viuitur communiter. Inter pares locus non præbetur inuidiæ, vbi nullus superior est. Omnes diuites facit paupertatis æqualitas. Iudicia non habet, quia corrigenda non faciat. Leges nullas tenet, quas crimina nulla proferant: Vna genti lex est, contra ius non ire naturæ, Quæ laborem nutriat, auaritiam non exercet, otium turpe deuitat: Libidini membra ad debilitandum non tradit, omnia poßidet quæcumq; non cupit. Quòd ferocißima sit pestis cupiditas, quæ solet egenos, quos capit, efficere, dum finem inquirendi non inuenit, sed & magis quo fuerit locupletata mendicat. Sole calescit, rore humectatur, sitim riuo frangit, torum ministrat humus, somnum solicitudo non rumpit, mentem cogitatio non fatigat, in homines sibi similes superbia non agit imperium, nec quenquam vel minima seruitute exigit, præter corpus, quod solum animo famulari debere censet. In exstruendis domibus igne saxa non soluit, nec admixtione pulueris cæmenta duriora conficit: quin potius in defoßis telluris speluncis, aut concauis montium latebris habitat: nullos ibi ventorum fremitus, nullius turbinis tempestatem formidat. Tutius se ab imbre defendere speluncam arbitratur, quàm tegulam, cuius geminus est vsus, dum viuat mansionis, sepulturæ quando moriatur. Nullus ibi pretiosus amictus, sed membra papyri tegmine, vel, quod verius, pudore

Speluncas Brachmani inhabitant.

velant

velantur. Fœminæ non ornantur vt placeant, nec sciunt in augenda pulchritudine plus affectare, quàm nactæ sunt. Ad concubitum non admonet libido, sed sobolis amor. Bella non gerit, sed pacem moribus, non viribus confirmat. Nemo parens filij comitatur exsequias, nulla exstruit instar templorum sepulchra defunctis, nec in gemmatis vrnis funera combusta recondit, quòd non honoris esse ducat, sed pœnæ. Pestilentiam aut alios corporis morbos, vt dictum est, Brachmani non patiuntur, quòd fœdis actibus cælum non temerant, sed semper apud eos tenet natura cum temporibus concordiam, & vices suas elementa inoffensa custodiunt. Medicinæ remedium parsimonia est; quæ non solùm illapsos potest curare dolores, sed etiam procurare ne veniant. Nulla ludicra spectacula affectant, sed theatrum spectare quum volunt, gestorum monumenta relegunt, quæ quum sint maximè ridenda, deflent. Non in fabulis anilibus (vt multi) delectantur, sed in pulcherrima mundialis machinæ, & rerum naturalium dispositione. Mercandi gratia pontum classibus non nauigant. Artem bene loquendi non discunt. Simplex est apud illos eloquentia, communisq; omnibus, solum præcipiens, nõ mentiri: forum scholasq; minimè frequentant, quorum doctrina discors, stabile nihil certumq; diffinit. In honestate vna gentis pars, alia in voluptate bonum constituit. In cultum diuinum

Parsimonia morborum omniũ curatio.

Religio Brachmanorũ.

innoc

innocuas pecudes non mactant, dicentes Deum sacra sanguine pollutorum non accipere: cultum potiùs deligere incruentum, verbo propitiari orantium, quod solum ei hoc cum homine est, sua ergo similitudine delectari. In Cathæis Indis multæ vxores in vnius viri coëunt matrimonium: & is vbi vita discesserit, apud grauissimos iudices suam quæque de meritis agunt causam: & quæ officiosior præ cæteris viro chariórque fuisse iudicantium sententia comprobatur, illa in habitu ornatúq;, quo cultiùs se exornare potest, victrix & lætabunda rogum ascendit, ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexans illud & deosculans, suppositis ignibus pudicitiæ laude contemptis, cum coniuge defuncto concrematur: cæteræ cum nota & dedecore viuunt. Liberi ab ineunte ætate non parentum arbitrio tolluntur, sed eorum quibus id negotium publicè iniungitur. Tenerorum infantium illi habitum inspiciunt: ac si qui segnes ab initio, aut parte aliqua corporis debiles deprehenduntur, necari iubent. Connubia non opibus & nobilitate, sed formæ præstantia concilian inter se, liberorum magis quàm voluptatis causa. Consuetudo & apud Indos quibusdam hæc est, vt qui filias præ inopia locare non possint, in ipso ætatis flore, cum tuba & classicis, quibus bellica significari solent, in forum producant, tum multitudine conuocata puella accedenti primùm

Cathææ Indi vxores multas habent.

Vxorũ charissima cum defuncto viro crematur

mùm posteriora humerotenus detegit, postea anteriora: quæ quum placita fuerit, & approbata, quibuscumque videtur illa nubit. Megasthenes per diuersos Indiæ montes nationes esse scribit capitibus caninis, armatas vnguibus, amictas vestitu tergorum, ad sermonem humanum nulla voce, sed latratibus tantùm sonantes asperis rictibus. Gangis fontem qui accolunt, nullius ad escam opis indigent, odore viuunt pomorum syluestrium, longiusq; pergentes eadem illo in præsidio gerunt, vt olfactu alantur: quòd si tetriorem forte spiritum traxerint, exanimari eos certum est, & illorum aliquos in Alexandri castris fuisse memoriæ traditum est. Legimus monoculos quoque in India esse: Quosdam etiam tam insigniter auritos, vt aures ad pedes defluant, atq; in alterutram earum decubent, quarum duritie arbores conuellant. Quosdam item singulis pedibus, & adeò latis quidem, vt vbi se defendi à calore velint, resupinati his totaliter inumbrentur. Apud Ctesiam legitur quasdam fœminas ibi semel tantùm parere, natósque canos illico fieri. Esse rursus gentem alteram quæ in iuuenta sit cana, nigrescat in senectute, vltra æui nostri terminos perennantem. Esse etiam perhibent alteram fœminarum gentem, quæ quinquennes concipiant, sed vltra octauum annum viuendi spatia non protrahere. Sunt qui ceruicibus carent, & in humeris

Mõstruosæ Indiæ gentes.

Cynocephali in India.

Homines odore solo viuentes.

Monoculi in India.

Monopedes in India.

Mulieres quinquẽnes cõcipientes

meris habent oculos. Sunt præter eos iam enumeratos sylueſtres quidam homines caninis capitibus hirto & aſpero corpore, ſtridore terrifico. Sed hæc & alia id genus, quæ de India & gente eius memorantur, quoniam magna eſt opus fide, vt pro veris recipiantur, quam ne in ijs quidem, quæ ſunt penè oculis admota, niſi grauatè adhibent, qui aliena legunt ſcripta, parciùs ſunt referenda. Cathaini hodie eam Indiæ partem, quæ inter Gedroſiam Indumq; fluuium ſita eſt, atque ab his modò Cathainum appellatur, inhabitant. Scythicum genus hominum, & in quibus magna morum mutatio facta videri poſſit, ſi vera ſunt quæ Armenius Aitonus de illis prodidit in hiſtoria: Sagaciſſimi ſunt, inquit, aiuntq; ſe ſolos hominum duobus luminibus cernere, cæteros mortales aut cæcos eſſe, aut altero oculo captos: magnum ingenij acumen, ſed iactantia maior. Perſuaſum eſt vniuerſæ genti, ſe cæteris mortalibus artium ſubtilitate & ſcientia longè antecellere. Candidum genus hominum, paruis oculis, natura imberbes: literis vtuntur Romanis quadratura ſimilibus, alij alio ſuperſtitionis aguntur delirio. Cæterùm omnes veræ pietatis expertes, Solem adorant hi, illi Lunam, quidam fuſiles ſtatuas, nonnulli bouem: variaq; per hæc monſtra ſparſa eſt gentis ſuperſtitio. Non ſcriptas leges, non fidem norunt vllam: & quum in opificijs mirum ſit gentis acumen,

Cathainorũ mores.

Sagaciſsimi mortalium Cathaini.

Homines natura imberbes.

Cathainorũ religio.

acumen, nulla tamen his rerum diuinarum notitia. Timidum genus hominum, mortemq; formidans: gerunt tamen bella magis ingeniosè, quàm fortiter: sagittis in pugna vtuntur, telorúmque generibus, quibusdam hominibus aliarum gentium minimè notis: papyracea moneta in vsu, quadrata forma, & in ea regis imagine expressa, quæ si vetustate obliterari cœperit, obsoletam cum recentiùs impressa in regia commutant. Supellex ex auro & argento, cæteruq; metallis: olei inopia insignis, hoc reges duntaxat vnguenti loco vtuntur. Et de Indis hactenus. nunc de Scythis, qui sunt Indiæ contermini, dicendum.

Moneta papyracea in vsu.

De Scythia Scytharumq; feris moribus.

CAP. IX.

SCythia, regio Septemtrionalis à Scytha Herculis filio, vt tradit Herodotus, dicta: vel, vt Berosus, à quodam alio ex Araxe prisca, quæ Noæ coniux fuit, genito indigena Scythiæ. Hi olim à primordio paruam patriam possidebant: postmodo paulatim per virtutem & vires aucti, quum regiones multas sibi subdidissent, in magnum imperium gloriámque peruenere. Ea primùm natio iuxta Araxim flumen parua numero, propter ignobilitatem contempta consedit: nacti regem quendam bellicosum, & militari virtute præcipuum, agros ampliarunt. Montanos quidem vsque ad Caucasum,

Scythiæ appellatio.

casum, campestres verò vsque ad oceanum & Mæotida paludem, aliaq; loca ad Tanaim vsque flumen, à quo Scythia ipsa longo tractu versus ortum protensa Imao monte per medium velut in duas Scythias diuiditur, quarum vna Scythia intra Imaum montem dicitur, altera extra: ab alieno imperio aut intacti aut inuicti Scythæ semper manserunt. Darium, Persarum regem, turpi à Scythia submouêre fuga. Cyrum cum omni exercitu trucidarunt. Alexandri magni ducem cum copijs vniuersis deleuerunt. Romanorum audiuere, non sensere arma: gens & laboribus & bellis aspera, vires corporum immensæ. Hæc inter se olim discreta non erat, vtpote quæ neque agrum coleret, neque tectum sedésve haberet vllas: per solitudines & inculta vagabatur loca, armenta pecoráque præ se agens: coniuges & liberi plaustris vehebantur: legibus nullis obnoxia, iustitiam sponte colebat. nullum furto grauius in tota gente flagitium fuit, vt qui non parietibus aut septis armentum circumdat, sed in propatulo habeat. Nullius ipsi aut auri, aut argenti vsus. Lac & mel in cibatu frequens: contra frigora & rigores ferinis pellibus murinisq; corpora communibat. Laneus vsus ac vestium ignotus genti. Erat is sanè viuendi ritus frequens Scythis, sed non omnibus: plerique eorum, vt loco plurimùm distantes, sic ab inuicem vita diuersi, veluti peculiares

Scythæ semper inuicti permanserunt.

inter

inter se fouebant mores: de quibus postea dicemus, vbi adhuc communes quosdam dixerimus. Gaudent Scytharum plures humana cæde. quem primum virum in bello vir Scytha ceperit, eius sanguinem potat: quoscumque in prælio interemerit, eorum capita regi offert: nam capite ablato fit prædæ, quamcunque ceperit, particeps, alioquin expers. Caput hoc modo præcidit, in orbem illud amputat circa aures, verticéque sumpto excutit, deinde pellem detrahit, & vbi, sicut bouis corium, manibus molliuit, tanquam mantile poßidet, eáque ad habenas equi sui appensa gloriatur: qualia mantilia vt quisque plurima habet, ita vir præstantißimus iudicatur. Multi etiam sunt, qui coria hæc humana, tanquam brutorum, consuunt, quibus pro amiculis induantur. Cæsorum hostium manus dextras cum vnguibus excoriant quidam, atque cum iis pharetrarum opercula obducunt. Nonnulli totos homines excoriant, & coria super ligna extenta supra equos circumferunt. Capita dicto modo excisa exterius crudo bouis corio superducunt, interius inaurant etiam, qui ditiores sunt, & pro poculis vtuntur: hospitibus, qui ad eos veniunt, viri alicuius existimationis exhibent, referúntque illos à se esse superatos, id strenuitatis loco ponentes. Semel quotannis singuli regionum principes vinum crateri miscent, de quo Scythæ omnes

Homicidio Scythæ gaudent.

Humana coria pro amiculis côcinnantur.

Ossa capitis humani Scythis pocula præbent.

hostium homicidæ bibunt, nemo gustat, qui nihil præclari operis ediderit, sed sine honore seorsum sedet: quæ res apud eos maximæ est ignominiæ: qui verò complures cædes fecerunt, hi duobus pariter, quos habent, calicibus potant.

Dii Scytharum & religio.

Deos hos solùm propitiantur & colunt, Vestam ante omnes, deinde Iouem ac Tellurem, existimantes Tellurem Iouis coniugem esse: post hos Apollinem, & cælestem Venerem, Martem & Herculem: nulli tamen ex ijs simulacra, aras & delubra facienda putant, præterquam Marti, cui ex captiuis centesimum quemq; immolat, cæteris tum alia pecora, tum præcipuè equos: sues pro nihilo putant, quos nec alere omnino in sua regione volunt. Rex in quos morte animaduertit, eorum ne liberos quidem relinquit, sed vniuersos mares interficit, fœminis nihil læsis.

Ineundi fœderis forma apud Scythas.

Fœdera cum quibuscumq; ineunt Scythæ, hoc modo: Infusò in grandem calicem fictilem vino, commiscent eorum sanguinem, qui fœdus feriunt, percutientes cultello, aut incidentes gladio aliquantulum corporis, deinde in calice tingunt acinacem, sagittas, securim, iaculum: hæc vbi fecerunt, sese multis verbis deuouent, posteà vinum epotant non modò hi, qui fœdus fecerunt, sed etiam comites hi, qui sunt maximæ dignitatis. Regum sepulcra apud

Pompa in regio funere.

Gerros sunt, vbi Borysthenes iam nauigabilis est. Ibi quum rex eorum decessit, ingentem scrobem effodiunt, forma quadrata, dehinc mortuum

tuum

um accipiunt, corpore incerato, aluo euul- atque expurgata, quam silere contuso & ymiamate, apiiq; semine & anisi quum ex- euerunt, resuunt rursus, impositumq; plau- ro cadauer ad aliam gentem ferunt, quod ui excipiunt, eadem agunt. Sed regij Scythæ irem decidunt, crinem circumtondunt, bra- ia circumcidunt, frontem nasúmque consau- ant, sinistram manum sagittis traijciunt: stmodo cadauer ad aliam gentem, cui im- ritant, ferunt, quæ ipsos comitatur ad eos nde primùm venerant. Vbi iam mortuum cir- mferentes singulas gentes lustrauerunt, qui- s imperitauit, apud eos deponunt, qui in tremis habitant, & in sepulcris: ij post- am illum super torum in loculo constitue- , hastis hinc atque illinc defixis, desuper li- a disponunt, atque pallio contegunt: dein- vbi in reliqua loculi spatiositate pellicum a omnium charissima, minister vnus, co- us, agaso, viator, pincerna, equus, stran- lati sunt cum aureis phialis, aliarúmque rum omnium primitijs consepeliunt: cir- mactο anno hoc iterum agunt: è famulis re- s intimos sumunt. Sunt autem famuli regum genui Scythæ, & quos ipse rex iusserit, nam llus venalitius regi ministrat: horum mi- strorum quinquaginta vbi strangulauerunt, totidem præstantissimos equos, eductis in- stinis pallijsq; rursus distentis atque consu-

Regii Scythæ.

Cum rege intimi famuli sepeliūtur quinquaginta.

h 3 tis:

tis: per ambitum regij sepulchri fornicato opere equos & super eos famulos insidentes erigunt, ac ita statuunt, vt procul aspicienti equitatus speciem, defunctum regem custodientis, præbeant. Et talis regum humatio est, & sepultura. Habent & priuati morem quendam in sepeliendo: nam vbi quis decesserit, proximi quique in plaustrum collocatum ad amicos circumferunt, eos singuli amicorum excipientes epulum præbent, tam propinquis, quàm cæteris cadauer comitantibus: ad hunc modum quadraginta diebus circumactum, dehinc humatur, capite priùs exinanito, atque abluto: supra corpus tria ligna statuunt mutuò inclinata, circa quæ prætendunt lanea pilea, quàm maximè possunt constipantes, & in scapham in medio lignorum pileorúmque positam lapides coniiciunt ex igne perspicuos. Viri Scythæ non lauantur, sed vxores eorum infundentes aquam corpora ad lapidem aliquem scabrum conterunt, cypresso, cedro, aut thuris ligno: deinde perfrictum corpus, quum intumuerit, illud, faciemq; medicamentis oblinunt. Id eas simul bene olentes facit, ac postero die medicamentis amotis mundas & splendidas. Iurandi iusiurandúmque interponendi ipsis per regium solium mos est: quo si quis periurasse à diuinatoribus, qui hoc salignis virgis experiuntur, conuincitur, sine mora capitis pœnam subit, atque facultates omnes amittit, quas ac-

Priuatorũ Scytharum humatio.

Lauandi mirabilis ritus

cipiunt

cipiunt qui illum periurasse probauerunt. Massagetæ populi Scythiæ in Asia vltra mare Caspium vestitu & victu Scythis perquam similes, quo fit, vt Scythæ à plerisq; credantur, ex equis pugnant, & pedibus: vtroq; pugnæ genere penè inuicti: sagittis, hasta, sangari, (sic enim ferrum, quo vulgò accincti sunt, dicitur:) auro in balteis, & capitis ac axillarum ornatu vtuntur: aureos thoraces equorum pectoribus inducunt. Ex auro fræna & phaleras conficiunt, æreas cuspides hastis præfigunt, ære pharetras muniunt. Ferri & argenti nullus apud eos vsus. Singuli vxorem ducunt, eaq; communiter vtuntur, idq; Scytharum soli faciunt, si Scythæ habendi sunt. Quoties aliquis mulieris libidine capitur, suspensa ad plaustrum pharetra cum ea sine pudore concumbit. Terminus vitæ nullus genti præfinitus: vbi quis admodum consenuit, eum propinqui & necessarij in vnum coëuntes cum ouibus aliquot immolant, & carnibus pro epulo, vbi decoxerunt, indifferenter vescuntur: quod genus obitus apud eos beatissimum habetur. Languore exstinctos non edunt, sed terra operiunt, loco damni putantes, quòd ad immolationem non venerunt. Nihil omnino serunt, pecoribus victitant, & piscibus, quos Araxes abundè suppeditat: lac plurimum potant. Ex Dijs vnum Solem venerantur, cui equos immolant, vt pernicissimo

Massagetæ, & mores eorum.

 syderi

ſyderi è pecoribus omnibus perniciſſimum mactent. Seres mites inter ſe & quietiſſimi omnium, mortalium cœtus fugiunt, adeò vt cæterarum gentium commercia abnuant: primùm eorum fluuium mercatores tranſeunt. in cuius ripis nullo inter partes commercio, ſed diſpoſito rerum pretio, oculis æſtimantibus ſua tradunt, non emunt noſtra. apud illos neq; meretrix neq; adultera neq; fur ad iudicium deducitur, neque occiſus homo fertur ibi aliquando: ſed eſt apud eos legũ ſuarum metus vehementior, quàm geneſis cõſtellatio. In initio orbis terræ habitãt: quia caſtè viuant, nec ærugine, nec grandine, aut peſtilentia cæteriſve malis affliguntur. Fœmina poſtquam conceperit à nemine petitur, neque quum purgatur: carnibus immundis nemo veſcitur, ſacrificia nulla nouit, ſecundùm iuſtitiam omnes ſibiipſis iudices ſunt. Ideo non caſtigantur huiuſmodi plagis, quæ pro peccatis accidere ſolent, ſed plurimum temporis perdurantes abſque ægritudine vitam finiunt. Tauroſcythæ à monte Tauro, circa quem habitant, Virgini naufragos immolant, & quoſcumque Græcos illuc delatos, hoc modo: poſtquam preces peregerint, hominis caput claua feriunt, truncum eius quidam aiunt deturbari è rupe, nam in rupe prærupta templum eſt eorum ſitum: cruci adfigunt caput: quidam de capite ſuffigendo conſentiunt, ſed truncum è præcipitio deijci negant, ſed humo contegi dicunt.

Seres omnium quietiſſimi ſanctiſſimiq;.

Nullis calamitatibus affliguntur Seres.

Grecos Tauroſcythæ Iphigeniæ immolant.

Dæmon

Dæmonem, cui immolant, aiunt esse Iphigeniam Agamemnonis filiam. In hostes, quos ceperint, hoc agunt: amputatum quisque hostis caput domum portat, & fusti suffixum admodum sublime supra tecta statuit, & plerumque supra fumarium: Ideo in sublimi locantes, quòd dicant eos totius domus esse custodes. Viuunt autem è rapto & ex bello. At Agathyrsi excultissimi viri sunt, & aurum plerumq; gestantes in commune cum mulieribus coëunt, vt inter se germani sint ac domestici omnes: nihil neque liuoris, neque simultatis mutuò exercentes: cæterùm ad Thracum similitudinem accedentes. Neuri Scythicis vtuntur moribus, qui, vna ante Darij expeditionem æstate, coacti fuerant, propter serpentium multitudinem in ipsorum solo procreatam, terram mutare: sibi persuadent, deierantes se quotannis ad dies aliquot lupos fieri, & rursus in pristinum habitum & formam redire. Anthropophagi, id est, humanæ carnis comestores, agrestissimos omnium hominum mores habent, non iudicijs, non legibus vllis vtentes, rem pecuariam exercent: vestem Scythicæ similem gestant: linguam propriam habent. Melanchlæni omnes indumenta nigra gerunt, vnde & cognomentum habent, qui soli ex his humana carne vescuntur, institutis Scythicis vtentes Budini ingens natio atque numerosa, cæsijs oculis omnis ac rufa.

Hostium capita supra domorũ tecta figuntur.

Neuri quotannis dies aliquot lupi fiunt.

ἀνθρωποφάγοι omniũ hominum agrestissimi.

Melanchlæni nigra omnes indumenta gerunt.

Gelonus vrbs, à qua & Geloni dicuntur, gentis caput est. Libero Trieterica, id est, triennalia agunt, & Bacchanalia exercent. Græci quondam fuere, sed summoti, ibi consederunt. Lingua adhuc partim Scythica, partim Græca vtentes. Sunt tamen Budini à Gelonis, & lingua, & vita dispares. Nam quum indigenæ sint, pecuariæ operam dant, soliq; eius regionis pedunculos edunt. Geloni agriculturæ operam dantes, frumento victitant, & hortos possident, nihil illis neque aspectu, neque colore similes: horum regio omnis est arboribus frequens ex lacu, qui ibi etiam ingens est, & multus: Lutras capiunt, castores, aliasq; multas feras, ex quarum pellibus renones faciunt, atque induunt. Lyrcæ è venatione victitant hoc modo, conscensis arboribus, quæ & per omnem eorum regionem frequentes sunt, feris insidiantur: singulis adest canis & item equus in ventrem cubare edoctus humilius subsidendi gratia: vbi quis ab arbore feram viderit, sagittáque percusserit, conscenso equo illam persequitur, comitante cane. Argyppæi sub excelsorum montium radicibus incolunt, homines, qui ab ipso natali calui sunt, mares pariter & fœminæ, simis quoque naribus, & ingenti mento, proprio quodam oris sono. Scythicam gestantes vestem, ex arboribus victitantes, rei pecuariæ haud studeunt: vnde eis pecorum non multum est. Sub arbore quisque cubat:

Budini pedúculos prę mordent.

Geloni.

Lyrcæ è venatu victitant.

Argyppæi natura calui.

cubat: per hyemem quidem vbi arborem pileo albo firmóque contexerint, per æstatem verò sine hoc pileo. his nemo mortalium iniuriam infert. Sacri enim dicuntur esse, nihil martiorum armorum possident. Iidem finitimorum controuersias dirimunt: ad quos quisque confugit, is à nemine læditur. Issedones talibus moribus vti feruntur, quoties pater alicui decessit, omnes eius propinqui pecora adducunt, quæ vbi mactauerunt, conciderunt q́; , concidunt & mortuum patrem illius, à quo in conuiuium accipiuntur, commixtisq́; omnibus carnibus conuiuium exhibent. Caput tum defuncti denudatum purgatumq́; inaurant, eoq́; pro simulacro vtuntur: agentes illi quotannis maiores hostias ceremoniásque: hæc filius patri, pater filio facit, quemadmodum Græci natalitia. dicuntur prætereà & isti iusti esse: & ipsarum vxores peræquè fortes ac viri. & tales olim fuere Scytharum mores, à Tartaris posteà subacti, & illorum viuendi instituta complexi, Tartarorum more viuunt, Tartariq́; vno nomine vocantur.

Homines opinione sacri.

Issedones parentes defunctos comedunt.

Anniuersariæ parentationes.

De Tartaria, gentisq́; Tartarorum moribus & potentia. CAP. X.

TArtaria, quæ & Mongal dicitur, vt Vincentius scribit, in ea terræ parte sita est, vbi oriens Aquiloni coniungitur: ab oriente Kathæorum ac Solangorũ terrã habuit, à meridie

Tartariæ situs & termini.

die Sarracenorum, ab occidente Naymanorum, ab aquilone oceano circumdata. Tartaria à fluuio Tartar, qui per eam currit, appellata. Regio plurimùm montosa, vbi campestris est, admixta glarea arenosa est, sterilis nisi aquis fluuialibus, quæ tamen rarissimæ sunt, irrigetur: & ob hanc etiam causam multum deserta & infrequens est: ciuitates in ea nullæ, nullæ villæ, præter vnam, quæ Cracuris dicitur. Lignis in plerisque locis adeò inops, vt arido boum & equorum stercore incolæ ipsi ignes fouere atque cibaria decoquere cogantur. Aër & cælum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æstate adeò horrenda, vt præ timore homines intereant, iam calor magnus est, mox frigus & densissimæ niues cadunt: ventorum frequenter tam validi flatus, vt equitantes detineant, & ad terram homines deijciant, arbores radicitus euertant, & multa damna inferant. In hyeme ibi nunquàm pluit, in æstate frequenter, sed adeò parcè vt vix terra madefiat. Regio alioquin omnium animalium diues, in camelis, bobus, &c. Iumenta & equos in tanta copia & multitudine, quantum non credimus reliquum mundi habere. A quatuor ab initio populis habitabatur: vnus Iecchamongal, id est, magni Mongali dicebantur. Secundus Sumongal, id est, aquatici Mongali. Et illi sese etiam à Tartar fluuio, iuxta quem habitabant, Tartaros appellabant. Tertius

Tartariæ appellatio.

Boum & equorũ stercore ignes fouentur.

Tartaria pecorũ diues.

Quatuor Tartariæ populi.

tius Merchat vocabatur. Quartus Meirit. Omnes vnam corporis formam, vnam linguam habebant. Ferus ab initio cultus, sine moribus, sine lege, sine vllo vitæ cultu, armenta pascere, obscuri nominis inter Scythas, finitimorum vectigales. Mox gens ipsa in plures velut tribus diuisa est, cœpitq; sub ducibus agitare, penes quos erat totius rei summa, pendere tamen nihilominus Naymanis vicinis accolis tributum. Quum Canguista oraculo quodam primus est Rex ab ijs creatus, is recepto Imperio primùm omnium malorum dæmonum cultum abrogauit, edictoq; præcepit, vt tota gens Deum optimum maximum coleret, cuius prouidentia regnum credi voluit à se receptum. Edictum est deinde, vt quicumq; per ætatem arma ferre possent, ad certum diem regi præsto adessent. Estq; militaris multitudo in hunc modum distributa, vt decuriones centurionibus parerent, centuriones chiliarchis, chiliarchi myriadum præfectis. Inde ad periclitandas Imperij vires septem principum (ex ijs, qui vniuersæ genti ante constitutum regnum præfuerant) filios parentum manu iussit interfici. Facessunt illi imperium, etsi acerbum & atrox, cùm multitudinis metu, tum religionis adacti: credere enim vulgò cæli numen eiusmodi regni initijs interfuisse, non regem, sed Deum ipsum violari arbitrantes, si illius dicto minus obtemperassent. His fretus opibus

Vetustiores Tartarorũ mores.

Canguista primus Tartarorũ rex.

Militiæ ordinatio.

Canguista

Canguista primùm finitimos Scythas bello subegit, subiectos vectigales fecit, & cum his eos quibus ipsi ad id tempus tributum pependerant. Inde remotiores populos aggressus tam prosperè, támque feliciter à Scythia ad solis vsque ortum, & ab ortu solis ad mediterraneum mare, & vltra, armis suis omnia regna, gentes, & nationes subegit, vt merito iam totius orientis dominum & Imperatorem scribant. Sunt autem Tartari omnium hominum deformißimi corpore, vt plurimum parui, oculos habent grossos & prominentes, multum coopertos palpebris, ita vt valde parua est apertura in eis: latas habent facies & imberbes, excepto quòd in superiori labro, & mento raros habeant pilos & volatiles: graciles sunt in medio communiter omnes: radunt caput per verticem ab aure vna ad aliam in occipitium, ita vt rasura illa barbati formam prætendat: capillos in reliqua parte, quemadmodum mulieres nostræ, longos nutriunt, de quibus duas tricas siue chordas faciunt, & vtramque retro aures colligunt: quo more non Tartari solùm raduntur, sed quæcumque gentes eis commorantur. Ipsi porrò leues sunt & agiles, boni equites, pedites mali: nullus pedes vadit, omnes & minimi etiam aut equis aut bobus insident, quocumque sit eundum. equitant etiam mulieres, equis vtuntur castratis, & qui non feriunt: fræna plurimo auro,

Tartarorũ corporis forma.

Equis Tartari munia omnia obeunt.

auro, plurimo argento, & gemmis exculta sunt: campanulas admodum resonantes ex equi collo pendentes gestare gloriosum. Sermone horrido sunt & clamoroso, cantantes luporum more vlulant: caput quatiunt quando bibunt: bibunt autem quàm sæpißimè & ad ebrietatem, quæ apud eos gloria est. Non in villis aut vrbibus, sed in campo veterum Scytharum ritu sub tabernaculis habitant: pastores enim sunt plerique omnes. In hyeme manere in planitie solent, in æstate verò pascuorum vbertatem sectantes in montibus degunt. Stationes in tentorij modum aut ex virgultis contexunt, aut filtro læuigatis lignis sustento: in medio rotundam fenestram faciunt, quæ lucem præbeat, & fumum emittat: ignem in medio habent, iuxta quem liberi & vxores versantur. Sagittationibus, luctationibusq; viri gaudent: venatores mirabiles sunt: cataphracti ad venandum pergunt, feram conspicientes corona circumstant, & tunc sagittis, quas quisque in illam misit, præpeditã capiunt. Panem non habent, nec pinsunt: mappis non vtuntur, non mantilibus. Vnum Deum credunt, & ipsum omnium esse tam visibilium, quàm inuisibilium factorem: non tamen aliqua ceremonia aut ritu colunt: sed potius idola quædam de filtro aut serico ad hominis formam effigiata, ex vtraq; tentorij parte constituentes pecorum suorum custodes esse precantur, atque plurim

Habitatio Tartarorũ.

Venandi ritus.

Religio Tartarorum.

plurimum reuerentiæ exhibent: his primùm lac omnis iumenti ac pecoris offerunt: & antequam quicquam vel bibere, vel comedere incipiunt, partem apponunt: quodcumque animal ad esum mactant, illius cor in scypho per integram noctem appositum mane coquunt, & comedunt. Venerantur etiam & sacra faciunt Soli, Lunæ, & quatuor elementis. Chaam præterea Regem & Dominum suum filium Dei existimantes, religiosissimè adorant, sacrificant, & tantum illi tribuunt, vt digniorem in toto mundo non esse credant, nec aliquem alium nominare patiuntur. Ceteros homines adeo hæc gens contemnit, & se prudentia & bonitate excellere putat, vt alloqui fastidiat & à se explodat. Papam Christianosq; cunctos canes appellant, & idololatras, quòd lapides & ligna adorent. Ipsi maleficis artibus intenti somnia obseruant: Magos habent, qui ea ipsis interpretentur, & ab idolis responsa petant, & accipiant. Deum enim cum illis loqui persuasum habent, & propterea ex oraculo vniuersa faciunt. Tempus, & præsertim lunationes, obseruant: nullum tamen præ alio aut singulari festiuitate aut abstinentia colunt, æqualiter omnes habent. Tantæ auaritiæ & cupiditatis sunt, vt vbi quispiam aliquid viderit quod habere desiderat, si illo potiri cum voluntate possessoris non possit, dummodo Tartari non sit, vi rapit, ex præcepto & instituto Regum licere

Chaam regem filium Dei credentes Tartari adorant.

Auaritia Tartarorũ insatianda.

licere arbitrantes. Quum tale mandatum à Canguista, Chaamq; primis regibus habeant, quod quicumque Tartarus, aut etiam Tartari seruus, equum, hominem, siue virum, siue mulierem in via repererit, literas aut conductum regium non habentem, eum sibi vendicet, & pro suo perpetuò vtatur. Pecunias indigentibus commutant, sed pro grandi & intolerabili vsura, vnum denarium de decem singulis mensibus accipientes, & de vsura vsuram, si dilata fuerit. Tributarios suos tantis tributis, tantis exactionibus molestant & aggrauant, quãtis nullæ aliæ gentes vnquam suos exercuisse leguntur. Incredibile relatu est: cupiunt semper, & vt domini omnium extorquent, nihil retribuunt. Mendicantibus eleemosynam etiam denegant. In hoc laudantur, quòd prandio aut cœnæ superuenientes volentes comedere non excludunt aut repellunt, sed inuitant, & quibus vescuntur misericorditer communicant. Victus autem immundissimi sunt, vtpote qui mensas, vt dictum est, mantilibus non operiant, manutergijs non vtantur, quum manus non lauent, non corpus, non vestimenta: panem neq; edant, neque conficiant: olera non edant, non legumina, sed tantummodo omnium animantium carnes. Canum etiam & cattorum, equorum, ac grandiusculorum murium. Captorum inimicorum corpora, ad crudelitatem suam ostentãdam, & vindicandi desiderium, ad ignẽ

Vsurarij Tartari.

Crudelitas Tartarorũ insignis.

quandoque assant, & vbi plurimi comesturi conuenere, dentibus (luporum ad instar) dilaniant, atq; absumunt: eorum sanguinem etiam ad hoc priùs collectum crateris infusum epotant. Lac iumentinum aliàs ipsis potus est. Vinum apud eos non nascitur: aduectum, sicut cæteri homines, auidissimè bibunt: alter alterius pedunculos comedunt de capite vel aliunde extrahentes, & dicunt, Sic inimicis nostris faciam. Scelus magnum habetur, si cibi aliquid aut potus perire permittitur. Ideóque ossa, nisi medulla priùs excepta sit, canibus nequaquam proijciunt. Nullum animal ex nimia tenacitate comedunt & absumunt integrum & sanum, sed quando mutilatum fuerit, cœperitq; iam aut senectute, aut aliqua alia pernicie languescere. Multum frugales sunt, & in paucis minimisq; contenti, bibunt mane vnum vel duos scyphos lactis, & interdum toto die aliud nihil bibũt aut comedunt. Vestitus Tartarorum. *Vestitu tam viri, quàm mulieres ferè vno induuntur: viri mitris caput obtegunt non multùm profundis, obtusis antè, retrò caudatis, vnius palmi longitudine, pari latitudine: quæ vt capiti adhæreant, & ne à vento quidem deturbentur, iuxta aures insutas fascias habent, quibus sub mento connectantur. Fœminæ coniugatæ canistro quodam rotundo teguntur, vnius pedis & semis longitudine, in summitate instar dolij plano, diuersicolori serico, aut pictis pauonum plumis*

circum

circumornato, gemmis adhæc & plurimo auro, cætero corpore, vt quæque diues est, ita vestiuntur: potentiores purpura & serico, quemadmodum earum viri. Tunicas portant miro modo formatas, fissura earum in sinistro latere, à quo induuntur & exuuntur: nodulos quatuor aut quinque habet, quibus clauditur: vestimenta, quæ in æstate gerunt, nigra sunt communiter omnia: quæ in hyeme, pluuiosisq; temporibus, alba: infra genua non descendunt: pelliceis vestibus, quibus maximè vtuntur, pilos non occultant, & carni applicant, vt nos, sed corium, pilos propter decorem videndos præbent. Virgines à non coniugatis, ac illæ à viris discerni facilè nequeunt, quòd indiscreto ferè omnes à viris & habitu & gestu sint. Femoralibus æquè omnes vtuntur. Bellum inituri brachia, quæ nuda habent, quidam ferreis laminis circumdant, corrigijs quibusdam concatenatis, quidam multiplicato corio, quo etiam caput obmuniunt. Scutis vti nesciunt, pauci quoque lanceis, & longioribus gladijs. Enses habent, brachiali longitudine ab vna parte fastigiatos, quibus pugnantes à latere percutiunt. Equites sunt agiles, sagittandique scientissimi. Is omnium fortissimus censetur, qui & imperij obseruantissimus est: sine stipendio militant, gens in prælijs & rebus gerendis solers, & ad omnia momenta rerum, imperiúmque obeundum præstò. Duces

Vnus pene vrorum & mulierũ habitus.

Bellica Tartarorum arma.

& principes bellum non intrant, sed procul stantes, suos acclamant, hortantúrque, & quid facto opus sit diligenter prospiciunt. Liberos, vxores, & aliquando hominum imagines equis impositas exercitui addunt, vt maior, ac hosti terribilior magis appareat. Nec fuga turpis, si conducibilis sit, aut necessaria. Sagittaturi dextrum brachium ab armatura exuunt: & tanta vi postmodum sagittas excutiunt, vt nullum armorum genus sit illis non penetrabile. Turmatim pugnam capessunt, turmatim fugiunt, vulnifico sagittarum iactu sequentem à tergo hostem conficientes. Inde pugnantium paucitatem conspicati subitò in pugnam redeunt, homines, equósque sagittantes vulnerant, ac tum maximè vincunt quum victi creduntur. Quum regionem aliquam inuadere veniunt, diuiso exercitu ab omni parte inuadunt, vt eis occurri non possit, ac nemo incolarum effugere: ita victoriam semper in manibus habent. Illa superbissimè vtuntur, capto nulli parcentes, non pueris, non mulieribus, non senibus, omnes promiscuè occidunt, præter artifices, quos ad opera sua reseruant: occidendos per centuriones diuidunt, seruo cuique ad interficiendos decem, plures, vel pauciores, prout numerus fert, assignantes: quibus omnibus bipenni, vt sues, mactatis, cæteris in terrorem hoc agunt: quemque millesimum accipiunt, & capite subuerso, pedibus ad

Stratagema Tartarorũ

stipitem

stipitem in medio cæsorum erectum ita suspendunt, vt suos adhuc admonere & audire videatur. plerique ad iacentium corpora ipsa procedentes è recentibus vulneribus emanantem sanguinem ore excipiunt & ingurgitant. Nemini, quantumcumque etiam se obligauerint, seruant fidem, quin in deditos eo modo, & multo grauius sæuiant. Iuuenculas mulieres in quam quisque incidit, & quamcunque vult, stuprare licet: abducuntur quæ liberalioris formæ sunt, atque in extrema omnium rerum penuria seruire perpetuò coguntur. Incontinentißimi enim omnium hominum Tartari sunt: nam licet vxores ducant quotquot volunt & sustentare possunt, nullusq; (excepta solummodo matre, filia, & sorore) ipsis aut consanguinitatis aut affinitatis gradus ad matrimonium contrahendum obstet, Sodomitici tamen vltra modum sunt, se non minùs, quàm Sarraceni indifferenter & impunè cum masculis, pecudibúsque commiscentes. Mulierem, quam sibi coniungunt, pro vxore non habent, nec dotem accipiunt, donec pepererit: vnde sterilem repudiare possunt, & aliam superducere. Hoc mirum est, quòd licet mulieres multæ virum vnum habeant, propter illum inter se non facilè rixentur, quum tamen vna alijs præferri soleat, atque iam cum illa, mox cum alia dormire: vnaquæque autem suam stationem habet, vnaquæque suam familiam: castißimè

Crudelitas Tartarorũ ferina.

Sodomitici Tartari, & Sarraceni.

viuunt, nam in adulterio deprehensi tam vir quàm mulier lege ipsa occiduntur. A re bellica feriati viri pecora in pascua ducunt, & custodiunt, venanturq́; & se luctando exercent, aliud nihil agunt, mulieribus omnia committunt. His curæ est & quæ sunt victui, & quæ amictui necessaria, procurare. Gens ipsa multas superstitiones obseruat: cultellum in ignem mittere, vel eo saltem attingere: carnes item ex olla cultello extrahere, magnum nefas est: nihil etiam iuxta ignem securi secant, ne quocumque modo lædant, quem aliâs religiosè venerantur, & à quo omnia purificari debere persuasum habent. Flagello, quo equus impellitur (calcaribus enim non vtuntur) corpus aut brachia quietis gratia supraponere, aut flagello sagittas tangere, maximè deuitant. Iuuenes aues non solùm non occidunt, sed nec capiunt quidem. Fræno equum non verberant. Os osse alio non frangunt. Cibum ac potum, præsertim lac, nemo profundit. In stationibus nemo mingit: quod si obstinatè aliquis faceret, absque misericordia occideretur. Si autem necessitas cogat, vt sæpius fit, tentorium, in quo factum est, & omnia, quæ in eo continentur, purgari debent, tali modo: duos ignes, tres passus ab inuicem distantes faciunt, intra quos hastas duas infigunt, iuxta quęque ignem vnam statuentes: deinde chordula ab vna ad aliã ducta, ac buccaranno intecta

In adulterio deprehensi lege occiduntur.

Purgandi per ignes ratio.

intecta per medium illarum, ceu per ianuam, quæcumque purificanda sunt traducunt: mulieres duæ, quarum hoc interest, in alia parte stant, hinc atque hinc vna, aquam inspergentes, ac carmina quædam submurmurantes. In conspectum regis nullus aduena, cuiuscumque dignitatis existat, & quantacumque agere habeat, admittitur, nisi purgatus priùs. Qui limen tentorij, in quo Imperator, aut ducum aliquis moratur, pedibus calcat, in ipso vestigio interficitur. Præterea, si aliquis morsum fecerit, quem deglutire non possit, cogereturq; eundem euomere, accurrunt illico omnes, & foramen sub statione faciunt, per quod extractum crudeliter necant. Multa alia sunt, quæ pro inexpiabilibus peccatis habẽt: ast hominem occidere, aliorum terram inuadere, res & bona aliorum contra ius fasq; diripere, Dei præcepta negligere, pro paruo, aut nihilo ducunt. In mundo quodam alio, quem tamen describere non possunt, se post hanc vitam æternaliter victuros credunt, & meritorum suorum condigna præmia percepturos. Quum quispiam infirmari cœperit, & morti iam vicinus esse, hastam vnam cum nigro panno tabernaculo, in quo decumbit, præfigunt, vt ab ingressu prætereuntem auertat. Nemo enim hoc conspecto inuocatus intrare audet. Postquàm verò defunctus est, omnis illius familia conuenit, & funus extra tentorium in locum

Limẽ regij tentorij calcans interficitur.

Aeternam vitam Tartari credũt.

aliquem antè delectum clam portant, & fouea lata, profundaq; satis facta, tentoriolum in ea erigunt, mensam ferculis instruunt: atque defuncti corpus prius pretiosissimo habitu vestitum ad eam applicantes, vnà omnes terra obruunt. Sepelitur etiam cum eo iumentum vnum & equus phaleratus vnus. Potentiores in vita seruum vnum eligunt, atque cauterio suo inustum secum tumulari faciunt: & hoc ideo, vt in alio mundo his vtantur. Dehinc amici alium equum accipiunt, & mactant, carnes comedunt, cutem fœno repletam, atq; resutam quatuor palis supra sepulchrum in defuncti signum erigunt. Ossa in animæ expiationem mulieres comburunt. Cum cute potentiores aliud agunt, in tenuissima lora illam discindunt, atque his extensis per sepulcri circuitum terram dimetiuntur: tantum namque in alio orbe defunctum sortiri credunt, quantum hîc ab amicis illi hoc corio admensum fuerit: Tricesimo die luctum finiunt. Quidam Tartarorum Christiani nominis, sed pessimi, parentes iam senio confectos, vt citiùs moriantur, multa pinguedine diu obescant, & inde defunctos comburunt: puluerem diligenter collectum, quasi pretiosum aliquid obseruant, illo cibaria sua quotidie condientes. Qua autem pompa, qua festiuitate Tartari post regis obitum alium illi substituant, quoniam nedum scribere, sed legere fortè tædiosum, paucis absoluam. In locum in campis aptum,

Sepeliendi Tartarorũ ritus.

Christiani nominis Tartari parẽtes necãt

aptum, ad hócque consuetum, Principes, duces, barones, & omnis populus totius regni conueniunt: tum eum, cui regnum aut ex successione, aut electione debetur, in thronum aureum collocant, atque procidentes vnanimi voce & excelsa omnes in hunc modum acclamant: Rogamus, volumus etiam, & præcipimus vt domineris nobis. Respondet ille: Si hoc à me vultis, necesse est, parati sitis, quicquid præcepero, facere: quum vocauero, venire: quocumq; misero, ire: quemcumque occidi iussero, id intrepidos facessere, & totum regnum in manus nostras statuere atque committere. Vbi responderunt, Sumus: inquit rursus, Ergo oris mei sermo, de cætero gladius meus erit. Fit applausus à populo. Principes interea ipsum è regio solio exceptum supra filtrum in terra stratum humiliter sedere faciunt, ita alloquentes: Vide sursum, & agnosce Deum, ac respice filtrum, in quo sedes deorsum: si bene administraueris, ad votum habebis omnia: Si autem malè, adeò rursus humiliaberis, spoliaberisq;, vt ne exile hoc filtrum, in quo sedes, tibi relinquatur. Quo dicto, charissimam vxorum adiungunt, & ambos cum filtro eleuantes, hunc omnium Tartarorum Imperatorem, illam Imperatricem salutant. Adsunt tum mox ab omnibus gentibus, quibus imperare habet, dona. Adsunt & quæcumque Rex defunctus reliquit, de quibus nouus Imperator vnumquemque prin-

Mos in regis creatione memorandus.

Regum potestas notatur.

cipum donat, cætera sibi seruari præcipit, & cum hoc comitia dissoluit. In eius manibus seu potestate omnia sunt: nemo potest, audetq; dicere, hoc meum est, vel illius est. Nemo commorari in aliqua terræ parte debet, quàm in aßignata. Imperator ipse ducibus aßignat, duces millenarijs, millenarij centenarijs, centenarij decanis, decani cæteris. Sigillum, quo vtitur, ita inscribitur, Deus in cælo, & Chuichuth Cham in terra: Dei fortitudo, & omnium hominum Imperator. Quinque maximos & robustißimos exercitus habet; quinque duces per quos omnes, qui obstant, expugnat: aliarum gentium legatis ipse non loquitur, nec etiam in conspectum admittit, nisi tam ipsi quàm munera (sine quibus venire præsertim non debent, nec possunt) à mulieribus quibusdam ad hoc deputatis priùs purgati fuerint: per medias personas respondet, quibus quando & quandiu loquitur (quantumcumque magni sint) flexis genibus auscultare debent, & ita attendere, vt ne à verbo quidem aberrent. Nemini enim licet Imperatoris verba mutare: Nemini latæ ab illo sententiæ qualicumq; modo contraire. In publico is nunquam bibit, neque aliquis Tartorum princeps, nisi priùs cantetur ei aut cithariZetur. Potentiores quum equitant, vmbella, quæ longiori hastæ imposita iuxta eos portatur, obumbrantur: quod & mulieribus eorum fieri dicunt. Et tales Tartarorum

Sigillum Imperatoris Tartarorũ.

Imperator Tartarorũ per se non respondet.

Potentiores Tartarorũ quũ equitant obumbrantur.

rorum genti mores anno abhinc ducentesimo erant, hi viuendi ritus. Georgiani, quos Tartari eodem ferè tempore deuicerunt, cultores Christi erant, ritum Græcorum seruantes, Persis vicini: longo terrarum tractu à Palæstina ad Caspios vsque montes eorum dominium extendebatur. Episcopatus decem & octo habebant, & catholicum vnum, id est, episcopum vniuersalem, qui loco patriarchæ erat. Antiocheno patriarchatui ab initio subiecti erant: bellicosi homines: rasuram in capite faciebant, clerici rotundam, laici quadratam. Mulieres eorum quædam equestris ordinis erant, & ad prælium edoctæ. Georgiani ordinatis iam aciebus in pugnam ituri repletam optimo vino pugillarem cucurbitam epotare solebant, & aduersarios posteà animosiùs adire. Clerici vsuræ & simoniæ liberè vacabant: cum Armenijs mutuo & perpetuo odio persistebant: Erant enim & Armenij Christiani nominis populus antequàm, Georgianis subactus. Tartari illos superauere: sed à fide, rituq; orthodoxæ ecclesiæ in multis discordabant. Diem natalis Domini ignorabant, nullas festiuitates, nullas vigilias, nec etiam quatuor tempora obseruabant. Sabbatho Paschæ non ieiunabant, Christum eo die circiter vesperam resurrexisse afferentes. Omnibus sextis ferijs infra Paschatis & Pentecostes festiuitates carnes manducabant. Multum ieiunabant, à septuagesima quidem

Georgianorum ritus.

Raduntur in capite Georgiani.

Mulieres ad bellum edoctæ.

Armeniorū ritus.

Ieiunia Armeniorum.

quidem incipientes ita strictè, vt nec in quartis sextisq; ferijs oleo, vino, aut piscibus vterentur: plus peccare existimantes, qui his diebus vinum biberet, quàm eum, qui Veneris gratia lupanar subiret. Die Lunæ penitus se ab omnibus cibis abstinebant, die Martis ac Iouis comedebant semel, die Mercurij & Veneris omnino nihil, sabbato verò & Dominico die esitabant carnes, & reficiebantur lautè. Per totam septuagesimam, exceptis sabbatis & dominicis diebus, missarum officia nemo celebrabat, nec etiam sextis ferijs per totum annum: per hoc enim violari ieiunium volebant. Porrò duorum mensium infantes, & quoslibet alios indifferenter communioni admittebant, aquam sacrificio non addebant: cum lepore, vrso, corniculis, & huiusmodi, sicut Græci, iudaizabant. In calicibus vitreis & ligneis celebrabant: quidam sine paramentis & sacerdotalibus vestimentis omnino: quidam cum diaconi & subdiaconi infula tantùm operti. Vsuræ & simoniæ tam clerici quàm laici, quemadmodum Georgiani, æquè studebant omnes. Sacerdotes quoque diuinationibus & necromantiæ incumbebant. Potationibus magis, quàm laici, vacabant. Vxores ducebant, sed post mortem alterius secunda coniugia vtrisque prohibita erant. Adulteram viro repudiare, & aliam ducere, licentiam episcopi dabant. De igne purgatorio penitus nihil

Sacerdotes Armeniorũ vxores ducebant.

nihil tenebant. Negabant etiam obstinatè in Christo duas naturas fuisse. In triginta articulis à recto Christianæ pietatis tramite eos aberrare Georgiani prodidere.

De Turcia, Turcarumq; moribus, legibus, & institutis omnibus.

CAP. XI.

TErra, quæ nunc Turcia est, maiorem Armeniam ab ortu habet, excurritq; ad Cilicum vsq; pelagus, Septemtrionē versus Euxino terminatur. Ab Aitono Turquia dicitur. Plures in ea prouinciæ: Lycaonia, in qua Iconium caput gentis: Cappadocia, in qua Cæsarea: Isauria, vbi Seleucia: Lycia, quæ nunc Briquia: Ionia, quæ Quiscum, vbi Ephesus: Paphlagonia, vbi Germanopolis: Lenech, vbi Trapezus. Hoc quicquid est terræ, quæ hodie Turciæ tenet nomen, non vna gens inhabitat, sed Turcæ, Græci, Armeni, Sarraceni, Iacobitani, Nestoriani, Iudæi, Christiani. Secundùm leges & instituta plerumque viuentes, quas Mahometus pseudopropheta Sarracenis Arabiæ genti anno salutis sexcentesimo atque vndetrigesimo sanxit: vir dubium Arabs an Persa, vtrumque enim traditur. Patre malorum dæmonum cultore, matre Ismaelita, & ob id Hebraicæ legis non ignara: distrahere puerum illi, ambiguumq; effingere, dum hic, dum illa suam vterque legem ingerit. Igitur vtroque puer imbutus cultu, neutrum adultus recepit, quin homo callidus

Turciæ fines.

Gentes Turciam incolentes.

Mahometi parentes.

dus, atque vafer ingenio, inter Christianæ pietatis viros diutißimè versatus, rem perniciosam humano generi ex duabus legibus commentus. Hebræos aiebat impiè facere, qui Christum natum ex virgine inficiarentur, quando id prophetæ, viri præcipua sanctitate, diuinóque afflati spiritu, futurum cecinissent, expectandúmque multum anteà prædixissent: contrà Christianos stultè credere Iesum Dei amicißimum, natúmque ex Virgine, opprobria & cruciatum à Iudæis perpeti voluisse. Martinus Segonius Nouomontanus suo hæc de Christi regis nostri sepulcro memoriæ prodidit: Sarracenos & Turcas, ex antiqua Mahometi prædicatione ridere Christianæ gentis homines, qui id conditorium venerabundi obseruent. Christum prophetam summum affirmantes, ex Dei spiritu, omnis terrenæ labis expertem, venturum iudicem gentium: inficiari tamen verum ipsius sepulcrum adiri, quoniam gloriosum corpus, diuino conceptum flatu prorsus fuerit impaßibile. Hæc Segonius, & alia in hanc sententiam, quæ à Mahometicæ gentis hominibus non magis impiè, quàm stultè, in nostros iactari soleant. His pseudopropheta quum suam gentem malis imbuisset, legem tulit, cui, ne ab hominibus sanæ mentis quandoque iretur obuiam, abrogareturq́;, vt sordidæ & pestilenti, capitalem inscripsit pœnam, sanxitq́; in suo

Ex duabus legibus Mahometus vnam commentus.

Sarraceni & Turcæ quid de Christo.

suo Alcorano, si quis de ea ausus esset disputare. Qua sanctione palàm fecit nihil synceri in ea lege esse, quam velut mysterium quoddam texerit, vetueritq; tractari, vt quale esset id, quod ferebatur, populus haud scire posset. Sergij Monachi Nestorianæ impietatis viri consilio & opera in illa ferenda præcipuè vsus. Hæc vt popularior esset, ex omnium gentium sectis aliquid assumpsit. Christum in primis laudandum censuit, virum fuisse affirmans sanctum, & omni virtute præstantem, eundémque supra humanitatis fastigium ponere, nunc verbum, nunc spiritum & Dei animam prædicans: virginis vtero natum: ipsam virginem miris efferre laudibus, astipulari miraculis & Euangelicæ historiæ quatenus à suo non discrepat Alcorano. Euangelia ab Apostolorum discipulis corrupta esse dicebat, oportuisse per Alcoranum suum emendari: & Christiani nominis multitudini per hæc blanditus à Sergio voluit baptizari: inde in aliorũ studia concilianda cum Sabellianis negare trinitatem: cum Manichæis binariũ in diuinis numerum ponere: Negare æqualitatem patris & filij cum Eunomio: Spiritum Sanctum creaturã dicere cum Macedonio: cum Nicolaitis multitudinem vxorum probare, & vetus testamentum, tametsi id quoq; diceret quibusdam in locis non carere vitio: prætexuit his ambagibus incredibilem illecebram, qua facilè vita capitur,

De lege Mahometi disputare capitale est.

Sergius Monachus.

Lex Mahometi ex sectis multis mendicata.

Christianis per quę Mahometus blanditus.

tur, remissis suæ genti Veneris & omnium voluptatum habenis. Serpit pestis hæc propterea in gentes innumeras, vt iam quota pars hominum præ multitudine illa à vero aberrantium adhuc sit in officio, ex hoc facilè attendi potest, quòd Christo credat non Europa tota, Mahometo autem & illius maxima pars cum tota ferè Asia & Africa. Sarraceni, qui hanc pseudoprophetæ impietatem & deliriùm primi acceperunt, eam Arabiæ partem incolebant, quæ Petrea dicta est, vbi videlicet terra ipsa ab vno latere Iudaeæ inserta est, & reliquo Aegypto, à Sarraco loco Nabathæis propinquo: siue, vt ipsi volunt, à Sara Abrahæ vxore appellati: vnde legitimos se omnium mortalium solos diuinæ promissionis successores esse adhuc persuasum habent. Agriculturæ quidem vacabant, & rei pecuariæ, maior autem pars militiæ: & ob id ab Heraclio ad Persicum bellum stipendio conducti, quum se ab illo post consequutam victoriam fraudari cognouissent, ira & ignominia accensi Sarraceni Mahometo duce & monitore in Syriam secedentes Damascum occupabant, vbi copijs & commeatu aucti Aegyptum petebant, qua subacta Persidem, postea Antiochiam, & hinc Hierosolymam: adeò potentia & fama in dies eorum res crescebant, adeò in dies augmentabantur, vt nihil amplius ipsis resistere posse timeretur: quum Turcæ, fera & crudelis

Voluptatũ indulgẽtia.

Sarraceni vnde appellati.

Rerũ Sarracenorũ incrementa.

Turcæ qualis gens & vnde progressa.

Scyth

Scythica gens, ex Caspijs montibus à finitimis pulsi, iam per Caucaseas portas in minorem Asiam primò, posteà in Armeniam, Mediam, ac Persidem descendentes, vi, & armis omnia sibi subiugarent. Sarraceni igitur his vtpote Imperij fines defensuri obuiàm processerant, sed quia ipsis impares erant, in breui ad eam desperationem adducti sunt, vt Mahometi fide ab his recepta, passi sint eos in Perside secum regnare: vt nescias vtra gens maiorem fecerit iacturam, quæ tanto regno cesserit, an quæ eam sibi pestem inculcari passa sit regnandi cupiditate. Vnius itaque fidei vinculum ita vtramq; gentem copulauit, vt Sarraceni pro Turcis, & contrà Turcæ pro Sarracenis indiscreta appellatione aliquandiu vocati sint. Nunc, vt video, Turcarum nomen inualuit, altero abolito. Non vnum apud hos equitum genus in vsu. Sunt Thimarcini, qui stipendiarij interpretantur, ad octoginta millia: hi vicos, villas, castella, vt quisque meritus est, Regis indulgentia possident stipendij loco, præstoq; sunt Sensacho, duci videlicet eius prouinciæ, cui attributi sunt. In duos hodie diuisi sunt exercitus, Asiaticum & Europæum, ductu inde maiorum ducum militaturi, quorum hic Asiæ, ille Europæ præsidet. Hos Bassas gentili lingua appellant. Sunt & Aconizæ fatales dicti: hi sine stipendio militant, semperque agmen præcedunt prædabundi, quintam prædæ partem regi debent,

Turcæ & Sarraceni in vnum confluxi.

Militia Turcarũ ex quibus constet.

Bassæ exercitus Turcarum duces.

Aconiziæ milites fatales.

bent, manubiarum nomine: sunt hi circiter quadraginta millia. Abijt tertium genus in Charippos, Spahiglanos, & Soluphtaros: præstantissimi horum Charippi equestris dignitatis illustres, & circa regem frequentes octingenti numero ex Scythis Persisq; neq; alio genere hominum lecti in conspectu regis insigniter, quum opus est, dimicant. Spahi & Soluphtari sunt, qui ab initio ad turpem vsum, pueri adhuc, apud regem fuere, mox adulti Regis indulgentia vxorem ducunt, auctiq; dote coniugis & stipendio plurimum oratorum vtuntur officio, Regis latus dextra læuáque stipantes inter eundum. Ad præfecturas & cæteras dignitates ex hoc ferè ordine leguntur. Mille sunt & trecenti numero. Triplex in peditibus ordo. Ianizari, hi impuberes adhuc ex toto imperio leguntur à conquisitoribus, aliquandiu militari disciplina instruuntur, sub magistro in publicis gymnasijs, mox militiæ adscripti amiciuntur breuiori veste, & pileo albo, ac sursum versus erecto, arma, scutum, ensis, & arcus: hi castra muniunt, vrbes oppugnant, suntque ad viginti millia, & amplius. Secundi sunt ordinis Asappi, leuis armaturæ pedites, ense, scuto, & longiore hasta instruuntur, rubro pileo à Ianizaris discreti: hostium equos in prælio confodiunt: horum numerus ad belli magnitudinem accomodatur, minimum quadraginta millia cum rege proficiscuntur: his stipendium

Charippi equites illustres.

Spahi & Soluphtari Regij stipatores.

Peditũ Turcarum triplex ordo.

cum bello finitur ex hoc instituto. Regius habet exercitus ad ducenta armatorum millia. Cæterùm peditum turba sine stipendio voluntariorum, aut euocatorum, suntq; his calones mixti, lixæ, fabri lignarij, & qui pugnantibus necessaria ministrant: sternunt vias, per loca ardua & abrupta: pontes fluminibus aut stagnis imponunt, aggeres in hostes erigunt, cæteráque ad expugnationes vrbium vtilia expediunt. Comitantur castra numularij, trapezitæ, institores, atque aliorum id genus hominum ingens colluuio, nequid desit eorum, quæ humano vsui conducunt. Sed nihil est, quod in ea gente magis mirari possis, quàm celeritas in agendo, in periculis constantia, obseruatio imperij: ad minima delicta capite plectuntur: profunda & vorticosa tranant flumina, abruptos superant montes, iussi per æqua & iniqua eunt præcipites, non vitæ, sed imperij memores, peruigilij, inediæq; tolerantissimi: nulla ibi seditio, nullus tumultus: fremitu, non clamore, vtuntur in prælio: in castris noctu tam pertinax silentium, vt patiantur captiuos dilabi, ne tumultus excitetur aliquis. Hi ex omni mortalium numero hodie legitimè militant, vt nemini mirum videri possit, quid sit, quòd res eorum tantùm ad hunc diem creuere, quantum ducentesimo abhinc anno nullius alterius gentis: possitq; verè dici, esse id genus hominum inuictum, nisi aut lue, aut peste aliqua teterrima,

Regius exercitus ducēta millia.

Turcarum in re militari peritia.

Soli Turcæ legitimè militant.

rima, aut domestica discordia vincantur. Vestitus, quo milites vtuntur, honestissimus est, nihil indecentiæ, nihil inhonestatis omnino habens. In sellis ac frænis nulla curiositas, aut superfluitas est. Armis indutus eorum nemo incedit, nisi quum pugna instet: arma post eos in sarcinis deferuntur. Vexillis non vtuntur, sed lanceis, ex quarum summitate quædam diuersicoloria fila dependunt, per quæ singuli ducum à suis internosci valeant. Tympano tamen & fistulis ad conuocandum, concitandúmque ad pugnam vtuntur. Registrario, qui magnatum vnus est, defuncto bello præsentari omnis exercitus debet, tum vt qui, & quot bello amissi sint, cognoscatur, cum vt in illorum locum alij scribantur. Pro militibus in omnibus congregationibus & conuiuijs orant, sed multò magis pro communi patriæ causa cæsis, felices beatósque eos appellantes, quòd non domi inter coniugum filiorúmque lamentationes obierunt, sed foris inter hostium fremitus, hastarúmque fragorem. Maiorum suorum victorias describunt, descriptas cantant & extollunt: multum enim militum animi per hoc excitari existimant. Domus, & cæterum ædificia, sub quibus habitare solent, de lignis & terra vulgò sunt, pauca de lapidibus: solorum magnatum domus, balnea, & Deorum templa ex his vulgo constructa: quamuis & plebeiorum quidam locupletes adeò sunt, vt

Vexillis nō vtūtur Turcæ.

Tympano & fistulis etiam Turcæ vtuntur.

Pro militibus & cæsis suis Turcæ orant.

Maiorū victorias Turcæ decātāt.

Humiliter Turcæ ædificant.

exer-

exercitum armare expedireq; integrum vnus poßit: sed quia frugales sint, & omnem sumptum deuitent, humilitatem diligant, voluntariam hanc paupertatem, & rerum situm patienter ferunt. Ob hanc etiam causam picturas abijciunt, imaginum sculpturas sic abhorrent, sic detestantur, vt Christianos, qui eis tantùm delectentur, idololatras vocitent, & in veritate esse contendant. Sigillis in literis siue regis, aut cuiuscumque alterius fuerint, nullis vtūtur, nullis signis obmuniunt: fidem habent statim vbi solummodò mittentis nomen audierint, aut scribentis stylum inspexerint. Campanarum vsus apud eos nullus, nec etiam Christianos inter eos habitantes habere ac vti permittunt. Pro pecunia aut aliqua alia re non ludunt, ludere repertos ignominijs multis & probris afficiunt, & prosequuntur. Ad sedendum scamnum, sedile, aut aliud fulcimentum nemo cuiuscumq; dignitatis cõditionis ve exsistat requirit, sed decentißima quadam & membrorum & vestium compositione super terram puerorum more recumbit. Mensa, supra quam vescuntur, vt plurimùm è corio bubulo parata est, aut cerumno non concinnato, & adhuc hirsuto, rotunditatem habens, quatuor vel quinque palmarum latitudinis, circulos multos per circuitum insutos ferreos, quibus quum corrigiæ inductæ sunt, instar bursæ clauditur, expanditur, & portatur. Domum, ecclesiam, aut alium

Christiani idololatræ à Turcis habentur.

Sigillis litteras Turcæ nõroborãt.

Sedibus & scamnis Turcæ non vtuntur.

Mensa Turcarũ de corio est.

locum, in quo sedendum est, nisi discalceatus, nemo intrat, quum inhonestum, indecorumq; valde habeatur, vt calceatus quis sedeat: quare calceamento quodam vtuntur, quod facilè & deponi potest, & recipi. Locus, in quo, vel domi, vel in ecclesijs sedetur, stratus tegetibus laneis est, aut scirpeis: habentur quoq; interdum, propter locorum humilitatem, & immunditiam, tabulata. Vestimentis vtuntur tam viri quàm fœminæ satis largis & longis, in anteriori parte apertis, quo honestiùs curuati Naturæ opus perficere, celareq; poßint. Multum enim in egestione cauetur, nè Meridiem versus, quo orantes se vertere solent, faciem conuertant. Multùm etiam ne ab homine quopiam conspecti turpitudinem suam ostendant. Curuati etiam, quemadmodum apud nos mulieres, micturiunt: nam si stando quispiã mingeret, pro stulto aut hæretico ab omnibus haberetur. A vino, quoniam peccati & immunditiei seminarium sit, ex lege omnis abstinent, vuas tamen comedunt, & mustum potant. Abstinent se quoque à carne & sanguine suillo, necnon ab omni morticino, reliquis comestibilibus cunctis vescentes. Diem Veneris ab omni labore feriati tanto studio & religione colunt, quanta nos Dominicam, aut quanta Iudæi sabbatum. In singulis ciuitatibus ecclesia vna principalis est, in qua eo die post meridiem conueniunt omnes, atq; oratione solen-

Vestimenta Turcarũ sua.

Viri curuati mingunt.

Vinum non bibũt Turcæ.

Caro suilla, & omne morticinũ vitatur.

Dies Veneris Turcis sacra.

niter

niter peracta, prædicatio fit. Vnum Deum confitentur, qui nullum sibi vel similem habeat vel æqualem, cuius propheta fidelis Mahometus sit. Quinquies in die Sarraceni omnes orare tenentur faciebus ad Meridiem versis, & hoc antequam faciant, perfectißimam corporis munditiam habere, culum, veretrum, manus, brachia, os, aures, nares, oculos, capillos, ad ultimum pedes etiam decentißimè lauare, præsertim post coitum & egestionem, nisi ægrotauerint, vel in itinere fuerint. Si verò aqua eis ad hoc desit, quod tamen contingere rarò aut vix potest, (quòd in omnibus ciuitatibus continua balnea ad hoc habeantur) puluere mundæ & recentis terræ perficiunt: ante ablutionem hanc, pollutus quacumque pollutione loqui secum, aut se etiam videre, quantum poßibile est, permittit neminem. In quolibet anno mensem integrum & hebdomadam strictißimè ieiunant, interdiu nec comedentes, nec bibentes quicquam, nec etiam se mulieribus commiscentes: post Solis autem occasum adusque sequentis diei exortum cibis, potibus, ac Veneri ad placitum indulgent. In fine ieiunij, & posteà iterum sexagesimo die Pascha celebrant, in memoriam arietis Abrahæ ostensi in sacrificium filij loco: noctuq; cuiusdam, in quo Alcoranum de cælo datum existimant. Semel quotannis etiam domum Dei, quæ in Mecha est, ire Sarraceni omnes debent, tum pro-

Quinquies in die orare Turcæ tenentur meridiē versus loti corpore.

Continua in omnibus ciuitatibus balnea.

Ieiunia Turcarum.

Pascha Turcarum.

Domus Dei in Mecha.

pter professionem suæ recognitionis, tum propter annuos honores Mahometo persoluendos, cuius sepulcrum ibi obseruatur. Religionem, seu sectam suam abnegare Sarraceni neminem cogunt, nec istud alicubi persuadere conantur: quamuis Alcoranus præcipiat, vt aduersarios prophetasq; eorumdem perdant, & omnibus modis persequantur: vnde fit vt in Turcia omnium sectarum gentes habitent, & quæque, vt solet, suo Deo sacra faciat. Sacerdotes præterea eorum à communi populo non multum differunt, nec à priuatis ædibus ecclesiæ. Alcoranum scire sufficit, & quæ ad orationem, cultumq; legis pertinent: meditationibus, literarumq; studijs minimè vacant. Non enim ecclesiarum, aut animarum aliqua cura occupati sunt, sacramenta nulla habent, reliquiarum, sacrorumq; vasorum, & altarium nulla obseruatio, sed vxoribus, liberis, ac cætera familiæ intenti, agriculturæ, mercaturæ, venationi, & similibus studijs, quibus victus quæritur & vita sustentatur, quemadmodum laici, cæteriq; incumbunt: nihil est ipsis facere illicitum, nihil prohibitum. A seruitute, ab exactionibus immunes sunt. Honoris plurimum ab omnibus percipiunt, vt qui legis ceremonias sciant, ecclesijs præsideant, & alios docere possint. Gymnasia multa & magna habent, in quibus ciuiles leges à Regibus latæ pro regni administratione, defensionéque

Sarraceni ad sectā suā cogunt neminem.

Sacerdotes Turcarum.

Gymnasia Turcæ multa habent.

plurimi docentur, quorum dein quidam ecclesiasticis, quidam secularibus officijs præficiuntur. Sunt etiam in ea secta multi & varij religiosi, quorum quidam in nemoribus & solitudinibus vitam villatim ducentes hominum commercia effugiunt, quidam in ciuitatibus hospitalitatem exercentes peregrinos pauperes ad hospitia saltem recipiunt, si non habeant quo reficere poßint, ex mendicato enim & ipsi viuunt: alij per ciuitates vagantes in vtribus quibusdam bonam atque semper recentem aquam portant, quam cuiq; petenti bibendam vltro offerunt: pro quo pietatis officio, si quid ipsis porrigitur, accipiunt: cupiunt nihil, tantam religionis ostentationem in dictis & factis, in moribus & gestu præ se ferentes, vt non homines, sed Angeli credi poßint. Signum quoddam quisque gerit, per quod cuius profeßionis sit, internosci habet. Iustitiæ Sarraceni seu Turcæ exactores strenuißimi sunt: qui hominis sanguinem fuderit, pari pœna semper plectitur. In adulterio deprehensus cum adultera absq; misericordia, absque mora lapidatur. Est etiam fornicarijs sua pœna expressa: octingentos flagelli ictus seu verbera tolerare debet, qui præuentus fuerit. Fur prima & secunda vice deprehensus, totidem ictibus flagellatur: tertia, manu truncatur: quarta, pede. Qui damnum alicui infert, pretio æstimato satisfacere compellitur. In

Religiosorũ Turcarũ familia.

Iustitia Sarracenorũ.

Adulterorũ pœna.

Furũ pœna

possessionibus repetundis vt petitum testibus comprobetur, lege sancitum, vtq; negator iuramento sese expurget. Testes nullos, nisi valde idoneas, probatasq; personas, & quibus sine iuramento credi poßit, admittunt. Inquisitores per regionem multi etiam constituti sunt, qui orationum, ad quas tenentur, negligentes indagatos talibus quidem adficiunt ignominijs: tabulam vnam cum pluribus caudis vulpinis illorum collis appendunt, & hinc inde per totam ciuitatem trahentes non dimittunt, donec se certa pecunia absoluant. Extra matrimonium nemini, qui ad prouectam ætatem iam peruenerit, vitam agere licet. Vxores autem ducere legitimas quatuor possunt, & demptis matribus & sororibus quascumque volunt, nulla sanguinis habita ratione: illegitimas verò quotquot placuerint, & enutriri valeant. Filij tam ex his, quàm ex illis suscepti, hæredes in patris bonis æqualiter habentur. Hoc tamen seruato, quòd duæ filiæ filio vno coæquantur. Coniuges duas aut plures non in vna domo, nec etiam in vna ciuitate habent, ob iuges contentiones earum, atque inquietudines, sed in singulis ciuitatibus singulas. Libertatem viri eas tertiò repudiandi habent, tertiò item recipiendi. Repudiatæ verò à quo viro suscipiantur, si lubet, permanere possunt. Hæ in vestitu honestißimæ sunt. In capite mitris vtuntur velis ipsis superpositis, ita, vt decenter

Vxores Turcç quatuor ducunt.

Repudium apud Turcas.

Mulierũ Saracenarum vestitus.

ter hac inuolutæ, vna veli extremitas à dextra aut sinistra capitis parte dependeat, qua, si domum exire, vel in domo in virorum conspectum prodire debeant, sine mora totam faciem præter oculos velare poßint. Nunquam audet fœmina Sarraceni, vbi virorum congregatio est, apparere. Forum adire, vendere aliquid, aut emere, omnino fœminis illicitum. In ecclesia maiori locum à viris longè remotum habent, & adeò occlusum, vt nemo introspicere poßit, nec aliquo modo intrare. Quem tamen non omnes, sed magnatum solùm vxores: & nunquam aliàs, quàm die Veneris, ad vnicam orationis meridianæ horam, quæ apud eos, vt dictum est, solennis est, intrare debent. Colloquutio viri & mulieris in publico adeò rara est, adeò præter consuetudinem, vt si inter eos per annum integrum morareris, semel vix videre posses. Virum apud mulierem in aperto sedere, aut equitare cum aliqua, pro monstro duceretur. Coniugati mutuò, alijs videntibus, nunquàm lasciuiunt, nūquàm rixantur, quum nec viri erga mulieres grauitatem vnquam remittant, nec mulieres erga viros reuerentiam. Magni domini, qui apud suas perpetuò esse non possunt, ad earum custodiam deputatos Eunuchos habent, qui tanta custodia illas obseruant & tuentur, vt præter maritum impoßibile vlli viro sit eas alloqui posse, impoßibile ipsas posse præuaricari.

Eunuchi mulieribus deputati.

ricari. Postremùm Mahometo, legibusq́; ipsius fidem tantam Sarraceni tribuunt, vt illas seruantibus æternam beatitudinem certißimè promittant: paradisum videlicet deliciarum, hortum dulcibus & amœnißimis aquis quaquauersum irriguum sub puro & temperato cælo constitutum, in quo quicquid velint habituri sint: omnium ferculorum genera ad saturitatem, serica atque purpurea indumenta, adolescentulas ad nutum speciosas, cum aureis, argenteísque vasis, Angelos pincernarum more in aureis lac, in argenteis vina rubra vbertim propinantes ministros. Contrà, non seruantibus infernum comminantur, interitumq́; sempiternum. Hoc etiam credunt, quòd quantiscumque quis criminibus obnoxius, si moriturus tantùm deo credat, & Mahometo, saluus fiat.

De Christianis, eorumq́; origine & ritibus. CAP. XII.

Causæ natiuitatis Christi.

CHristus Iesus Dei patris omnipotentis verus & æternus filius, secunda in sancta indiuidua æquali perpetua trinitate persona, incomprehensibili & à seculo abscondito consilio atq; mysterio, anno abhinc millesimo quingentesimouigesimo, vt miseros, & infelices homines in primis parentibus Adam & Heua per inobedientiæ peccatum, heu, lapsos, & ob id multis seculis cælesti patria exclusos erigeret, eoq́; reduceret: ac detrusorum spirituum vetustiorem ruinam: ad quam supplend

plendam præcipuè creati fueramus, aliquando in cælo resarciret: Sancti spiritus cooperatione in Iudæa à virgine Maria de progenie Dauid homo conceptus, & natus est. Tricesimo vitæ suæ anno vsque in tricesimumquartum, quo ex Iudæorum inuidia cruce affixus perijt, Iudæam omnem percurrens, Iudæos primùm, deinde alias gentes ab antiqua Mosaica lege, ab idolorum profana cultura ad nouam suam institutionem adhortatus est. Sequaces quotquot habere potuit discipulos appellauit: Ex quibus duodecim selectioribus post mortem suam, quum (vt prædixerat) iterum viuus apparuisset, commisit, vt apostolorum, siue legatorum nomine, in orbem vniuersum irent, & quæcunque ab eo didicissent, vidisséntque, creaturæ omni prædicarent. Simon Petrus, cui Ecclesiæ suæ regimen principatúmque diu anteà post se suscipiendum tradiderat, quum post sancti Spiritus perceptionem alij ad alias terræ oras, vt sortiti & iussi fuerant, ad prædicandum diuertissent, primùm Antiochiam venit, ibique ecclesiæ cathedram primariam constituens, cum alijs apostolis, qui sæpius ad eum venerant, concilium celebrauit: in quo inter cætera Christianos à Christo deinceps dici decretum, qui illius dogma, orthodoxamq; pietatem amplexi tuerentur. Romam deinde sede primaria translata, pro maximo ipse, & successores sui semper habuere

Maria virgo Christi mater.

Christi sequaces discipuli vocati.

Petrus ecclesiæ christianæ princeps.

Antiochia prima ecclesiæ sedes.

A Christo Christiani appellati.

habuere negotio, rudem & incultam adhuc Christi sui sectam, eámque professos aliquo bono ordine & gubernatione ex Mosaica lege, quam Christus non soluere, sed adimplere venisset, ex politijs Romanorum, Græcorum, Aegyptiorum, aliarúmque gentium sacris & profanis ritibus, legibus, moribus: ex saluberrima in primis Christi Iesu doctrina, & sancti Spiritus inspiratione cultiores facere. Rem aggressi, quemadmodum non solùm apud Hebræos, sed alias etiam gentes, diuisos viderint homines in sacros & profanos, & tam his, quàm illis, pulcherrima ordinatione, suos gradus, suas dignitates. Esse monarcham orbis vniuersi tunc Romanum Imperatorem, esse consules, esse patritios, qui & senatores, ad arbitrium quorum omnia ordinarentur, esse per terram reges multos, duces, comites, præsides, præfectos, suffectos, tribunos militum, tribunos plebis, prætores, primipilos, centuriones, decuriones, quaterniones, duumuiros, quæstores, ædiles, ianitores, scribas, lictores, & priuatos homines vtriusque sexus multos. In deorum verò templis Regem sacrificulum esse, archiflamines, protoflamines, flamines, sacerdotes. Pari ordine apud Hebræos in sacris summum Pontificem esse, minores sacerdotes, Leuitas, Nazaræos, luminum extinctores, exorcistas, ianitores, siue æditúos, & cantores. Apud Græcos chiliarchos, hecatontar

Christiana religio à quibus sumpta.

Romana politia.

Hebreorũ ciuilitas.

Græcorum administratio.

tontarchos, pentacontarchos, decarchos, pentarchos. Esse præter eos quoque tam apud hos, quàm illos diuersos & virorum & mulierum religiosos conuentus multos, Saducæos, Essæos, Pharisæos apud Hebræos: Salios, diales, vestales apud Romanos. Consensere sanctissimi Apostoli omnes, vt Petrus, & qui ei in Romana sede succederent, in perpetuum Papa tanquam pater patrum, vniuersalis, apostolicus, sanctissimus, & summus pontifex diceretur. Ecclesiæ catholicæ Romanæ, tanquam monarcha Romanus Imperator, orbi vniuerso præsideret. Consules, quorum semper duo erant, æquarent in ecclesia patriarchæ quatuor, Constantinopolitanus, Antiochenus, Alexandrinus, & Hierosolymitanus: senatores Cardinales exprimerent. Reges, qui tribus ducibus, Primates tribus Archiepiscopis imperantes designarent. Archiepiscopi seu Metropolitani ducibus compararentur, quòd velut illi pluribus Comitibus, sic ipsi episcopis mandarent. Episcopi Comitum similitudinem exprimerent. Coëpiscopi, siue episcoporum vicarij præsides, præfectos præpositi. Tribunos militum archipresbyteri redderent. Tribunos plebis cancellarij, prætores archidiaconi. Centuriones decani. Decuriones presbyteri parochi. Aduocatos sacerdotes alij. Aediles diaconi. Quaterniones subdiaconi. Duumuiros exorcistæ. Quæstores hostiarij, aulæ ianitores lectores, cantores,

Rom. pont. Papa vocatur.

Quatuor patriarchæ.

Primates.

Archiepiscopi.
Episcopi.
Coëpiscopi.
Archipresbyteri.
Cancellarii.
Archidiaconi.
Decani.
Presbyteri.
Diaconi.
Subdiaconi.
Exorcistæ.
Hostiarii.
Lectores.

Acolythi.

cantores, siue poëtas. Acolyti scriptores aut ceroferarios præsentarent. Eos omnes communi appellatione clericos, à cleros, id est, sorte, qua ex populo primùm in Dei sortem eligebantur, vocari voluere.

Clericorũ in ecclesia dignitates.

Septem tamen, quos adhuc Romanus pontifex solenniter sacrificans secum in altari habet, cæteris nominatiores esse, Episcopos scilicet, presbyteros, diaconos, subdiaconos, acolythos, cantores, quibus singulis in ecclesia sua officia, habitum, atque dignitatem attribuere.

Quid episcopis concessum.

Episcopis clericos alios ordinare, virgines velare, & benedicere, pontifices consecrare, manus imponere, confirmare, basilicas Deo dedicare, deponendos ab officio sacerdotes deponere, & regradari, synodos celebrare, chrisma conficere, vestes & vasa sacrare, & alia, quæ etiam minoribus sacerdotibus communia, vt catechizare, baptizare, sacramentum altaris conficere, aliis communicare, à peccatis pœnitentes absoluere, contumaces arctiùs irretire, Euangelium annunciare.

Sacerdotũ qualis vita & habitus.

Caput in apice, quatuor digitorum latitudine, in rotundum more Nazaræorum radere, & neq; comas, neq; barbam nutrire, perpetuò castos esse, sacerdotibus omnibus præcipere. Victum his solùm ex primitiis, decimis & oblationibus esse, secularibus curis, negotiisq; omnino vacare, honestè vestiri, incedere & conuersari: soli Deo & Ecclesiæ deseruire, lectioni sacræ sedulò incumbere, vt omnia quæ

Christ

Christianæ religionis sunt, in quibus alios inj... tuere obligantur, ipsi perfectè norint. Religiosi conuentus, tam virorum, quàm mulierum, sunt Benedictini, Prædicatores, Franciscani, Augustiniani, Bernardini, Antoniani, Ioannitæ, Charthusiani, Præmonstratenses, Carmelitæ, Cistercienses, innumeriq; alij, quibus omnibus ex regula, quam sibi priuatim quiq; præscripsere, certus habitus, certaq; viuendi ratio est: continentiam, paupertatem, atque obedientiam perpetuam professi, vt plurimum vitam solitariam agunt: quare monachi, id est, solitarij appellantur: quidam abbates, quidam præpositos, aut priores sibi præficiunt. Episcopi autem Romano tantummodo Pontifici subsunt. Cucullo quamuis non vnius coloris, ferè vtuntur omnes, & carnibus abstinent. Episcopis sacrificaturis sacratas vestes ex Mosaica lege desumptas ob perfectionem eorum, quindecim numero esse, Sandalia, amictum, albam talarem, cingulum, stolam, manipulum, tunicam hyacinthinam, dalmaticam, chirothecas, annulum, castulam, sudariolum, pallium, mitram, pedum, & iuxta altare in quo sederet, cathedra. E quibus nouem quoque minoribus sacerdotibus communes esse voluere, amictum, albam talarem, cingulum, stolam, manipulum, castulam. Romano Pontifici præter eas ex Constantini magni largitione, omnia Romani Imperatoris insignia permissa, tunica coccinea, pur-

Christianorū religiosi conuentus.

Monachi solitarii.

Quindecim sacræ Episcoporū vestes.

Nouem priuatorum sacerdotū vestes.

Romani Pōtificis vestes.

purea chlamys, sceptrum, diadema fastigiatum, quibus in magnis festiuitatibus in sacrario ritè indutum rem diuinam facturum ad altare stipatum procedere, presbytero à dextro, diacono à sinistro lateribus: subdiacono cum libro clauso, ceroferariisq; duobus, & vno cum thuribulo suffumigante præcedentibus: eò peruentum mitram deponere, atque in imis gradibus peccatorum publicam confessionem cum comitibus dicere: ascenso postmodum altari codicem in cornu aræ sinistro iacentem aperire, deosculari, & missæ sacrificium suis ceremoniis perficere. Subdiaconum Epistolam, diaconum Euangelium legere. Septies per diem orare sacerdotes. *Septies per singulos dies Deum laudare, orareq; præscriptis orationibus, tam maioribus quàm minoribus sacerdotibus præcepere, circiter vesperum Vesperas, sub noctis crepusculo Completorium, matutino tempore Matutinas, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, prima, tertia, sexta, nona diei horis:* Horæ septẽ canonicæ. *& hoc si fieri posset, in ecclesia ante altare humiliter Orientem versus. Oratio dominica, symbolúmque Apostolorum, quemadmodum adhuc hodie à vulgo, ab initio tantùm dicebantur. Beatus Hieronymus Damasi Papæ impulsu, psalmos per ferias digessit, & horis singulis proprios deputauit.* Orationes quis ordinauit. *Nocturnis die sacro nouem: non sacro, duodecim. Laudibus matutinis quinque, Vesperis quinque, cæteris omnibus treis. Euangelia, Epistolas, aliaq;, quæ ex*

veteri

veteri ac nouo instrumento adhuc leguntur, præter cantum, pro maiori parte ordinauit. Damasus antiphonas, quas Ambrosius Mediolanensium episcopus conscripsit, diuiso psallentium choro alternatim cantare instituit, & singulis versum Gloria patri, &c. adiecit. Lectiones, & hymnos, qui horis singulis præmittuntur: concilia Toletanum & Agathonense approbauere. Orationes, graduaria, tractus, alleluia, offertoria, communiones in missa, antiphonas, versiculos, tropos, aliáque, quæ tam in nocturno quàm diurno officio cantantur, leguntúrque ad decorem & laudem Dei, Gregorius, Gelasius, Ambrosius, & pleriq; alij sancti patres non vno, verùm diuersis temporibus edidere. Missa (sic appellant sacrificium) à lectione primum, eo simplici apparatu, tenoréque, quo adhuc sancto Paschæ sabbato fit, celebrabatur. Cælestinus papa introitum addidit. Telesphorus Gloria in excelsis. Hymnum Et in terra Hilarius Pictauiensis composuit, Symmachus cantari instituit. Salutationes, quæ per Dominus vobiscum septies in ea fiunt, ex libro Ruth transsumptæ, Clemens & Anacletus interposuere. Gelasius cætera ad offertorium vsque ordine, quo peraguntur, ordinauit, præter sequentias, quas Nicolaus, & symbolum, quod Damasus ex Constantinopolitana synodo immiscuere. Prædicatio, quæ ex suggesto diebus festis à sacerdote aut diacono ad

Alternatim cantare.

Missæ officii apparatus.

populum fit, Nehemiæ aut Esdræ exemplo, inoleuit magis, quàm instituta est. Monebantur in hac ab initio quum omnes in missa præsentes ex præcepto communicarent, ad mutuam concordiam qui odio insectabantur, vt mundi non polluti vitijs, sacramentum altaris perciperent: ratione cuius publica peccatorum confeßione adhuc hodie ea concludi solet, veteris ac nouæ Legis instrumenta, decem Dei præcepta, duodecim fidei articuli, septem ecclesiæ sacramenta, sanctorum vitæ & martyria, dies sacri, doctrinæ, virtutes & vitia: & quæcumque alia, quæ Christiano homini cognitu necessaria sunt, edocentur. Offertorium Gregorius apposuit, Leo præfationes. Maiorem & minorem Canones Gelasius. Sanctus beatus Sixtus. Pater noster ex Matthæi Euangelio Gregorius. Martialis beati Petri discipulus benedictionem dare episcopos, pacem minores sacerdotes Innocentius instituit. Agnus Dei Sergius adiunxit. Gregorius communionem, Conclusionem per Ite missa: per Benedicamus domino, & Deo gratias, Leo adinuenit. Duodecim fidei articuli, quos quemlibet nedum constantißimè confiteri, verumetiam credere beati Apostoli mandauere, tales recensentur: Primus, vnum Deum & trinum esse, patrem omnipotentem, cæli terræq; factorem. Secundus, Iesum Christum filium eius vnigenitum, dominum nostrum. Tertius, eundem de Spiritu sancto conceptum,

Sermo quare in missa fiat.

De quibus sermo fiat.

Offertoriū Præfatio. Canō vterque. Oratio dominica.

Agnus Dei.

Duodecim fidei articuli.

ptum, ex Maria virgine natum. Quartus, sub Pontio Pilato passum, crucifixum, mortuum, atque sepultum. Quintus, ad inferna descendisse, rursus à mortuis tertia die resurrexisse. Sextus, ad cælos ascendisse, sedere ad dexteram Dei patris omnipotentis. Septimus, venturum rursus cum gloria, iudicaturum viuos & mortuos. Octauus, Spiritum sanctum esse. Nonus, sanctam ecclesiam catholicam. Decimus, sanctorum communionem, remißionem peccatorum. Vndecimus, carnis resurrectionem. Duodecimus, æternam post obitum in alio orbe vitam. Decem præcepta, quæ Deus digito suo conscripta per Mosen Israelitico populo dederat, & nos obseruare voluere. Primum est, vnum Deum credere. Secundum, ipsius nomen vanè non assumere. Tertium, sabbata sanctificare. Quartum, parentes & natu maiores honorare. Quintum, non occidere. Sextum, non mæchari. Septimum, non furari. Octauum, falsum non attestari. Nonum, rei alienæ non inhiare. Decimum, alteri nuptam neque rem concupiscere. Septem ecclesiæ sacramenta, quæ in posterioribus quinque fidei articulis includuntur, & credi à nobis sancti patres præcepere. Primum baptismus est. Hoc ex canonica sanctione, nisi maxima neceßitas citius depoposcisset, olim non nisi in fide priùs optimè instructis & approbatis catechumenis per examina vel inquisitiones septem, quæ septem certis per quadragesimæ

[Margin: Decem Dei præcepta. — Septem ecclesiæ sacramenta. — Baptismus primum. — Baptizandi olim septies examinabãtur.]

 gesimæ

gesimæ ieiunium diebus fiebant, sacris Paschæ & Pentecostes sabbatis, quibus consecrari in parochijs omnibus solet, dabatur. Quoniam verò præ cæteris ad æternam salutem id apprimè necessarium est, nequis eo orbatus ex vita hac abscedat, statuere, vt nato mox infante, patrini huic, tanquam testes, aut fideiussores, rogentur, à quibus ante ecclesiæ fores statutus, à sacerdote ad hoc accersito, priusquam sacro fonte immergatur, quæreretur, an Satanæ pompisque eius omnibus abrenunciauerit, an fidei Christianæ articulos omnes firmiter credat. Patrinis pro eo affirmantibus, sacerdos ter in faciem illi insufflans, exorcizat, catechizatq́. Septem postea cum eo per ordinem facit: benedictum sal ori illius primò immittit. Secundò, oculos, aures, nares, terra suo sputo madefacta illinit. Tertiò, nomen, quo posteà vocetur, imponens, in pectore & dorso oleo sancto in crucis formam consignat. Quartò, baptismi ter sanctæ Trinitatis nomine, Patris & Filij & Spiritus sancti, quo etiam alia sacramenta omnia exhibentur, immergit: aut in crucis formam ter perfundit. Quintò, pollice sacro chrismate intincto frontem ipsius cruce notat. Sexto, vestem eum candidam induit. Septimò, candelam ardentem præbet. Iudæi antea quàm baptizantur, ex Agathonensi consilio menses nouem catechumeni in fide instruuntur, diesq́; quadraginta ieiunare debent,

Septem circa baptizandos.

diuitijs

diuitijs se suis omnibus abdicare, seruos manumittere: filios, si quos Mosaica lege circumciderint, à se procul repellere. Nemini ob id mirandum, si tam grauatè gens illa baptismo admoueatur. Confirmatio, secundum sacramentum, ab Episcopo solùm in ecclesia, ante altare adultis, & , si fieri poßit, ieiunis, tali quidem ritu largitur. Confirmandi cum singulis patrinis omnes adsunt. Episcopus dicta super omnes vna oratione, singulorum frontes humectato chrismate pollice, crucis forma in Patris & Filij & Spiritus sancti nomine consignat, alapámque maxillæ sinistræ in suscepti sacramenti memoriam, ne repetant, incutit. Patrini, ne recens vnctio defluat, aut per incuriam abstergatur, mox præparata ad hoc fascia frontem obligant, quam non nisi septimo die deponere fas ducunt. Tantum huic sacramento sancti patres concessere, vt nomen in baptismate impositum, si displiceat, in huius perceptione ab Episcopo in aliud mutari poßit. Tertium sacramentum est sacer ordo: similiter ab Episcopo solùm in prima ecclesia in Decembri tantùm, nunc constitutis sex anni temporibus, puta singulis quatuor ieiuniorum, eam ob causam institutorum, sabbatis. Sabbato, quod Sitientes dicitur, & sacrosancti Paschæ sabbato confertur, maribus solummodo: & quorum vitæ conditio, corporum habitudo, animorum qualit

Tam grauatè Iudæi cur baptizentur

Confirmatio, secundum sacramentum.

Tertium sacramentum sacer ordo.

qualitas, satis cognita perspectaq; sit. Septem, secundùm quosdam nouem enumerantur, in quibus singulis characterem specialem suscipientis animæ imprimi, & eum hominem sacrum deinceps esse, credi sancti patres voluere: hi psaltes sunt, hostiarij, lectores, exorcistæ, acolythi, subdiaconi, diaconi, presbyteri, episcopi: vnum tamen sacramentum, non plura, ratione finalis officij, quod est dominicum corpus consecrare, censetur. Singulis sua in ecclesia officia, insigniaq; ex Toletano concilio constituta. Hostiarijs sacras ædes tueri, aperire & recludere: clauis ob id eis in ordinatione datur. Lectoribus veteris Testamenti sacrarúmque historiarum legendi facultas, Codex tribuitur. Exorcistis obsessos malo dæmone homines adiurare, in signum, quo illud continetur, liber porrigitur: Acolythis candelabra, luminaria, vrceolos ad aram disponere, atq; portare: Candelabrum eis cum cereo, vrceolisq; vacui præstantur. Subdiaconis oblationes percipere, calicem, patinamq; attrectare, & ad sacrificium deferre. Vinum & aquam in vrceolis diaconis administrare. Vacuus ea de re ipsis calix cum patina ab episcopo, vrceoli vino aquaq; pleni, & mappula ab archidiacono dantur. Diaconis Dei verbum gentibus prædicare, & sacerdotibus in sacris ecclesiæ actibus deseruire committitur, Euangelij liber tribuitur. & stola in modũ iugi altero tantummodo eius

Septem clericorum ordines.

Ordinibus officia & insignia data.

eius humero iniecta. Presbyteris Dominicum corpus consecrare, pro peccatoribus orare, atque per iniunctam pœnitentiam Deo rursus conciliare potestas. Calix cum vino, patina cum hostia, stola super vtrumque humerum, & casula insignia. Quid episcopo datum, suprà auditum. Dominica hic tantùm die, horam circiter tertiam, infra missæ officium, priusquam Euangelium legitur, ordinatur, per manus & libri super caput positionem ab aliis episcopis, connumerato metropolitano, tribus. Episcopi in prima ecclesia ab aliis presbyteris parum aut nihil differebant, communi concilio ecclesiæ moderabantur, antequàm dissensiones vulgò audirentur, quibus vnusquisque se, non à Christo, sed à quo baptizatus esset, hic Pauli, alius se Apollinis, tertius Cephæ appellaret. Pro vniformitate igitur conseruanda, & schismatibus vitandis, necessariò decreuere sancti patres, vt communi appellatione omnes, qui baptizarentur, Christiani deinceps à Christo dicerentur, vtq; singulis prouinciis, prout magnæ vel paruæ essent, vnus aut plures presbyteri probatiores, episcopi nomine, præficerentur: qui non, vt anteà, suo nutu, sed ecclesiæ Romanæ, sacrorumq; conciliorum statutis, ordinationibusq; subditum sibi & clerum & populum gubernarent, instituerêntque. Tunc primùm piorum principum auxilio permissuq; regiones per totum Christianum orbem in

Episcopi consecratio.

Episcopi à presbyteris olim nihil differebant.

Christiani à Christo.

Episcopi quomodo primò introducti.

diœceses, diœceses in conuentus seu capitula, capitula in parochias diuisæ: & pulcherrima illa ordinatio, qualis adhuc cernitur, tam in clero, quàm populo facta, vt populus vicanus dato iure suo parocho obediat, parochus decano, decanus episcopo, episcopus archiepiscopo, archiepiscopus primati, siue patriarchæ, primas siue patriarcha legato, legatus papæ, papa concilio, concilium Deo soli. Corporis & sanguinis Christi salutiferum sacramentum sacerdos quisque ritè secundùm ecclesiæ claues ordinatus, consecrareq; intendens, obseruata verborum forma conficere, ex triticeo pane verum corpus, ex vino verum sanguinem Iesu Christi potest. Ipsemet Christus dominus noster nocte, quæ passionis suæ diem proximè præcessit, cum discipulis celebrauit, & in memoriam sui ipsius celebrandum, manducandumq; perpetuò instituit, & consecrauit. Magna fide circa id necessarium, vt primò transmutari panem in corpus, vinum in sanguinem Christi credatur. Secundò, id licet quotidie fiat, Christum tamen non augmentari. Tertiò, manducatum in dies non minui. Quartò, sacramento in plures partes diuiso integrum Christum in singulis etiam minimis particulis permanere. Quintò, ab homine malitiosè manducatum non coinquinari. Sextò, sumentibus malis mortem, bonis vitam æternam conferre. Septimò, manducatum

Corp. & sanguis Christi quartum sacramētum.

Magna fide opus vt tredecim sequentia credantur.

non

non in manducantem, vt alius cibus, sed manducantem in ipsum conuerti. Octauò, manducatum illæsum in cælum rapi. Nonò, tam in exigua & modica panis aut vini forma immensum incomprehensibilemq; deum & hominem Christum comprehendi. Decimò, vnum atq; idem Christi corpus vno momento multis in locis, multis ab hominibus, & diuersa sub specie percipi. Vndecimò, mutata substantia panis in veram Christi carnem, vini in sanguinem verum, naturalia accidentia panis & vini permanere: non carnis aut sanguinis assumere. Duodecimò, dignè manducantibus vtilitates duodecim maximas, quæ in his versibus enumerantur, subministrare: Inflammat, memorat, substentat, roborat, auget Hostia spem, purgat, reficit, vitam dat, & vnit, Confirmat fidem, minuit, fomitemq; remittit. Vltimò, tam viuis quàm defunctis, pro quibus à sacerdote specialiter in sacrificio offertur, miro modo salutificum & vtile esse: Eucharistiam communionem propterea dici. Consecrabatur quidem ab exordio Christianæ religionis, & adhuc, vt aiunt, apud schismaticos quosdam, tantæ magnitudinis vnus panis, qui à sacerdote in scutellam comminutus, omnibus, qui sacrificio aderant, communicari satisq; esse posset. Ex præcepto namq; olim Christiani de eo quotidie communicabant: deinde dominicis tantùm diebus. Sed cùm nec his etiã dignè obseruaretur, præceptum

Eucharistia cõmunio.

Quo tẽpore sumendum.

ptum vt in anno ter, vel ad minus semel, sacro
Viaticum. videlicet Paschatis tempore, in omniq; vitæ periculo pro viatico, quo etiam nomine appellatur, Christianus homo quilibet sanæ rationis diligentiori qua vnquam possit, & animæ & corporis sui ad hoc præparatione percipiat. Matrimonium sacramētū quintum. Matrimonium, quod est maris & fœminæ legitima coniunctio, iure naturali, diuino, gentium & ciuili inductum sacramentum quintum, Sancti patres in Christiana pietate vnum non plura simul, publicum non clandestinum, in ecclesia vel eius foribus solenniter fieri præcepere, Matrimonij iura. ita scilicet, vt sacerdos accersatur, qui virum primò, deinde fœminam inquirat, in matrimonium contrahendum vtriquéne consentiant: quibus consentientibus, quod maximè in eo necessarium est, ipse, comprehensis amborum dextris, eos indiuiduæ sanctæq; Trinitatis & vnitatis nomine Patris & Filij & Spiritus sancti coniungens, iubet, hortaturq; vt vnanimis huius & mutui coniugij perpetuò memores, viuentes se mutuò nunquàm derelinquant, mutuò diligant, mutuò deseruiant, honorent: procreationi, non libidini, studeant: natos ex se pueros honestè & diligenter educent: annulo posteà eos subarrat: & aqua benedicta aspersos, porrecta stola in ecclesiam introducit, supplices ante altare, si priùs benedicti non sint, benedicit. Mulier rubea vitta, & supra hanc candido velamine obuel-

obuelatur, sine quo deinceps in publicum prodire, aut viris aßidere haud licitum. Duodecim esse, quibus matrimonium contrahendum impediri, contractum dirimi rursus voluere. Personæ vtpotè errorem, conditionem interpositam, cognationem, crimen apertum, sectæ disparitatem, violentiam, sacrum ordinem, ligamen, quo alij alter obstringitur, publicam honestatem, affinitatem, coëundi impotentiam. Sextum ecclesiæ sacramentum, Pænitentia est, à Christo pro altera naufragij tabula datum, quam Christianus homo quilibet indubiè credere debet in quatuor cōsistere: Peccatorum videlicet pænitudine, canonica confeßione, absolutione, satisfactioneq;. Primò non leui, sed grauißima pænitudine in animæ penetralibus super perdita, iterumq; amissa illa per peccatum puritate & innocentia, quam vel baptismo, vel superioris pænitentiæ beneficio consequutus fuit, doleat, & dolore siue pænitudine ea se reconciliandum rursus Deo speret, omnia quibus sese innocentiam amisisse, indignationémque Dei in se cōcitasse cognoscit, sacerdoti prudenti, ore proprio humiliter verè loco Dei confiteatur, firmiterq; credat, à Christo illi, ceu suo in terris vicario, potestatem concessam esse, vt se à peccatis confeßis omnibus absoluere poßit. Postremùm pro satisfactione, & culparum remedio non grauatè, verùm alacriter obeat quicquid facere iussus fuerit: indubitata fide

Duodecim matrimonio obstantia.

Sextum sacramentum pœnitentia.

Pœnitētia.

Confeßio.

Satisfactio, Absolutio.

credat

credat absolutum esse se, quàm mox à sacerdote absolutio debita verborum forma pronunciata fuerit. Vltimum sacramentum vnctio extrema. *Vltimum sacramentum Extrema vnctio creditur, per oleum, quod ad hunc vsum ab episcopo in singulis diœcesibus, annuo ritu, quinta feria, quæ Paschæ festum proximè præcedit, quemadmodum chrisma consecratur à sacerdote ex Iacobi apostoli præcepto, & Felicis Papæ in sede beati Petri quarti institutione morituris tantummodo adultis, atque eam poscentibus præstatur.* Quæ corporis membra inunguntur. *Præscripta verborum forma & crebra sanctorum inuocatione, ea corporis membra inunguntur, quibus quinque sensus, visus, auditus, gustus, olfactus, tactus maximè vigere, & homo deliquisse existimatur, vtpote os, oculi, aures, nares, manus, & pedes, qua concedi, si dignè percipiatur, nedum leuium delictorum omnimodam remissionem, verùm quoque, aut mox pristinam sanitatem, aut obitum maturiorem leniorémque sancti patres credi voluere.* Extremæ vnctionis effectus. Qui dies Christianis sacri. *Festi dies, quos per annum ab Ecclesia obseruari præcepere, initium à Christi domini nostri aduentu, quem in Decembri apostolus Petrus per hebdomadas integras treis, & dimidiam ieiunio & oratione ante natiuitatem eiusdem, quæ vltimis Decembris diebus continuis octo ingenti gaudio & solennitate celebratur, omnes auspicantur.* Aduentus domini. Temporis diuisio. *Annum in hebdomadas quinquaginta duas: hebdomadas in menses duodecim,*

decim, menses vt plurimum in dies triginta diuisere. Prima Ianuarij die, vt secundùm Mosaicam legem Christus præputio circumcisus sit, Ecclesia recolit. Tertia posteà, vt à Magis tribus, tribus muneribus adoratus, atque à Ioanne in Iordanis flumine baptizatus, nouæ legis primordia fecit. Secunda Februarij die, vt immaculata mater eius patrio ritu obediens templo ipsum intulerit, & sese purgari permiserit: in cuius rei memoriam solennis ab Ecclesia eo die processio peragitur, candeleq; cereæ benedicuntur. Vicesimaquinta Martij, vt nasciturus Christus virgini Mariæ per angelum annunciatus, sancti Spiritus obumbratione in vtero conceptus sit: quo tempore, quadraginta etiam dies, quos nobiscum in terris agens ieiunauit, & nos ieiunare, passionemq; ipsius & mortem, quam, vt nos à diaboli iugo liberaret, sponte sua sustinuit, recolere voluere: vltima illius ieiunij die, quæ frequenter in Aprilem cadit, maximo omnium festo, vt superata morte ad inferna descendit, diabolo expugnato redijt suis iterum viuus, & gloriosus multum apparuit, celebrare in Maio, vt spectantibus discipulis vniuersis propria virtute in cælos ascendit: Quo tempore beati Mamerti episcopi Viennensis institutione per vniuersum Christianum orbem peregrinationes, seu litaniæ de ecclesia vna ad aliam minores fiunt. In Iunio & Maio quand

Circũcisio Christi.
Epiphania domini.
Purificatio Mariæ.
Annũciatio domini.
Ieiunium domini.
Passio domini.
Resurrectio domini.
Ascensio ad cælos.
Litaniæ minores.
Pentecostes festum.

quandoque vt promissus Spiritus sanctus discipulis Christi singulis in ignitarum linguarum formis deorsum datus apparuit, ac omnium nationum linguas & loqui, & intelligere dedit. Octaua die sequenti festum sanctæ Trinitati celebre. Deinde quinta ex Vrbani sexti institutione, vt in vltima cœna Christus in perennem sui memoriam saluberrimum corporis & sanguinis sui sacramentum sub panis & vini speciebus perpetuò visendum, vescendúmque suis post se relinquens instituit, frequenti celebritate recolitur. Decimaquinta Iulij, vt beati apostoli, velut iussi fuerant, duodecimo anno post domini sui in cælos ascensionem, ad prædicandum gentibus in orbem vniuersum abierunt, nouo festo memoratur. Obitus genitricis Christi decimaquinta Augusti, Natiuitas, octaua Septembris. Vt templo præsentata à trimatu ibi ad nubiles vsque annos Deo iugiter seruiendo permanserit, vicesimaprima Nouembris peragitur. Octaua Decembris immaculata illius ex diu sterilibus parentibus conceptio veneratur. Secunda Iulij die vt montana transcendens Elizabeth cognatam inuisit. Constituti etiam duodecim Apostolis, quibusdam martyribus, nonnullis confessoribus, & virginibus, sacri dies. Vicesimaquarta siquidem Februarij Matthiæ, Marco Euangelistæ vicesima quinta Aprilis, quo die Litanias maiores Gregorius fieri ordinau

Trinitatis festum.
Corporis Christi.
Apostolorũ diuisionis.
Assumptionis Mariæ.
Natiuitatis Mariæ.
Præsentationis in templum.
Conceptionis Mariæ.
Visitationis

dinauit, Philippo & Iacobo maiori prima Maij, Petro & Paulo vicesimanona Iunij, & eiusdem mensis dies vicesima quarta Natali Ioannis Baptistæ sacra est, Vicesima quinta Iulij Iacobo minori, Bartholomæo vicesimaquarta Augusti, Matthæo vicesima prima Septembris, Vicesimaoctaua Octobris Simoni & Iudæ, Vltima Nouembris Andreæ, Vicesimaprima Decembris Thomæ, & eiusdem mensis vicesimaseptima Euangelistæ Ioanni, protomartyri Stephano præcedens dies dicata, Innocentibus pueris subsequens, Laurentio decima Augusti, Georgio vicesimatertia Aprilis, Martino & Nicolao solis ex omnibus confessoribus festa, huic sexta Decembris, illi vndecima Nouembris tributa, Catharinæ virgini vicesimaquinta Nouembris, Mariæ Magdalenæ vicesima secunda Iulij. Esse etiam sub vnius Michaëlis nomine omnibus beatis angelis diem vicesimumnonum Septembris sacrum. Et in commune omnibus sanctis & electis dei primum Nouembris voluere. Septimam prætereà quamque diem, quemadmodum Iudæis sabbatum, Dominica appellatione ab omni seruili operatione prorsus Christianis quietam esse: Solùm diuinis laudibus, diuinis sacrificijs in ecclesia operari: Euangelium & fidei præcepta à sacerdotibus prædicantibus addiscere, ac quibuscunque modis cælestis in nos numinis iram diebus sex intermedijs pro-

Dominica dies Christianis, vt Iudæis sabbatum sacra.

m uoc-

uocaſſe timemus, hac die totum deprecari, expiaréque. Olim quæque quinta dies pari celebritate obſeruabatur: ſed ne idololatris gentibus, quæ Ioui hac die feriabant, nonnihil condonaretur, abrogata. Rurſus fiebat tam dominicis diebus quàm quintis ferijs ante miſſæ incœptionem per eccleſiarum circuitum à clero & populo ſolennis proceſſio, atque aquæ benedictæ per ſacerdotem aſperſio. Agapitus inſtituit hanc in memoriam Chriſti aſcenſionis, in illa glorioſæ reſurrectionis, quæ de dominica in dominicam, velut de octaua in octauam perpetuo feſto celebratur. Per noctes, quæ præcipuos ſolennes dies præcedunt, totas olim ex præcepto clerus & populus omnis in eccleſia diuinis laudibus inuigilabant: ſed ob plura enormia ſcandala & crimina, quæ tenebris occultantibus à malitioſis interim perpetrabantur, mos iſte ſublatus, pro eo ieiunia die præcedenti inſtituta adhuc vigiliarum nomen retinent. Quinque per annum Eccleſiam recolere ſtatuere: A dominica, quæ ſeptuageſima à ſeptuaginta diebus, quos includit, ad octauam Paſchæ Chriſti domini ieiunium, paſsionem, mortem, ſepulturam, prætérque hos primorum parentum miſerabilem lapſum, maximosq; humani generis errores illos, quibus à veri numinis cognitione cultúque abducti, ad idolorum & malorum dæmonum profanam obſeruationem declinauit. Duram item & intol

Quinta quæ que dies olim ſacra vt dominica hodie.

Proceſſio dominica die quare fiat.

Quinque per annum eccleſia recolit. Chriſti paſſionem.

intolerabilem illam seruitutem, quam sub Aegyptio Pharaone Israëliticus populus seruiebat: quare in canonicis horis Geneseos & Exodi libri leguntur, & tristitiam tam in gestis, quàm cultu omnem Ecclesia ostentat. Ab octauo Paschatis die ad octauam Pentecostes Christi resurrectionem, ascensionem, & sancti Spiritus transmissionem: cúmque hoc humani generis Deo Patri per Filium reconciliationem, redemptionemq́; : ac, in qua præfigurata fuit, filiorum Israël in terram promissionis restitutionem: noui ob id instrumenti libri leguntur, & iucunda lætáque omnia repetuntur. Ab octauo deinde Pentecostes ad Christi aduentum vsque per hebdomadas plus viginti miracula & conuersationem illius cum mundo celebrare voluere: prætérque hoc longam illam peregrinationem, quam à restituta salute ad extremum seculi diem de generatione in generationem longa serie humanum genus facit, vnde ob diuersam fortunam, qua velut in æstuoso pelago nauis fluctuatur, ecclesia neque satis exsultat, neq; tristatur, verùm vt cautè ambulet, victoriámque ex ingruentibus procellis reportet, varij veteris & noui instrumenti libri prælegunitur. A domini insuper aduentu ad ipsius natiuitatem temporis meminisse, quod à Mose ad Messiæ exortum perdurauit, quo certificatum de sua salute humanum genus ex lege & prophetis illius aduentum, futurumq́;

Christi resurrectionem.

Christi in mundo cõuersationē.

Christi exspectatione.

rúmque regnum ardentissimis desiderijs exspectauit: prophetias igitur legi, & ieiunium obseruari statuere: vt Ecclesia ex his & edocta melius, & habilitata, domini sui Christi

Christi Iesu natalé dié.

natalem, qui in quarta hebdomade semper celebratur, dignè exceptum, læta salutis suæ primordia, veluti continuo festo ad septuagesimum vsque dignè & meritò pertractaret. Oratoria, siue templa, quæ Ecclesias appellauere,

Christianorum oratoria siue templa.

non nisi Episcopi diœcesani permissu ædificari voluere, & comportata ad structuram materia, fundóque solidiori reperto, eundem ad hoc accitum lapidem primarium angularem in fundamentis benedicere, signo crucis signare, & orientem solem versus dirigere: tum primùm fabris cæmentarijs superædificare fas esse. Aedem in humani corporis seu crucis formam.

Dispositio templorum Christianorum.

Chorum, in quo summum altare, & psallentium clericorum chorus, à quo appellatur, esset, caput præsentare orienti obiectum, rotundum, posteriori ædificio breuiorem: sed propter oculos, qui in capite sunt, magis luminosum, cancellis è reliquo corpore, veluti collo, distingui. Turrim huic vnam, aut duas (forsitan aptius) aurium loco annecti. Campanas in his suspendi, ad populum ad diurna nocturnáque officia conuocandum.

Posterius ædificium.

Posterius ædificium, ita quoquo versum constitui, vt dextra brachia ad dexteram læuámque reliquum corpus cum pedibus porrectum in longum latumq;

tumq; significet. Conclaue concameratum, vt plurimum sub turrium vna, esse, ianuam in chorum habens, in quo sacrorum vasa, consecratæ vestes, aliaq; ecclesiæ vtensilia reponantur. Sacrarium illud dici. Columnas duplici ordine locari, in quarum epistylijs testuaineum aut tectum quiescere, basibus inferius altaria applicari, altaria pallis duabus ritè instrata, Christi cruce, aut sanctorum reliquias conseruante arcula. Candelabris duobus hinc atque hinc dispositis, & libro semper exornata esse. Parietes intus & extra incrustari, variaq; pictura insigniri. In singulis parochijs singulos excauatos & bene munitos lapides haberi, in quibus consecrata baptismatis vnda pro baptizandis conseruaretur. Ad dexteram summi altaris parieti aut applicari aut incidi riscum, in quo dominici corporis sacramentum, ac oleum sacrum pro ægrotis, Chrisma pro baptizandis omni tempore sub clausura haberi voluere. Suggestum in ecclesia ad hæc medio esse ex quo festis diebus populus à sacerdote suo quæ sciri opus sit, edoceretur. Clero soli chorum in ecclesia locum esse, profanæ multitudini posteriorem partem: diuisim tamen: viris dextrum latus, mulieribus sinistrum: honesto vtrosq; & gestu & cultu esse: quicquid contra bonos mores, contra Christianam religionem esset, magna diligentia deuitare. Comas in prima ecclesia tam viros quàm mulieres nutrire, & cor

Sacrarium. Columnæ. Altaria & eorũ adornatio. Baptisteriũ Sacrum riscum. Suggestum. Christianorũ honestas in ecclesia.

& corpus nudum ostentare mos fuit. Nihilque aut parum in corporis cultu differre. Mulieres capita obnubere, viros comas decurtare, & vtrosque in habitu discretos esse beatus Petrus primùm præcepit. Admetiri porrò sacris ædibus omnibus adiacentem agrum, in quo Christianorum hominum cadauera communiter sepelirentur, Cæmiterium appellari, ab Episcopo consecrari, atq; omnibus, quibus ecclesia, priuilegijs vti. Defunctis non vbique æqualiter exsequiæ parantur: aliqui enim continuis diebus septem, aliqui nouem, quidam triginta, aut quadraginta, aut quinquaginta, nonnulli centum, reliqui toto anno nigris indumentis obuoluti magis, quàm vestiti, lugent, & iusta quotidie faciunt. Cadauer lotum priùs, sudarioq; aut cilicio indutum à suæ conditionis viris, clerici à clericis, laici à laicis cum cantu Toletanum concilium efferre decreuit, à sacerdote thure suffitum, & benedicta aqua conspersum, cum certis imprecationibus sepulcro imponi resupinum, pedibus ad orientem, capite ad occidentem solem versis, terra postea obruit. Sepulcrum insignum Christiani ibi sepulti lignea cruce, & circum eam hedera, cupresso, aut lauro insigniri.

Christianæ religionis instituta hæc sunt.

Cœmiteriū. Defunctorū exequiæ, & quandiu lugeantur.

Christianorum funeratio.

DE EVROPEIS MEMORABILIORIBVS GENTIBVS, LIBER III.

*

CAPVT I.

POST *Asiam ad Europam tertiam orbis partem stylus vertendus est, appellatam ad Europa Agenoris Phœnicum regis filia, quæ à Ioue rapta, in Cretam abducta fuit. Ab Occidente mari Atlantico clauditur, à Septemtrione oceano Britannico, ab Oriente Tanai, Mæotide palude, & Ponto, à Meridie Mediterraneo. Terra multiformis, & ad virorum virtutem ingenuè disposita, ciuiliumq; & domesticarum ad alios rerum transfusiua. Est enim tota habitabilis: in exigua tantummodo parte propter frigoris vim inhabitabilis: quæ finitima Tanaidis & Mæotidis incolis Borysthenensibusq; in curribus degentibus: habitabilis autem regionis id, quod algidum est, & montanum, laboriosè habitatur. Curatores autem probos suscipientia loca etiam prauè habitata & per latrocinia mitigantur. Quemadmodum obtinētes Græci mōtes petrasq;* Europæ limites. Europæ laudes. Græci.

incoluerunt pulchrè ob prouidentiam circa ciuilia, artesq; & reliquũ ad vitam sensum. Romani quoque multas gentes accipientes, quæ natura inhumanæ erant, ex ipsis locis asperis importuosisq; & frigidis, causáve alia malè habitátis insociabiles homines inter se, multis alijs admixtis connexuerunt. Et ciuiliter quidem viuere agrestiores durioresque docuerunt. Quantum autem Europæ ipsius in plano est, naturalemq; temperiem habet, multum adiuuat ad ista: quandoquidem id, quod est in felici regione, pacificum omne est: & quod in tristi pugnax & virile, accipiuntq; hæ gentes aliqua inter se beneficia: aliæ enim opem armis ferunt, aliæ fructibus & artibus, morumq; doctrina. Manifesta verò sunt etiam non auxiliantium inuicem detrimenta. Habet superius quiddam vis arma tenentium, nisi ea ipsa multitudine superetur: adestq; terræ ipsi etiam vltra hoc quoddam naturale bonum: quòd ea sanè omnis planitie, montibúsque distinguitur. Ita vt vsquequaque descriptibile & ciuile pugnaxq; subiaceat: plusq; esse alterum, id scilicet, quod est pacis familiare: ita vt hoc vincat, adiuuantibus etiam ducibus, Græcorum prius, Macedonum verò, Romanorumq; posterius. Ex hoc autem & ad pacem, & ad bellum sufficientissima est sibi. Etenim multitudinem pugnacem abũdè habet, & quæ agros colat, & quæ vrbes quoque contineat. Excellit hæc

Marginal notes: Romani. — Europa & ad pacem & ad bellũ sibi ipsi sufficientissima.

hæc & fructus afferens optimos, vitæq; necessarios: & metalla quæcumque vsui sunt: odores ad sacrificia, necnon multi sumptus lapillos ipsa extrinsecus petit. Quarum etiam rerum inopibus nihilo deterior, quàm abundantibus est vita. Similiterq; pecudum exhibens mitium multarum copiam: At bestiarum, ferarumq; habet raritatem. Et talis quidem natura est Europæ in vniuersum, particularis autem pars prima est omnium ab ortu Græcia.

De Græcia, & legibus à Solone Atheniensibus Græcorum longè principibus sancitis. CAP. II.

GRæcia, Europæ regio est, à quodam Græco, qui latè in ea rerum olim potitus est, appellata. Hæc ab Isthmi augustijs incipit, & à septemtrione in meridiem vecta, quà sol oritur Aegæis, quà occidit Ionijs fluctibus obiacet. Thermopylæ mediam dirimunt, vt Italiam Apenninus, iuga montium à Leucade & mari ad occidentem solem verso, ad alterum mare, quod ad ortum spectat, tendentia. Extremos montes ad occasum Oetam vocant, quorum, quod altißimum est, Callidromum appellant, per cuius vallem in Malliacum sinum iter est, non latius LX. paßibus. Hæc vna via militaris est, per quam, si nemo prohibeat, traduci potest exercitus: cætera loca adeò ardua & perplexa, vt ne expeditißimis quidem sint peruia: ideo pylæ, quasi portæ,

Græciæ descriptio.

Thermopylæ.

Apenninus

Callidromus.

dictæ: & à calidis aquis imbi nascentibus Thermopylæ. Iacent ad mare versa, Acarnania, Aetolia, Locris, Phocis, Bœotia, Eubœa penè terræ annexa: Attica & Peloponnesus, longiùs prædictis in mare excurrunt, diuersa montium specie: & qua ad Septemtrionem obuersa iacet, includitur Epirus, Perrhæbia, Magnesia, Thessalia, Phthiotæ, & sinus Malliacus. Athenas ciuitas liberalium literarum & Philosophorũ mater, & qua nihil habuit tota Græcia clarius atque nobilius, fuit inter Achaiam & Macedoniam in regione quæ Attica appellatur ab Atthide filia Athenarum regis, qui Cecropi in regno succeßit, & Athenas condidit, vnde & Cecropia dicta est, & postea à Mopso Mopsopia: & à Ione Xuti filio, vel, vt Iosephus scribit, à Iano Iaphet filio Ionia: postremò à Minerua Athenæ: Græci enim Mineruam Ἀθήναν vocant. Athenienſibus Draco primùm leges conscripsit, deinde Solon Salaminius multis prioribus ob pœnarum magnitudinem abrogatis: omnibus ferè enim legibus, quas Draco tulerat, pœna erat morte definita, vt otij & desidiæ conuicti capite plecterentur. Qui olera, fructúsve in alieno prædio legiſſet, eodem quo & parricidæ supplicio puniretur. Ciuitatem censu æstimatione Solon in ordines distribuit. In primo ij fuere, quibus quingentorum Medimnûm eſſet censu. Secundo dein loco adscripti,

Regiones Græciæ.

Athenæ & eiuium instituta.

Athenarum appellatio.

Draconis leges.

Ciuitas in ordines distributa.

adſcripti, qui trecentis cenſi forent, equósque alere poſſent. Tertius equorum onere adempto pari cenſu æſtimatus. Et ex his ferè ordinibus Magiſtratus creari: qui infra fuerunt, Mercenarij nuncupati, concionis habendæ, iudicandiq́; munia, cæteris excluſi magiſtratibus, obibant. Quam ciuilem inſtitutionem Romæ Seruius Tullius magna ex parte imitatus creditur. Concilium in Areopago ex annuis magiſtratibus conſtituit: inſtituti huius Draconem auctorem prodiderunt. Quidam ſecundùm hæc, quæ dixi, vt omnem Solon ciuilis diſcordiæ occaſionem in futurum tolleret: ne temeraria multitudo incertis (vt ſolet) flatibus iudicia turbaret: ex quatuor tribubus, quæ Athenis erant, quadringentos legit viros, ex ſingulis centum: his permiſſum, vt quæ Areopagitæ decreuiſſent, ſi æqua viſa forent, probarent: ſi minus eſſent placita, pari poteſtate reſcinderent. Atque ita velut duabus anchoris nixus, aduerſus omnes fluctus immobilis manſurus ciuitatis ſtatus videri potuit. Parricidij, affectatæq́; tyrannidis damnati, ne magiſtratum caperent lege vetuit. Nec hos ſolùm ab honorum petitione excluſit, ſed eum quoque qui ortâ in ciuitate ſeditione neutram partium ſequutus eſſet: mali ciuis eſſe ratus, quum proprias rationes in tuto collocarit, nulla communi cura ſolitudinéve teneri. Habuit nec minus admirationis illud, vt fœminæ quæ viros

Concilium in Areopago.

Quatuor tribus.
Quadringenti viri Areopagitis additi.

Lex admiranda pro mulieribus.

viros parum ad rem veneream idoneos sortita essent, vnum, quem vellent, ex mariti propinquis impunè admitterent. Pecuniarias dotes à medio sustulit, vt pauca vestimenta, & vasa quædam paruo empta paterna domo ferret mulier: testatus coniugij societatem, non pretio, sed natorum charitate iungi oportere: ne in defunctos vita maledicta iacerentur. Si quis in sacro aut in iudicio, ciui conuicium fecisset, quinque drachmis multaretur. Legandæ pecuniæ, cæterarúmque rerum facultatem testari volentibus permissam, quum prius patrio instituto in familia esse debere censerentur, quæ amicitia propinquitati prælata est, & gratia necessitati, in ea cautum ne dementia, subdoláve persuasione fieret. Ploratus & lamentationes in alieno funere sustulit. Nec subsidia alimentáve vlla filius patri deberet, à quo non arte esset aliqua ad vsum vitæ institutus. Qui illegitimo essent toro procreati, neu parentes alerent. Enimuerò qui meretricio non abstinet congressu, perbellè demonstrat, se non liberorum procreationi, sed voluptati studere, séque ipsum mercede priuat. Mæchum in adulterio deprehensum impunè necari voluit. Qui vim ingenuæ virgini intulisset, decem drachmis multari. Ius vendendæ filiæ sororísve sustulit, nisi adhuc in stupro deprehensæ. Qui Isthmia vicisset, centum drachmas: qui olympia, quingentas præmium ferret.

Dotes pecuniariæ sublatæ.

Legandæ pecuniæ facultas permissa.

Luctus in alieno funere inhibitus.

Adulterorũ pœna.

Victorum præmia.

Qui

Qui lupum victum attulisset, quinque drachmas ex publico acciperet. Qui lupam, drachmam vnam: hoc pecoris, illud bouis pretium. Vetus fuit mos Atheniensium hanc beluam insectari, quippe quæ æquè sit pecuariæ rei & agrorum cultui infesta. Eorum liberos, qui in prælijs occubuissent, publicè nutriendos erudiendósque præcepit, quo sanè animati singuli fortiter ac strenuè in bellis dimicarent. Voluit etiam vt & is, qui oculos in bello amisisset, publicè aleretur. Præclarè & illud statuit, curatorem cum pupillorum matre non inhabitare. Cauit ne is fieret curator, ad quem post pupillorum obitum substantia spectaret. Illud item, non licere annulario venditi annuli seruare sigillum. Et qui alteri vnum oculum eruerit, ei ambos erui debere. Et quæ non posuisti ne tollas: si quis secus faxit, capitale esto. Principem, si ebrius deprehensus esset, morte multandum. Athenienses vt dies secundùm lunæ cursum agerent, monuit. Ex omni genere frugum mel & ceram extra Atticos fines asportari permisit. Nullum ciuitate donari nisi opificem, qui cum tota domo se Athenas contulisset, aut perpetuo exilio natali solo pulsus esset, censebat. Has leges Solon ligneis tabulis, quas Axionas dixere, notatas, in centum annos sanciendas curauit, haud ignarus fore, vt his ciuitas longa temporis intercapedine assueta, in perpetuum deinceps sanciret.

Lupus ab Atheniensibus insectatus.

Occisorum in bello liberi ex publico alti.

Curator pupillorum.

Princeps ebrius morte multandus.

Legũ tabulæ Axionæ dictæ.

Herod.

Herodotus in decem annos Atticis legibus cautum prodidit. Sed vt sanctiores essent, magísque obseruarentur, aliorum legumlatorum more, qui latas leges ad numen aliquod referre solent, ipse, quemadmodum Draco antea, Mineruam suarum auctorem dixit, atq; in verba sua iurare in foro ad lapidem senatum populúmque induxit. Fuerunt Athenienses non aduenæ, neque passim collecta populi colluuies originem vrbi dedit, sed in eodem nati solo, quod incolunt: & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi lanificij, & olei, & vini vsum docuere, arare quoque & serere, frumenta glande vescentibus monstrauerunt: literæ certæ, ac facundia, & hic ciuilis ordo disciplinæ veluti templum Athenas habent. Tres leges, quæ in Neptuni placationem à Cecrope in mulieres, à quibus deus ipse suffragio fastiditus fuerat, & Mineruæ posthabitus, latæ erant, adhuc obseruabantur, videlicet, ne vlla vnquam mulier senatum ingrederetur, vt nulla earum proles maternum nomen acciperet, ne quis eas Atheneas siue Athenienses dicat, sed Atticas. Cæsos in bello, Thucydide auctore, in hunc modum sepeliunt: facto ante triduum tabernaculo, mortuorum ossa proponuntur, & suorum quisq; reliquijs, si quid lubeat, imponit: quum efferuntur, singularum tribuum singulas arcas ex cupresso suæ quamq; tribus ossa continentes vehicula portant. Vnus

Minerua Atheniésium legũ auctor.

Athenienſium origo & inuenta.

Tres leges in Neptuni placationẽ in mulieres.

Cæsos in bello quomodo Atheniẽses sepeliãt.

item

item torus inanis fertur, constratus eorum, qui non exstant, qui inter cæsos non fuere reperti. Efferunt autem promiscuè voluntarij quique vel ciues vel hospites, fœminis propinquitate coniunctis ad sepulchrum eiulantibus, conduntq; in publico monumento, quod est iuxta monumentum Callisti, apud suburbana, vbi semper eos sepeliunt, qui in bello ceciderunt, præterquàm, qui in Marathone, quorum singularem fuisse virtutem existimantes, eodem in loco sepulcrum fecerunt: posteà verò quàm eos humauerunt, aliquis ab ipsa ciuitate delectus vir haudquaquam pro inconsulto habitus, & cui pro dignitate conueniat, super eos orationem habet, qualem decet de eorum laudibus: qua habita disceditur. Hoc quidem more sepeliunt quo per omne belli tempus, quoties id accidit, legitimè vtuntur.

Monumentum Callisti. Marathon ciuitas non procul ab Athenis.

De Laconia, & Laconum, siue Lacedæmonum institutis. CAP. III.

Laconia in Peloponneso prouincia, quæ & Oebalia & Lacedæmonia dicitur, à Lacedæmone Iouis & Taygetes filio: à quo etiam clara & potens ciuitas in eadem regione ædificata est atque appellata. Hæc quoque Sparta dicta est, à Sparto Phoronæi filio: Agamemnonis regia fuit. Lycurgus insignis Philosophus Polydectis Regis frater cum vita illo defuncto imperium relicti filij tutoris nomine aliquãdiu administrasset, ciuitatis statum atque

Oebalia Lacedæmonia. Sparta. Lycurgus philosoph. legislator.

atque regionis optimis institutis, optimis legibus excoluit. Quum anteà ex omnibus ferè Græcis soli Lacedæmonij peßimè morati essent, tam circa se, quam circa hospites, nullo consuetudinis conuersationisque commercio. Lycurgus ergo audacter rem aggressus, omnia iura, instituta, & priscos viuendi ritus abrogauit, atq; ciuiliora quædam multoq; laudabiliora instituit.

Reges simul apud Lacedæmones regnabant.

Primùm omnium seniores de republica electi, qui cum Regibus, qui duo numero creati sunt, consultarent: is ordo velut arbiter fuit inter regiam potestatem, & vim multitudinis: ne, aut hæc contumacia fæuiret, aut imperio illi.

Octo & viginti seniores.

Octo & viginti seniores (tot enim fuisse Aristoteles scripsit) duobus regibus aßidebant, ne nimium Democratia inualesceret prouidentes, & rursus, ne qui Regnum tenerent, tyrannicum quippiam molirentur: quæ hic ordo decreuisset, cætera multitudo vt sciret necesse erat.

Democratia, id est, principatus populi.

Ephororũ potestas. Oligarchia.

Addita deinceps post multos annos Ephororum potestas huic paucorum administrationi, quæ Græco verbo Oligarchia dicitur, posteaquàm nimis visa est ferocescere, estq; quasi frænum concilio illi iniectum: accidit id tamen centesimo à Lycurgi interitu anno, quum Theopompus regnaret.

Agrorum diuisio.

Alterum ab Oligarchia institutum, agrorum diuisio: persuasit illi multitudini, vt solum omne Laconicum in medio positum æquis in singulos portionibus diuideretur: oportere ratus ciuem eius

ingenio

ingenio & virtute: & non luxu, & diuitijs præstare. Abiji igitur vniuersa terra in sortium nouem & triginta millia: in nouem millia vrbanus ager: paganicus & municipalis in triplo & amplius maiorem numerum: portio quælibet ea fuit, quæ viro frumenti medimnos LXX. *fœminæ* XII. *annuos ferret. Habuit à principio in animo & res mobiles diuidere, sed inuidiam veritus, quæ inde imminebat (plures enim videbantur id ægrè laturi) omnem auri argentiq; vsum è medio sustulit, ferreumq; nummum induxit, percussitq; decussem, quem iussit minimum valere, ac tum demum omnis furandi occasio sublata est. Ignitum ferrum, ex quo nummum percussit, aceto exstinxit, vt ad rem nullam amplius ob mollitiem vtile redderetur. Omnes ad hoc artes vt inutiles orbe eiecit: quanquam artifices ipsi sublato auri vsu sua sponte inde transmigrarunt, quum ferrei nummi apud alios in vsu non essent. Mox verò vt omnem ex ciuitate tolleret luxum, publica conuiuia instituit, vt diuites promiscuè & inopes vni adhiberentur conuiuio, vnuq; vescerentur epulis. Ac ne lautorum quisquam cœnatus in publicum veniret, qui minus cupidè & hilariter vesceretur, vt parum frugi à proximè accumbentibus obiurgabatur. quo planè instituto omnis vetus è medio luxuria sublata est. Exarserunt ex ea re potentiorum iræ: impetuq; in eũ facto, alter est illi oculus baculo excussus:*

Auri & argenti vsus è medio sublatus.

Artes oẽs apud Lacedæmones sublatæ.

Luxus omnis sublatus.

quare cautum, ne Spartiatæ cum baculo amplius ad conuiuium intrarent. Hunc conuiuandi ritum Philias dixerunt, haud dubiè publicæ amicitiæ & humanitatis argumento: vel quòd quasi Phiditia dicerent, quòd ita conuiuando φείδοι, id est, parsimoniæ assuescerent. Qui sacrificij aut venationis causa conuiuio non occurrissent, his domi cœnare permissum, cætera multitudo aderat. Conferebant ad hoc conuiuium quotannis singuli farinæ medimnum, vini coros octo, casei quinque minas, ficuum quinque semis minas. Frequentabant id pueri etiam velut temperantiæ omnisq; ciuilis disciplinæ gymnasium: assuescere ibi vrbanis sermonibus, iocariq; comiter discebant, ac sine scurrilitate cauillare. In re vxoria haud tam pudicitiæ, quàm procreationi ob assiduam militiam est consultum, eousq; vxoribus indultum, vt eas viri heras appellarent. Virgines cursu, palæstra, disco, iaculo exercebantur: vt otio & muliebribus delicijs sublatis robustiores ad tolerandos partus fierent; nudæ, vt pueri, in aperto versari, saltare, & cantare in sacris quibusdam, præsentibus, spectantibusq; iuuenibus. Nudatio illa nihil turpe habuit: aderat namque verecundia, petulantia omnis aberat. Hinc illa indoles, tempestiuaq; in Laconicis fœminis ad omnia promptitudo. Qui cælebs vixisset, Gymnicis spectaculis arcebatur, nudusq; hyeme forum circuibat,

φιλίας id est amicitias.

φειδίτια id est, sodalitia.

Ad publicũ conuiuium quid singuli cõferebant.

Vxores heræ appellatæ.

Virginum studia.

Cælibes ludibrio habiti.

ne, vt

ne, vt cæteri senes, in honore apud iuuenes esset. Nubebant virgines raptu maturæ virgo. Paranympha in cubiculum abducta capillos ad cutem resecabat: sponsus inde ad eam ingressus cingulum soluebat, noctu tantùm cum ea congrediebatur, nec priùs sponsam aspiciebat interdiu, quàm ex illa factus esset pater. Filiorum & sobolis cura dignis hominibus permissa. Licebat seniorum cuique honestum ex iuuentute ac probum aliquem ad vxorem procreationis causa adducere: atq; vbi eam aliena semine implesset, suum quod nasceretur efficere: neque probro dari si quis huic, qui fœcundam, pudicamq; haberet vxorem, suadere esset ausus, vt cum ea sibi congredi liceret, ceu bono fertilique solo operaturus liberorum causa. Ridebant adhæc quarumdam gentium stultitiam, quòd canes & equas nunc pretio, nunc gratia optimis eius generis animalibus supponerent: vxores præsidio custodirent: ex illis soli ipsi, siue amentes essent, siue ægri infirmique generare vellent. Ius alendi partus nullum parentibus. Natus infans in publicum deferebatur ad locum, quem Ieschen dixere, vbi magno effecto puero, viri pueri formam intuiti si probassent, ex nouem millibus sortium, in quas vrbanus ager diuisus erat, vnam illi curabant adscribi. Infirmum & deformem, ad apothecas, locum haud longè à Taygeto præcipitem ac præruptum, exponendum

Raptu nubunt virgines.

Sponsus spōsam non aspicit ante quam pater sit factus.

Ius alendi partus parētibus nullū.

Infantes infirmi præcipitio necati

dabant, vtpote Reipublicæ inutilem. Mulieres vino non aqua pueros abluebant, quo liquore admoto constat resolui corpora, debilitariq́; si qua sunt Comitiali morbo obnoxia. Nulla lotis fomenta adhiberi, nulla teneris crepundia, solitudinibus tenebrisq́; assuescere. Ob idq́; externarum gentium quidam Laconicas nutrices liberis alendis adhibuerunt. Pueri à septimo anno in æqualium cœtu exerceri, literásque pro necessitate addiscebant: reliqua disciplina toleratu percipiebatur. Ad cutem pueri tondebantur, nudis calcibus ambulare, duodecimo anno tunicam vnam patrio instituto sortiri, neque balneas, neque fomenta scire. Toris ex arundine constructis quietem capiebant: Hyeme eos, quos Lycophones dixerunt, toris immiscere. Iren, qui cœtui præerat, is creabatur, qui vno anno aut altero cæteros anteibat, grandiores lignare imperabat, minores onera furto quærere. Maiorum conuiuia ingredi, inde etiam aliquid furari. Qui deprehensi erant in furto flagris admouebantur: non quia nefas esset furari, sed quòd parum prudenter & ingeniosè esset id ab eis factum. Iren quosdam canere iubebat, alios argutas quæstiones proponere: breue esse oportebat, subitumq́; responsum. Quod si quis negligentiùs fecisset, huius pollex ab Irene acrius mordebatur. Instituebantur ad hæc graui vti oratione: sed quæ iucunditate non careret, sententijsq́; breui

Puerorum Lacedæmonum educatio.

Exercitia.

Iren puerorum præceptor.

Furari honestas habita Lacedæmonijs.

breui

breui sermone complexus, ita vt res in prouer-biu'n abierit, faciliùs philosophari homines Prouerbiũ. *posse, quàm Laconicum sermonem imitari. Operæpretium est etiam cognoscere quale ab initio studium fuerit omnium ætatum, quanta ad virtutem contentiō, atque æmulatiō. In tres* In choros *distincta erat choros omnus ætas.* tres ætas o- *Tum in so-* mnis diuisa *lennibus sacris seniorum cœtus canere exorsus, Fuimus olim robusti & iuuenes, canora voce pronunciabant. Tum adultæ ætatis eum excipiens, Nos quidem iuuenes sumus & fortes, respondebant: idq; si libet experiamini. Ad eum puerilis chorus, Tam boni erimus, & meliores. Plutarchus auctor est, ad sua vsque tem-* Cantus ti- *pora perdurasse Laconicos quosdam modulos,* biarum in bello vsur- *quibus illi ad tibiam in hostem ituri vti con-* patus. *suessent. Thucydides Laconici huius instituti relator, tibiarum modulos in prælijs vsos scriptum reliquit: negat tamen id aliquo religionis ritu, reíve diuinæ causa fieri solitum, neque vt vibrarentur animi, excitarentúrve ad pugnam, (quod cornua & litui apud Romanos factitarunt,) sed vt æquali modulatóque sensim gressu conuenientes pugnam capesserent, nec suos ordines distrahi sinerent. Exstat Laconici vatis carmen, quo apparet non tibia solùm* Citharæ cõ- *Spartiatas in procinctu vsos, sed citharæ etiam* cẽtu in pro- *concentu: qui mos & ipse à Cretensibus sum-* cinctu La- *ptus videri potest. Herodotus Halyatten Lydo-* cedæmones vsi. *rum regem scribit fistulatores & fidicinas,*

& quod penè indignum relatu sit, conuiuiorum etiam delicias in acie habuisse, eo bello, quod Milesijs intulit. Romani præter cornuum & lituorum concentum, ardentissimo militum clamore bellum capessebant: quòd longè diuersum ab eo est, quod Homerus de Achæis scripsit, quos tacitos fecit, stipantesq; robur in pugnam procedere. Galli tripudio, vt Polybius & Liuius scribunt, scutáque super capita quatientes. Barbarorum quidam cum vlulatu prælium ineunt. Ex qua rituum varietate potest intelligi, cæteras gentes non id, quod Spartani, in bellico concentu secutas. Capillos præterea à pubertate ex instituto alebant memorabili legumlatoris dicto, comantibus capitibus multo pulchriora fieri humana corpora, quæ si sint alioqui deformia, capillo haud dubiè ferocescant. Prælium initurus rex Musis capram immolabat. Domi militiæq; certa viuendi lege sunt vsi, bellicaq; exercitatione, patriæ, non sibi, natos arbitrantes. Nullas quæstuosas tractabant artes, bellicæ tantùm exercitationis studio teneri. Solennibus epulis reliquum dabatur tempus, eoq; per hæc ventum est, vt quemadmodum præclarè scribit Plutarchus, Spartani neque nollent, neque si vellent, scirent amplius priuatim viuere, essentque ex omni parte patriæ dediti. Suffragandi ratio vt cætera, ab alijs gentibus diuersa: pauci ad hoc ipsum delecti conclaue Comitio propinquum

Cornuum & lituorum concentu clamoréque Roman. bellum capessebant.

Galli cum tripudio bellum inierunt, Barbari cũ vlulatu.

Rex bellũ initur⁹ Musis sacrificabat.

Suffragandi ratio admiranda.

quum subibant: vnde ipsi neque quempiam viderent, neque ab vllo viderentur. Tum verò, vt primo, alteróve loco competitorum nomina sortitò educta essent, quantus vocum assensus ad singula nomina ortus esset, diligenter attendebant: ac quoto quisque clamor loco maior minórve esset ad ipsorum aures redditus, tabella pernotare, ex qua in publicum missa percipiebatur, cui competitorum plures essent voces suffragatæ. Primus adhæc Lycurgus, omni superstitione sublata, permisit cadauera in vrbe sepeliri, tum etiam circa templa sortiri monumenta. Nec viri, nec fœminæ nomen licebat cuiquam sepulcro inscribere, nisi eorum qui fortiter bello periissent. Lugendi tempus vndecim erat diebus finitum. Nec ciuibus peregrinari permissum, ne alienos mores vrbi importarent. Quin & peregrè eò delati, nisi qui Reipublicæ vtiles essent, vrbe excludebantur: ne quid (vt Thucydides habet) Laconicæ disciplinæ peregrinæ gentes imbiberent, quod satis inhumanè haud immeritò aliquis dixerit. Vel, vt Plutarchus scribit, ne mutuo congressu noui sermones in vrbe orirentur, & ex his noua iudicia, dissonæq; voluntates, quæ publicæ rei perniciosissima esse solent. Iuuenibus Lycurgus non amplius vna veste toto anno vti permisit, nec aliquem cultiùs quàm alterum: non splendidiùs, vt dictum est, epulari. Emi singula non pecunia, sed mercium

Cadauera in vrbe sepeliri permissũ

Luctº funebris vndecim diebus.

Peregrinari Lacedæmonibus prohibitum.

Iuuenum vestitus.

Pueri in agrum nō in forum ducebantur.

Virgines sine dote nubere.

Seniū apud Lacedæmones honoratissimum.

Apollo auctor legum apud Lacedæmones.

Lycurgus voluntariò exsulat.

compensatione iussit. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci iussit, vt primos annos non in luxuria, sed in omni labore & opere agerent. Nihil eos somni causa substernere, & vitam sine pulmento degere, nec priùs in vrbem redire, quàm viri facti essent, statuit. Virgines sine dote nubere iussit, vt vxores non pecuniæ causa eligerentur: seueriusq́; matrimonia sua viri coërcerent, quum nullis frænis dotis tenerentur. Maximum honorem non diuitum & potentum, sed senum esse voluit, nec vsquam terrarum locum honoratiorem senectus habet. Regibus potestatem bellorum, magistratibus iudicia, & annuas successiones, senatui custodiam legum, populóque sublegendi Senatum, vel creandi quos vellet magistratus, potestatem concessit. Hæ quoniam leges aut noua instituta solutis anteà moribus dura esse videbantur, earum auctorem Apollinem Delphicum finxit: & inde se eas ex præcepto Numinis detulisse, vt consuescendi tædium metus religionis euincat. Deinde, vt æternitatem suis legibus daret, iureiurando ciuitatem obligauit, nihil eorum, quæ sanxisset, mutaturam, priusquam reuerteretur: se ad oraculum Delphicum profecturum, consulturum quid mutandum addendúmve legibus suis illi videatur. Proficiscitur autem Cretam, ibiq; perpetuum exsilium egit. Præcepit etiam moriens ossa sua in mare abijci, ne Lacedæmonē delatis

Spart

Spartani se de non mutandis legibus à iuramento absolutos putarent. Libet hîc quoq; assignare quas dignationes regibus suis Spartiatæ olim tribuerunt: duo Sacerdotia Iouis Lacedæmonij, & Iouis cælestis: & ius belli in quamcunque libuerit regionem inferendi, vt id nulli Spartiatarum prohibere fas sit, alioqui piaculari crimine teneatur, vt in expeditionibus adeundis primi eant reges, in abeundo postremi sint. Centum delecti viri eis in militia custodes adsint. In egressibus vtantur quotcumque pecoribus libuerit, quorum immolatorum pelles omnes ac terga accipiant. Bellica hæc. Alia sunt, quæ pacis tempore eis tribuuntur: quoties in aliqua Republica euisceratio fit, primi in cœna reges discumbant, & ijs primis distribui incipiat, vtriq; eorum duplū omnium quàm cæteris conuiuis, libaminàque immolatorum & coria eorum sint. Singulis quoque Calendis instantis mensis singula pecora vtrique è publico dentur Apollini immolanda, & farinæ medimnum, id est, sex modia, & vini Laconicus quartarius. Et in spectaculis singulorum certaminum certis locis præsideant, liceatq; quibuscumque libeat ciuibus inniti, & vtrique binos eligere Pythios. Sunt autem Pythij, qui Delphos ad consulenda oracula mittuntur, quiq; publicè cum Regibus pascuntur. Regibus ad cœnam non euntibus binæ Chænices, id est, semimodia farinæ, & vini singulæ

Regū Spartiatarū dignationes. Belli tempore.

Pacis tempore.

Pythij qui vocati.

Chœnix.

Cotyla. Cotylæ, id est, sextarij: præsentibus dupla dentur omnia. Eadem ratione pupilla vtri danda sit, eine cui mater, an cui pater desponderat: nec non de vijs publicis: & si quis adoptiuum filium facere velit inuitis regibus. Liceat quoque eis pro suo arbitrio assidere in senatu, qui constat ex duodetriginta senibus: si eò non accesserint, eorum maximè propinqui, duo Senatores, ius regum obtineant, duos calculos ponendi, tertium pro seipsis. Viuentibus hæc regibus à Republica Spartiatarum tribuuntur, illa defunctis. Equites per vniuersam Laconicam obitum Regis enunciant. Fœminæ per vrbem circumeuntes ollas pulsitant: quumq; hoc fit, necesse est, ex singulis domibus duos ingenuos, marem & fœminam luctu fœdari, magnis pœnis (nisi hoc faxint) impositis. Eadem circa funus regum consuetudo Lacedæmonijs est, quæ Barbaris Asianis. Nam plerique Barbarorum eodem ritu in mortibus Regum vtuntur. Siquidem posteaquam mortem obijt Lacedæmoniorum Rex, oportet eius exsequijs adesse ex omni Lacedæmonis regione necessarios quosq; Spartiatarum, qui sunt numero vicenorum, quorum & item seruorum atque ipsorum Spartiatarum, posteaquam multa millia in vnum coacta sunt promiscuè cum mulieribus, frontes suas intrepidè plangunt, & vlulatu immenso vtuntur, vltimum quemque Regum dicentes semper fuisse optimum. Qui verò regum in bello perijt, eius

Honor defunctis regibus exhibitus.

Exsequiæ regum Lacedæmoniorū

Publicus in Lacedæmoniorū regū funere luct⁹

eius simulacrum, quum expresserunt, in toro bene strato efferunt, cuius tumulatione decem dies iustitium est, nullusq; magistratuum consessus, sed luctus continuus. In hoc quoque cum Persis isti conueniunt, quòd defuncto Rege alter, qui succedit, liberat ære alieno, quicumq; Spartiata aliquid aut regi, aut Reipublicæ debebat. Apud Persas, qui rex creatus est, omnibus ciuitatibus tributum, quod debebant, remittit. Cum Aegyptiis etiam Lacedæmonij in hoc congruunt, quòd eorum præcones, & tibicines, & coqui in paterna artificia succedunt: & coquus è coquo, & tibicen ex tibicine, & præco ex præcone gignitur: neque vlli propter vocalitatem alij insidiantes seipsos ingerunt, sed in paterno opere perseuerant: atq; hæc quidem ita fiunt.

De Creta insula, & Cretensium celebratis moribus. CAP. IIII.

CReta, quæ & Candia dicitur, insula in mediterraneo mari centum vrbium fama clara: hæc, vt Strabo scribit, à septemtrione Aegeo alluitur pelago & Cretico, ab austro Libyco, ad occidẽtem Egilam & Cythera spectat, ad Orientem Carpathon. Habet in longitudine CCLXX. millia passuum, in latitudine quinquaginta millia. Circuitus eius quingenta octoginta octo millia passuum complectitur. Insignes in ea vrbes sunt Gortyna, Cydonea, Cnossus, Minois regia, & Ida mons omnium, qui in ea

Cretæ descriptio.

Idæ montis descriptio.

ea sunt celeberrimus, celsissimo is vertice assurgit. Apollodorus longitudinem eius duûm millium trecentorúmque stadiorum tradit, circuitum quinque millium & amplius. Artemidorus mille minus. Nullum in Creta animal noxium est. Serpens ibi nullus: nulla noctua: & si inuehatur, statim moritur. Capris copiosa. Ceruis eget. Optimi vini feracissima. Herbam producit, quæ diptamos dicitur: & Alunosam, quæ morsa diuturnam famem prohibet. Sfalangos etiam venenatos gignit, & lapidem, qui Idæus dactylus dicitur. Cureta olim vocabatur ab habitantibus Curetibus: & per syncopam Creta. Alij dicunt Cretam dictam à Crete, quodam Iouis filio Curetum Rege. Alij à Crete Nympha Hesperidis filia. Incultum hominum genus à principio habuit: Rhadamanthus ad mãsuetiores vitæ ritus perduxit. Sequutus inde Minos, qui æquitate & iustitia adhuc magis excoluit. Plato auctor est, Lacedæmonios, & alias vetustissimas Græciæ ciuitates hinc sibi leges & instituta quæsiuisse. Optimum gentis statũ euertit primò tyrannicus dominatus, mox & Cilicum latrocinia. Fuit gens ab initio libertatis studiosa, ea se posidere arbitrati, quæ non essent tyrannorum libidinibus exposita. Fuit & concordiæ perpetua cura, quæ seditioni diuitiarum auaritiæ alumnæ inimica est: modicè proinde antiquitus frugaliterq; vitam agitare. Frequentabant pueri conuentus quos greges

In Creta nullum animal noxiũ.

Mores Cretensium.

nomi

nominabant. Adultæ ætatis viri publica inter se conuiuia celebrare, arma Reipublicæ causa tractare, ab ineunte ætate corpora laboribus exercere. Maris æstus & frigora perpeti, accliues semitas saltusq; cursu superare, in gymnasijs pugnas ciere, arcubus & sagittis plurimùm vti, in armis saltationem, quam pyrrichen nominant, vulgò celebrare: flexu corporis hæc saltatio fiebat, quo plagæ telaq; euitarentur. Saltatio pyrricha. *Sagulum & militarem calceum sibi inducere, arma pretiosißimum munus credere: tantum adhæc rei maritimæ studium, vt in prouerbium abierit, si quis quæ nosset se nescire dißimularet, Cretes (diceretur) pelagus nescit. Inter æquales connubia conciliari, ex omnique iuuenum cœtu virginibus sibi sponsos optare ius erat, nec priùs paterna domo abduci moris erat, quàm ad domesticam administrationem essent idoneæ.* Matrimonia. *Dotis magnitudo fuit, si frater aderat patrimonij dimidium.* Dos. *Pueri ex legibus literas, & cantilenas, & musicæ artis modulamina quædam discebãt.* Musicæ studium. *Ad virorum Syßitia perducti humi vilibus tecti amiculis sedebant, illisq; pugnam cientibus ministrare puerorum validißimus, maximeq; elatus ductabat gregem. Pro viribus singuli plurimos aggregabãt æquales, ad venationes egredi, cursu exercebantur corpora, statis diebus puerorum cœtus ad tibiæ & lyræ cantum inter se committi, vt in re bellica, consueuere.* Dies lapillo signare. *Huius gentis etiam fuisse*

quid

quidam memorant lætos dies candido notare calculo, tristes atq; molestos, atro: etsi plures hunc morem ad Thraces referunt.

De Thracia, Thracumq; feris moribus.

CAP. V.

Romania. *THracia, quæ hodie Romania appellatur, Europæ regio est, inter partes Scythiæ computata, Macedoniam sequitur, à septemtrione Istrum habet, ab oriente Pontum ac Propontidem, à meridie Aegeum mare. Olim* Scython. *Scython, posteà Thracia, à Thrace Martis filio, siue ab asperitate appellata. Græcis enim τραχὺ asperum dicitur. Regio est, vt Pomponius scribit,* Thraciæ qualitas. *nec cælo nec solo (quàm vbi mari vicinior est) satis fœcunda temperataq;. Frigida est, & eorum, quæ seruntur, malignè admodum patiens: rarò vsquam pomiferam arborem: vitem frequentiùs tolerat, sed nec eius quidem fructus maturat, ac mitigat, nisi vbi frigora obiectu frondium cultores arcuere. In ea quondam* Celebriores Thraciæ vrbes. *vrbes celebriores fuere Apollonia, Aenos, Nicopolis, Byzantium, quæ postea à Constantino Constantinopolis dicta est, & in maius aucta gloriosissimi Imperij sedes & Orientis totius caput delecta, Perinthos, Lysimachia, Calliopolis. Amnes, Hebrus, Nessus, Strymon. Montes, Hæmus, Rhodope, & Orbelus.* Thraciæ quales homines. *Homines habet feros, asperos, & numerosos, adeò vt si, aut vnius imperio regerentur, aut idem sentirent, vt historiæ pater opinatur*

Herod

Herodotus, inexpugnabiles forent, & omnium gentium multo validissimi: sed quia arduum hoc illis est, & nulla ratione contingere potest, ideo imbecilles sunt. Habent autem multa nomina singularum regionum singula, moribus tamen ac opinionibus consimilibus imbuti, præter Getas & Trausos, & qui supra Crestonas incolunt: ex quibus Getæ se non mori persuasum habuere, sed ad Zamolxin Deum suum post fatum migrare. Fuit hic Zamolxis homo Pythagoræ quondam discipulus, qui in patriam reuersus, quum animaduerteret Thraces malè viuere, & inscitè, ipse edoctus Ionicum viuendi genus, & mores ipsis legesq; dedit, docuitq;, atque persuasit popularibus eas seruantibus post obitum ad se in eum locum ire, vbi superstites omnium bonorum compotes essent: per hoc deitatis opinionem consequutus, è Thracum se conspectu subduxit, atque euanuit, maximo sui desiderio post se relicto. Ad hunc mittunt assiduè adhuc cum naui quinque remigum nuncium quempiã ex seipsis forte delectum, præcipientes ea, quibus semper indigent: eumq; ita mittunt: Quibusdam eorum datur negotium: vt tria iacula teneant: alijs, vt comprehensis eius, qui ad Zamolxin mittitur, manibus, pedibusq;, hominem agitantes in sublime iactent ad iacula: qui si in præsentiarum exstinguitur, propitium sibi Deum arbitrantur: sin minus, ipsum nuncium insimulant,

Getæ se nõ mori putabant.

Zamolxis Getarum Deus.

Nuncius ad Zamolxin mittitur.

mulant, asseuerantes malum illum esse virum. Hoc insimulato alium mittunt, dantes adhuc viuenti mandata. Iidem Thraces dum tonat fulguratq;, in cælum sagittas excutiunt, Deo minitantes quòd nullum alium præter suum esse arbitrentur. Trausi verò in cæteris quidem omnibus idem quod Thraces: verùm circa natalitia suorum atque obitus hoc factitant. Edito puero propinqui circumsedentes, eum ploratione prosequuntur, recensentes quascumque necesse est illi, quòd vitam ingressus sit, perpeti humanas calamitates: Hominem fato functum, per lusum, atque lætitiam terræ demandant, referentes quot malis liberatus, in omni sit modò felicitate. At qui suprà Crestonas incolunt, ista agunt: singuli plures vxores habent, quorum vbi quis decessit, disceptatio magna fit inter vxores acri amicorum circa hanc rem iudicio, quænam dilecta fuerit à marito præcipuè. Quæ talis iudicata est, & hunc honorem adepta, ea à viris & mulieribus exornata, ad tumulum à suo propinquissimo mactatur, vnaq; cum viro humatur, cæteris vxoribus id sibi pro ingenti calamitate ducentibus atque lugentibus: nam id eis summo dedecori datur. Cæteri Thraces, filios veteri instituto palàm venditare, nec virgines à parentibus & propinquis adseruari, sed quibus libuit cum viris concumbere sinunt. Vxorum pudicitiam solicitiùs custodiunt, easq; magno

In cælum sagittant dū tonitruat Thraces.

Edito puero Trausi lamentantur.

Hoīe mortuo Trausi lætantur.

Vxorū charissima cum marito defuncto sæpe litur.

Mulieres in genuæ notis in fronte signabantur.

gno ære à parentibus coëmunt, fronte notis quibusdam signatas: generosum id iudicatur, ignobilitatis argumentum sine his esse. Nupturæ, quæ præ cæteris specie valeant, priùs subtaxari volunt, & licentia taxationis admissa, non minoribus nubunt præmiis. Quas formæ dedecus premit, dotibus emunt quibus coniunguntur. Vterque sexus epulantes focos ambiunt: herbarum (quas habent) semine ignibus superiecto, cuius nidore perculsi, pro lætitia habent imitari ebrietatem sensibus hebetatis. Otiari, ex rapto viuere pro re honesta haberi: contrà, agros colere pro despicatissima. Martem vulgò, Liberum, Dianam, & Mercurium religiosè colere: pérque eum solum iurare, sui generis auctorem arbitrari. Corporum magnitudine Thraces omnes homines antecedunt: cæruleis oculis, ac truci visu, terrifico vocis sono, annosa ætate. Aedificia modicè ab humo eleuata, annona eodem semper tenore: vites nesciunt, pomis abundant. In regis electione non nobilitas præualet, sed suffragium vniuersorum: populus enim eligit spectatum moribus & inueterata clementia, etiam annis grauem. Sed hîc in eo quæritur, cui liberi nulli sint: nam qui pater fuerit, etiam si vita spectatur, ad regendum non admittitur: & si fortè, dum regnat, pignus sustulerit, potestate exuitur. Maximè hîc custoditur ne regnum hæreditarium fiat. Tum si rex etiã maximã præ se ferret æqui-

Aedificia.

Rex digitur cui non liberi sunt.

tatem nolunt ei totum licere: quadraginta ergo rectores accipit, ne in caussis capitum solus iudicet. Quòd si ipse etiam in peccato aliquo arguitur, morte multatur: non tamen vt cuiusquam manu attrectetur, sed consensu publico rerum omnium ei potestate interdicta, ipse tandem fame pereat. Optimates ita sepeliunt: prolato triduum cadauere, mactatisq; omnifariis hostiis conuiuantur, illudq; defletum prius, deinde combustum sepeliunt: aut aliter humo contegunt, adgestóque desuper tumulo cùm alia omnis generis certamina proponunt, tum præcipuè certa cum ratione Monomachiam, hoc est, singulare certamen. Armatura, quæ (vt Herodotus scribit) in Dariana expeditione vsi sunt, talis erat: è pelle vulpina caßides gestabant tunicis induti, & insuper circumdati variis sagulis, pedibus & tibiis indutis caliga è pellibus hinnulorum, iacula, peltas, & pugiunculos. Arcu valde pugnaces sunt, & exercitatißimi, quem apud se repertum volunt. Vna cum Scythis lingua vtebantur. Scribit Plinius, totam Thraciã in quinquaginta strategeas diuidi solitam. Sed ea Thraciæ pars, quæ Getica olim dicebatur, vbi Darius Hydaspis filius penè periit, hodie Valachia appellatur, a Flaccis Quiritum gente. Romani enim, Getis superatis & deletis, Flacci cuiusdam ductu eo coloniam miserunt. Vnde primùm Flaccia, dein corrupta voce Valachia dicta. Adstipulatur huic opinioni

Quadraginta iudices Thraces habuerunt.

In reges animaduersio acerba.

Sepeliendi ritus.

Armatura Thracum.

Thraces arcus inuentores.

Valachia, & eius appellatio.

nioni Romanus sermo, qui adhuc in ea gente durat: cæterùm adeò ex omni parte corruptus, vt vix Romano homini intelligatur: Romanarum literarum vsus, elementorum forma aliquatenus inuersa. Sacrorum ritus, qui & Græcis. Daci posteà eam terram occupauerunt, à quibus aliquandiu etiā Dacia dicta fuit, nunc Teutones, Siculi, & Valachi tenent. Teutones fortes viri ex Saxonia illuc à magno Carolo transmissi, à septem vrbibus quas habitant Seibemburgenses patrio sermone vocantur. Siculi Hungarorum vetustissimi, ex his, qui ab initio ex Scythia digressi his locis consedere. Valachorum factiones duæ, Dragulæ & Dani, aliàs Daui. Nam Getæ & Daui seruorum nomina inde olim profecta Græcorum quidam prodidere. Dragulæ Danis impares Turcas nostrorum patrum memoria in eam terram induxerunt, quorum armis Dani ad internecionem deleti sunt. Ioannes Huniades vir acer, Danis demum auxilio fuit: terramq; ab hoste receptam sibi vendicauit. Agriculturæ, reique pecuariæ Valachi vt plurimùm student, quod originem gentis arguit. Tributum regi pendunt, sed semel tantùm: ac id cuique regum: & confestim ab eius declaratione tum singulæ familiæ dant bouem tributi nomine. Sexaginta millia numero & amplius esse traduntur. Iussi ad bellum exire capitale est nō paruisse. Est Valachia Transsyluaniæ contermina

Valachia Dacia vocata.

Seibemburgenses.

Dragulæ & Dani.

Ioānes Huniades.

Valachorū exercitia.

Valachiæ quatuor latera.

ab occasu, ad ortum in Euxinum excurrit: ad boream & septemtrionem Rusiam attingit: alluitur ad meridiem Istro, circa quem quicquid vagarum gentium occupat perpetua illis hyems, triste cælum premit. Malignè olim solum sterile sustentabat, imbrem culmo aut fronde defendebant. In cælo superdurata glacie stagno prosultabant, in alimentum feras captabant: nulla illis domicilia, nullæq; sedes erant, nisi quas laßitudo in diem posuerat: vilis & his quærendus erat victus, quòd horrenda iniquitas cæli, intecta capita.

Gétes Mrũ acoolentes.

De Rusia siue Ruthenia, & recentibus Rusianorum moribus. CAP. VI.

Rusiæ fines.

R*Vsia, quæ etiam Ruthenia dicitur & Podolia, tripartito nominatur. Alba, superior, & inferior, pars Sarmatiæ Poloniæ prætenta, Peuce fluuio ad Septemtrionem includitur, ad orientem solem Moscus, occidua illi Liuonia atque Prußia extremæ Germaniæ partes. Patent hodie Ruthenorum siue Rhoxolanorum (nam & hoc nomine appellantur) fines octo dierum itinere, à Tanai ad septemtrionalem oceanum: habetq; id spatium nonaginta & amplius dierum iter, rursus à Germanico oceano, quem Baltheum vocant, ad mare Caspium. Regio adeò fertilis est, vt agro rude culto frumentóque insperso, tribus perpetuis annis fructum ferat: nec opus est agrum quotannis inuertere, sed inter metendum segete*

Terra omnium fertilissima.

lenis

leniter excussa alia in sequentem annum sua sponte crescit. Gramen adeò procerum producit, vt perticam transcendat: vnde ibi apum tanta copia, vt mella nedum in aluearijs, aut arboribus, verùm in rupium & terræ cauernis reponant. Optimus medo, & hi grandes cerarum orbes, qui ad nos vsque aduehuntur, ibi fiunt. Non impiscantur piscinæ & stagna Russorum, sed, vt aiunt, pisces ex cæli influentia succrescunt. Sal quodam in lacu Katzibeo vocato siccis temporibus colligitur, pro quo genti cum Tartaris crebra bella. Mirum est quod dicitur, in solo Chelmensi desectos pini arboris ramos truncósve, duos aut tres annos super terram iacentes in saxa indurari. Est ibi optimæ cretæ copia. Versus Tanaim & Mæotim calamo aromatico & reupontico abundat, pluribusq́; herbis & radicibus alijs, alibi non visis. Vrbs regia Moscouia est, ad Moscum amnem sita, quatuordecim millium passuum circuitu. Nullus hîc signati argenti vsus. Lapis est in medio foro quadrata forma, quem si quis ascendit, nec inde vi deturbari poßit, principatum vrbis obtinet. Ingens de ascensu loci & deiectu dimicatio inter indigenas, sæpiusq́; ob eam rem pugnatum inter ciues. Gens adeò valida est, quòd superiori anno quodam bellico tumultu in regis castris centum viginti millia equitum recensa sint, quorum singuli ordinem ducerent,

Apũ copia.

Sal in lacu nascitur.

Calamus aromaticus in Russia.

Signati argẽti nullus vsus.

Russanorũ potentia.

rent. Arcu in bello vtuntur, quod gentile & vetus est illis: est & lancea in vsu duodenûm pedum: cataphracti equites supra hamatam loricam ferreum thoracem induunt, vmbilicis speculorum modo prominentibus, galerum gestant, pro caßide, in conum fastigiatum: equite libentiùs vtuntur in bello quàm pedite. Pedites alij scorpione vtuntur (ballistam Itali vocant) alij plumbeas pilas sulphureo puluere ex æneis excutiunt machinis Teutonico more. Inuisum genti Regium nomen: idcirco ducis appellationem libentiùs vsurpant, vt magis popularem. Qui ibi rerum potitur, dux dicitur, qui in totam gentem imperium obtinet. Huic pileus paulo elatior quàm cæteris proceribus, cætero nihil ab alijs differens. Omnis color in vsu, præter nigrum. Viri fœminæq; lineo amiciuntur indusio, eoque tenuißimo, & ad crura demisso, auro circa collum rubentive serico excolunt id amiculum, laxior vestis, ac nihil ferè à Græcis differens, qualem Turcæ quoque & totus septemtrio vsurpat, manicæ tantùm laxiores Ruthenis, auróque fimbriatæ à pectore & humeris. Lutrina pellis ambit exteriùs vestem. Sola vxor luget virum, obducto capite albo linteo, & ad vlnas deiecto. Quibus fortuna amplior est, quadragesimo die à funere conuiuantur in defuncti memoriam: quorum res angustior est, quinquies hoc temporis interuallo solenni

Bellica Rusianorum arma.

Regium nomé Ruthenis inuisũ.

Vestitus Rusianorum.

Luctus funebris.

lenni modo epulantur. Obseruantur dies obitus, quem anniuersarijs quoque celebrant epulis. Quando ex ea stirpe superest aliquis, custodiuntur nomina defunctorum monumentis literarum, vt sciri possit, quo cuiquam die parentandum sit. Planctu & lamentatione funus educunt. Patrij moris est, mulieres gemmas & vniones ex auribus suspendere: decorum & maribus, sed adhuc pueris. Quæ iterum nupserit satis castam ducunt: auersantur vt impudicam tertiò nubentem: par in maribus offensa. Puellæ à tergo capillum promittunt: cæterùm matrimonio locatæ sedulò abscondunt. Viri supra aures tondentur, datur probro huic sexui omnis capillorum cultus. Gens vniuersa in Venerem prona, ac bibacissima: hoc laudis loco ponunt, alterum licere arbitrantur, modò id fieri contingat citra omnem connubij offensam. Fœnerant vulgò, nec fraudi cuiquam, ne sacerdotibus quidem. Pars multò maxima Rusianorum seruitutem seruiunt, nec inuiti, multi quidem, & in his nobiles, etiam se, coniugem, & liberos venditant: aut quia sic maiore otio fruuntur, aut quòd maiore voluptate. Antistites sacrorum Græcanico ritu nigro amiciuntur pallio: horum primores albo. Ferunt hi bullam ad pectus suspensam, & tabulam præceptis diuinæ legis inscriptam. Minores sacerdotes & ipsi Græcè vestiuntur. Sacræ virgines, quod vnũ genus in ea gente est, ex

Rutheni vt plurimũ seruiunt.

Sacerdotũ habitus.

Antonij abbatis instituto nigra stola amiciuntur. Est & suus sermo genti, Scythicus verò, an alius, parum compertum habeo. Sunt & literæ non multùm à Græcorum figura abhorrentes. Musicen & Grammaticen discunt, vtramque Græcè, cæteras artes vulgò aspernantur. De summa fidei cum Græcis sentiunt: par in cultu ceremonia, & in cælites veneratio. Iudicia exercent duodecim numero viri: vnus aliquis è collegio cognoscit causam, crimén ve, cognitum ad collegas defert, interdum & ad Regem. Si res maioris est ponderis, quàm vt pro collegio vindicari possit, si reus nequeat conuinci, parúm ve liqueat factum, cum accusatore cogitur de vita dimicare: atq; ita victor duplici pecunia donatur, qualis fuerit æstimata. Agrorum cultum oppidò exercent, equis arant, ager feracissimus præterquam vini. Ceruisiam potum ex milio, hordeo, atque humulo decoctum potant, & idem ferè totus Septemtrio. Ex canapi, papauere, & nucibus oleum conficiunt. Oliuam non fert Rusiana regio, neq; ex ea arbore liquor aliunde inuehitur. Varia alit animalium genera, & in his pleraq; pellium æstimatione nobilia, quarum aliquæ à veteribus celebratæ: piscium ingens copia, & in his Seldis nobilissimus, ex Pareslausco lacu, perquam similis ijs, qui in Benaco capiuntur. Lacus in Ruthenia illustres septem, flumina insignia nouem: & in his quem Borysthenem

Sermo.

Musica & Grammatica tātùm discuntur.

Causa dubia monomachia probatur.

Ceruisia totius septentrionis potus.

nem

nem esse suspicari libet, ob ea quæ de ipsius magnitudine & natura prædicant.

De Lithuania, & Lithuanorum vita.

CAP. VII.

Lithuania est Poloniæ ad ortum connexa noningentorum millium passuum circuitu, magna sui parte palustris, plurimúmque nemorosa: & ob eam rem difficilis aditu, ac quodammodo inaccessa, aquis palustribus cuncta obtinentibus. Hyeme commercia cum Lithuanis habiliora, paludibus & stagnis altæ glacie concretis, niueq; superinfusa, fiunt omnia mercatoribus peruia: vt velut alto mari, quando nulla sit certa via aut semita, sydera signent iter. Rara in Lithuania oppida, villarum incolatus infrequens. Accolarum diuitiæ pecora, pellesq; multigenûm ferarum, vt Zobellinæ sunt, atque Harmelinæ, quibus regio insigniter scatet, ceræ ac mellis abundans. Vsus pecuniæ genti nullus. Inter se matronæ palàm concubinos habent virorum permissu, quos connubij vocant adiutores: contrà, pellicatus viris probro datur. Soluuntur facilè matrimonia mutuo consensu, & iterum atq; iterum nubunt. Adeò gens vna cæteris mortalibus diuerso viuit ritu, non vt absurdum sit illud Aristippi, Honestum non natura, sed consuetudine constare. Vini rarissimus vsus: panis nigricans, non cribratus: armenta vinum præbent, multo lacte vtentibus. sermo genti, vt Polonis, Sclauonicus:

Lithuania tota palustris.

Regio hyeme tantùm accedenda.

Diuitiæ Lithuanorũ feraru pelles. Pecuniæ nullus vsus.

hic enim sermo quàm latißimè patet, ac plurimis quidem gentibus communis est: ex quibus quædam Romanæ ritum Ecclesiæ sequuntur, vt Poloni sunt, Dalmatæ, Croatij, Carnique: Aliæ Græco ritu sacra peragunt, vt Bulgari, Rutheni, & ex Lithuanis plerique. Nonnullæ ab his diuersæ, proprias hæreses habent, vt Boëmi sunt, Morraui, & Bosnienses. Ioannem Hussum quædam obseruant, pars multo maxima Manichæos: quædam adhuc etiam gentili cæcitate tenentur: idola colunt, quemadmodum multi ex Lithuanis. Hieronymus Pragensis, qui Eugenij quarti pontificatu in ea terra Euangelium prædicauit, quiq; gentis illius ritus & mores ad id tempus minus notos nostris hominibus demonstrauit, dicebat Lithuanorum quosdam, ad quos primùm peruenisset, domesticatim serpentes habuisse: quibus per se quisq; vt dijs penatibus sacrificabant: cæterùm tenuisse se, vt præter vnum, qui cremari non potuit, à suis cultoribus interficerentur. Alij ignem colunt, captantq; ex eo auguria. Solem nonnulli mallei ferrei specie immani magnitudine, proprium ducem habent, quem Magnum vocant: persæpe tamen regi Polonorum subditi. Caput regionis Vilna est. Episcopalis ciuitas tantæ magnitudinis est, quantæ Cracouia cum suburbijs omnibus. Domus contiguæ in ea non sunt, sed veluti in rure horti intermediant, & pomaria. Duo fortißima castra

Serpentes domesticatim venerati.

Sol sub mallei specie veneratus.

stra habet, vnum in monte situm, inferius in plano alterum. Distat hæc ciuitas à Cracouia CXX. *milliaribus. Tartari quidã circa Vilnam in aßignatis pagis habitant, qui agros nostro more colentes laborant, & merces vehunt. Tartarica lingua loquuntur, Mahometum & sectam Sarracenorum profitentur.*

De Liuonia, Prussia & militibus Marianis.

CAPVT VIII.

Liuonia veræ fidei cultrix, Rutheniæ ad septemtrionem prætenta & ipsa Sarmaticis finibus: Tartari Scythicum hominum genus crebriùs incursant. Liuonianos ad Christi cultum milites nostri traxere, quum anteà nullum nisi malorum dæmonum nouere. Sæpius vario euentu de regni poßeßione in ea terra bellatum. Sarmaticum mare ob occasũ, sinúsque incompertæ magnitudinis, cuius ostium ab Occidente est, non procul à Cimbrica Chersoneso, quam Daciam hodie vocant. Circa sinum ad Septemtrionem semiferæ gentes sunt, cum quibus nullum est linguæ commercium; nutu & signis permutant merces. Prußia, vnde Pruteni, terra hodie Germaniæ & Sarmatiæ particeps, à meridie illi occurrit. Eam terram, si Ptolemæus verus auctor est, Vistula perluit à Toruno oppido Gedanum vsque: quo in loco Balteo mari infunditur: ad Sarmaticum oceanum extensa citra Vistulam, vltra Germania est. Ad orientem solem & meridiem Masfouitæ

Milites Mariani.

Cimbrica Chersonesus hodie Dacia.

Prusia.

Vistula.

sovitæ sunt, & Poloni accolunt: ad occidentem Saxones. Prussiæ solum ferax est, maximeq; frugiferum, irriguum, frequens cultus: Regio amœna, & pecoris abundans, piscatus, venatióque multa. Vlmerigi eam terram tenuere, quum Gotti ex Scandinauia insula egressi sunt in continentem, vt Iornandes scripsit. Ptolemæus Amaxobios, Alaunos, Venedes, & Githones penes Vistulam habitasse auctor est. Malorum & hæc cultrix fuit dæmonum vsque ad secundi Federici tempora. Deiparini milites, qui & Mariani dicuntur, post Ptolemaidem in Syria amissam in Germaniam reuersi, viri videlicet nobiles & rei militaris periti, ne per otium marcerent, eundem accedentes, Prussiam Germaniæ conterminam Christi cultum spernere dixerunt: sæpe illius gentis homines in Saxones, cæterosq; vicinos excurrere, ingentem vim pecorum abigere, esse in animo sibi compescere barbaram gentem, annuat tantùm Imperator, prouinciamq; fratribus perpetuo iure possidendam tradat, si eam armis acquirant. Iam enim Massouiæ duces, qui eius se terræ dominos affirmabant, ius suum fratribus concesserant. Grata oblatio Federico fuit, qui collaudato proposito, quas voluere fratres sub aurea bulla literas concessit. Illi sumptis armis breui tempore quicquid Prutenici iuris citra & vltra Vistulam fuit subegere: subactam, ac bello quæsitam, suæ ditionis fecere.

Vlmerigi. Gotti ex Scãdinauia.

Deiparini milites.

Prussia quo modo ab ordine Teutonico acquisita.

Massouiæ duces.

Victa gens Christi fidem complexa est, & cum fide Teutonicam linguam. Fuit ad Vistulam amnem quercus, vbi victrix gens à principio castellum erexit. Mox, vt sunt res hominum, quæ tenui principio in maius augentur, oppidum frequenti cultu adoleuit, Mariæ burgum dixerunt. Caput gentis est, atque sedes eius, qui vniuersi ordinis magisterio fungitur. Sacræ huius militiæ origo Teutonica est, nec quisquam nisi Teutonicus his sacris initiatur: atque idem claris ortus natalibus, & cui proponitur, vt aduersus sacratissimæ crucis hostes paratus sit omni tempore dimicare. Albo pallio amiciuntur, nigra cruce insuta. Omnes alunt barbam, præter eos, qui sacris operantur, & sacerdotes sunt. Dominicam orationem milites ipsi pro canonicis horis vsurpant: neque literas discunt. Diuitijs abundant: nec minor, quàm regibus, potentia. Sæpe cum Polonis de regni finibus acceptis atq; illatis cladibus contendere, nec totis viribus belli fortunam experiri recusauerunt.

Mariæ burgum.

Ordo militum Teutonicorum.

Vestitus militũ Teutonicorum.

Potentia ordinis Teutonicorum.

Est Prussiæ atque Lithuaniæ cõtermina regiuncula, quæ Samogithia dicitur, syluis & fluminibus circumsepta, quinquaginta milliarium longitudine: cuius gentes proceræ & pulchræ staturæ, agrestes tamen, moribúsque inculti. Matrimonia plura celebrant: & absq; sanguinis respectu, patre mortuo filius nouercam, fratre frater glotem in vxorem accipiunt. Aes nullum habent, humiliter ædificant, ex

De Samogithia & gẽtis moribus.

lino culmóque tuguria in carinarum aut galearum formam, in quorum culminibus fenestram vnam faciunt tam patentem, vt toti ædificio lucem supernè præbeat. Focus perpetuo igne in singulis vnus, circa quem familia vniuersa sedens, non solùm vt cibos coquat, verumetiam vi vehemens frigus, quo pro maiori anni parte terra hæc congelata constrictaq; iacet, propellat. Vaporaria, seu stubas habent nullas. Gens ad diuinationem & auguria inclinata. Præcipuum ei numen ignis, quem sacrosanctum perpetuúmque esse persuasum habuere, quòd in edito colle ad fluuium Neuyasa assidua lignorum suggestione per sacerdotem aleretur. Vladislaus Poloniæ rex, qui eam ad Christi fidem compulit, illum vnà cum turri, in qua conseruabatur, exstinxit, disiecit, & syluas, quas non minore religione, quam ignem, sanctas, praq; deorum habitaculis Sarmatæ (iuxta poeticum illud, Habitarunt dij quoque syluas) colebant: & nedum syluas, verùm quoque quicquid eas subijsset, sanctum minimeq; violandum censebant, vt aues erant & feræ. Malorum dæmonum præstigio violantes eas statim in manibus & pedibus contrahebantur. Erant in his syluis singulis familijs suus focus & sacra domus constituta, in quibus defunctorum suorum corpora cum equis, sellis & meliori eorum vestimento comburere mos fuit. Conuenire eos noctu credebant, ideoq;

Diuinationi vacāt Samogithæ.

Ignis sacro sanctus.

Superstitio gétis admiranda.

sedilia

sedilia ibi ex subere contexta disposita, in quibus optimus medo, escáque ex pasta in casei forma omni tempore largè subministrabatur, vt ipsis vescerentur. Prima Octobris die in his syluis maximum festum peragebant, ex omni regione vniuersus populus congregatus: quæque familia in sua casula cibo & potu, vt melius potuit, patrio instituto indulgebat, tum ad focos dijs, in primis quem Perkumo, id est, tonitrum dicebant, libabant. Cum Lithuanis & Polonis linguam vnam habent: nam & Polonico sermone sacerdotes eis in ecclesijs prædicant. Romanæ ecclesiæ morem obseruant, licet Rutheni alij ad meridiem, & Moscouitæ ad septemtrionem habitantes Græcorum ritum teneant, obedientiámque non Romano, verùm Constantinopolitano pontifici promittant. Ad septemtrionem his Moscouia protenditur, terra quadragintorum milliariorum patens: argento diues, tam valido vbique præsidio conclusa, vt nedum aduenæ, verùm indigenæ, etiam absque literis ducis exire atq; intrare non possint. Plana omnino regio est, nō montosa, nemorosa tamen, & vt plurimùm paludosa, plurimis maximis fluminibus Occa, Volha, Dzuuina, Boristheneque & Dineper irrigua: piscibus ob id varijs, & feris abundat, quemadmodum Lithuania, a qua non multum discrepat, nisi quòd frigidior est, quia septemtrionalior. Vnde pecora parua habet, & communiter

Festiuitas.

Sermo.

Moscouia.

Flumina Moscouiæ.

niter mutila. Moscua metropolis regionis dupla maior quàm Praga Boëmiæ, lignea, vt aliæ ciuitates, ædificia habet, multas plateas, sed dispersas, latißimi campi interiacent. Mosca amnis ipsam intersecat. Arx in medio vrbis in plano sita, septemdecim turribus, & tribus propugnaculis adeò pulchris & validis, vt similia vix reperiantur. Sedecim in ea arce ecclesiæ, quarum tres sanctæ Mariæ, sancti Michaelis, & sancti Nicolai muratæ, cæteræ omnes ligneæ. Tres quoque in ea amplißimæ curiæ, in quibus nobiles aulici morantur. Palatium, in quo dux est, Italico more constructum pulcherrimum, sed non amplum. Multos nobilißimos ducatus habet, ex quibus ingruente bello plusquàm ducenta millia hominum duobus aut tribus diebus cõtrahuntur. Aqua genti potus, & medo, liquorq; fermentatus, quem quasset vocant. Arant ligneo aratro: frondibus arborum aut spinis arpicant: segetes propter longum frigus rarò maturescunt: ideoq; in stubis desiccãt, triturantq;. Aromatibus & sublimatis calfactorijs contra frigus varijs vtuntur. De auena & melle aquam ardentem siue sublimatum faciunt, & lacte etiam, adeò forte vt sæpius ab eo inebrientur. Vino & oleo carent. Ne inebrientur inebriantem potum omnem terræ princeps capitis pœna prohibuit: bis aut ter tamen in anno conceditur. Monetam habent argenteam maiorem & minorem:

Moscua ciuitas maxima.

Mosca amnis.

Arx amplissima.

Potus Moscouitarum.

Frigoris curatio.

Ebrietas capitis pœna mulctatur.

minorem, non rotundam, sed quadrangularem oblongam. DZuuingis hanc dicunt. Sclauonica lingua loquuntur. Sectam & religionem cum Græcis vnam obseruant. Episcopi eorum patriarchæ Constantinopolitano subsunt, & ab eo confirmationem postulant. Christum adorant, præter Kosannenses, qui cum Sarracenis Mahometum venerantur: & Scythas quosdam alios, ad septemtrionem, qui linguis proprijs loquuntur, & idola colunt. In primis vnum, quod Zlota baba dicunt, id est, auream vetulā, tanta veneratione, vt nemo id pertranseat, quin saltem pilo ex veste tracto, si aliud nihil habeat, coram eo prostratus pro oblatione proijciat. His populis quamuis sermo sit vnus, Sclauonicus videlicet, est tamen adeò impar, & externis linguis hîc & alibi confusus, vt mutuò se non planè intelligant. Idololatriæ tempore pontificem maximum vnum habebant, quem Criue nominabant: in ciuitate Romoue (à Roma dicta) habitabat. Communis gentibus illis mos est, vt non solùm seruos vt pecora, sed etiam filios, & semetipsos vendant, & abducere quàm longißimè patiantur, ob victus tantummodo sufficientiam, quamuis grossißimis cibis vescantur.

Lingua. Religio. Scythæ idololatræ. Zlota baba idolum. Sclauonica lingua alijs linguis vitiata & con fusa.

De Polonia, Polonorumq; recentibus moribus. CAP. IX.

POlonia Europæ regio vasta & plana, vnde & hoc nomen accepit. Significat enim

Sarmatia Europæa.

P Sclauo

Sclauonica lingua, qua & ipsa vtitur, Pole planum: Sarmatia alio nomine vocata. Hæc Slesiæ ad occidentem contermina est, Prutenis

Termini Poloniæ.

& Massouitis à septemtrione, ab oriente Ruthenis, à meridie Hungaris. Carpatho monte, quem

Polonia duplex, maior & minor.

Crapak accolæ vocant, interiacente, hæc in partes duas diuiditur, quarum quæ Saxonibus Prutenisque vicina est, maior Polonia dicitur: altera Hungariæ ac Russiæ obiecta minor vocatur. Regnum vniuersum in quatuor velut regiones diuisum, quas in orbem Rex quotannis inuisit. Singulæ ternis mensibus alunt Regem, regiúmque comitatum: cæterùm si casu consilióve is in vna regni parte diutiùs esse perseuerauerit, nihil debetur ipsi ampliùs. In Cracouia celebri & amplissima vrbe regia est, totiusq; regni gaza: cæteræ ciuitates parum nitidæ sunt: ex maceria domus ferè omnes compositæ, pleraque luto collinitæ, plaga regionis nemorosa.

Cracouia Polonorum regia.

Gens in vniuersum prudens, multáque comitate in hospites. Bibacissimum genus hominum, vt totus Septētrio, sed rarus vini vsus: ignotusq; genti omnis vinearum cultus. Factitia ex tritico, aliisq; generibus seminum potio in vsu est: solum ferax, triticiq; abundans. Est & pascuis idoneum, armenta latè pascuntur. Venatio multiplex, equus siluester ceruino cornu, bos ferus, Vrum Romani vocant. Plumbum dumtaxat ex omnibus metallis fodiunt Poloni, & salem saxorum duritie:

Gens Polonica prudēs & comis.

Potus Ceruisia.

Salis fodinæ.

Falsus est.

vull

nullumq; toto regno vberius vectigal. Mellis copia tam ingens, vt non satis illis atque Ruthenis loci supersit, quibus illa recondant: arbores namque omnes & syluæ alueari bus mellificantium nigricant. Literarum figuratio ex Gentili & Græcanico mixta: promiscuus & fidei ritus inter Romanum & Græcum: virorum & mulierum vestitus Græcanico similis. Mellis vectigal. Literæ. Fidei ritus. Vestitus.

De Hungaria, Hungarorumq; viuendi institutis. CAP. X.

HVngaria nunc sanè ea regio est, quæ olim Pannonia fuit, licet hæc hodie illius fines in totum non impleat, nec tam latè quondam patuit, quàm hodie Hungaria. Enimuerò à Laytha flumine inferiorem tantùm Pannoniam vsque ad Sauum amnem complexa, vltra Danubium Poloniam attingit, terramq; complectitur, quam Gepidæ & Daci tenuerunt: patétque Imperium gentis multò latiùs quàm terræ nomen. Erat hæc terra, vt prisci rerum scriptores habent, nouem circulis, quos hagas Germanica lingua dicimus, circumdata, quorum singuli ita stipitibus quernis, siue fagineis, vel abiegnis extructi erant, vt de margine ad marginem viginti pedum spatium tenderetur in latum, totidem erigeretur in altum: ciuitas autē vniuersa aut durissimis lapidibus, aut tenacissima creta repleretur: porrò superficies vallorum eorundem integerrimis cæspitibus tegeretur. Inter quorum confinia arbusculæ* Hungariæ fines. Gepidæ & Daci.

plantatæ erant, quæ abscissæ proiectæq; vt plurimum herbas & frondes proferebant. De primo autem circulo ad secundum viginti milliaria Teutonica protendebantur, & inde totidem ad tertium, & ita vsq; ad nonum, quamuis alius alio semper contractior erat. Intra hos aggeres, vici, villæq; ita cõstitutæ, vt ab vna ad aliam vox hominis audiretur. Aedificia validißimis muris præmunita: portæ non satis latæ propter hanc causam, vt per eas latrocinandi gratia quaquauersum exire ingredíque facilè possent. Tubarum clangore vnus circulus alteri cuiusque rei certa signa dabat. Pannones ab initio eam terram tenuerunt, Pæones olim dicti, inde Hunni habuere, gens Scythica. Mox Gotthi ex insulis Germanici oceani profecti: post Gotthos, Longobardi ex Scandinauia etiam oceani insula: nouißimè Hungari ex alia Hungaria Scythica egreßi, quæ non longè à Tanais ortu extat, & Iubra hodie dicitur: misera adhuc regio, vtpote sub frigidißimo cælo iacens, duci Moscouiæ tributaria. Non tamen aurum argentúmve, quibus omnino carent, sed pretiosas animalium pelles Sabellorum scismorúmque pendunt homines. Non arant, non seminant, neque panes habent: ferarum carnibus & piscibus vescuntur: aquam potant: sub tuguriis ex virgultis contextis inter densas syluas humiliter habitant. Vnde fit, vt homines syluestribus feris commorantes, vestimentis

Pannones. Pæones. Hunni Gotthi. Longobardi. Hungari. Hungaria Scythica.

mentis se non laneis, neque lineis induant, sed pellibus nuper aut lupo, aut ceruo, vrsóve detractis. Solem, lunam, astraq; alia alij adorant, & quicquid eis primum occurrit. Propriam linguam habent. Corallia piscantur, & balenas, ex quarum cute rhedas bursasq; faciunt: axungiam pro impinguatione seruatam exteris nationibus vendunt. Mediocris tumoris montes ad eam partem, quà oceano incumbit, habet, quos pisces quidam Mors vocati dentibus se promouendo scandentes, dum superiora nacti vlterius nituntur, præcipites decidunt, & moriuntur: eos illi colligunt eduntq;: dentes, quos latos & albos valde habent, reseruant, & mercatoribus pro mercibus alijs permutant: Manubria cultellorum ex illis optima parantur. Habet Hungaria nostra ad occasum Austriam & Boëmiam, ad meridiem Illyrici partem, quæ Adriatico est pelago obuersa: ad orientem solem Seruiam, quam Triballi & Mysij tenuerunt, nunc à quibusdam Sagaria vocatam: ad Arctum & Boream Poloni, Moschíque finitimi. Vrbs regia est Buda, à Bada Attilæ fratre appellata. Ager regionis, quatenus colitur, tritico fertilis est, auro atque argento diues. Mirum est, quod indigenæ narrant, esse in Pannonia riuum, in quo si sæpius ferrum mergatur, cuprum fieri. Viri vestes supernè excauant, circa interscapilium, linea subtus tunica, circa

Fines Hungariæ.

Buda vrbs regia.

collum & humeros quodamtenus apparens, quam partem serico & auro ferè omnes exornant, indifferens in caliga, cothurno superinducto. Capillos inungunt, concinnantq́; : lineo galericulo contegunt, raroq́;, nec, nisi in otio, resoluunt: qui mos & à plerisque Germanis obseruatur. Muliebris vestitus strictior, & ad collum subductus, vt omnia tegantur, tantùm lineæ tuniculæ ora emineant pretiosißimè ornata : vestibus togam superinducunt, serico caput aut lineo componunt velamine, ac præter oculos & nasum cetera ferè abscondunt: gemmis & margaritis vulgò vtuntur. Cothurno calceantur viri, fœminæq́; ,ad media crura inducto. Annum lugent defunctos, & quosdam biennio. Barbam rasitant, præterquam superiore labro. Orthodoxæ fidei cultus ex lege iudicant. Est & alia iudicij ratio, si causa anceps sit, nec aliter liquere poßit, lis ferro decernitur, reus & actor dimicant: rex, aut qui regis vicem gerit, spectat, iudicátque secundùm eum, qui superior fuerit. Satis vicisse credunt, cuius aduersarius aut pugnam cunctantiùs inibit, aut lineis areæ, quibus pugnæ locus circumscribitur, exciderit. Qui ex equo dimicant, lancea priùs, dein gladio vtuntur. Pedites præter verenda, cætera nudi pugnant. Suus genti sermo, etsi Boëmico non multum absimilis. Habent & priuatas literas, sed Romanis libentiùs vtuntur. Ferox hominum genus, & in bello

Mulierum Hungarorũ habitus.

Certamine singulari cõtrouersię dirimuntur.

Hungarorũ pugnandi ratio.

Sermo, Literæ, Ferocitas Hungarorum.

valid

validum, equestri prælio magis quàm pedestri idoneum. Regis imperio parent, aut regijs ducibus. Cataphracto equite in bello vtuntur, & leui armatura, sed parcius omnino: turmatim confligunt, non tamen toto agmine. Nulla gens Christiani nominis Turcarum arma magis exercuit. Nulla ab his rursus magis exercita est: adeò paribus animis varioq; euentu est semper vtrinque bellatum. Alia Hungaria, quæ huius mater est, linguaq; & moribus penè adhuc illi similis, ritu Barbarico viuit, idolis seruit.

De Boëmia, & moribus Boëmorum.

CAP. XI.

Boëmia Regio, Germaniæ limitibus inclusa, Aquilonis flatibus obiacet: Hungaria illi orientalis est, australis Bauaria, Noricus ager occiduus, Polonia borealis. Latitudo eius longitudini ferè par: trium ferè dierum iter. Sylua Hercynia tanquam natiuo muro vndiq; cingitur. Albi fluuio media irrigatur, atque quodam alio Multauia nomine, ad cuius ripam Praga sita est amplissima vrbs, & totius regni caput. Solum hordei & tritici ferax, pabulo, pecore, atq; piscibus abundat, olei sterilis est, quemadmodum Germania ipsa: vino non omnino caret, ceruisiam optimam facit, quæ Viennam vsque Austriæ vehitur. Boëmi Germanis licet vndiq; circumsepti sint, Germanica

Boemiæ limites.

Hercynia sylua.
Albis.
Multauia.
Praga vrbs regia.

Ceruisia Boemica commendatur.

Sermo.

tamen lingua non loquuntur, Dalmatarum aduentu Teutonica illinc pulsa. Etenim in eorum annalibus reperitur, fratres duos ex Croatiæ populis egressos, alterum in Boëmia, alterum in Polonia consedisse, mutasseq́; & gentibus prioribus linguam, & terris nomina, Volaterrano auctore. Mos vetus & Germanica lingua à plerisque in hanc vsque diem obseruantur. In templis enim plebes sermone Teutonico docentur, in cœmiterijs Boëmico. Solis mendicantibus olim libertas fuit, qua vellent lingua populos instruere. Nullæ genti leges sunt, nulla strictiora instituta: quod libet licet: quippe Romanæ fidei ritum non sequuntur, vt qui waldensium doctrinam amplexi tutentur, tum auorum nostrorum memoria Hussum sequuti Romanæ Ecclesiæ traditionem parum hodie integrè custodiunt. Romanum pontificem in ordinem redigunt, negantq́; cæteris Antistitibus augustiorem esse ac venerabiliorem, inter sacerdotes nullum discrimen ducentes. Presbyterum non dignitatem, sed vitæ meritum efficere potiorem. Animas corporibus excedentes aut in æternas euestigio pœnas demergi, aut perpetua consequi gaudia: purgatorium ignem non inueniri, quo aliquando expientur. Stultum arbitrantur defunctis parentare, auaritiæ sacerdotalis inuentum esse: Dei optimi maximi diuorumq́; simulacra è medio tollunt. Aquarum palmarúmque, ac cæterarum rerum

Lingua Germanica in Boëmia.

Vualdenses.

Fides Boemorum.

Sacerdotes æquât Boemi.

Boemi non parentant.

Benedictiones rerum irrident.

rerum benedictiones irrident. Mendicantium religiones malos dæmones inuenisse. Sacerdotes pauperes esse debere, sola eleemosyna contentos: non opes, non pecuniam possidere. Liberam cuique verbi Dei prædicationem patere. Nullum capitale peccatum, quantumuis maioris mali vitandi gratia, tolerandum. Qui mortalis culpæ reus sit, eum iudicant neque debere seculari, neque ecclesiastica dignitate potiri, nec etiam parendum esse ei. Confirmationem, & extremam vnctionem inter ecclesiæ sacramenta minimè teneri. Auricularem confessionem nugacem, & superuacuam esse: sufficere in cubili aut alio secreto loco sua quemque Deo peccata confiteri. Baptisma fluuialis vndæ, nulla interiecta sacri olei mixtura, recipiendum. Cœmiteriorum inanem vsum, quæstus tantummodo causa repertum: quacumque tegantur tellure humana corpora, nihil distare. Templum Dei latè patentis ipsum mundum esse: coarctare maiestatem eius, qui ecclesias, monasteria, oratoriaq; construunt. Sacerdotales vestes, altarium ornamenta, pallas, corporaria, calices, patinas, vasa huiusmodi nil habere momenti: sacerdotem quocumque loco, quocumq; tempore sacrum Christi corpus conficere posse, petentibus ministrare: sufficere si verba sacramentalia tantùm dicat. Suffragia sanctorum in cælis cum Christo regnantium non impetrari, in Canonicis horis cantandis dicendísque frustrà

Peccatum mortale tolerandum non esse.

Sacramētū eucharistiæ

tempus teri. Nullo die ab opere cessandum esse existimant, quàm quæ Dominica nunc appellatur. Celebritates sanctorum reijciendas. Ieiunijs quoq; ab ecclesia institutis nihil inesse meriti. Fama est etiam, Boëmorum sacerdotes infantibus ipsis & cunctis alijs indifferenter, sub vtraque specie corpus Christi ministrare, hostia quàm qua nos vtimur aliquantùm grandiori. Georgius Poggebratius huius instituti auctor fuisse dicitur. Picardus quidam ex Gallia, gentem impuro delirio infecit: is non paruam virorum mulierúmque plebem contractam nudam incedere iussit, Adamitas vocauit, auctor omnis licentiæ, Venus publica & mixta, reliqua horrenda auditu crimina hoc duce cœperant, & in quibusdam locis adhuc durare, sed occultè, à multis dicitur. Nam subterraneos Boëmorum quidam (qui ex hoc Gruebenhaimer appellantur) sacra operaturi subeunt, inter quæ quum à sacerdote pro more illud Genesis pronunciatur, Crescite & multiplicamini, ac replete terram, lumina quæ ibi habentur, continuò omnia extinguntur, & tunc neque ætatis vlla neque sanguinis attenta reuerentia, promiscuè viri, & in quam per tenebras quisq; incidit, mulieres cognoscunt. Peracto scelere quum in locum suum se quisque receperit, luminaria rursus incenduntur, & sacrum peragitur. Est execrandus hic damnatæ gentis ritus non multum diuersus à Bacchanalibus illis, quæ in Hetruria

Celebritates sanctorū

Infantes Boemi cōmunicant.

Nefandus Boëmorum ritus.

Bacchanalia olim in Italia celebrata.

truria primò, mox Romæ etiam noctu, multa vini & epularum crapula mulieres maribus mixtæ in abdito celebrauere, nullo neque sexus, neque ætatis respectu habito ad promiscua puerorum ac matronarum stupra, atque aliorum flagitiorum, quæ ex ipsis tanquam ex officina quadam prodibant: quorum sacrorum capita Qu. Martio Philippo & Posthumio Albino Consulibus Romæ capitali sunt supplicio affecta, vt scribit Sabellicus Enneade quinta libro septimo. Hanc Boëmorum impietatem, nefandam hæresim, quatuor reges, Venceslaus, Sigismundus, Albertus, & Vladislaus, exstirpare non potuerunt, quamuis sæpius totis viribus attentarunt. Hæresis Boemorum inuicta.

De Germania, & institutis eorum plurimis.
CAP. XII.

GErmania Regio Europæ amplissima, tota septemtrionalis, à Gallis olim Rheno fluuio diuisa fuit, à Rhetis & Pannonibus Danubio, à Sarmatis Dacisque mutuo metu & montibus separata, cætera oceano ambiente: hodie extra hos fines Rhetiam, Vindeliciam, Noricam, & superiorem Pannoniam, Alpes: partemq; Illyriæ, & vsque ad Tridentina claustra Germania obtinet: Belgarum quoque ferè tota natio Gallici quondam iuris, omnisq; Rhenus in Germaniæ nomen linguamq; concesit, vt iam se Gallos dici nesciant: si audiant, indignentur. Heluetij quoque in Germaniæ nomen Germaniæ veteres limites. Quid Germaniæ accesit.

nomen & linguam tempore labente transiere. Prussiam Germania vindicauit. *Itaq; magnam Galliæ Transalpinæ partem ipsa Germania sibi vendicauit. Prutenos ferocissimam gentem & idolis deditam intra trecentesimum annum ex infidelium manibus milites Teutonici vi & armis rapuerunt, vbi & lingua Teutonica introducta est, & Christi cultus genti imperatus. Vnde habita ad primæuos illius terminos consideratione, videbitur certè illa sibi ferè plus soli extrà vsurpasse, quàm intus priùs continebat.* Germania duplex. *In duas velut partes ab initio tota Germania diuisa fuit, vt quæ Alpibus propinquior est, superior sit Germania appellata: altera, ad septemtrionem atq; oceanum versa, inferior.* Alemania. *Durat hæc partitio sub Alemaniæ appellatione (quæ à Lemano, vt quidam autumant, lacu est) in hunc* Prouinciæ Germaniæ multæ. *vsque diem. Prouincias tam hæc, quàm illa, multas habent:* Superior Germania vulgariter Hochteutschland: inferior niderteutschland. *superior à Mogano flumine, quod Franconiam perlabitur, ascendendo, Bauariam habet, Austriam, Styriam, Athesim, Rhetiam, Heluetiam, Sueuiam, Alsatiam, prouinciam Rhenensem, Moguntiacum adusque. Inferior, Franconiam, cuius magna pars meridiem versus etiam in superiorem protenditur, habet, Hassiam, Lotharingiam, Brabantiam, Gelriam, Zelandiam, Holandiam, Phrysiam, Flandriam, Westualiam, Saxoniam, Daciam, Peninsulam, Pomeraniam, Liuoniam, Prussiam, Slesiam, Morauiam,*

Boëm

Boëmiam, Mysniam, Marchiam, Thuringiam. Fuit Germaniæ terra ab initio, vt Cornelius Tacitus scribit, etsi aliquando specie differebat, in vniuersum aut syluis horrida, aut paludibus infœcunda, humilior quà Gallias, ventosior quà Noricum ac Pannoniam aspicit. Frugiferarum arborum & omnis culturæ impatiens tellus, pecorum tamen fœcunda, sed plerumque improcerorum. Auro atque argento immunis, & propterea vilis, despectaq; ab omnibus. Hodie regio adeò amœna est, adeò pulcherrimis nitidißimisq; vrbibus, castris & pagis paßim exornata, exculta, vt non Italiæ, non Galliæ, non Hispaniæ ipsa cedat. Cælum satis clemens habet, campi fertilitatem optandam. Sunt colles aprici: nemora opaca, frumentorum abundantia, vitiferi montes, clarißimi amnes, Rhenus, Danubius, Moganus, Albis, Necharus, Sala, Odera, & multi alij fluuij, & riui limpidißimi totam terram rigantes. Sunt fontes dulcis aquæ, sunt thermæ calidæ, sunt mineræ salis plurimæ: metallorum item fertilitate nullis terris cedit. Vniuersa Italia, Gallia, & Hispania argentum ex Germaniæ negotiatoribus ferè omne habent, metallaq; non parum multa: nec auro est priuata. Quòd si hodie priscorum quisquam ab inferis resurgeret, ac oculis intima regionis contemplaretur, nunquid non multum is miraretur? Aut quid diceret tandem, si

Terra Germaniæ olim horrida & infœcunda.

Germaniæ laudes.

Flumina Germaniæ.

Diuitiæ Germaniæ.

Metalla.

vider

videret quanta nunc esset locorum salubritas, cæli humana temperies, vbertas soli, vini, frumentiq; quanta copia, arborum consitiones quæ, splendor vrbium, templorum sacra, & erga Deum religio, vrbanitas ciuium, vestitus hominum, rei militaris peritia, apparatus bellicus, cæteráque ornamenta Germanorum, nobilitasq; quàm syncera: profectò, vt reor, non diceret terram informem, asperam cælo, tristem cultu. Videret sanè quàm verum sit illud, quod dicitur, sæpius bonam materiam cessare sine artifice. Nam etsi aliis regionibus mitior hyems sit, fructusq; nobiliores, minus tamen æstus temperatus est, vnde & frugum corruptio: adde animalia venenosa, & alia ad humani generis perniciem intentissima. Difficilis satis erit iudicatu, quæ cuiq; prouincia comparanda sit, quæ anteferenda. Dicta autem est Germania recentiori appellatione, quòd eius populi ferè omnes inter se perinde ac fratres, pares exsisterent, tum corporum dispositione, tum moribus, atque viuendi ritibus. Priùs Teutonia à Tuiscone Noë filio, & Alemania à Manno eius filio, qui gentis auctores conditorésque memorantur, vocitata fuit. Quamuis plerique gentem indigenam, id est, inde genitam, nec aliunde prouectam arbitrentur: & eius opinionis hic est, qui ita versificatus est:

Germania quantum exculta.

Temperata Germania.

Germania vnde appellata.

Auctor gentis.

Germani indigenæ.

Gens inuicta manet toto notissima mundo,
Terra vbi se deuexa globo demittit in arcton,

Solus, & algoris patiens, duriq; laboris,
Ingrata ignauam vitæ tolerare quietem:
Indigena haud alia ducens primordia gente,
Sed cælo producta suo Demogorgonis aluus
Protulerat: patulas vbi cũcta creata sub auras,
Germanos vocitant Itali, Graij sed Adelphos,
Quòd fratrum soleant inter se viuere more:
Nomẽ nobilibus quod adhuc venerabile nostris
Pectoribus, similes ingentes corporis artus
Prodiga cui natura dedit, per lactea colla
Candida proceris tollentes corpora membris.
Flaua coma est, flauentq; oculi, flauoq; colore:
Temperie iustam retinent sua membra staturam,
Vox habitũ mentis cum gestu & pectora prodit,
Vox quæ nil muliebre sonat, sed tota virilis
Martia crassiloquo testatur corda palato.
Commune his studium venari, equitare, vagari,
Atq; suum varias victum quæsisse per artes:
Vel Bacchum viduis crescentem iungere palis,
Aruaq; quadriiugo proscindere pinguia aratro.
Nec patrio tepuisse solo iuuenilibus annis,
Sed mox doctiloquæ præcepta adiisse Mineruæ,
Vel vaga veliferas duxisse per æquora naues,
Atq; suis terris varias adducere merces,
Nec censere nefas animum intendisse rapinis,
Dum fera belligeri meditantur prælia Martis,
Atq; illum regum celsas quæsisse per aulas,
Quatuor ad fines quas Teutonis ora coërcet.
Siue per Hercyniæ nemorosa cacumina syluæ
Dentatos prosternere apros, syluisq; vagantes
Aerip

Aeripedes ceruos, vrsosq́; agitare feroces.
Vnguibus accipitres trucibusq́; iubere rapinas
Tollere, & euulsas dispergere in æthera plumas.
Hinc animus dubijs audens se credere rebus,
Nec segnis timidusq́; mori, roseumq́; cruorem
Pro patria & charis certans effundere amicis:
Atq; auidus cædis, si qua iniuria læsit,
Quiq́; fidem sancto & constanti pectore seruet.
Relligionis amans, superûmq; & cultor honesti,
Et veri iustiq́; tenax, mens consona labris,
Ficta colorata fugiens mendacia linguæ.

Hercules in Germania fuit.

Prælium inituri Germani sacrum hymnum Herculi canebant, quem volebant aliquando in eam terram venisse, graui & terribili sonitu non dissono, cæterùm ad terrorem quæsito pugnam capessebant. Truces oculi pluribus ac cærulei, rutilæ comæ, procera corpora, ad primos impetus subita & praeceps natura. Cæterùm laborum operúmque impatiens. Sitim & æstum, vt Galli, non ferunt: frigorum patientissimi. Auri & argenti his olim vsus nullus. Argentea vasa eorum legatis data, aut principibus muneri missa, non minori contemptu, quàm fictilia, tractabant. Commerciorum vsu aurum & argentum ab his primò receptum. Credita & à quibusdam tellus ipsa talium metallorum expers, quin & ferri inops: quo accidit, vt olim rari vterentur gladijs in prælio, sed longiori hasta, quam ipsi frameam vocant: & in ea breui ferro, habili

Auri & argẽti Germanis vsus olim nullus.

telo, *siue cominus, siue eminus dimicarent. Eques scuto & hasta instruebatur. Pedites missilia spargebant, plura singuli. Nudi in pugnam aut breui sagulo vtebantur, nulla cultus occultatione, scuta tantùm coloribus, hísque lectissimis distinguebant, paucis loricæ vsus, vix vni alterive cassis, aut galea. Equi nec forma, nec velocitate conspicui: nec in gyrum, vt Italici, sed recto tantùm conatu aguntur. Scutum in pugna amisisse, præcipuum flagitium, vt sacris & publico consilio excluderentur eiusmodi clade adfecti. Multi tali infamiæ superstites vitam laqueo finierunt. Reges nobilitate legebantur, nec his libera, infinitaq; potestas fuit. Exercitus is ductabat, qui præcipua virtute præstaret, quiq; exemplo magis, quàm Imperio polleret: vincere, verberare, animaduertere in quenquam, nullius ius esse præterquàm sacerdotum, vt non imperio, sed diuinitus flagitia vindicari crederentur. Signa quædam Deorum lucis detracta in prælium gestari præcipuum in pugna incitamentum. Omnes suas necessitudines in proximo statuebant, vt in suorum conspectu, aut gloriosè vincerent, aut cum laude caderent: liberi, coniuges, parentes sanctissimi pugnæ testes adhibebantur. Ad matres & vxores accepta vulnera ferebant: nec illæ & numerare & exigere plagas formidabant. Eædem cibos hortationésque pugnantibus suggerebant. Pro-*

Nudi pugnauerunt Germani.

Scuti in pugna amissio flagitiũ ingens.

Deorum simulacra in prælium gestabantur.

Matres & liberi in bello.

ditum memoriæ est, inclinatam aciem aliquando illarum hortatu restitutam. Creduntur adhæc arbitrari aliquid sancti prouidiq; in fœminis esse, earúmque consilia propterea non aspernari, responsáve negligere. Mercurio certis diebus humanas hostias immolabant: Herculi & Marti ex cæteris animalibus. Sortes & auguria in vsu. De minoribus rebus principes ciuitatis consultabant, de maioribus vniuersa ciuitas. In inchoandis rebus noua luna aut plena obseruabatur. Noctium, non dierum, numerus supputabatur in ea gente. In concilium armati ventitabant. Sententiam approbaturi frameas concutiebãt: id honoratissimum assentiendi genus: contrà, aspernati fremitu significabant. Transfugæ & proditores ex arboribus pendentes; ignaui & imbelles atque infami corpore cœno obruti, aut à palude aliqua superiecta crate necabantur: tanquam scelera in aperto ponenda essent, vitia contegenda. nihil publicè, aut priuatim magistratus agere, nisi armis instructi. In commeatu & affectatione incredibilis æmulatio: qui maiori iuuenum globo stipatus in publicum processisset, præcipua celebritate apud suos & finitimos esse. Turpe & in omni vita infame suo duci superstitem in prælio esse, nisi victor is ex acie decessisset. Princeps pro victoria, comites pro principibus dimicabant. Bella vltrò appetere, vtpote quibus omnis à re bellica esset quies ingrata.

Magistratus semper armati.

ta. Inertiæ & ignauiæ dabatur sudore aliquid quærere, quod posset cruore parari. Bellorum cura destituti somno & cibo vel fortissimi quique indulgebant, domo, & agrorum cura fœminis & senibus delegata, vt mirum videri possit, duo tam diuersa eidem genti adfuisse, & inertiæ amorem, & odium quietis. Vicatim plurimum discretisq; domicilijs habitabant. Tegumen fuit sagum, fibula, aut, si ea defuisset, spina consertum: locupletissimi veste distinguebantur, non fluxa, sed stricta ac penè singula membra exprimente: idem fœminis habitus, qui & viris. Atqui Germani ipsi omnium ferè, qui ad Septemtrionem & Ortum habitant, soli vnica vxore contenti ab initio fuere: quanquam & in his nonnulli plura celebrarent connubia. Non vxor viro, sed vir vxori dotem comparabat. Nec ad delicias quærebatur cultus, sed iugati boues dabantur, frænatus equus, & scutum cum framea & gladio. Mira in fœminis pudicitia, nulla spectandi fuit illecebra, nulla conuiuiorum ratio, rara in tam numerosa gente adulteria: cuius conuicta mulier resectis capillis, nudatam coram propinquis maritus domo exactam, toto vico verberibus agebat. Profligatæ pudicitiæ nulla venia: non ætas, non forma, non opes connubium corruptis conciliare poterat. Nemo tamen vitia ridere, id enim seculum corrumpere & corrumpi arbitrabantur. Sic vnum

Vestitus.

Matrimonia.

Adulterii pœna.

mulieres maritum accipere, vt vnum corpus & vnam vitam, nec vlla cogitatio vltrà, nec longior cupiditas, tanquam matrimonium amarent, non maritum. Plus apud illos boni mores valuerunt, quàm alibi bonæ leges. Serus in iuuenibus vsus Veneris, atque eo minus exhausta pubertas: nec connubia virginum properabantur, vt validior esset procreatio. Homicidium certo pecorum numero luebatur, atque vniuersa domus satisfactionem capiebat. Conuictibus & hospitali mensæ supra modum studebant. Nefas habebatur, quenquam domo aut epulis arcuisse. Gaudebant muneribus, nec data imputare, aut obligari acceptis. Diem, noctémque potando continuare. Temulentia nulli probro data est. Crebræ post crapulam rixæ, raro conuicijs, cæde sæpius transigebantur: de pace & bello in conuiuijs consultare, quasi nullo alio tempore simplicius paterent hominum curæ, aut ad res magnas magis incalescerent. Gens minimè astuta, simpliciter omnia arcana detegere: postridie acta retractabant: vt de summa rerum deliberarent, dum fingere nescirent: decretum verò ferrent, dum errare non possent. Potus ex hordeo in similitudinem vini corruptus: proximi fluuiorum accolæ aduectitia vina in vsu habebant. Cibus simplex, agrestia poma, recens farina, & lac concretum, potus immoderatior. Vno spectaculorum genere vsi, vt nudi

Homicidii multatio.

nudi

nudi iuuenes inter gladios & frameas sese celeriter expedirent. Exercitatio artem parabat, ars decorem. Aleæ adeò studiosi, vt cæteris amißis nouißimo iactu de libertate contenderent: victus voluntariam seruitutem adibat: & quanquàm iuuenis & robustus, ligari se & vendi patiebatur. Annum in hyemem, ver, & æstatem diuisum habebant, autumnum vini & cæterarum frugum inopia nescientes. In funere lamenta & lacrymas citò abstergebant, in dolore & tristitia permanebant diutius: fœminis tantùm lugere permissum, viris meminisse solùm. Et hi olim fuerunt Germanorum mores, talis viuendi ritus. Sed quæ mutatio longo temporum interuallo, vt in cæteris gentibus, sit facta, ex præsenti rerum statu deprehendi potest. Omnis hodie Germanorum conditio siue status quadruplex est. Primus clericorum tam secularium quàm religiosorum, vtrique magnis & largis reditibus, censibusq; prouisi, ab alijs plurimum honoris percipiunt, non solùm quòd Deo optimo maximo sacrificent, sanctorum laudes cantent, ac animarum curam habeant, sed etiam quòd scripturas intelligant, & ipsas interpretentur, vitamq; cælibem agant. Nam qui in his minus probantur, facilè ab inerti vulgo aspernari solent. Vestitu religiosi quique suo, & satis decenti vtuntur. Seculares tunicas portant fluxas, pullo vt plurimum colore, caput mitra lanea

Funebris Germanorum luctus.

Recẽtia Germanorũ instituta.

tegũt non multùm fastigiata, sed capite aure tenus satis adhærenti. Ex collo, quum in publicum procedunt, fasciam dependent, quidam sericam, quidam laneam, honestatis tantummodo causa. Superducunt & calceis crepidas, siue sandalia, quæ domum reuersi deponunt. Otio maior pars vacat, literis pauci intendunt, pomeridianas horas ludendo potandóque deducentes. Iniurias suas minores sacerdotes ad Episcopum deferunt, & aliquando ad Romanam curiam: vnde graui damno eos, qui nocuere aliquando afficiunt, & sibi securitatem parant.

Clericorũ Germanorum studia.

Secũdus status nobiliũ est.

Secundus status nobilium est. hic gradus multos habet: sunt enim Principes, sunt Comites, atque Barones, atque inferioris gradus milites. Principes non solùm dignitate, & generis claritudine, sed & potentia cæteris antecedunt, terras habent & dominia latißima: Comites & Barones, cæterique nobiles per regionem dispersi florum ad instar interlucent. Sed illud in nobilium ordine mirum videri potest, quòd Principes ipsi atque Comites Cæsari, quoties Imperij neceßitas exigit, obsequia tanquam subiecti præstent, milites exemptos se dicant, & nisi ad stipendium nemini seruiant, nec subditos suos seruire sinant: & tamen Romanorum imperatorem dominum suum ac principem esse dicant, & recognoscant. Prophanari, & non parum minui generis sui splendorem existimant, si mercaturam artémve aliquam

quam mechanicam exerceant. Si plebeiam, aut sibi inferiorem vxorem ducant. Si aliena vrbe ciuium more habitent. Ipsi vrbanorum consortia, commercia omnia perosi, arces, & robustiora, splendidioraq; ædificia in montibus, syluis & rure collocata cum familia sua liberè habitant. Quidam principum aut regum curias frequentant, & bella sequuntur: alij de reditibus suis & patrimonio viuentes domi manent: communiter tamen venantur, quod solis ipsis licere longo vsu & concessa libertate contendunt: priuatis, leporum præsertim, caprearum, hinnulorum, ceruorúmque venatio in aliquibus locis oculorum effossione, in quibusdam truncatione capitis interdicta: noxias tamen feras captare cuique licet. Lautè insuper nobiles ipsi epulantur, vestiuntur splendidè, auro & argento, diuersicoloreq; serico tam viri quam mulieres domi & foris exornantur: multo familiarium cœtu incedunt: & incessu adeò maturo & præmeditato, vt à plebeijs mox vt videantur internosci possint. Equis, si longiùs eundum sit, & non pedibus, vadunt: dedecorosum enim hoc valdè ducunt, & merum egestatis indicium. Sed prædari, vbi necessaria desint, non verentur. Iniurias illatas rarò iure, sæpius congregato ex socijs equitatu, ferro, flammis, & rapinis vlciscuntur: coguntq; per hoc eos, qui intulerunt, ad satisfactionem. Gens superba, inquieta, auara, ecclesiæ præ-

Nobilium studia.

Venatio priuatis interdicta.

Incessus nobilium.

latis & eorum bonis insidias semper, subditos rusticos irremissa virtute exercet. Incredibile dictu quantum miseros & infelices homines vexet, quantum exsugat. Esset Germania nostra ter, quaterq; felix, si Centauri isti Dionysij & Phalarides, aut eijcerentur, aut saltem ipsorum tyrannide refrænata, & potestate diminuta, priuatim, quemadmodum in Heluetia, nobiles viuere cogerentur. Sequens status oppidanorum est, quorum quidam Cæsari tantùm subiecti sunt, quidam principibus aut ecclesiæ prælatis. Qui Cæsari parent, libertates multas habent, mores etiam & instituta quibus in communi fermè vtuntur. Singulis annis ex ciuibus magistratus suffragio creatur, apud quem summa potestas cum Imperio sit. In caput animaduertere cuiusque habet, hoc ordine: Si de criminibus agitur, assident in concilio hi, quos sibi ciuitas delegit: rei ipsi ligati adducuntur: accusatoribus, & reorum defensoribus dicendi copia datur: quibus auditis, eunt in sententiam, non vt leges censent, quas non nouerunt, sed prout ratio eis dictat, atque iudiciorum consuetudo habet. quòd & in ciuilibus causis obseruatur: excepto quòd Cæsar in his appellari potest, in illis verò non. In omni ferè Imperiali ciuitate duplices ciues sunt, ingenui & plebeij. Mercantijs & officinis plebeij intendunt, ingenui (qui & patritij dicuntur) patrimonijs tantùm

Germania absque nobilibus, fælix.

Tertius Germanorũ status oppidanorum est.

Iudiciorum forma.

Ciuiũ Germanorum conditio duplex.

reditib

reditibúsque suis contenti equestrem ordinem imitantur. Si plebeiorum quispiam ditior factus, se illis commercio aut consuetudine commiscere contenderit, repellitur: vnde longo iam tempore vterque status in suo valore perdurat. Reipublicæ administratio tamen fere communis est, & vtrisque permissa: nec eis plebs seruire aut subiecta esse videtur: sua cuique substantia tuta est, & libertas, saluis legibus vt viuere velint: in communi, iustitia per totam regionem ab illiteratis administratur. In singulis oppidis, & nonnullis pagis etiam, viri duodecim, vitæ integritate ac honestate præcipui eliguntur in iudices, nullo habito respectu sciántne literas vel non. Illi iudicandi munus necessario subeunt: licet remunerationem seu mercedem inde nullam exspectent, præter honorem, pro communi tantummodo bono, suis negotijs posthabitis, iudicijs statuto tempore intendant, iurántque singuli se vnicuique iudicaturos secundùm quod eis visum fuerit iustius atque melius. Nec à sententijs eorum maiores nostri appellabant, indignum fere putantes, tantorum virorum gratis iudicantium decretis contraire. Hodie verò passim ab eis appellari cœpit: quod ferendum esset, si iudices, ad quos appellatum fuerit, in iudicando consuetudinem priorum iudicum seruarent: sed hoc à paucis attenditur: imò plerumque priorum iudicum sententiæ, alioquin nullam ini-

Illiterati iudicant viri duodecim.

quitatem continentes, ob id solùm quia contrà leges scriptas prolatæ inueniantur, retractantur, in quo sine eorum demeritis & iudices primæ instantiæ imperitiæ sugillantur, & victrix pars grauatur. Hoc quam iustum sit, viderint ipsi. Ciues insuper honestissimè inter se & amicissimè viuunt: in locis publicis & priuatis frequenter conuenientes mercantur, conuiuantur, colludunt, colloquuntur, rarò alterutrum decipiunt, rarò contendunt. Quocumque tempore, quocumque etiam loco, tam viri quàm mulieres obuiantes inuicem honorant & salutant.

Ciuiũ concordia & cõsuetudo.

Victus.

Victu, vestitúque priuatis diebus fermè omnes Germani admodum frugali & simplici vtuntur, festiuis parum splendidiori. Operantes in die quater comedunt, otiosi bis. Habitus, quo viri induuntur, communiter laneus est: quo mulieres, lineus: sed adeò vtrorumq; diuersus & colore & forma, vt rarò vnus sicut alius vestitus appareat. Aduentitijs & nouis vestimentorum formis iam plurimùm gaudent, Italicis, Gallicisq; præsertim, à quibus ante paucos annos obtusa calceamenta viri, cum fluxis & discissis manicis tunicas, & textra pilea, quæ pyretia vocant, receperunt. Gestabantur mea adhuc memoria rostrati calcei, vestes curtæ atque strictæ, caudata capitia. Sed ista antiqua virorũ frugalitas hodie ad mulieres venit, mulieribus commissa est. Hæ depositis multiplicibus peplis, quibus grandia olim

Habit⁹ Germanorũ diuersus.

capita

capita faciebant, vnico tantùm hodie velantur, modestiùs incedunt. Aurum, argentum, & vniones, exquisita item vestimentorum fimbria ex varijs & pretiosis animalium pelliculis aut sericis ferè omnino abiecerunt. Quid dicam de vestium Syrmatis, quæ nisi apud nobilitatem vix magis conspiciuntur? Satis honestus hodie fœminarum vestitus est, satis decorus: nihil haberet quod meritò reprehendere quis posset, si à quibusdam supernè nimiùm non excauaretur. In funeribus & parentationibus nigris amiciuntur: defunctos dies triginta lugent, at ipsis interim ter iusta persoluunt, primo videlicet die, septimo, atque tricesimo. Ad dei cultum deditissimi sunt: nullus artificum est, qui mane, antequàm laborare incipiat, ædes sacras non intret, & diuino officio intersit. Serui atq; ancillæ ad hoc à dominis quasi compelluntur: turpe putant, eique non modicum exprobrandum, qui ex pigritia, aliáve inani causa sacra negligunt. Eleemosynas multas tribuunt. Nulla fere ciuitas est, in qua non fratrum mendicantium conuentus sunt, peregrinorum inopum publica hospitia: Aluntur etiam iuuenes ephebi, qui studiorum causa paterna domo digreßi voluntariè hinc inde exsulant, tam multi interdum in vna ciuitate, vt mirari poßis vnde nutriantur: illi à ciuibus ex pietate hospitantur: victum domesticatim cantantes mendicāt. eum tamen largè accipiunt: propter hoc quòd ædibus

Luctus funebris.

Germani ad cultum Dei propensi.

Misericordes sūt Germani.

Pueri studiorum causa exsulantes.

ædibus sacris & sacerdotibus deputati diuina officia cantent, ad clericatumq; instituantur. Domus publica iuxta singulas parochias vna est, in qua artium & disciplinarum studio tam hi, quàm ciuium filij quotidie conueniunt. Qui ipsis præsunt, docéntque, viri non minùs virtute, quàm doctrina spectati sunt: delinquentes, & literarum neglectores ferulis percutiunt, aut verbis duriusculis castigant. Priuatæ ædes penè omnes contiguæ sunt, atque pro ciuium facultate vicorumq; dispositione constructæ. Diuites lapidibus cæmentoq; superbè ædificant: pauperes luto & ligno tantùm humiliùs: tegulis tamen lateritiis aut scissili lapide ædificia sua vtrique tegunt, ob decorémne aut aduersus incendium, affirmare non possum. In Saxonia, & alijs plerisque locis dolatis asserculis operiunt: qua re oppida parum venusta visuntur, & igni magis obnoxia sunt. Plateæ vt plurimùm silicibus stratæ sunt. Portæ seu exitus vrbium celsis turribus insigniti, in quibus diurni custodes aduentantes equites tuba significare solent, vt hi, qui portas inferius obseruant, præmoneantur, & eas in maiori tutela habeant. Vrbes communiter natura & arte munitæ aut iuxta vorticosa flumina, vel in montes sitæ sunt: quæ in plano resident, muris, fossatis, vallis insuperabilibus circumseptæ, turribus & propugnaculis innumeris, veluti ex terra, prominent. Est etiam

Vrbanorũ ædificiorũ forma.

Domorum tecta in Saxonia.

Vrbiũ situs.

multar

multarum ciuitatum circumiacens ager fossis adeò profundis & amplis conclusus, vt ab externa populatione & is tutus sit. Eorum postremum, qui in rure pagatim, villatímque habitant, quiq́; illud colunt, & propter hoc rustici vel rurales appellantur, si credere velint, satis misera horum & dura conditio est: seorsum ab aliis quisque cum familia & pecore suo humiliter viuit. Casæ luto, lignoq́; è terra paululum eductæ, & stramine contectæ domus. Panis cibarius, puls auenacea, aut decoctum legumen, cibus. Aqua, serúmve potus: toga linea, perones duo, & pileus fucatus, vestitus. Gens omni tempore inquieta, laboriosa, immunda. In vicinas ciuitates ad vendendū portat quicquid tam ex agro, quàm ex pecore fructus percipit: sibiq́; ibi ediuerso comparat, quorumcumque eget. Artifices enim secum habitantes nullos aut paucos habet. In sacra æde, quæ in singulis vicis communiter vna est, festo die ante meridiem omnes conueniunt, & à sacerdote suo Dei verbum & sacra audiunt: post meridiem verò sub tilia aut alio publico loco, de suis rebus tractant. Iuniores posteà, modulante tibicine, choream ducunt, senes petunt cauponam, & vina bibunt. Absque armis in apertum virorum nullus vadit, gladiis ad omnem temporis fortunam præcincti. Viros singuli pagi inter se eligunt duos aut quatuor quos rusticorum magistros appellant, contentionum illi

Quartus Germanorum status agricolarū est.

Agricolarū misera conditio.

Quid diebus festis rustici agunt.

Rusticorū magistri.

contractuumq́; sequestres sunt, & Reipublicæ dispensatores: administrare tamen non habent, sed domini, aut qui ab his eis præficiuntur barbaro nomine Sculteti. Dominis crebrò per annum seruiunt, rus colunt, & semine conspergunt, fructus metunt, & horreis important, ligna secant, domos ædificant, fossas effodiunt. Nihil est, quod seruilis & misera gens ipsis debere non dicatur. Nihil etiam, quod iussa facere absq; periculo recusare audeat: delinquens grauiter multatur. Sed nihil est genti durius, quàm quòd prædiorum, quæ possidet, maior pars non sua sit, sed illorum, à quibus certa frugum parte quotannis redimere debet. Et tales hodie in vniuersum Germanorum mores sunt, hi viuendi ritus.

Sculteti pagorũ præfecti.

De Saxonia, Saxonumq́; & priscis & recentibus moribus. CAP. XIII.

Saxoniæ limites.

SAxonia Germaniæ particularis regio, ab occasu Visera fluuio, aut, vt alij volunt, Rheno terminata: ad Aquilonem Dacos habet, & mare Balteum: Francones ad Meridiem, quibus Boioarij & Boëmi obtenduntur: ad ortum Pruteni: intra quos terminos quàm multæ gentes diuersis nominibus hodie includantur, ex supradicta Germaniæ descriptione intelligi potest, quas omnes Saxonici iuris esse volunt. Terra à Saxonibus populis nomen accepit, quos quidam reliquias Macedonici exercitus, qui secutus Magnum Alexandrum immatura

Saxones vnde in Germaniã peruenere.

natura ipsius morte per totum orbem sit dispersus, esse dixerunt. Quidam eos à Britannia quaerendarum sedium causa nauigijs digressos Germaniae adnauigasse, & propulsatis Thuringis eorum terram occupasse. Erat enim Saxonica gens ab initio inquieta nimis, finitimorum sedibus infesta, domi tamen pacata, & ciuium vtilitatibus placida benignitate consulens. Generis quoque ac nobilitatis suae prouidentissimam curam habens, nec facilè vllis aliarum gentium vel sibi inferiorum, connubijs infecta, proprium, syncerum, & tantùm sui similem populum facere conata. Vnde habitus quoque ac corporum magnitudo, comarum color tanquam in tanto numero hominum idem penè omnibus. Quatuor in genere differentias habuit, nobilium, liberorum, libertorum, atque seruorum. Et id legibus cautum erat, ne vlla pars suae sortis oblita terminos in copulandis coniugijs transgrediatur. Sed nobilis nobilem ducat vxorem, & liber liberam, libertus coniungatur libertae; & seruus ancillae. Quicumque verò contra faciat, cum vitae suae id damno luat. Legibus ad malefactorũ vindictam optimis vtebatur. Multa quoque vtilia, & secundùm naturae legem honesta, in morum probitate habere studuit, quae ei ad veram beatitudinem promerendam suffecissent, si aliqualem creatoris sui Dei optimi maximi notitiam habuisset. Frondosis arboribus, fontibusq; venerat

Differentię Saxonũ quatuor.

Leges quędam Saxonum.

Idololatriæ Saxones dediti.

venerationem exhibuit, & trunco ligneo non paruæ magnitudinis sub diuo erecto, quem patria lingua Irminsaul, Latinè vniuersalem columnam dixit, quasi omnia sustinentem. Coluit etiam Mercurium, cui certis diebus humanis hostijs litabat. Deos suos neque templis includere, neque humanæ speciei assimilare pro diuinitatis magnitudine & dignitate licitum arbitrata est. His lucos & nemora consecrauit, ab illorúmque nominibus dixit: secreta non nisi cum maxima reuerentia contemplabantur. Auspicia & sortes gens illa quàm maximè obseruabat. Virgam frugiferæ arbori decisam in surculos amputabat, eósque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè, ac fortuitò spargebat. Mox si publica consultatio fuit, sacerdos populi, si priuata, ipse paterfamilias precatus deos, cælúmque suspiciens, ter singulos tulit, sublatísque secundùm impressam antea notam interpretatus est: & si prohibuerunt, nulla de eadem re ipsa die consultatio erat. Si permissum est, euentuum adhuc fides exigebatur. Auium voces, volatúsque interrogare proprium gentis erat. Equorum quoque præsagia ac monitus experiri: publicè alebantur ijsdem in nemoribus ac lucis candidi, & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos, vel Rex, princépsve ciuitatis comitabantur, atque hinnitus ac fremitus obseruabant: nec vlli auspicia

Mercurius à Saxonibus obseruatus.

Auspicia & sortes.

Equorum præsagia & monitus ex periebantur Saxones.

maior

maior fides adhibebatur, non solùm apud plebem, sed apud proceres etiam atque sacerdotes. Eos enim ministros deorum esse, & diuinorum consiliorum conscios credebant. Erat & alia auspiciorum obseruatio genti in vsu, qua grauium bellorum euentus explorabat: eius videlicet gentis, cum qua bellandum fuit, captiuum quemque interceptum compellendo cum electo popularium suorum decertare: victoria huius vel illius pro præiudicio accipiebatur. Carolus Magnus diutino bello gentem omni impietate abiecta, Christianā fidem assumere coëgit, quam & hodie cum cæteris Germanis religiosissimè obseruat. Regio multis augustissimis & sumptuosissimis basilicis, templis, & cœnobijs clara: quod Alberstadio est beatæ virgini sacrum, prophanis non patet, tantùm initiati subeunt. Inducitur tamen vnus aliquis è populo cineritio die, hominum opinione nequissimus: hunc velato capite, pulla veste sacris admouent. Quibus ritè peractis, templo eijcitur: eiectus toto ieiuniorum tempore nudis calcibus vrbem pererrat, diuorum templa visitabundus. Sacerdotes illi victum suggerunt, mox in dominica cœna iterum templo inductus, post olei consecrationem ab vniuerso clero expiatus dimittitur, eleemosyna priùs accepta, quam piè offert templo. Hunc Adam vulgò vocant, quia vt protopla[illegible] omni vacet crimine, per eumq; ciuita

Alia auspiciorum captatio.

Templū in Alberstadio.

Mirandus ritus.

expiata. Est ager Saxonicus rerum omnium, præterquàm vini, ferax: argenti, atque æris fossiones multas habet. Ad Goslariam & plerisque alijs locis salem ex fontium quorumdam aquis albissimum coquunt, & vectigal ingens percipiunt. Hordeum & triticum serunt, ex quibus non solùm candidissimum panem efficiunt, sed etiam ob vini caritatem potum Ceruisiam, quæ adeò sitienter & immodestè ab ipsis bibitur, vt vbi in symposijs, conuiuijsq́; pocillatores nec hyalis nec cantharis sat infundere possint, repletum mulctrale apponant & scutella iniecta hortentur quemq; pro libito potare. Dictu incredibile est, quantum huius liquoris in se immodestissima gens capiat, quantum mutuò ad bibendum cogant & hortentur: non sus, non taurus tantum ingurgitaret. Non ad ebrietatem atque vomitum potasse sufficit, sed rursus ad sobrietatem, dies noctibus, noctes diebus continuantes. Qui cunctos potando superat, is non solùm laudem & gloriam deportat, verumetiam, pro quo contenderunt, ex bene olentibus herbis aut rosis sertum, aut quid aliud in præmium. Serpit ab illis, eheu, perditus mos ferè in totam Germaniam, vt eo modo etiam iam fortissima vina bibātur, cum ineffabili malo. Hospiti, vel alteri eum locum, in quo bibitur, subeunti, potum quotquot habent, assurgunt, & porrecto poculo ad combibendum officiosissimè hortantur. Inimicus

Sal Saxonicum.

Ceruisia Saxonibus potus.

Saxonū potandi immodestia.

Hospites ['piunt]

arbitratur, qui sæpius inuitatus non prætenta causa, compotare recusa : cæde nunnunquam, & multo sanguine hoc dedecus expiatur. Cibatu Saxones duro & inconcinno vtuntur, lardum, aridæ bilæ, cæpæ crudæ, butyrum salsum, & nondum adhuc liquatum, peculiaris genti cibus. Dominicis diebus in plerisque locis coquunt quo per hebdomadem vescantur. Infantes, non, vt apud nos, pulte, quæ farina & lacte concinnatur, nutriuntur, verùm solidiori cibo, qui bene masticatus à nutricibus, ad deglutiẽdum tenello ori immittitur : vnde Saxones tali cibo in tenera ætate assueti, & tolerantiores redduntur, & validiores. Linguam peculiarem habent. Vestitum & cætera cum aliis Germanici sanguinis indiscreta. Saxonum cibus. Infantum nutrimentum. Lingua Saxonum.

De Vvestualia, & iudicio Vvestualis à Carolo commisso. CAP. XIIII.

VVestualia Saxoniæ limitibus inclusa, Rhenum ab Occidente habet : Visurgum, qui etiam Visera dicitur, ab Oriente : à Septemtrione Frisiam, & Holandiam : meridiem Hassiæ montes excipiunt, quos Obnobios Ptolemæus appellare videtur: ex quibus Amasis fluuius oritur, qui Padeburnam, & Monasterium, non ignobiles ciuitates, mediam fermè prouinciam intersecat, & per Frisiam defluens, fertur in mare. Sala quoque Drusi, qui Augusti priuignus fuit, clade celebris. Hæc regio olim, vt Strabo scribit, à Bructeris Vvestualiæ fines. Obnobii montes. Amasis fluuius. Saladunius

inhabitata est. Alij à Sicambris dicunt. Hos populos Carolus Francorum Rex, qui Magni cognomen tulit, bello victos, primùm ad Christianam fidem compulit. Cæterùm quum sæpius rebellarent, repetitoq; idolorum cultu, Christi religionem spernerent, nec iusiurandum quouis modo aduerterent, vt metu pœnæ gentis temeritatem Carolus compesceret, occultos iudices instituit, quibus potestatem dedit, vt quàm primùm deierasse aliquem comperissent, aut fregisse fidem, aut aliquod aliud scelus perpetrasse, mox illum, vbi primùm comprehendi posset, pro arbitrio necarent, nulla citatione, aut expurgatione præuia: viros graues ac iustos elegit, qui plectere innocentes haud abs re possent. Terruit ea res Westualos, ac demum in fide continuit, quum sæpe in nemoribus & proceres & mediocres viri laqueo suspensi inuenirentur, nulla accusatione prius audita: quærentibus tamen causam, constabat fidem fregisse, aut magnum aliquod scelus commisisse. Id iudicium ad nostram vsque ætatem perdurat, vocatúrque Vetitum. Qui ei præsunt, Scabini appellantur, quibus tanta præsumptio est, vt etiam per totam Germaniam iurisdictionem suam extendi velint. Secretos ritus habent, & arcana quædam instituta, quibus malefactores iudicant: ea nondum quisquam repertus est, qui vel pretio, vel metu reuelauerit. Ipsorum quoque Scabinorum maior

Occulti iudices à Carolo instituti.

Iudicium vetitū siue occultum.

pars

pars occulta est, qui per prouincias discurrentes, criminosos notant, & inferentes iudicio accusant, probantq; vt eis mos est: damnati libro inscribuntur, & iunioribus Scabinis committitur exsecutio. Rei, ignari suæ damnationis, vbicumque reperiuntur, supplicio afficiuntur. Degenerauit autem hodie iudicium: nam & viles interdum personæ admittuntur, & ciuilia negotia tractare audent, quibus erat solùm de criminalibus permissa potestas. Regio est admodum frigida, vini & frumenti inops: pane vescuntur nigro, ceruisia potus est. Vinum, quod Rheno aduehitur, magno emitur pretio, eo tantùm opulenti, & raro tamen vtuntur. Bellicosi indigenæ, atque ingeniosi: vnde inoleuit prouerbium: Westualiam vitiosos ac fallaces homines potiùs gignere quàm stultos. Præsuli Coloniensi parent.

Regionis Vuestualiæ conditio.

De Franconia, & Francorum multis ritibus. CAP. XV.

Franconia, siue Francia Orientalis, Germaniæ pars, & ferè medullium, à Sicambris, quibus Valentiniani Cæsaris tempore ob Alanos deuictos Francorum nomen contigit, appellata: Sueuiam & Bauariam à meridie habet, Rhenus illi occiduus est, ab ortu Boëmi accolunt, Haßi & Thuringi Saxoniæ populi à septemtrione. Regio latis, ac densissimis syluis, asperisq; montibus clausa, difficulter adiri potest: intus plana est, innumeris turritis

Franconiæ extremitates.

Hercynia sylua Franconiam claudit.

Vinũ Franconicum.

Fertilitas Franconiæ.

Liquiritia Glycyrhisa.

Franconiæ principes.

oppidis, castris & pagis exculta. Sylua, quæ Hercynia dicitur, editißimis iugis per circuitum obfirmans eam veluti natiuo muro ambit. Moganus nauigabile flumen, Sala, & Thuberus, Necchiarus etiam perlabuntur. Valles, in quibus decurrunt, ampla, & profundæ sunt, earumq; vtraq; latera vitibus consita vinum producunt, quod ob sui præstantiam ad remotißimas gentes trãsportatur. Terra, præterquàm ea pars, que Norica hodie vocatur, atq; vbi fluminibus vicinior est, arenosa nimium non est, vt Aeneas Sylvius scriptum reliquit, nec nimiùm etiam filicosa. Fertilis omnis est. Hordeum, triticum, & omne frumentum, legumenq; satum multo cum fœnore reddit. Nulla Germaniæ prouincia plures & maiores capas gignit, nulla grãdiora rapa, & caulis capita. Adde Glycyrhisam radicem melleam, quæ in Babembergensi agro tanta copia effoditur, vt ingentes currus ea onerari videas. Est etiam vndecumque terra cultißimis pomarijs & pratis amœna. Hominibus, omnigenisq; pecoribus abundans. Est piscatio, propter fluuiorum copiam, multa. Maior tamen venatio: feræ in nemoribus à principibus fouentur: aperta stabula hæ plurima habent, in quibus hyemis tempore, pabulum, & interdum sal accipiunt, seq; à cæli inclementia tutantur: eas captare, aut saltem persequi, priuatorũ nemini conceßũ. Principes, quibus Frãconia subiecta est, quinque sunt, Burggrauius Norbergensis,

genſis, Comes Palatinus Rheni, duo ſeculares: Babemburgenſis, Herbipolenſis, Maguntinẽſis, tres eccleſiaſtici. Herbipolenſis terræ ducatũ habet: quare, dũ ſacris operatur, in altari denudatum gladiũ habet, atq; vexillũ. In die quo Metropolim primùm, cathedramq; epiſcopalẽ poſſidere intendit, pro more ciuitatẽ ipſam ingenti ac exquiſitiſſimo equitatu accedit: in quam admiſſus, intra portas de equo deſcendit, & palu-damento omni abiecto, griſeã & vilẽ tunicam induit, funeq; præcingit, atque in ea palmis & capite nudus humiliter in baſilicam ad patres cõcanonicos aſcendit: quibus fidelitate promiſſa in cathedrã ſublimatur. Ducitur tamẽ priùs ad Epiſcopi cuiuſdam ſtatuam, ibiq; ſerio admonetur, vt talẽ agere velit, qualis ille fuerit, qui ex humili & abiecto ſcholaſticulo per diſcordiam contẽptumq; electus eccleſiæ ſtatũ optimè adminiſtrauit. Huic cathedræ nullus ex Ducibus, aut etiam Comitibus progenitus præficitur, ſed qui ex inferiori nobilium ordine ſint. Non quòd principem ſuſtentare non poſſit, quum opulenta & potẽs ſatis exſiſtat, verùm vt Epiſcopatus apud eos permaneat, ex quibus maior Canonicorum pars conſtet. Eſt etiam Herbipolenſis eccleſiæ præpoſitura inſignis: quam quoties nouus poſſeſſor intrat, debet ille in multis per regionem pagis, ob decimam, quam in his habet, referta vino ingentia dolia in publicum ſtatuere, & ſcutellas aliquot imponere,

Epiſcopus Herbipolẽſis Franconiæ dux.

Epiſcopatũ Herbipolẽtem quis adminiſtret.

Præpoſitura Herbipolẽſis.

Francones à cæteris Germanis nihil differunt.

ex quibus quicumque velit, bibere poßit. Frãconiæ gens à cæteris Germanis & habitu & corpore nihil differt: laboris patientißima est: in vinetis colẽdis, tã viri, quàm mulieres exercentur: nemini otium datur. Vinum, quod inde percipit, ob domesticam egestatem vulgo vendit, ipsa aquam bibit. Ceruisiam contemnit, nec facilè ad se deferri permittit. In Herbipoli ieiuniorum tantummodo tempore, & extra ciuitatem in naualibus hæc venditur, vt hi, qui tum se à vino abstinent, eam aquæ loco habeant. Insolens gens est, superbaq́; multum sibi arrogans, multum præsumens; alias nationes contemnit: cauillisq́; adeò plerumq; prosequitur, vt qui cum ea moratur, nisi lingua prodat, patriam suam non dicant. Eos, qui hæc patienter ferunt, facilè secum commorari patitur, & veluti per hoc approbatos coniugijs admittit: vnde multi Sueui, multi Bauari, Haßiq; in Frãconia habitant. Ad Dei insuper cultum propensa est: duo tamen non mediocria vitia sunt, quibus plus satis hodie gens illa indulget, blasphemia videlicet, & latrocinium, illud decorum, hoc honestum reputans, & sibi ex longo vsu licitum. Multos mirandos ritus obseruat, quos ideo referre volo, ne quæ de exteris scribuntur, inanes fabulæ æstimentur. In trium quintarum feriarum noctibus, quæ proximè Domini nostri natalem præcedunt, vtriusque sexus pueri domesticatim eunt ianuas pulsitãtes, cantantes

Ceruisia cõtemnitur à Franconib⁹

In Franconia multi aduenæ.

Duobus vitiis Franconnes obnoxii.

Mos in quintis feriis ante Christi natalem.

tantes

tantesq;, futurum Saluatoris exortum annunciant, & salubrem annum: vnde ab his qui in ædibus sunt, pyra, poma, nuces & nummos etiam percipiunt. Quo Christi Iesu natalẽ gaudio in templis non clerus solùm, sed omnis populus excipiat, ex hoc attendi potest, quòd pueruli statuncula in altari collocata, quæ nuper editum repræsentet, iuuenes cum puellis per circuitum tripudiantes choreas agant, seniores cantent more haud multum ab eo quidem diuerso, quo Corybantes olim in Idæ montis antro circa Iouem vagientem exsultasse fabulantur. Calendis Ianuarij, quo tempore & annus, & omnis computatio nostra inchoatur, cognatus cognatum, amicus amicum accedunt, & consertis manibus inuicem in nouum annum prosperitatem imprecantur, diemq; illum festiua congratulatione & compotatione deducunt. Tunc etiam ex auita consuetudine vltro citroq; munera mittuntur, quæ à Saturnalibus, quæ eo tempore celebrantur à Romanis, Saturnalitia, à Græcis Apophoreta dicta sunt. Hunc morem anno superiori ego ita versificaui: Christe patris verbum, &c.

Mos in Christi natali.

Corybantes circa Ioue.

Natalemq; tuum celebrantes octo diebus,
    Concinimus laudem, perpetuumq; decus.
Atq; tuo exemplo moniti munuscula notis,
    Aut capum pinguem mittimus, aut leporem,
Aut his liba damus signis & imagine pressa,
    Mittimus aut calathis aurea mala decem,

Aurea mala decem, buxo cristata virenti,
Et varijs caris rebus aromaticis.

In Epiphania Domini domestícatim rex eligitur.

In Epiphania Domini singulæ familiæ ex melle, farina, addito Zinzibere, & pipere, libum conficiunt, & regem sibi legunt hoc modo: Libum materfamilias facit, cui absq; consideratione inter subigendum denarium vnum immittit, posteà amoto igne supra calidum focum illud torret, tostum in tot partes frangit, quot homines familia habet: demum distribuit, cuique partem vnam tribuens. Adsignantur etiam Christo, beateq; virgini, & tribus Magis suæ partes, quæ loco eleemosynæ elargiuntur. In cuius autem portione denarius repertus fuerit, hic rex ab omnibus salutatus, in sedem locatur, & ter in altum cum iubilo eleuatur: ipse in dextera cretam habet, qua toties signum Crucis suprà in triclinij laquearijs delineat: quæ Cruces quòd obstare plurimis malis credantur, in multa obseruatione habentur. Duodecim illis noctibus, quæ Christi natalem Epiphaniámque intercurrunt, nulla ferè per Franconiam domus est, quæ saltem inhabitetur, quæ thure aut aliqua alia redolenti materia aduersus dæmonum, incantatricumq; insidias non subfumigetur. Quo item modo tres præcedentes quadragesimale ieiunium dies peragat, dicere opus non erit, si cognoscatur, qua populari, qua spontanea insania cætera Germania, à qua & Franconia minimè

Quomodo rex eligatur

Aedes subfumigantur

descisc

desciscit, tunc viuat. Comedit enim & bibit, seq; ludo iocoq; omnimodo adeò dedit, quasi vsui nunquàm veniant, quasi cras moritura, hodie priùs omnium rerum satietatem capere velit. Noui aliquid spectaculi quisque excogitat, quo mentes & oculos omnium delectet admirationéque detineat. Atque, ne pudor obstet, qui se ludicro illi committunt, facies laruis obducunt, sexum & ætatem mentientes, viri mulierum vestimenta, mulieres virorum induunt. Quidam satyros, aut malos dæmones potiùs repræsentare volẽtes, minio se, aut atramento tingunt, habitúque nefando deturpant, alij nudi discurrentes Lupercos agunt, à quibus ego annuum istum delirãdi morem ad nos defluxisse existimo. Non enim multùm diuersus est à lupercalibus sacris, quæ Lycæo Pani in mense Februario olim à nobilissimis Romanorum iuuenibus celebrabantur: qui nudi faciésque sanguine fœdati, per vrbem vagantes obuios loris cædebant, quos nostri saccis cinere refertis percutiunt. In die cinerum mirum est, quod in plerisque locis agitur. Virgines quotquot per annum choream frequentauerunt, à iuuenibus congregantur, & aratro pro equis aduectæ, cum tibicine, qui super illud modulans sedet, in fluuium aut lacum trahuntur. Id quare fiat, non planè video, nisi cogitem eas per hoc expiare velle, quòd festis diebus contra ecclesiæ præceptum à leuitate sua non abst

Carnispriuii dies.

Germani annuatim insaniunt.

Lupercalia.

Mos in cinerum die.

Mos in medio quadragesimæ.

abstinuerint. In medio quadragesimæ, quo quidem tempore ad lætitiam nos ecclesia adhortatur, iuuentus in patria mea ex stramine imaginem contexit, quæ mortem ipsam (quemadmodum depingitur) imitetur: inde hasta suspensam in vicinos pagos vociferans portat. Ab aliquibus perhumane suscipitur, & lacte, pisis siccatisque pyris, (quibus tum vulgò vesci solemus) refecta, domum remittitur: à cæteris, quia malæ res (vt puta mortis) prænuncia sit, humanitatis nihil percipit: sed armis, & ignominia etiam adfecta, à finibus repellitur. Eodem tempore & talis mos obseruatur: Intexitur stramine vetus vna lignea rota, atq; à magno iuuenum cætu in editiorem montem gestata, post varios lusus, quos in illius vertice illi toto die, nisi frigus impediat, celebrant, circiter vesperam incenditur, & ita flammans in subiectam vallem ab alto rotatur: stupendum certè spectaculum præbet, vt plerique, qui priùs non viderint, Solem putent, aut lunam cælo decidere.

In Paschate ritus.

In Paschate vulgò placentæ pinsuntur, quarum vna, interdum duæ, adolescentibus vna, puellis altera, à ditiori aliquo proponuntur: pro quibus in prato, vbi ante noctem ingens hominum concursus fit, quique agiles pedestres currant.

In ecclesiarum dedicationibus ritus.

Ad parochialium templorum dedicationes, quæ Christiano instituto quotannis festiuo gaudio & comessatione à totis pagis peraguntur, adolescentes ex aliis locis

cis

cis non templa, sed choreas visitaturi, cum armis & tympano, veluti ad pugnam, quam & sæpius aut inueniunt, aut suscitant, turmatim eunt, redeuntq́;, capitibus ob id multoties cruentatis. Tribus illis diebus, quibus Apostolico instituto maiores litaniæ passim per totum orbem peraguntur, in plurimis Franconiæ locis multæ cruces (sic enim dicunt parochianos cœtus, quibus tum sanctæ crucis vexillum præferri solet) conueniunt. In sacrisq́; ædibus non simul & vnam melodiam, sed singulæ singulam per choros separatim canunt: & puellæ & adolescentes mundiori quiq; habitu amicti frondentibus sertis caput coronati omnes, & scipionibus salignis instructi. Stant sacrarum ædium sacerdotes diligenter singularum cantus attendentes: & quamcumq; suauiùs cantare cognoscunt, illi ex veteri more aliquot vini conchos dari adiudicant. Pentecostes tempore vbique ferè hoc agitur: Conueniūt quicumq; equos habent, aut mutuare possunt, & cum Dominico corpore, quod sacerdotum vnus, etiam equo insidens, collo in bursa suspensum defert, totius agri sui limites obequitant, cantantes, supplicantesq́;, vt segetes Deus ob omni cœli iniuria & calamitate conseruare velit. In die sancti Vrbani vinitores in foro aut alio publico loco, mensam locant, mappis, fronde, & plurimis redolentibus herbis instruunt, desuper statunculam beati pontificis

Ritus in maioribus supplicationibus.

Pentecostes tempore ritus.

Ritus in die sancti Vrbani.

stat

statuentes: quam, si dies serena est, largo vino coronant, & omni honore prosequuntur: si verò pluuialis, id non solùm non faciunt, sed luto proijciunt, & aqua immodica perfundunt. Persuasum enim habent, illius diei tempestate auspicioq; vinum tunc florescens & augmentari & diminui. In nocte sancti Ioannis Baptistæ in omnibus ferè per Germaniam vicis & oppidis publici ignes parantur, ad quos vtriusque sexus iuuenes, & senes conuenientes, choreas cum cantu agunt: multas etiam superstitiones obseruant. Artemisia & verbena coronati in manibus flores, qui à similitudine calcaris militaria calcaria dicuntur, gestantes, ignem, nisi per eos, non aspiciunt: oculos id per totum annum à languoribus conseruare credunt. Qui abire intendit, ille herbas, quibus, vt dixi, præcinctus fuit, igni inijcit, dicens, Abeat, & comburatur cum his omne infortunium meum. Ante arcem in monte, qui vrbi Herbipoli supereminet, ab episcopi aulicis etiam ignis fit, cui orbiculi quidam lignei perforati imponuntur, qui quum inflammantur, flexilibus virgis præfixi, arte & vi in aërem supra Moganum amnem excutiuntur: Draconem igneum volare putant, qui priùs non viderunt. Fiunt eodem tempore figulino opere ollæ quædam, ita multis foraminibus discissæ perforatæq;, vt partes vix sibi cohæreant: puellæ illas emunt, & purpurearum rosarum folijs

In vigilia sancti Ioannis ritus varij.

Ollæ cum luminibus suspenduntur.

obd

obductas imposito lumine ex domorum culminibus pro lucerna suspendunt. Tunc temporis adolescentes pagis totas pinos inferunt: quarum inferioribus ramis abiectis, superiores speculis, vitris, sertis, bracteolisq; splendicantibus exornant, arborem terræ infixam per totam æstatem ita stare sinunt.

Arbores frõdẽtes pagis inuehũtur.

Autumni tempore quum vuæ iam maturæ sunt, non anteà vindemiare cuiquam concessum, quàm domini, quibus decima debetur, hoc permiserint: non enim ille hodie, cras alter legit, sed quotquot in vno colle vina habent, vno, vel duobus diebus omnes omnia abscerpunt: indicitur hodie in illo, cras in altero legendum: decimæ in vallibus sub vinetis excipiuntur. Qui tardiùs, quàm iussum est, vindemiare volunt, non solùm cum licentia facere debent, sed etiam suis expensis decimam in domini torcular inferre. Herbipoli cuique vindemianti ob exhibitam credo in decimando infidelitatem iuuenis adijcitur, qui diligenter notet, & iubeat etiam, vt quodq; decimum vas lectum absque fraude domino suo tribuatur. Finita vindemia hi pueri omnes in campo conuenientes singuli se de stramine, quod ad hoc aduectum est, vna aut duabus facibus armant, quibus sub noctem incensis cantantes ciuitatem ingrediuntur. Hoc more autumnum se expurgare, atque exurere dicunt.

Vindemiandi ritus.

Martini & Nicolai sanctorum præsulum vtrorumq; dies miro gaudio, mira festinitate

In festis sanctorum Martini & Nicolai ritus.

uitate Franconiæ gens colit, diuersimodè tamen, in sacris ædibus & altari hæc, illa in mēsa & popinis. Nemo per totam regionem tanta paupertate premitur, nemo tāta tenacitate tenetur, qui in festo sancti Martini nō altili aliquo vel saltem suillo vitulinóve viscere assato vescatur, qui vino non remissiùs indulgeat. Quilibet enim tunc noua vina sua, à quibus se adhuc vsque abstinuit, degustat, & dat degustare, omnia. Erogantur in Herbipoli & plerisque locis hac etiā die pauperibus ex pietate vina. Spectacula publica eduntur, duo aut plures frendentes apri circo includuntur: vt mutuò se exertis dentibus visceratim dissecent: quorum carnes vbi vulnerati conciderint, partim plebi, partim potestatibus diuiduntur. In die verò sancti Nicolai adolescentes, qui disciplinarum gratia scholas frequentant, inter se tres eligunt: vnum qui episcopum: duos, qui diaconos agant: is ipsa die in sacram ædem solenniter à scholastico cœtu introductus, diuinis officijs infulatus præsidet: quibus finitis, cum electis domesticatim cantando nummos colligit, eleemosynam esse negant, sed episcopi subsidium. Vigiliam diei pueri à parentibus ieiunare eo modo inuitantur, quòd persuasum habeant, ea munuscula, quæ noctu ipsis in calceos sub mensam ad hoc locatos imponūtur, se à largissimo præsule Nicolao percipere: vnde tanto desiderio pleriq; ieiunant, vt quia eorum sanitati

In festo sancti Martini.

In die sancti Nicolai.

Pueri ieiunant.

tati

tati timeatur, ad cibum compellendi sint. Et tales hodie Franconum famosi mores sunt, tales annui ritus.

De Sueuia, Sueuorumq; moribus & priscis & recentibus. CAP. XVI.

SVeuia Germaniæ prouincia ætate nostra istis finibus describitur, ab oriente Baioarijs, ab occasu Alsatensibus & Rheno iungitur, Alpium iuga à meridie habet, à septemtrione Franconiam. A Sueuis populis dicta, qui ex ea Scythiæ parte, quæ hodie Liuonia & Prußia est, digreßi, ibi consederunt, auctore Antonio Sabellico, & confirmare istud Lucanus videtur inquiens: Sueuiæ fines.

Sueui vnde in Germaniam venerunt.

Fundit ab extremo flauos aquilone Sueuos.

Alemannia priùs nominata fuit à lacu Lemanno, qui & Lausanensis vocatur. Suprema portio totius Germaniæ Sueuia est, duobus clarißimis fluminibus, Rheno, & Danubio irrigatur: quorum alter modico fluxu in Occidentem oceano miscetur. Hic è diuerso in orientem per innumeras gentes volutatus pontum influit. Terra partim plana, partim montosa. Ager fertilis, cuius nulla pars inculta iacet, præter quam aut lacus, aut mõtes, vel syluæ occupant. Nemora in ea multa, & ob id genti venatio frequens, aucupium peculiare, frumentorum abundantia, pecorum magna vis. Conualles plurimæ perennibus riuis clarißimæ, vndiq; amnes procurrunt, qui se vniuersi in Rhe-

Sueuia olim Alemãnia.

Sueuiæ conditio.

Lau- Su- ...ce ...uiæ.

num & Danubium exonerant. Tota insuper prouincia salubritate gaudens, celebratissimis vrbibus, vicis, & castellis referta. Arces excelsæ, natura, & arte munitæ, &, quod ad Christianam religionem pertinet, pulcherrimis atq; ditissimis templis, collegijs, monasterijs variorum ordinum sexus vtriusque, basilicis, parochialibúsque ecclesijs est exornata. Circa montes ferrum, argentum, & metalla procreat. Gēs populosa, fortis, audax, & bellicosa, procera corpore, flauo crine, venusta facie, & decora, ingenio singulari prædita, præstantissima Germanorum à Plutarcho dicta. Cuius gloria eousque creuisse memoratur, vt virtute & armis Imperium orbis meruerit, illudq; vltra vnius seculi spatium magnificentissimè tenuit. Sed viduata posteà suis principibus, nescio qua fortunæ iniquitate, dicam, aut ignauia, mox substitit: quasi non exstet, quo famam suam extendere, aut, quod minus est, tueri possit. Caius Iulius Cæsar in quarto commentariorum de hac ita scribit: Sueuorum gens longè maxima ac bellicosissima Germanorum omnium, centum pagos habere dicūtur, ex quibus quotannis singula millia armatorum bellādi causa è finibus educuntur: reliqui, qui domi remanserunt, se, atque illos alunt. Hi rursus inuicem anno pòst in armis sunt, illi domi remanent: sic nec agricul-
…, neque ratio atq; vsus belli intermittitur,
…ati ac separati agri apud eos nihil est.

Præstantissimi Germanorum Sueui.

Centū Sueuorū pagi, Antiq. Sueuorum mores.

tura.
Sed priv

Neque longiùs anno remanere vno in loco incolendi causa licet. Non frumento solùm, sed vulgo lacte & pecore viuunt: multúmque sunt in venatione, quæ res & cibi genere, & quotidiana exercitatione, & libertate vitæ (quod à pueris nullo officio aut disciplina consuefacti nihil omnino contra voluntatem faciant) & vires alit & immani corpore homines efficit: atq; in eam se consuetudinem adduxerunt, vt sub cælo frigidissimo habitantes neque vestem vllam præter pelles habeant, quarum propter exiguitatem, maior corporũ pars nuda & aperta est. Lauantur in fluminibus. Mercatoribus est ad eos aditus magis eo, quòd quæ bello ceperant vendant, quàm vt aliquam rem ad se deferri desiderent: quinetiam iumentis, quibus Galli maximè delectantur, quæq; impenso parant pretio, Germani non vtuntur: sed quæ apud eos sunt & natura praua, & deformia, hæc quotidiana exercitatione summi vt sint laboris efficiunt. Equestribus prælijs sæpe de equis desiliunt, ac pedites præliantur: & eos eodem vestigio remanere edoctos, vbi vsus est, celeriter repetunt. Neque moribus suis quicquam inhonestius aut inertius putant, quàm ephippijs vti. Itaque ad quemuis ephippiatorum equitum numerum (quamuis pauci) adire audent. Vinum ad se importari omnino non sinunt, quòd ea re ad laborem ferendum remollescere homines, atque effœminari

Victus Sueuorum ex pecore.

Vestitus Sueuorum pelles erãt.

Ephippiis nõ sunt vsi Germani.

Vinum ad se importari nõ patiebantur Sueui.

nari arbitrentur. Publicæ esse laudis putant quàm latißimè à suis finibus vacare agros. hac re significari magnum ciuitatum numerum suam vim sustinere non posse, propter quod vna parte à Sueuis circiter mille sexcentorum passuum agri vacare dicuntur. Cornelius Tacitus, vbi de Germaniæ situ, & gentis moribus scribit, de Sueuis ita refert: Maiorem, inquiens, Germani partem proprijs adhuc nationibus nominibusq; discreti sunt, quamquam in communi Sueui vocentur. Insigne (inquit) gentis est, obliquare crinem, nodoq; substringere: sic Sueui à cæteris Germanis, sic Sueuorum ingenui à seruis separantur: apud eos vsque ad canitiem horrentem capillum retro sequuntur, ac sæpe in ipso vertice religant, principes ornatiorem habent. Statuto tempore in syluam augurijs patrum & prisca formidine sacram omnes eiusdem sanguinis populi legationibus coëunt, cæsóque publicè homine celebrant, barbari certè ritus, horrendaq; primordia. Est & alia luco reuerentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & numinis potestatem præ se ferens: si fortè prolapsus, attolli, & insurgere haud licitum: per humum euoluuntur, eóque omnis superstitio respicit, tanquam inde initia gentis, vbi regnator omnium Deus, cætera subiecta atq; parentia. Pars quoque Sueuorum, vt idem Cornelius habet, Isidi sacrificat. Peculiaria cætera Germanis

Germanicõ muni nomine Sueui appellati.

Crinem nodo substringebant Sueui.

Sacrificãdi Sueuorum ritus.

Superstitio gẽtis admiranda.

Isidi sacrificabant Sueui.

manis & ipsis sunt communia. Verum enimuero non solùm apud Sueuos, sed & apud omnes ferè gentes mutati sunt mores: &, quod dolendum plurimum est, ferè in peius. Nam hodie potentiores Sueuorum ferè omnes mercaturæ vacant, societatem, siue confœderationem vnam multi ineunt, ac certam pecuniæ summam quisque ponit, qua non solùm aromata, serica, atque alias pretiosas merces, quæ ad nos à transmarinis & remotissimis regionibus transuehuntur, emunt, sed vilia etiam, vt cochlearia sunt, acus, specilla, pupæ, & huiusmodi: præemunt etiam vina & frumenta. Quod ego tamen non laudo: quum id non minus opificibus & agricolis graue, damnosúmque sit, (qui sua ante tempus gryphonibus istisne potius dicam, vel mercatoribus, vendūt, quæ postmodum necessitate cogente duplo ære redimere ab ipsis debent) quàm toti prouinciæ, quæ, quibuscumq; indiget, non apud vicinas gentes à quibus minori pretio habere possit, accipere debet, (sic enim à corruptis munere principibus impetratum) sed ab illis in Stutgardia, aut aliàs vbi emporia habent. Ipsi tamen per se non negotiantur, sed communibus seruitijs, qui contractam rursus pecuniam vnà cum lucro congregantes certo tempore rationem ponunt, singulisq; dominorum lucri partem fideliter præbent. Priuati Sueuorum nulla alia re, nullo artificio magis occupantur, quàm lini

Recētiores Sueuorum mores.

Mercatores Sueuorum Germanicæ Reipub. damnosi.

Omnis Sueuia in lino operatur.

operatione, cui adeò incumbunt, adeò dediti sunt, vt in quibusdam Sueuiæ locis nedum mulieres & puellæ, sed adolescentes, & viri, hyemis tempore colo admoueantur. Panni genus faciunt, cuius tela linea est, intextum bombycinum, Pargath illud vocantes: faciunt & totum lineum, quod Golsch appellant. Compertum habeo, apud Vlmenses solùm quotannis vtriusq; generis pannos parari centum millia: ex quo quisq; coniecturare potest quàm incomprehensibilis, incredibilisq; summa in tota regione elaboretur. Ad remotissimas nationes isti panni transuehuntur, & maximè bis in anno ad Emporium Franconafordense: vbi quàm inges vectigal Sueuicæ nationi accedit. Præterea quoniam bonis mala commixta semper sunt, & nulla ex omni parte perfecta, sunt

Sueui in Venerë proni.

Sueui in Venerem supra modum proni: fœmineus sexus virili ad malum facilè consentiens: immaturè vterq; præuaricatur, serò resipiscit. Ego huic vitio maximè suffragari existimo, quòd, quemadmodum in alijs Germaniæ prouincijs, ecclesiastica censura publici illi fornicarij, adulteri, raptores minus insectentur. Prouerbium ortum, Vnam Sueuiam latæ Germaniæ satis meretricum transfundere, quemadmodum Franconiam copiam dare raptorum & mendicantium, Boëmiam hæreticorum, & Baioariam furum, Heluetiam carnificum & lenonum, Saxoniam potatorum, Frisiam atque

Prouerbiũ quo Germanorũ mores notãtur

West

Westualiam periurorum, Rhenum gulonum.

De Bauaria & Carinthia, & earum priscis legibus, moribusq; quibus hodie viuunt.

CAPVT XVII.

Bauaria Germaniæ prouincia, ab Auaribus Hunnorum reliquijs, qui, Noricis expulsis, in ea terra consedere, adiecta B litera appellatur. Baioaria etiam à Boijs Cilsalpinæ Galliæ populis hoc loci aliquando moratis dicitur: Noricum olim fuit. Hungariam ab Oriente habet, ab Occidente Sueuiam, à meridie Italiam, & Septētrione Franconiam atq; Boëmiam. Danubio insigni fluuio ex Sueuia profluente irrigatur. Austriam, Styriam, & Carinthiam in se comprehendit: quòd ijdem ferè homines, ijsdem moribus & lingua vtantur. Noricis præterea finibus quondam contenti erant. Beatus Lucius Britanniæ rex primùm, deinde sanctus Rupertus, vltimò Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus Christianam pietatem edocuit. In quatuor Episcopatus Bauaria diuiditur, Saltzburgēsem, Pataujensem, Phrisingensem, Ratisponensem. Nulla Germaniæ prouincia pluribus cultioribus vrbibus illustratur. Saltzburga, quæ Iuuania fuisse creditur, Metropolis est, Monachium ducalis sedes hodie, olim Schiren fuit. Hæc terra priusquàm in prouinciam redigeretur, à proprio rege ad Arnolphi Imperatoris vsque tēpora administrata est: eum, vt Parthia suum Arsacem,

Noricum.

Bauariæ limites.

Bauaria laus ab vrbibus.

Casannus Bauarorum rex.

& Aegyptus Ptolemæum, ipsa Cacannum nominauit, deinde duces habere cœpit, hodieq; tenet. Qui ex vna illustri Agilolfingorum familia diu eligebantur omnes. Gentis mores viuendiq; instituta ex legibus, quas orthodoxa fide recens suscepta habuere, cognosci possunt: tales fuere, vt liberæ conditionis homo chirographo & sex testibus, quorum nomina, & manus suas imponat, confirmet, si villas, terram, mancipia, pecuniam, aut quid aliud ecclesiæ donauerit, schedam præsente sacerdote alteri superponat. Nec ipsi, nec posteris illius, potestas eius rei sit vlterius, nisi ecclesia permittat. Apud Episcopum defendatur quicquid ecclesiæ Dei datum fuerit. Dei iudicium, & sanctæ ecclesiæ offensam incurrat, restitueréq; cogatur aut à rege, aut principe, quicunque ecclesiæ, aut eius rebus iniurius fuerit, vncias auri tres pro multa persoluat. Negans ante altare, populo, sacerdoteq; præsentibus, secundùm pecuniæ summam iuret. Qui seruum, ancillámve ad fugiendum persuaserit, reuocet: & alium intereà pignoris loco sistat, solidis quindecim componat. Seruo occultè ecclesiæ res concremanti manus amputetur, ac oculi eruantur, ne tale quid de cætero perpetrare videat: dominus verò eius restituat quicquid incendio consumptum fuerit. Liber homo ex integro omnia restauret, & ob temeritatem, solidis L X. componat: negans X X I I I I. sacra-

Ecclesiæ libertas.

De incēdiarijs ecclesiarum.

mentalib

mentalibus nominatis ante altare coram ecclesiæ defensore, digitis super Euangelij librum positis iuret. Reo ad ecclesiam confugienti securitas esto: nec domino fas, seruum inde abstrahere aut quouis modo lædere: qui contrà fecerit, iudice cogente componat ecclesiæ X L. solidis. Qui in minoribus ordinibus constituto noxius fuerit, dupliciter componat, quo parentes componuntur: In maioribus constituto tripliciter. Presbyterum autem si quis occiderit, C C C. auro appretiatis solidis: Diaconum C C. ecclesiæ, in qua ministrauerit, exsoluat: & si pecuniam habuerit nullam, seipsum, vxorem, liberos seruitio eousque mancipabit, donec statuta pecunia redimat. In Episcopum sæuiat nemo etiam si cui molestus fuerit: sed coram rege, duce, aut plebe conuenatur super homicidio, fornicatione, consensuq; hostili. Si inimicos prouinciæ introduxerit, si perdere, quos saluare debuerat, voluerit, deponatur, aut in exilium relegetur. Qui sanctimonialem ex monasterio abductam cõtra ecclesiasticam legem sibi matrimonio coniunxerit, restituat. Episcopus ducis auxilio eam, velit, nolit, monasterio rursum intrudat. Ipsum verò aut se emendare compellant, aut prouincia eijciant. Presbyteris & diaconibus extraneam apud se in domo mulierem habere non licet, ne consuetudine deceptus polluatur, indignè Deo offerens, & populus ob id plagam sustineat. Sacerdotum, ac

Ad ecclesiã qui confugerit.

De clericorum percussoribus.

Episcopi causæ.

aliorum clericorum causæ ab Episcopis solùm secundùm canones iudicentur. Coloni, & serui ecclesiæ secundùm quod quisque habet, tributa decimasq; persoluant: de modijs decem vnum, de perticis decem vnam, de decem fascibus vnum, de decem apum vasis vnum, pullos quatuor, oua quindecim tribuant. Ligna, lapides, calcem ad sacrarum ædium structuram aduehant: vltra vires tamen degrauetur nemo. Qui regionis duci insidias struet, aut hostes prouinciæ inuitauerit, aut ciuitatem aliquam prodiderit, tribus testibus conuictus, in ducis potestate sit, bona eius confiscentur. Verùm per inuidiam ne quisquam pereat, cum vno de se testante duello confligens, si vicerit, absolutus abscedat. Si ducem aliquis suum interfecerit, interficiatur & ipse, ac res eius confiscentur in publico in sempiternum. Seditionem aduersus ducem mouens, duci sexcentis, cæteri factiosi C C. *solidis componunt. In hosticum quum educitur exercitus, propter scorta aut casas non rixetur, nec etiam propter pabula vel ligna: tollat quisque quantis indigeat, tollentem nemo prohibeat: secus faciens vel disciplinæ hostili subiaceat, vel coram Comite suo verbera quinquaginta sumat. Comiti in Comitatu suo, ne hostibus absque ducis iussione damna inferantur, cura sit: ipse persoluat, si sua negligentia peccatum fuerit. Liber si damnum intulerit, quadraginta solidis multetur,*

Decimæ quomodo dandæ.

De duce, & eius causis.

Seditiosorũ pœna.

Leges castrenses.

æqualiaq; omnia restituat. Seruus capite plectatur, dominus illius ne talia perpetraret, quia non prohibuit, pro ipso restituat. Aliquid ex exercitu surripiens criminis conuictus seruus manibus mutiletur, nihilo secius dominus eius restituere compellatur. Liber ad rei restitutionem solidis XL. componat. Si quisquam aut à rege, aut duce iussus aliquem interfecerit, defendat eum, & liberos eius rex, siue dux, cui obediuit. Etsi is morietur, alius, qui succedet, tutelam ipsius assumat. Si dux contumax & rebellis decreta regis contempserit, ducatu priuetur, seq; æternæ salutis spe omni frustratum sciat. Si ducis stultus & arrogans filius patrem adhuc iudicio præsidere, exercitum ductare, equum ascendere, arma gestare potentem, qui necdum surdus, neque cæcus est, qui regis mandatum strenuè exsequi valet, malignorum consilio principatu deturbare nititur, exhæredetur, aut, si libet, in exsilium perpetuum ablegetur, quia contra legem in patrem peccauerit. Qui temeritate, aut ebrietate in ducis aula scandalum suscitauerit, quicquid mali sequetur, lege componat, solidis XL. plectatur, seruus manum perdat. In ducis aula qui temerè aliquid iacere conspexerit surripiens, vbi nocte vna celarit, furti alligetur, in publico solidis quindecim componat, quòd domus ducis domus publica censeatur. Imperium ducis detrectans quindecim solidis mult

Ducis causæ.

filius patri insidiatus.

Ducalis aulæ libertas.

multetur, & quicquid facere iussus fuerat adhuc perficiat, vt placita omni quintodecimo die in Comitatibus regionis omnibus peragantur. Liberi omnes conueniant: qui neglexerit, solidis quindecim multetur. Iudex, vt iustè iudicet, librum penes se legis habeat, ex eo causa omnis componatur. Neque personam, neque munera respectet iudex, sed de compositione, dum rectè iudicarit, partem nonā accipiat. Sin perperam, duplo, quicquid lata sententia abstulerit, exsoluat, insuper solidis quadraginta multetur. Ducis cædes parentibus aut regi solidis DCCCCLX. componatur. Parentes ducis sexcentis, obseruato, vt ducis compositio parentum suorum compositionem triplo excedat. Agilolfingi, de quorum progenie dux perpetuò eligitur, compositionem quadruplam habeant, Huosi, Trozzi, Sagaui, Habilingi, Aennoni, primi post Agilolfingos duplam. Liberum quisquis interfecerit, parentibus, aut duci, bis octoginta solidos exsoluat. Si oculum, manum, vel pedem amputauerit, quadraginta: si claudum fecerit, duodecim: si mancum, viginti. Simplex vulnus tribus solidis, dentem molarem duodecim, alios omnes sex cōponat. Peregrinos homines inquietare, aut lædere, summè prohibemus: contrafaciens dupliciter componat, & fisco CLX. solidos exsoluat. Si occiderit, solidis auro appretiatis centum multetur. Seruus liberum aut molestans, aut

Quo tempore placitandum.

Iudex qualis esse debeat.

Liberi quo modo componantur.

venund

venundans, præsentatus iudici aut manum, aut oculum amittat, absq; insigni nota nequaquàm dimittatur. Liberti dimidio componantur minùs, quàm liberi. Nuptias incestatas prohibemus, vnde socrum, nurum, priuignam, nouercam, fratris aut sororis filiam, fratris vxorem, vxoris sororem viro ducere liceat nulli, fratrum aut sororum filij matrimonio nequaquàm sese coniungant, facultates eorum à iudice confiscentur, qui contrà fecerint. Qui dominicam diem seruili opere profanauerit, nec semel & iterum monitus cessat, L. verberibus dorsum illius frangatur: si nec adhuc cessauerit, tertia ipsi bonorum pars auferatur: tertiò si attentauerit, libertatem perdat, seruus sit, qui die sancto noluit esse liber: Seruus vapulet, &, si non emendauerit, dexteram perdat. Peregrinus monitus nisi cessauerit, XII. solidis multetur. Qui liberum præter voluntatem seruitute deuinxerit, aut illius hereditatem bonáue inuaserit, XL. solidis componat, restituátque quæ occupauerit omnia. Si quis cum alterius coniuge libera concubuerit, marito CXL. solidis componat: & si deprehensus interficeretur, absque vindicta suo in scelere iaceat. Cum libera consentiente fornicatus, si in coniugem ducere noluerit, duodecim componat solidis. Dominus seruum, qui liberæ vim fecit, parentibus illius ad pœnam dedat: interficere ius esto, si libet. Si quis virginem liberam præter eius ac parent

Liberti.

De nuptiis.

De feriis & pœna non custodientium.

Mulierum causæ.

parentum voluntatem rapuerit, solidis X I. libertam V I I I. ancillam I I I I. cōponat. Liber liberam vxorem absq; culpa dimittens, parentibus solidis X L. componat. Mulieri dotem & quicquid asportauerit secundùm familiæ, ex qua nata est, stemma legitimè persoluat. Si liberam liber post desponsationem repudiauerit, aliámque superduxerit, X X I I I I. solidis puellæ parentibus componat. Sacramentalibus I I I. iuret, eam, neq; ob crimen aliquod, neque ob parentum inuidiam dimittere, verùm ob solum amorem, quo alteri teneatur. Qui alterius sponsam sibi rapuerit, restituat eam, & bis L X X X. solidis marito componat. Mulier, quæ alteri potionem, vt abortum faciat, commiscet, si ancilla est, C C. verbera accipiat, ingenua libertate viduata seruitio deputetur. Si prægnans mulier icta abortum fecerit, ipsa si morietur, qui icerit tanquam homicida teneatur: si fœtus tantùm, nondum viuens X X. solidis, viuens L. Weregeldum persoluat, solidósque tres & tremissem. Si in ducis curia, in ædibus sacris, in fabrica, aut molendino, quæ domus publicæ sunt, liber homo quid furatus fuerit nonuplum componat, secundùm rei valorem iuret, siue campionibus depugnet. Fur nocturno in furto deprehensus, si occidatur, non vindicetur. Qui alterius seruum ad furtum vel aliud nefas in domini discrimen persuaserit, fraude detecta, tamquam fur damnetur, nonuplum exsoluat.

Domus publicæ.

Furta quomodo cōponantur.

Seruus

Seruus quod tulit restituat, & insuper flagellorum ictus C C. extensus publicè accipiat, dominus incommodi nihil patiatur. Fur quascumque res subtraxerit, iudici præsentatus secundùm legem vindictæ subiaceat. Verùm morti non priùs damnetur, quàm nonnulla illi, qui damnum pertulit, compositio de furis facultatibus fiat. Qui aliquid in prouincia emerit, diligenter priùs interroget, furtiuum sit, nécne. Furtiuum si emerit, restituere cogatur, atque in fiscum pro fredo solidos XII. persoluat: qua lege in eum etiam animaduertitur, qui furtiuum commendatum susceperit. Compositionem à fure, nisi coram iudice, suscipiat nemo. Latrocinij culpis subiaceat, qui iudicem suum rem celat. Quoties de agrorum finibus contenditur, constituta olim signa ab inspectoribus quærantur, nec aduersus ea longæ possessionis tempus patrocinetur: venditor ostendat, si nulla apparuerint: & si contentio tanta sit vt sedari non poßit, campionibus depugnetur. Nemo nouum terminum aut signum sine alterius partis consensu, sine inspectore constituat. Liber si contra id fecerit, lege solidis VI. multetur: seruus C C. flagellorum ictus extensus publicè sustineat. Si liber liberi parietem aut sepem dißipauerit, vel irruperit, tribus solidis componat, & damnum restituat. Columnas, trabes, spangas tribus solidis ad restitutionem componat. Asseres, lateres, & aliud quicquid ædificio

Furtiua emptio lege coercita.

Agrariæ leges.

ædificio continetur singulis solidis: Pignorare absque ducis permissu liceat nemini: contrarium faciens, pignus euestigio illæsum reddat, duci XL. *solidos pro fredo exsoluat, læsum ad arbitrium iudicis componat. Qui messem iam maturam alterius demessuerit, solidis sex componat. Negans sacramentalibus secundùm legem suam sex iuret. Qui segetes alterius incantando vitiarit, conuictus* XII. *solidis componat, familiam illius anno toto alimentis prouideat, æquale reddat, si quid perdiderit. Negans, sacramentalibus* XII. *iuret, aut campione se defenset. Si quis alieno seruo, vel ancillæ ad fugam aut auxilio, aut consilio adfuerit,* XII. *ipsum, eam sex solidis componat, reducátque: si negare velit,* XII. *sacramentalibus iuret, aut campionum se pugna expurget. Nemo alienū animal, etiam in damno deprehensum, quouis modo lædat, occidátve: sed penes se eousque retineat, donec domino, aut vicinis damnum acceptum indicabit, qui locum læsum cum æquali illæso signent: in messis collectione quod læsus non læso minus protulerit, is, cuius animal damnum intulit, repēdat. Qui verò contra legem hanc animal occiderit, cadauer sibi habeat, domino aliud æquale reddat. Si oculum excusserit, quanti animal æstimabitur, tertia pretij parte cōponat. Si caudam, vel aurem, vno solido. Si cornu, tremisse: duplentur, si hoc in domini contemptum odiúmve perpetrarit.*

Pignorare dux permittat.

Damnorum illatorū cōpositio.

Qui

Qui pacta mercede equum, aut bouem custodiendum susceperit, sua culpa periclitatum ab integro persoluat, & mercedem nullam requirat: Verùm iuramento si se absoluerit, corium reddat. Qui aurum, argentum, vestes, aut alias quascumq; res vendendas, siue custodiendas in ædes suas receperit, si fortuito incendio vnà cum rebus suis consumptæ fuerint, quòd sibi non profuerint iuramento dato, nihil persoluere cogatur. Qui auxiliatoris specie ex incendio aliquid rapuerit, proditus quadruplum exsoluat, secundùm legesq; statuta componat. Rem in contentione locatam nec vlli donare, nec vendere liceat. Mulier in viduitate post mariti obitum permanẽs æqualem, vt filiorum vnus, vsufructuariam portionem possideat. Si vero ad alias nuptias transierit, eo die cum dote & rebus suis domo egrediatur: filij inter se portionem, quam consequuta fuerat, vt reliquam diuidant. Patris bona filij de diuersis etiam coniugijs suscepti æqualiter hæreditabunt: Matris vnusquisq; tantùm suæ. Ancillæ filius cum liberæ filio hæres non esto. Siquis sine liberis morietur, nisi testamento caueatur, vxor, quoad viduitatem obseruauerit, bonorum medietatem omnium retineat, propinqui reliquam accipiant. Si verò & ipsa morietur, aut alteri nupserit, cum bonis suis, & quæ lege debentur, abeat, propinquis & hæc pars cedat. Viro, aut muliere defunctis, si vsq; ad septimum gradum

De cõmendatis & cõmodatis.

Ex incẽdio quid surripiens.

Res in contẽtione posita.

De hæreditate leges.

propinqui nulli reperiantur, nisi testamento, vel donatione caueatur, res eorum omnes fiscus indipiscatur. Qui rem aliquam vendiderit, pretio accepto, emptionem aut charta, aut testibus ratam faciat: duo, tres, vel plures testes adhibeantur. Venditio, nisi voluntaria, & libera, firma non sit. Qui rem alienam domino ignorante vendiderit, ipsam lege restituat, & aliam æqualem addat. Si reperiri nusquã poterit, duas similes pro ea reddat. Qui arram in quacũque re dederit, nisi placitum mutatum fuerit, stare contractui debet, aut hanc ipsam perdat, & pretiũ, quod debuit, exsoluat. Si quis rem vitiatam vendiderit, infra dies tres recipiat, vel sacramẽtali vno vitium ignorasse iuret, & stet emptio. Seruus suo, non domini, peculio redẽptus fraude cognita: domino restituatur: quia non pretium, sed res serui ignorans acceperit. Commutatio tantum roboris habeat, quantum emptio. Qui agrum, aut pratum alterius suum dicens inuaserit, sex solidis propter temeritatem componat, & exeat. Testem aure tractum nisi super mortuum testari velit, repelli nec debet, nec potest. In mortui causa hic duello probetur: si vicerit, vlterius non impugnetur, sed credatur ei. Ex pluribus testibus vnus tantùm sorte eductus iuret, ita dicens: Testis sortitus sum, testem me exhibeo, sic me Deus iuuet, & illum, cuius manum teneo, testis aure tractus sum, veritatem præsenti in causa dicere. Datis deinde ad

De emptione & venditione.

Arræ traditionis vis.

Mancipiorũ redẽptio

Testes, & eorum causę.

Iurandi modus.

sacram

sacrandum armis, solus altera manu verbum ipsum cum vno sacramentali iuret. Mendaciter iurasse conuictus causam restituat, XII. solidis componat, aut innocentiam suam campione defendat. Si campionũ vnus ab altero inter decertandũ interficiatur, si ingenuus, ab eo, qui iniustè eum inuitauit, XII solidis, nec ampliùs, componatur. Qui liberum mortuum monumento refossum spoliauerit, parẽtibus illius solidis XL. componat, & ipsum etiam furtiuum quod tulit. Si quis occultè liberum occiderit, cadauer in profluentem, aut aliò abiectum condigna sepultura, & exsequiis priuet, XL. primùm solidis, deinde Weregeldo componat. Qui verò liberi hominis cadauer ad litus deuolutum aquis iterum immiserit, solidis XX. componat. Seruus eo modo occisus, atq; absconsus, nonuplo, id est CLXXX. solidis componatur. Qui vestitũ à se interfectum spoliauerit, dupliciter componat. Cadauer hominis mutilãs, singula membra singulis XII. solidis componat. Si repertum ne à feris dilaceretur pietate motus humauerit, à parentibus, aut domino illius, solidum accipiat. Qui alterius nauem loco submouerit, illæsam, aut æqualem reddat. Extra aquam verò protractam si celauerit, interrogatus negauerit, vt furtiuum componat. Qui canem venaticum abstulerit, ipsum, aut similem reddat, & sex solidis componat: pastoralem tribus. Illis legibus Bauari ante aliquot secula paruere: non-

Periurii animaduersio.

Campionũ causæ.

De mortuis & eorum causis.

De nauigiis

De canibus

nullisq; adhuc. Siquidem qui Christianæ pietatis obseruantissimi sunt, ad externa augustiora templa sturnatim peregrinantur, Aquisgranum præcipuè. Duo etiam prouinciæ loca miraculis sanctorum, & peregrinorum frequentia clara, Virgo Maria Otingæ, & beatus Wolfgangus. Regio vitibus, præterquam vbi australior est, non seritur. Nemorosa multùm est, & montuosa. Sues glãdibus, syluestribúsve pomis, credo, tanta copia nutrit, vt veluti Hungaria boues, ita hæc sues cæteris Europæ nationibus largè suppeditet. Est gens adeò similis & ipsa moribus famosa, vt cæteris Germanis comparata Barbari (Barbari dico) nomen ipsi optimè conuenire nemo non videat. Duobus vitijs plus alijs insignes, inhospitalitate videlicet, & furto. Vestitu vt plurimum blauo colore amicitur, ocreis libentiùs, quàm caligis, calciatur. Baioariæ, siue Bauariæ ad Austriam contigua est partim Carinthia, partim Styria. Est Carinthia montana regio Carnis ad ortum, Styriæ ad occasum ac meridiem iuncta, Alpes Italas & forum Iulij contingit: multæ in ea valles collesq; feraces tritici, multi lacus, multi amnes, quorum præcipuus Drauus, qui per Styriam ac Pannoniam in Danubium fertur haud inferior Sauo. Imperium Austriæ principes obtinent, & Archiducem appellant, cui ea regio paret. Quoties nouus princeps Reipublicæ gubernationem init, solennitatem

Duobus vitiis obnoxii Bauari.

Carinthiæ limites.

Drauus amnis.

Sauus amnis.

nusq

nusquam alibi auditam obseruant. Non longè ab oppido S. Viti in valle spatiosa dirutæ ciuitatis vestigia visuntur: nomen loci vetustas perdidit: nec procul hinc in patentibus pratis erectus lapis marmoreus est, quem, quum dux creandus est, rusticus quidam, cui per stirpis suæ successionem hæreditariò id officium debetur, ascendit, ad dexteram bouem habens fœtam, nigri coloris: ad læuam equa illi sistitur strigosa, maciéque insigni, frequens circà populus, agrestiumq; turba ingens: dux inde futurus ex aduerso mouet purpuratorū multitudine septus: præcedunt principatus signa, omnesq; in toto comitatu egregiè culti, præter futurum ducem. Is agresti habitu, pileo tectus, calceos & pastoralem baculum gerens, pastorem agit magis, quàm principem. Hunc venientem intuitus qui lapidem obtinet, Illyrica voce (sunt enim Carinthij Illyrij, hoc est, Sclauoni) quis est hic, exclamat, qui tam superbè incedit? Respondet circumfusa multitudo, principem regionis aduentare. Tum ille, Iustúsne iudex? salutem patriæ quærens? liberæ conditionis? dignúsne honore est? Christianæ pietatis cultor ac defensor? clamatur: est quidem, & erit. Rursus idem, quæro quo me iure hac à sede dimouebit? Respondet ducalis aulæ magister, Sexaginta denarijs hic abs te locus emitur: iumenta hæc tua erunt, ad bouem & equam manum intendens. Vestiméta, quæ dux

Festiuitas in noui ducis acceptione miranda.

Princeps in agresti habitu.

Carinthiorum lingua

exuet, habebis, eris'q; tu cum domo tua tota liberà tributo. Quibus dictis, rusticus malam Principis percutit, alapa leniter incussa, iubetq; æquum iudicem esse: præmióque abducto, loco cedit. Tum lapidem Dux occupat, nudum gladium vibrans ad omnem se partem vertit: populum affatur, polliceturq; se æquum iudicem futurum. Ferunt & aquam agresti pileo oblatam potare, in futuræ sobrietatis argumentum.

Solemnensis ecclesia.

Deinde ad Solemnensem ecclesiam, quæ in proximo tumulo sanctæ Mariæ vocabulum & nomen habet, perductus, sacrificijs interest. Quibus peractis, humili veste, qua adhuc indutus est, deposita, paludamentum induit, splendideq; cum proceribus suis conuiuatur. Postremò in pratum reuertitur pro tribunali sedēs, ius dicit, & feuda confert.

Honos principem inuestiendi rusticis datus.

Hic honos Principis inuestiendi rustici datus est, quòd illi primùm in ea terra Christi fidem accepere, nobilibus & Principibus in errore adusq; Caroli magni tempora permanentibus, quando & ipsi baptismati admoti sunt.

Carinthiæ Dux imperij venator.

Fuit Carinthiæ Dux venator Imperij, vnde ad eum lites & contentiones venatorum omnium deferebantur: vocatus in iudicio coram Imperatore querulantibus non nisi Sclauonica lingua respondebat.

Consuetudo furibus grauis.

Est & alia huius prouinciæ consuetudo in oppido Klagen furibus durissima: Siquis in furti suspicionem venerit, euestigio suspenditur: postridie de suspicione iudicant: si sontem inueniunt, pendere

sinunt

finunt donec per partes ad terram defluat cadauer. Infons repertus fepelitur, exfequiæq́; ex publico perfoluuntur. Penulis natiui velleris haud fucati Carinthij teguntur, vulgoq́; capita pileo obmuniunt: fermone loquuntur Sclauonico. Styrij verò agreftes vulgò populi funt & ftrumofi, adeò quidem ingenti ftruma, vt ipfis loquelam impediat: & mulier lactans illam poft tergum perinde atque faccum reijciat, (fi fama vera eft,) ne infanti impedimento fit. Strumæ caufam aquæ aëriq́;, quibus vefcuntur, incolæ tribuunt. Styriani ipfi cultu & fermone Germani funt, præter Draui accolas, qui Illyrica vtuntur lingua. Sal ibi coquitur, quod ad finitimas gentes defertur. Regio ferri & argenti ferax, fed Principum incuria parciùs foditur. Valeria olim dicta fuit, montana plurimùm præterquam ad ortum, quà Panno niæ finitima eft, ea parte vaftam effundit planitiem.

Styrij vulgò ftrumofi

Strumæ caufa.

Sal Styrianum.

Styria olim Valeria dicta.

De Italia, Italorumq́; moribus. Item de Romulo & eius ciuilibus inftitutis.

CAPVT XVIII.

ITalia Europæ regio, priùs Hefperia ab Hefpero Atlantis fratre, qui à fratre pulfus, & Hifpaniæ & Italiæ dedit nomen: fiue, vt Macrobius inquit, ab Hefpero ftella, quòd illius occafui fubiecta fit. Oenotria etiam dicitur, vel à bonitate vini, quod in Italia nafcitur: Hefperia.

Oenotria.

nam Græci Oenum vinum dicũt: vel ab Oeno-
Italiæ appellatio. trio Sabinorum rege. Posteà Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit, & leges posuit: nam ad eam partem venit, in qua postea Turnus regnauit, & à suo nomine appellauit, vt Virgilius probat:

Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atq; vbere glebæ:
Oenotrij coluere viri, nunc fama minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.

Timæus autem & Varro à bobus vocatam putant, quoniam Tauri Græca veteri lingua Itali appellati sunt, à quorũ multitudine pulchritudineq; Italiam dixerunt. Latium. Latium pars illa, vbi ostia Tyberina sunt, dicitur, quemadmodum Ausonia. Ausonia, vt Aristoteles inquit, pars Italiæ forma. ad Tyrrhenũ versa. Crucis forma inter Adriaticum & Thuscum mare iacens, ab Alpium iugis & Apennini porrecta, se paulatim tamen ad Rheginum vsq; attollens verticem, & litora Brutiorum. In vltimo sui in duo cornua scinditur, quorum alterum Ionium spectat mare, alterum Siculum: in extremitate Rhe-
Longitudo Italiæ. gium oppidum habens. Eius longitudo ab Augusta Prætoria per Romam Capuamq; porrecta vsq; ad oppidum Rhegium, Solino teste, decies centena & viginti millia passuum colli-
Latitudo Italiæ. gitur. Latitudo verò quadraginta decem, vbi latior: vbi breuior, centum triginta sex: habetq; vmbilicum in agro Rheatino, qui dudum

ex

ex latere maris ſuperi Rubiconem fluuium pro
finibus habuit. Diuiditur Italia in multas re-
Italiæ regiones.
giones, à Varo flumine ad Macram Liguria
Liguria.
terminatur, vbi Genua illuſtris ciuitas. Inde ad
Tyberinum amnem Hetruria, vbi Piſæ. A Ty-
Hetruria.
beri ad Lyrim Latium, vbi Roma, intus An-
Latium.
tium in ora: à Lyri ad Sarnum Campania, vbi
Campania.
Neapolis. Inde ad Silarim Picentinorum regio,
Picentinorum regio.
vbi Surrẽtum & Salernum: à Silari ad Laium
Lucania, vbi Peſtum & Buxentum: à Laio
Lucania.
ad Leucopetram Brutium, in quibus Rhegium
Brutium.
Iulium; à Leucopetra ad Iapygium promonto-
rium, quod & Salentinum, magnæ Græciæ ora
Magna Græcia.
eſt, vbi Croton & Tarentum: ab Iapygio ad
Brunduſium Calabria, vbi Hydruntũ: à Brun-
Calabria.
duſio ad Garganum Apulia, vbi Barium &
Apulia.
Salapia: à Gargano ad Sari fluuij oſtia Fren-
Frentinorũ regio.
tinorum regio, vbi Iſconium: à Saro ad Aper-
num amnem Marrucinorum ora, vbi Orton:
Marrucinorum ora.
ab Aperno ad Aeſium fluuium antiquiſſi-
mum Italiæ terminum Piceni, quorum An-
Picenorum ora.
con: ab Aeſio ſiue Aſio, vt quidam ſcribunt,
ad Rubiconem recentius Italiæ confinium Se-
Senonum regio.
nones, quorum Phanum fortunæ, Piſaurum &
Ariminum: à Rubicone ad Padi oſtia Boij,
Boii.
quorum Rauenna: à Pado ad Tiliauemptum
Veneti; vbi nunc Venetiæ: à Tiliauempto ad
Veneti.
Natiſonem Carni ſiue Foroiulienſes, vbi Aqui-
leia: à Natiſone ad Arſiam Iapyges & Iſtri,
quorum Tergeſtum & Formio amnis &

Apenninus mons italiã discernens.

ipse aliquando Italiæ finis. Apenninus mons totam terram velut in duas diuidit plagas, hanc ad occasum & meridiem, illam ad septemtrionem & ortum obuersam, ab Alpibus primò in Liguriam excurrens, mox inde Cisalpinam Galliam & Picenum ab Hetruria & Sabinia dirimit, Anconemq; progreditur, vnde auersus in Apuliam & Garganum montem extenditur, Marrucinorum, Pelignorum, Frentinorum terram à Latio Campania separans: Vltimus eius conatus ex Gargano est ad Leucopetram, hinc Apuliam habens, Calabriam, & magnæ Græciæ oram, Picentes, inde Lucanos & Brutios. Est Italia metallis grauida, vbiq; vitalis & perennis salubritas, eximia cæli temperies, campi fertiles, aprici colles, innoxij saltus, opaca nemora, munifica syluarũ genera, mira frugum, vitium, & olearum fertilitas, nobilia pecori vellera, opima tauris colla, perspicui & piscosi lacus, flumina, fontesq; saluberrimi, portus plurimi, ipsa auidè ad mortales iuuandos in maria procurrens, & velut gremium omnium gentium commercio pandens, vt verè dicta sit à quibusdam terrarum omnium alumna, atq; eadem parens, cælestium prouidentia electa, quæ sparsa congregaret imperia, molliretque efferatarum gentium ritus: discordes ad colloquia linguas munere literarum, Latinoq; sermone congregaret. Cæterùm, vt gentes sileam (nam longum esset numerare) quas

Laus italiæ

Italia terrarum omniũ alumna & parens.

quas Itali Romani lingua & armis vicere, tantum vna Quiritum ciuitas virtutum omnium valuit exemplis, quantum omnis Græcorum eloquentia præceptis, qui, quasi ita futurum diuinassent, vt hæc vna terra omnibus esset gentibus imperatura, quotam ipsius partem magnam Græciam dixere, &, vt breuiter dicam, non sine prouidentia accidit, vt quum Deus optimus terras inuisit, tum ibi cunctarum gentium arx esset & Imperium, vbi mox Christiani nominis futurum erat caput. Color Italis & statura penè diuersa est. In Cisalpina Gallia, Venetóque recessu color vulgò candidus, cultus & sermo accuratior: contrà in Heturiæ tractu, Latio, Campania, Lucania, & Brutijs aquilus, capillus niger, breuior statura, & macilenta, sermo & cultus simplex. Omnia similia in Piceno, & his, qui superi maris oram accolunt, in magnā Græciam vsq;, nisi quòd in Apulis, Calabris, & ijs, qui extremam tenent Italiam, victus & sermo cum Græcis promiscuus durat. Tota Italia, vt omnis ferè Europa, vno matrimonio semper contenta fuit. Repudium ex vrbe Roma translatitium. Hic Spurius Carbillius sterilitatem coniugis causatus, primus vxorem repudiauit. Triplex olim in regionis ciuitatibus cōditio fuit, Seruilis, Libertina, & Ingenua. Ingenuorum triplex ordo, Plebeius, Equester, & Patritius. Sacrorum ratio penes pontifices & flamines, & alia quædam

Quiritum ciuitas. Romæ laus

Hominum color, cultus, & statura.

Ciuium triplex conditio.

Ingenuorū triplex ordo.

coll

collegia esse, alia aliis dæmonibus sacra facere. Summus honos & potestas in dictatore, à quo nulla fuit prouocatio. Ea dignitas semestris fuit, & ad eam per gradus fiebat à quæstura accessus, per ædilitatem, præturam, consulatum, & censuram: non quòd semper per hos gradus iretur, explendúsque esset numerus, sed in dignitate, potestatéque hic ordo erat, vt in re bellica certi militiæ gradus: miles Centurioni parebat, Centurio Tribuno, Tribunus Legato, Legatus Consuli, seu alteri, cuius essent auspicia, Magister equitum Dictatori. Legitima militia decẽnium habuit, si non priùs debellari cum hoste contigisset, aut missio aliqua intercidisset, quæ nomine & re non vna fuit. Præter legitimam illam, cuius nunc mentio facta est, fuit & causaria: hæc vt priore illa minus pulchra, ita reliqua honestior, quæ ab re ignominiosa dicta est. Militaris ætas ex Seruii Tullii præscripto à septemdecimo anno in octauum & quadragesimum decurrebat. Pacati in toga agebant, bellantes in sago, & paludamento: bella feciali iure inferebantur, illatáque soluebantur non nisi legitimè. Ciuitates aut sociæ, aut coloniæ, aut municipia dicebantur. Municipibus aliis ciuitas cum suffragio data, aliis sine suffragio. Coloni vt membrum ciuitatis erant, & Romanis viuebant legibus, municipes suis. In his Decuriones erant, quòd Romæ Senatores. Purpura

Dictatoris dignitas.

Dignitatum ordo. Militiæ gradus.

Legitima militia decennalis.

Causaria militia, ignominiosa.

Municipes. Coloni.

Decuriones

patrit

patritium distinguebat ordinem ab equestri, aurum equestrem à plebeio. Maiestatis iudicia totius populi erant : rerum capitalium, iudicum, qui ad id sorte lecti essent, ex ea decuria, quæ eo anno iudicaret : ciuilium rerum, prætoris centumuiralis hastæ, aliáque aliorum. Et hi olim Italicarum ciuitatum & gentium in vniuersum mores erant, institutionem hanc à Romulo trahentes. Romulus enim postquam ciuitatis Romanæ muros, fossas, munitiones, & necessarias exstructiones perfecisset omneis, ad ciuium statum se conuertens ita ordinauit: Diuisa in primis trifariam omnis populi multitudine, singulis partibus singulos præfecit duces clarissimos: deinde trium rursus earum partium vnamquamque diuidens in denas partes æquales, harum quoque duces designauit viros fortissimos : vocauit partes maiores tribus, minores curias: homines tribuum ducatus habentes tribunos: qui verò curijs præsiderent, curiones dici poterant. Erant autem & in decurias diuisæ curiæ ducesq; earum decuriones appellati. Omnibus itaq; in tribus & curias diuisis, agrum in triginta partes diuidens, suam cuique curiæ partem tribuit, tantum ipse agri accipiens, quantum quidem ad sacrificium, templáque satis esset: partem quoq; agri publicam relinquens. Sicq; vna diuisio regionis & hominum communem continẽs æquabilitatem fuit. Altera item hominum ipsorúmque fuit, com-

Patritii. Equestres. Plebeii.

Romanæ ciuitatis ordinatio.

Hominum multitudo diuisa.

Agri in singulos diuisio.

Altera multitudinis hominum segregatio.

moda

moda & honores pro dignitate cuiusque partiens. Illustres enim genere, & spectatæ virtutis viros tum diuites, & quibus erant filij, ab ignobilibus discreuit, humilibus & egenis, vocauitq; tenuioris fortunæ homines plebeios, & qui melioris erant conditionis, patres: his de causis progenitos eorum deinceps patritios vocabant. Romulus vbi maiores à minoribus discreuerat, leges dehinc posuit, statuitque quid vtrosq; agere opus esset. Sacra quidem patritios perficere, magistratus gerere, ius dicere, ac secum quoq; publica administrare, vrbanis ipsos maximè negotijs intentos esse: Plebeios autem his muneribus solutos, quum inexperti essent, & ob inopiam negotiosi, agricolari simul, & pascere pecora, quæstuariásque exercere artes. Ne verò dißiderent, aut iniurijs locupletum in humiles, aut leuium, egenorúmque hominum in excellentiores inuidia, commendauit ipse patritijs plebeios, vnumquemque eorum permisit, quem vellet sibi patronum eligere, patronatum vocans, susceptum pauperum, humiliumq; patrocinium: & officia instituens vtrisque commoda, beneuolas ciuilésque eorum coniunctiones fecit: vt illi tuerentur clientes, tamquam patres filios: clientes econuerso patronis obsequiosi essent: communiter autem vtrisque neque pium, neque fas erat accusare se inuicem, nec aduersus se testimonium dicere, nec cum inimicis numerari: sicq; firmior erat Romanorum

Patritiorũ officia.

Plebeiorũ officia.

Patronus.

Patronatus

Clientes.

rum concordia. Consiliarios post hæc instituit, centum viros ex patritijs eligens, fecitq; delectum eorum hoc modo: Ipse vnum ex omnibus optimum designauit, cui committenda essent vrbana negotia, quū ipse exercitum extra fines duceret: tribuum vnicuiq; edixit, vt tres viros ex se deligeret, qui ætate & generis splendore, censuq; excellerent: post hos autem nouem viros, etiam curijs singulis imperauit tres maximè idoneos ex patritijs eligere, posteáque nouem primis à tribubus electis addens istos nonaginta, quos curiæ suffragijs prætulerant, eo quoq;, quem ipse elegerat, duce addito, centum consiliariorum numerum expleuit, & à Romanis Senatus dici cœptus est, qui ob auctoritatem Patres, ob ætatem Senatores dicti sunt. Deinde trecentos viros ex generosissimis familijs eligens robustissimis corporibus, quos Curiæ renunciarunt, eodem modo, quo anteà Senatores, singulæ denos iuuenes, eos semper circum se Romulus habuit. Nomen commune omnes habebant, Celeres vocati, ab exsequendi ministerij celeritate, custodes regis erant. Regis autem hæc officia, primùm quidem templorum, sacrificiorumq; principatum tenere, agereq; eum omnia in honorem cultumq; Deorum pia. Deinde legum, morisq; patrij custodem ipsum fieri, iurisq; simul omnis: Senatum cogere, populum conuocare, potestatemq; sibi in bello Imperatoriam esse. Senatorio ordini

Centū viri consiliarii delecti.

Senatus.
Patres.
Senatores.
Trecenti robustissimi electi.

Celeres.

Regis officia.

Dignitas Senatui concessa.

ordini honorem & potestatem talem attribuit omni de re, de qua referret regno, cognoscere, atque suffragium ferre, & quod visum maiori parti esset, id vincere. Plebi deinde tria hæc dedit, magistratus creare, leges sciscere, & de bello decernere, quū rex vellet: neq; tamen potestatem horum absolutam, nisi & senatus approbasset. Ferebat populus suffragium non viritim, sed per curias conuocatus, & quod pluribus visum esset curijs, ad senatum referebatur. Nunc autem mos iste suffragiorum in plerisq; locis conuersus est: neq; enim de plebiscitis senatus iudicat, sed eorum, quæ senatus cognouit, populus est dominus. Ex hac autem diuisione Romuli non ciuilia modò negotia, sed bellica quoq; Celeres isti exsequebantur. Quandocumque enim ei visum esset exercitum educere, nec tribunos tunc per tribus, nec per curias centuriones, neque præfectos equitum creari oportebat, sed rex tribunis mandare, illiq; curionibus, è quibus deinde decuriones edocti statutos sibi quisque milites educebat. Vnà enim decenter instructi aderant. Mille etiam pugnatores elegit, vt quidam scribunt, quos ob numerum milites nominauit. Tum ipse se Imperij insignibus, & cætero habitu, & duodecim lictoribus cum fascibus præcedentibus, augustiorem populo reddidit: in quo fascium numero duodecim vultures, qui ei augurium fecerunt, videri potest Romulus secutus, nisi ab

Plebi tria cōcessit Romulus.

Suffragandi ritus.

Celerum officia.

Mille pugnatores delecti milites.

Lictores cū fascibus.

ab Hetruſcis morem ipſum aliquis potiùs ſumptum dixerit. quibus quum duodecim populi eſſent, magiſtratúmque vnum communi nomine crearent, ſinguli ſuum illi apparitorem dare conſueuerunt. Sella curulis, Trabea, & aliorum Romanorum regum inſignia omnia inde haud dubiè fuerunt. Romulus etiam ciuitatis vires augere volens, cauſam honeſtam commentus, & rem in honorem Dei referens, templum loco in vmbroſo erigit, confugientibúsque ad illud ſponſor factus eſt per ſpeciem religionis erga Deos, nihil eos mali ab inimicis accepturos: ac ſi permanere apud ſe vellent, ciuitatis etiam participes faciebat, tradebátque agri portionem, quam bello quæſierat. Fuit item & aliud inſtitutum, vt ne captas bello vrbes funditus euerterent, aut in ſeruitutem redigerent: verùm miſsis in eas colonijs pro portione aliqua regionis colonias Romanorum facerent vrbes victas & Reipublicæ participes. Cæterùm poſt Titi Tatij cædem, cum quo & Sabinum & Romanum populum in vnum confluxum quinque annis gubernarat, Romulus ad ſacra conuerſus, publica, & priuata multa inſtituit. Legem de matrimonijs tulit, vt mulier viro ſocia eſſet pecuniarum, & cæterarum rerum, ſacrorum etiam, & vt viueret ad mariti ſui morem, domusq́; vt ille dominus, ita & hæc domina. Morienti viro ſine liberis ſuccederet: ſi cum prole, æqua ſit illi

Apparitores.

Lex in bello obſeruanda.

Leges à Romulo latæ. Mulier viro æquata.

Vinum mulieribus Romanis prohibitum.

pars sua. Adulterij conuictam vir & cognati vt vellent necarent. Si vinum bibisset domi, vt adulteram punirent. Quo instituto videri potest apud Romanos morem inualuisse, vt quoties viri domum se reciperent, filias & vxorem exciperent osculo: an, vt Portius Cato prodidit, olerent temetum. Vt enim corruptionem insaniæ principium arbitrati sunt, ita corruptionis ebrietatem. Parentum in liberos vt omne ius sit statuit, siue vellent coërcere, siue verberare, siue vinctum rustico operi detinere, vendere quoque permisit & occidere. Si quis à patre venditus se in libertatem vendicarit, vt iterum ac tertiò patri ius vendendi sit. Fuit id legis caput C C C. deinceps anno in duodecim tabulis relatum. Mitigauit tamen nonnihil austerum carmen Numa Pompilius, qui tulit nullum patri ampliùs ius in filium oportere esse, vbi illius iussu duxerit vxorem. Sequuta & alia instituta. Ne quis liberæ fortunæ sedentariam exerceret artem. Militaris disciplina & agricultura ciuibus permissa: vnde laudationis mos ille manauit ad posteros, Bonus miles, bonúsque colonus. Imperfectum putabat rex, vtramq; vitam alteram ab altera separari, necesse esse & humum exerceri, & belli obiri munera, vt lex Lacedæmoniorũ habet. Operis omnes pacis tempore vacare rustico præcepit, permisit tamen mercari etiam, quando res aliqua desiderabatur. Nec religionis immemor,

Ius parentibus in liberos concessum.

mor, templa, aras, deorúmque simulacra constituit. Adiecit & dies fastos, sacrificia, ferias, nundinas, & alia pleraq; ad deorum cultum pertinentia: peregrina sacra, & ea in primis, quæ Græcanico fieret ritu, ea vrbe exclusit, præter Herculea iam inde ab Euandri temporibus instituta. Halicarnasseus Dionysius Varronem secutus L X. *ait sacerdotes, qui publica sacra facerent tributim, curiatimq;, ab eo institutos, additos & his Aruspices diuinationum interpretes: Curiarum singulis genius suus cum sacrorum ministris datus, communiq; omnibus Vesta, & annus in decem menses digestus. Quibus nemo non potest intelligere fuisse Romulum diuinarum, humanarumq; rerum non imperitum, nec ante Numæ regnum populum Romanum sine moribus & religione, vt plerique autumant, mansisse. Has ciuiles disciplinas Romulus dedit. Numa Pompilius, qui post eum regnum accepit, plures alias adiecit: annũ ad cursum Lunæ in duodecim digessit menses, quum Romulus ex decem antea constituisset: mutatóque mensium ordine, Martius, qui primus tum fuit, ac ineuntem inchoabat annũ, duobus Ianuario & Februario prælatus, tertius in ordine est factus. Fastos quoq; dies fecit & nefastos, quibus nihil cum populo agi poterat. Flaminem vnum Ioui creauit, qui Dialis est dictus, cum insigni veste, curuliq; sella excoluit. Adiecit & alios duos, Marti vnum,*

Peregrina sacra vrbe exclusa.

Herculea sacra.

Vesta dea tributim venerata.

Annus in mẽses duodecim.

Fasti & nefasti dies.

Quirino alterum, ab insigni, quod capite gestabant, quasi Filamines dictos. Vestæ virgines legit. Hæ decem primos annos sacrorum ritum perdiscebant, totidem deinde operabantur sacris: tertio decennio rudes, & nuper captas instituebant: postea verò, si quæ nubere vellet, fas erat alterum mallet sequi. Salarium his ex publico constituit, perpetua virginitate interim, aliísque ceremonijs venerabiles fecit. Si qua incesti conuicta esset, ante ora ciuium mæsto silentio efferebatur, viuáque circa Collinam portam in subterraneum specum demissa, tellureque superingesta necari. Gradiuo Marti duodecim sacrauit Salios: hi mense, qui ab eo nomen traxit, plures dies celebribus locis vrbis solenne ducebant tripudium: tunica versicolori tegmine puniceo distincto amicti, æneo balteo, & gladio succincti: dextera lanceam, virgámque gestabant, læua thraceam ex ære peltam, altioribus pileis, & in conum exeuntibus capita insigniebant. Nihil ab his diuersos fuisse Dionysius opinatus est, quos Græci Curetas dixêre, Romani à solenni saltatione Salios. Pōtifex est deinceps ab eo creatus, cuius potestati omnia Sacrorum iura subiecit, quibus hostijs, quibus diebus, ad quæ templa sacra fieri oporteret, formula edocuit. Interiecti etiam sunt tot sacris ordinibus Feciales: his ea cura tradita, vt Romani nullum iniustè bellum inferrent cuiquam. Si qua per iniu-riam

Virgines Vestales.

Duodecim Salii.

Pontifex creatur.

riam Romanis adempta essent, res ablatas ab hoste repetebant: quæ si non redditæ essent, bellum composito ad id carmine indicebant. Pari potestate sontes, res iustè repetentibus ad supplicium dabant: legatorum iniurias vindicabant: hi quæ pia in fœderibus essent tueri, sancire pacem, eandem si minus legitimè pacta esset, irritam habere; si quid Imperator, aut exercitus contra publicum iusiurandum deliquisset, scelus expiare.

Lugendi ratio.

Puerum trimo minorem lugeri vetuit, neque natu grandiorem plures menses lugendum censuit, quam vixisset annos. Tempus longissimi luctus in decem menses extendit.

Populi in collegia distributio.

Populum in diuersa distribuit collegia, Tibicinum, artificum, architectorum, infectorum, sutorum, coriariorum, fabrorum, figulorum, & ex variarum artium opificibus contractis vnum omnium nouissimum, sua singulis sacra venerationesq; dijs reddendas distribuit.

Populi in classes distributio.

Seruius Tullius in classes & centurias omnem ciuium multitudinem diuisit. Quorum ordinum ratio hæc fuit, vt hi, quorum res centum millibus censerentur, in prima classe essent, quæ cēturias habuit octoginta.

Prima classis.

Pari numero iuniorum seniorúmque, vt hi ad vrbis custodiam præsto essent, iuuenes foris bella gererent, arma vtrisq; imperata, galea, clypeus, lorica, ocrea; & hæc, quæ corpus tegerent: in hostes hasta & gladius. Additæ huic classi duæ fabrorum centuriæ, qui in bellum machinas

ferrent, & ob id inermes. Altera claßis ex viginti facta est centurijs, quarum census ab quinque & septuaginta millibus ad centum millia extendebatur: arma illis scutum, galea, ocreæ, lorica dumtaxat adempta: tela in hostes eadem: idem ætatis discrimen. Tertiæ claßis census in quinquaginta millia descendit, totidem centuriæ, nec in armis quicquam præter ocreas variatum, par centuriarum numerus. Quartæ claßis census adhuc minor, quippe qui à quinquaginta millibus in summam dimidio minorem contraheretur. nihil his datum præter verutum. Quintam classem triginta centuriæ expleuere, fundam his & lapides mißiles ferre in pugnam commissum. Cornicines, tibicines, cum ipsis censi, in treis centurias distributi: quadraginta millibus æstimata est hæc claßis. Minor deinceps census reliquam habuit multitudinem, cui ob inopiam militiæ munus, tributumq; Tullius remisit. Ciues iuramento adegit, vt singuli bona sua æstimare, quibus parentibus orti essent, quos filios haberent, cuius ipsi ætatis, cuius vxores, liberiq;, quæ illorum nomina, quo vrbis loco, aut quo regionis pago domicilium haberent: proposita his, qui fallerent, pœna, vt ademptis bonis, ipsi, verberibus cæsi, venderentur. Peditum numero distributo, ex primoribus ciuitatis nouos scripsit equitum ordines, vt cum ijs quæ fuerant sub Romulo inauguratæ, quæq; illis

Secunda classis.

Tertia classis.

Quarta classis.

Quinta classis.

Ciuitatis census.

Equitũ ordo.

illis posteà à Tarquinio additæ, duodeviginti essent centuriæ: dena millia æris singulis ad emendos equos data ex publico, & ad eos alendos duo millia in annum constituta. Viduæ equitibus attributæ, quæ annuam pecuniam penderent. Fuerunt equitum peditumq; centuriæ centum nonaginta tres, quibus, in ferendis suffragijs, sua omnibus ordinibus seruabatur dignitas, vt, qui plurimi censi essent, maiora bellorum onera sustinerent, (nam ita comparatum à Seruio erat, vt non viritim, vt anteà, sed pro censûs æstimatione singuli tributa penderent) hi primo loco suffragia inirent. Cæterùm habuit prima classis octoginta peditum centurias, inibántque cum his equites suffragia, quod Dionysius demõstrat, vt octo & nonaginta centuriæ primo loco in suffragium vocarentur. Excedebat hic numerus dimidiùm suffragiorum, quo factum, vt quod his suffragantibus conuenisset, pro decreto haberetur quicquid id esset quapropter missus esset populus in suffragia. Si hîc, quòd rarò accidere solebat, variatum esset, secundæ classis centuriæ vocabantur: atque aliæ deinceps aliarum ordine, ita, vt ferè nunquàm sit ad extremam classem peruentum. Tullij regis prudentia comparatum, vt ordines in eo paria facerent, vt ijs, qui maiora sustinerent onera, id incommodi suffragijs reponeretur: quibus licet nemo exclusus videretur, vis tamen omnis

Tributi pēsio.

Suffragandi ratio.

penes equites & primæ claßis centurias esset constituta: in quorum potestate fuit creare quos vellent magistratus, sancire leges, bella indicere: quorum trium potestas ab initio fuit à Romulo populo data. Deinde Tarquinio ex vrbe eiecto iterum mutata regiminis forma est, pro regibus Consules habere cœptum, quibus omnia insignia permissa, quæ fuerant & regum, præter coronæ togæq; palmatæ vsum: quum Brutus cum Collatino libertatis vindex hanc dignitatem centuriatis comitijs consequutus ciues sacramento adegit, ne mortalium quemquam ampliùs Romæ regnare pateretur. Senatorum numerum in trecentorum summam expleuit. Regem sacrificulum creauit, qui ea sacra perpetrauit, quæ reges facere consueßent. Leges Valerius tertius consul tulit, quibus prouocatio à consulibus ad populum est permissa, vt capitale esset huic, qui iniussu populi magistratum caperet: Ciuium vectigalia tollerentur; quo contigit, vt vulgò promptiores ad quæstus & opificia sint homines facti: Addidit & alio capite, vt qui tyrannidem affectaret, impunè occideretur. Aerarium, in quod publica pecunia reponeretur, Saturni templum constituit: populo, vt duos quoque quæstores crearet, permisit. Creatus tamen non longè post magistratus, ab cuius imperio nulla esset prouocatio, dictatoris ei nomen inditum, à dictandi quæ vellet potestate, siue à dicendo potius,

Equitũ dignatio.

Consules inducti.

Senatores trecenti.

Rex sacrificulus.

Aerarium constitutũ.

Quæstores creati.

Dictator in vrbe.

tius,

tiùs, quia non populi suffragio creari contigisset, sed ab vno esset dictus, qui tum summum in vrbe imperium haberet. Hunc creandi Dictatoris morẽ videri possunt Romani à Græcis accepisse: quibus, vt Theophrastus tradidit in libris, quos de regno scripsit, in certum tempus tyrannos, quos Esymnetas dixerunt, legere moris fuit. Semestris illius dignitas apud Romanos fuit: nec alio pacto creari solebat, quàm quũ vis aliqua maior repentè exorta ingẽtem vrbi cladem minitari videretur: huic cæteros magistratus eligere licebat, vt Magistrum equitum, qui secundam post eum dignitatem gerebat, præsertim in equites & accensos: iungebatur Dictatori, sicuti regibus tribunus. Spurio Caßio & Posthumio Cominio consulibus plebi datum est vt & suum haberet magistratum, qui sacrosanctus esset, qui inuiolabilis, cui auxilij latio aduersus consules esset, disertè expressum, ne patrum cuiquam eum magistratum capere liceret: hic Tribuni plebis nomine dicebatur. Tanta fuit ipsorum posteà insolentia, vt, nisi eis placerent, decreta consulum & senatorum cassarent: comitijs creabantur, siue auspicijs, siue religione primùm duo numero, deinde tres additi, ad vltimum adhuc quinque. Tria Comitiorum genera Romæ olim vsurpata sunt: Curiata, quum ex generibus hominum suffragium ferretur, nomenq; ideò rei datum, quòd curiatim per lictorẽ calarentur. Centuriata, quũ ex censu

Magister equitum.

Magistratus sacrosanct⁹.

Tribuni plebis.

Tria comitiorum genera.

& ætate fieret, quorum ratio abundè relata est: cæterùm, vt illa per lictorem, ita hæc per cornicinem calari solita. Tributa reliquum genus appellatum, ex regionibus & locis conflata.

Decemuiri creati.

Ex patribus centuriatis Comitijs Decemuiri sine prouocatione creati. Et in eos publicæ administrationis ratio omnis à Consulibus translata est, vt olim à regibus ad consules: hi condere leges iussi, decimo die eius singuli in orbem dicebant, quo in decem tabulas complexo, quod faustum felixq; esset, leges decem tabularum populo promulgauere: duodecim fasces præcedebant eum, cuius erat iurisdictio, cæteris singuli accensi. Sed diu non durauit magistratus ille, quippe qui vt Tribunitia potestas ab eo ex vrbe in perpetuum tolleretur, à patribus excogitatus fuerat, re cognita, ab ipsis tribunis ipse sublatus est. Tum lege cautum, vt quod plebs vellet, totus populus teneret. Et alia, vt qui Tribunis plebis vel Aedilibus iudicibus noceret, eius caput Ioui esset sacrum, familia ad ædem Cereris liberi liberæq; venderentur. Item, vt alter ex plebe consul deinceps crearetur: atque vt inter patritios & plebeios connubia promiscua essent.

Leges decẽ tabularum promulgatæ.

Censores duo creati.

Censores præterea creati duo, quibus scribarum ministerium, tabularum cura, censendi formula commissa. Res parua ab initio, sed quæ procedente tempore multò maiora, quàm ab initio credibile fuerit, habuit incrementa. Tanta illis dignatio,

tio, tanta auctoritas, vt omnis morum, ciuilisq; disciplinæ ratio ipsorum esset. Regimen adhæc senatus, equitum, centuriarum, omne decoris ignominiæq; discrimen, horum priuata & publica loca recognoscere: vectigalia populo Romano locare, censum agere, lustrum condere, Senatores è senatu remouere, notare infamia. Quinto quoque anno creabantur. Magistratus & alius superadditus, qui ius diceret. Prætorem hunc vocare placuit, huic omnis publici priuatiq; iuris potestate permissa, nouum ius condere, & vetera abrogare facultas. Erat vnus ab initio, qui vrbanus dicebatur: quo non sufficiente (quòd multi peregrini in ciuitatem venirent) alius creatus est, peregrinúsque vocatus, quòd pleruraque inter peregrinos ius diceret. Honorarium ius illud appellabatur à magistratus honore: regia illis insignia, & apparatus consulibus penè æqualis. Permansit hic ciuitatis status ad Iulij Cæsaris vsque tempora, qui monarchiam, quæ longa posteà Imperatorum serie retenta est, iterum induxit. Ludus Romæ celebrabatur, qui magnus Circensis etiam, & plebeius dicebatur, eius pompa ex Capitolio per forum in Circum maximum mittebatur tali apparatu: Equitum filij, quibus ætas apta esset pompæ, equis sedentes, quíque pedibus stipendia facturi erant, suis alis centuriísque discreti præcedebant, vt exteris gentibus

Prætores duo, vrbanº & peregrinus.

Ius honorarium.

Ludus circensis, siue plebeius.

tibus ostenderetur qualis quantaq; iuuentutis indoles, in spem ciuitatis interim subolesceret:

Athletę. Hos aurigæ sequebantur, quadrigæ, bigæq;, & equi desultorij. Mox athletæ leuiorum grauiumq; certaminum, pudenda tantùm velati, cæterùm corpus nudi, cursu, palæstra, cæstibus certaturi.

Saltatores. Saltatorum deinceps chori, virorum primus, alter pubescere incipientium, postremus puerorum.

Tibicines. Ordine deinde tibicines subsequi, vtres & tibiolas inflantes, citharædiq; lyras septichordes eburneas, & quæ barbita nũcupata sunt, habentes. Saltatorum cultus tunicæ puniceæ cingulis æreis strictæ, enses lateribus pendẽtes, tela breuiora viris, galeæ æreæ cristis insignes, pennisq; excultæ. Præibant choris viri singuli saltationis, & tripudij modũm præmonstrantes, bellicos motus, atque vehementes, proceleusmaticis & rhythmis imitãtes.

Enoplia siue Pyrricha saltatio. Enoplia saltatio in his vsurpata, quæ & Pyrricha nũcupata est, à Pallade, vt creditur, reperta, alij Curetes eius saltationis auctores arbitrati sunt.

Satyrisci. Enoplios choros Satyriscorum cœtus e vestigio sequebatur. Erant hi in Silenos & Satyros figurati, cauillabundo motu ridicula in magnis imitantes. Atque hunc demum ordinem tibicines alij, & citharædi vario sequebantur concentu. Ibant inde qui passim thura & aromata thuribulis adolebant, multáque odorum fragrantia deorum simulacra auro argentoq; cælata virorum humeris ferebantur.

Tum

Tum demum Thensam summi vrbis magistratus, magna omnium ordinum caterua religiosè sequebatur. Circi area, in qua hic & alij ludi agebantur, tria & dimidium in longitudine stadia habuit, latitudo quaternûm fuit iugerûm: id soli spatium inter Palatinum & Auentinum iacens tribus lateribus porticus paululum repandæ claudebãt, CL. millium spectatorum capaces. Sedilia circa aream cæmento exstructa erant, in quo sedẽtes spectarent. Scenici ludi in eo etiam agebãtur, tali primùm ratione: Ludiones ex Hetruria accersebantur, hi ad tibicinis modulos saltantes, haud indecoros more Tusco reddebant motus. Imitari hos primò Romana iuuentus, incomptis inter se carminibus iocularia fundentes, nec motus interim absoni à voce, mox diligenti vsurpatione eò processit vsus, vt vernaculi eius rei artifices, quia nihil iam à Tuscis ludionibus distarent, Histriones appellati sint, quia Hetrusca voce Hister ludio vocaretur. Hi deinceps non inconditum & rude carmen, alternisq; vt à principio, iactatum vsurparunt, quod Fescennino fuit simile, sed modulatas satyras, descripto ad tibicinem cantu, decoróque motu peragebant. L. Andronicus ab Satyris digressus fabulam argumento fecit, factamq; quum sæpius egisset, obtusa demum frequenti vsu voce, puerum, qui caneret ante tibicinem statuit, inde vt ad tibicinis latus histriones canerent receptum. Vbi

Circi magnitudo.

Ludi scenici.

Histriones.

igitur

igitur res à risu & soluto ioco auocari cœpta est, ludoq; in artem paulatim vertente, iuuentus fabularum actu, histrionibus relictis, veteri instituto ridicula versibus intexta inter se iactabant: vnde exordia fabulis, potissimùm Attellanicis conserta exstiterunt. Id Ludionum genus ab Oscis acceptum, iuuentus tenuit, nec Histrionibus attingere permissum. Hîc qua ratione Senatus populusq; Romanus suos vita defunctos Imperatores consecrare, cælóque inferre solebat, referendum duco.

Consecrandi ratio.

Ipsi namque, vt Herodianus scribit, locabant in regiæ vestibulo super eburneum lectum auro stratum imaginem defuncto principi perquàm similem: recumbebátque pallida effigies in modum ægrotantis: circa lectum, magnam diei partem assidebat senatus omnis, ad læuam pullis vestibus amictus: ad dexteram lectæ ex omni nobilitate matronæ, in albis vestibus: Is enim color lugubris fuit in muliere olim: omni alioqui ornatu detracto, id septem diebus defuncto datur: Medicis velut adhuc spirantem interuisentibus, denunciantibúsque in dies morbum ingrauescere. Ad postremum, quasi tum demum vita defunctum, equestris, senatoriíque ordinis iuuenes per viam sacram in forum deferunt, lecto in Rostris deposito, pueri puellæque patritij generis composito ab vtraque parte cœtu hymnos in defun-

Albus color lugubris in fœminis, niger lugubris in viris.

ctum

ctum canunt, flebili carmine modulatos. Deinde eburneo lecto cum effigie ex foro in campum Martium translato, ingens ibi suggestus quadrata forma, lignea tantùm materia contexitur, multis gradibus in phari speciem fastigio assurgentibus. Singuli auro & purpura instrati, signis ex ebore factis, varijsq; picturis insigniter excoluntur: ac quò altiores illi, minúsque patentes, eò minores his imagines prominebant: interius erat moles aridis referta fomitibus. Effigie secundo gradu collocata, omnibúsque odoramentorum generibus omnifariam admotis, quæ certatim à tota ciuitate eò congerebantur: nobilissimi iuuenes equestris ordinis trabeati tabernaculo obequitabant motu quodam Pyrrhichio, solennique decursu. Circumagebantur & currus, quibus insidebant rectores personas illustrium principum gerentes: ac tum demum ab Imperij successore face admota circumfusa multitudo ab imis partibus molem incendit: ac simul ignis cœpit inualescere, ex ædificij fastigio aquila emittitur, quæ principis animam in cælum ferre putabatur. Qui per hæc Romanorum princeps consecratus esset, vana superstitione inter deos colebatur. & hæc de vrbis Romanæ statu. Hodie Italia omnis Christianam pietatem religiosissimè obseruat, sacrorum ceremonias ex Romanæ ecclesiæ instituto: nisi fortè in vltima eius terræ parte pauci Recẽtes Italiæ mores.

Græcum

Græcum seruent ritum, & ipsi quidem Græci generis. Vnum connubium vt Itali olim, sed citra repudium: neque id permittitur nisi magna de causa, Romaniq; pontificis permissu. Regum nobiliúmque principum primogeniti veteri instituto regnum obtinent: in priuata fortuna virilis stirpis liberi ex æquo sunt hæredes, sed legitimo toro nati. Triplici iure vtitur Italia, Pontificio, Cæsareo, & Municipali: constat hoc ex legibus, quas aliæ ciuitates alia sibi de causa condunt: ad bonum æquúmque spectant. Iudicia rerum, ciuiliúmque negotiorum hîc iudicum ordines exercent, illic magistratus: nam nō vna vbique est regiminis forma. Prima nobilitas militiæ, si felix sit: Sequens rei literariæ. Sacerdotium magis venerabile facit, quàm nobile. In claritudine literarum Theologi primas sibi partes vendicant, secundas ab his Iuris scientiæ periti: sunt & Medici in admiratione, sed maiore quæstu. Mathematici, Dialectici, Astronomi, & Poëtæ magis inter se clari, quàm vulgò conspicui. Grammatici extremi omnium: vt qui inter pueros consenescant. Est & sacris oratoribus grande nomen, sed maior veneratio; ob pietatis studium frequentiore agunt theatro, quàm forenses. His maior quæstus, quàm nomen. Est & Mercatura in magna celebritate: nam pretium hodie, vt semper, in pretio est. Pictores, Statuarij, Fusores in maiori admiratione, quàm agricolæ: etsi, vt auditū

est, prima

est, prima laus apud maiores his debebatur. Romani propemodũ soli Italorum pecuaria exercent, sed mercenaria externorum hominum opera. Vestitus alius alij, sed Venetis laxitate insigni, ac prolixitate: & in his vrbicus municipali sumptuosior. Secundùm Venetos, ciuilis, & nitidus Florentiæ & cæteræ Hetruriæ. Mediolanensibus, ac toti Aemiliæ, Liguriæq; floridior, sed paulò contractior. Romæ aulicus prolixitate, varietateq; colorum omnes alios antecellit. Romanus multò frugalior, sed cui suus non desit nitor, præsertim in fœminis. Neapolis magis nitido vitur, quàm sumptuoso: & externus gratior Italico. Cætera Italia simpliciùs vestitur, nec vnus habitus omnibus: quippe quem nostra memoria sæpiùs variari contigit. Ecce in Aemilia, & tota Gallia Cisalpina, gaudent principes fœminæ in Hispanico habitu videri, viri in Gallico mallunt. Iam & Romæ muliebris sexus Tuscum nuper affectabat. Venetiarum matronæ his paucis annis vlnas, pectus, & humeros nudabant: nunc omnia contegunt, ac laxioribus vtuntur manicis, & in Hispanicum degenerant. Veteres Romanorum statuæ, & numismata, arguunt, nullum apud maiores fuisse tegendi capitis vsum, nec caliga fuit, nisi militaris: est hodie vtrumque vulgatissimum, sed tegere caput translatitium in Italia, vt credere est: quod nomen etiam declarat. Nec lanei, aut linei thoracis adeò frequens

Vestitus Italorum diuersus.

Romanorũ vestitus.

Principum fœminarum vestitus.

Tegendi capitis apud Italos olim nullus vsus.

vsus olim: quod ex veteri statuarum figuratione potest intelligi: nunc omnis iuuenum cultus his sese propemodum effert. Italicus sermo neque ille est, qui olim fuit, nec omnino ab eo diuersus: sed barbaris vocibus plus minúsve adulteratus, vt hæc, aut illa regio, fuit externis gentibus magis obnoxia. Litoralis Histriæ ora

Veneta lingua.

Veneta plurimùm vtitur lingua, quæ compta est, & grauis, pluriúmque linguarum flore conflata: quod facilè contigit in frequentissimo Italicarum gentium commercio: olim multò simplicior fuit, ac minus auribus grata.

Carnicus sermo.

Carnicus sermo plures sonat linguas, ac nescio quid ab Italico diuersum, dulcior auditu, quo Taruisium, Patauium, Verona, Vicentia, Mantua, Ferraria vtuntur. sed in his vrbicus gratior agresti.

Cisalpinæ Galliæ sermo.
Laus Cisalpinæ Galliæ.

Cisalpina Gallia externum quendam, & à nostro alienum, sonat. Nulla alioquin gens cultior, aut vrbium apparatu, aut victus frugalitate. Rauennæ, Arimino, Pisauro, Fauentiæ, Bononiæ, & vniuersæ Aemiliæ: Flaminiæ venustus sermo,

Tuscus sermo Laconicus breuis.
Romanus sermo.

Tuscis breuis, & velut Laconicus, in alieno, quàm suo ore, gratior. Quod Romæ nuper offendebat, commercio gentium in dies magis excolitur. Picinis, & Sabinis, & Marsis crassior, castigatiorq;. Vmbris, Apulis, Lucanis, Brutijs, Samnitibus, & cæteræ Italiæ rudior lingua, ac minus peregrinis imbuta, præter Neapolim, vbi pleriq; Hispanicum affectant. Quòd si quis

si quis altiùs spectat, atque in vniuersum iudicet, nulla est ciuitas, nullus populus, qui non aliquid à finitimis differat. Auctor Antonius Sabellicus Ennead. II. lib.I.

De Liguria, Ligurúmque prisco viuendi more. CAP. XIX.

Liguria Italiæ regio pro maiori parte montuosa, inter amnes Varum & Macram, ab altero latere Apēninum habens, ab altero Padum, Tusciam attingens: cuius caput nunc est Genua. A Ligysto Phaëthōtis filio dicta, conuersione y in u, vt Pictor Fabius prodidit. Horum gens Siculi fuêre, vt Thucydides arbitratur. Magna pars Italiæ est ab his olim possessa. Siculi ab Oenotrijs Italia eiecti Siciliā tenuerūt. Ligures labore plurimo cōtinuò vitam duram agūt: nam multis arboribus oppleta regione materia est ad naualem fabricam præcipua: arbores tāta craßitudine, vt diametri octonos pateant pedes. Vnde quidam cædendæ materiei, quidam subigēdo agro à lapidū asperitate cultu difficili vacāt. Ita enim terra lapidosa est, vt gleba absque saxo nequeat effodi, ob quod vitæ ærūnosæ natura assueti, licet multo in labore versentur, parum tamen percipiūt emolumenti. Continuum verò exercitium, & victus parcitas corpora eorum macilēta efficit, ac robusta. Mulieres quoque virorum labores perferunt, assuetæ vnà cum viris opus facere.

Liguriæ fines.

Siculi ex Italia in Siciliam compulsi.

Ligurum studia.

Mulieres in labore viros adiuuāt

Venationibus continuò vacant, captísque feris fructuum inopiam sustentant. Niuibus insuper, montanísque asperitatibus assueti agiles corpore, ac validi redduntur. Nonnulli messis raritate carnes partim domesticas edunt, partim ferinas, aqua in potum sumpta. Oleribus vtuntur, prout fert regio eorum, ad quos neque Ceres venit, neque Dionysius, præ cæteris dijs hominibus vtiles. in terra cubant vt plurimum, rari sub tecto aut in tugurijs iacent. Plures ad concaua saxa, speluncásque ab natura factas, vbi tegantur corpora, diuertunt. Hoc pacto prisco more absque apparatu aliquo viuũt. Denique mulieres virorum, viri ferarum robur & vires habent. Asserunt, in bello sæpius vegetũ Gallum ab gracili macilëtóque Ligure ex prouocatione singulari certamine vinci. Arma habent leuiora, quàm Romani. Operiuntur corpora scuto longo ad formam galaticorum facto, tunicáque succincta. Armantur etiam ferarum pellibus, ac ense mediocri. Quidam Romanorum consuetudine, quos in ea re imitati sunt, arma immutarunt: feroces sunt, & acuto ingenio, non in bello solùm, sed in communi vita. Mercaturam exercent, nauigantes per Sardianum Libycúmque pelagus, sponte se grauibus maris periculis obiectantes: scaphis enim haud satis cæterarum nauium more præparatis nauigant. Quo fit vt imminente tempestate grauia subeant vitæ discrimina. Gens hæc

Victus Ligurum.

Habitacula

Robur corporum.

Arma.

Ferocitas.

Nauigantes mercatu̇ exercent.

Recentes mores.

hæc, vt Antonius Sabellicus primo libro septimæ Enneadis habet, adhuc ferox est, & ad rebellandum nata, vt quæ diu Romana exercuit arma: plurimùm pecore victitat, lacte, hordeaceáque potione.

De Tuscia, & gentis eius antiquis moribus.

CAPVT XX.

TVscia Italiæ regio celebris, à sacrificijs, vt quidam arbitrantur, dicta: nam Græci θύειν sacrificare dicunt, vel à thure, quo maximè in sacrificijs vtimur, vel à Tusculo Herculis filio, quod veteres probant. Olim Tyrrhenia dicta fuit: Dubium à Tyrrheno Atys, an Herculis & Omphales, an (vt alij scribunt) Telephi filio, qui in eam terram duxerit colonos. Dionysius à Tyrsibus ædificiorum genere, quibus Tusci vterentur, id nomen factum suspicatur. Romani eius terræ populos nunc Tuscos, nunc Hetruscos dixere, Græci verò Tyrrhenos. Veterem illorum opulentiam, tum pelagi nomen demonstrat magna ex parte Italiæ prætenti, tum fines terræ, ab infero ad superum mare, & ad Alpes propemodum promoti. Satis cõstat quòd quicquid terræ intra Alpes iacet & Apenninum, Vmbrorum olim fuit, qui inde à Tyrrhenis sint eiecti, Tyrrheni à Gallis, Galli à Romanis, Romani à Longobardis, qui postremò nomen ipsi terræ indiderunt: & quod ad celebritatem nominis attinet, Latini, Vmbri, & Ausones à Græcis Tyrrheni sunt

Tyrrhenia vnde Tuscia appellata.

Tusci etiam Hetrusci appellantur.

Vmbrorum terra.

Longobardia.

sunt olim vno nomine appellati. Quidam etiam Romam ipsam Tyrrhenã vrbem opinati sunt. Fuit Tyrrhena gens fortitudine egregia, magno potita Imperio, ciuitates condidit plures atque opulentas. Classe quoque potens, quum diutiùs mari imperitasset, Italum pelagus ab se Tyrrhenum denominauit. Pedestri quoq; exercitu præualida, tubam primò adinuenit, & bello admodum vtilem, & ab illis Tyrrhenum appellatam. Duces exercitus plures insignibus decorauit. Lictores, curulem sellam, prætextam vestem, fasces, sceptrum eburneum, alia multa dedit: domibus porticus addidit, in quas seruorum concurrentium turba diuerteret: quæ imitati postmodum Romani, inq; melius aucta ad suam Rempublicam transtulere. Literis quoque, & rerum naturalium inuestigationi, ac theologiæ plurimo tempore impenso. Præ cæteris in fulgurum interpretatione, & arte augurandi versata est, adeò vt nostra etiam ætate vniuersus fermè orbis, tum admiretur viros, tum aruspicibus vtatur. In scientia faciendorum sacrorum ita etiam floruit, vt Romani, qui non seruandæ tantùm, sed & amplificandæ religionis cupiditate incendebãtur, decem principum filios senatusconsulto singulis Tusciæ populis percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traderent: hinc ludibrium illud malorum dæmonum ad Romanos defluxit. Hinc Bacchanalia, quæ vt fœda & perniciosa,

Tuba à Tyrrhenis inuenta.

Inuẽta Tyrrhenorum plurima.

In augurandi arte versabãtur Hetrusci.

Religiosi valde Hetrusci erãt.

Bacchanalia ex Thuscia ad Romanos.

ciosa, magno sunt bonorum consensu, auctorum suorum supplicio vindicata, ex totaq; Italia sublata. Patriam Tyrrheni vberem incolunt, quam studio, curaq; efficiunt fertiliorem. Mensa bis in die sumptuosè præparata, omnia, quæ ad epularum delicias pertinent, abundè subministrans. Stragulas insuper vestes floribus distinctas, poculaq; aurea varij generis, ac ministrorum, seruorúmque numerum permagnum in vsu habent: multiplices vbi non solùm serui famulantur, sed etiam liberi plures. Gens in vniuersum magis adhuc superstitiosa est quàm pugnax.

De Galatia Europæa, & Galatarum priscis moribus. CAP. XXI.

GAlatia magna Europæ regio fuit, vltra Celticam ad Notum Oceanúmque versus pertinentésque oras, & Hercynium montem (scribit Diodorus Siculus) & à terminis Istri ad Scythiam vsque protensa. Sic appellata à Galate Herculis & Celticæ cuiusdam mulieris filio. Hæc à pluribus nationibus incolebatur, regioq; vt plurimum ad Arcton sita, frigidaq; adeò, vt quæ hyemis tempore pro aqua niuibus oppleta exsistat: glacies quoque immensa adeò patriam occupet, vt flumina congelata sint peruia transeuntibus, non solùm paucis, sed exercitibus quoque cum curribus atque impedimentis. Complures magni fluuij vario fluxu per Galatiam fluunt, quorũ hi

Galatiæ fines.

Galatia hyemis tẽpore glacie occupata.

ex profundis stagnis, hi ex montibus, partim in Oceanum vt Rhenus, partim in Pontum vt Danubius, alij in Adriaticum mare decurrunt vt Eridanus, qui & Padus. Sed hi omnes ferè hyemis tempore congelati securum transitum iniectis desuper (ne labantur) paleis euntibus præbent. Vinum & oleum propter eam frigiditatem regio non producit, quare coacti homines potum sibi ex hordeo comparant, quem Zitum appellant: aqua etiam, in qua lauant fauum mellis, vtuntur. Vino præter modum adeò delectantur, vt à mercatoribus importatum purum bibant, minimoq; potu ebrij, aut somnum inducant, aut insaniam: quo fit vt mercatores Italici plures quæstu ducti vinum, tum nauibus, tum per terram curribus deferentes pincernam puerum mercantur pro vini amphora. Vniuersa Galatia argento caret, auro abundat, illud natura ipsa præbente. Nam quum fluminum decursus, difficiles flexus habeat, superans ripas à montibus fluens aqua, arenam auream passim per campos eijcit: qua conflata, auroq; puro educto ad ornatum corporis mulieres viriq; vtuntur: etenim & manuum articulos & brachia armillis aureis exornant. Circa collum grandes torques gestant ex solido auro, & in digitis annulos. Thoraces etiā auro exornant. Priuati quid ac mirabile in deorum templis potentiores obseruant, plurimum auri ipsis dijs oblati per pauimentum spargentes, neq; id

Zitum ex hordeo potus.

Vini appetentissimi.

Argento caret, Auro abundat Galatia.

Corpus auro exornāt Galatæ.

Aurum in tēplis sparsum.

quisq

quisquam incolarum, quamuis gēs auri sit auida, propter religionem contingere audet. Sunt Galatæ molles atque albi, corpore oblongo. Comas quamuis habeant natura rufas, studio tamen augent naturæ colorem. Calamistro capillos inflectunt, fronte illos ad ceruicem reijcientes, vt Satyris aspectu puerisq; appareant persimiles: capillos arte efficiunt crassiores, vt nihil differant ab equorum iubis. Barbam quidam radunt, nonnulli nutriunt. Parcè nobiles quidam genas radunt: barbam adeò fouent, vt corpora operiant. Quo accidit, vt quū edant repleatur cibo: quum bibant, veluti per canale potus videatur inferri. Cœnant sedendo omnes, non tamen in sedibus, sed in solo super luporum aut canum instratis pellibus. Ministrant eis pueri iuniores ætate tenera: iuxta eos ignes fiunt, in quibus ollæ sunt & verua plena carnibus. Viros bonos melioribus carnibus honorant, quemadmodum Poëta Aiaci scribit impensum ab optimatibus honorem, quando singulari Hectorem certamine vicisset. Hospites ad epulas, qui sint, qua causa venerint rogantes. Consueuerunt quoque sumpto cibo ad verborum, prout casus tulit, concertationem surgentes ex prouocatione certare inuicem, nulla habita vitæ cura. Increbuit enim apud eos Pythagoræ sententia, qua dixit, animas hominum esse immortales, rursúsque eas defunctis corporibus post certum tempus in alia cor-

Corporum Galatarum dispositio.

Barbam nobiliores nutriunt.

Sedentes in solo cœnāt Galatæ.

Ex prouocatione cērtare solens Galatæ.

pora reuersuras: ob hanc causam in defunctorum pyram epistolas scriptas quidam coniiciunt, tanquam eas mortui sint lecturi. In itinere ac pugna bigis vtuntur, quas rhedarius ac assessor ducunt. In bellis obuium hostem iaculo ex curru primùm appetunt, tum relicto curru pedites ensibus certant. Quidam adeò mortem contemnunt, vt pugnent nudi. Custodes corporis ex liberis hominibus pauperes eligunt, qui & pro aurigis in pugna seruiant, & ferant scutum. Instructam aciem præire consueuerunt, & ad singulare certamen fortissimos hostium prouocare, arma vt hostem terreant quatientes. Quum quis strenuè in acie pugnauit, tum maiorum, tum suas laudes ac virtutes decantant: res hostium deprimunt, tãquam vituperatione dignas: denique omneis in bello audaces extollunt verbis. Capita hostium in acie cadentium abscissa equorum alligant collis. Hostium spolia sanguine perfusa famulis tradunt in foribus domorum cum cantu atque hymnis affigenda, quemadmodum feras solent venatu captas. Hostium nobiliorum capita aromatibus vncta in thecis condunt summa diligentia, ea hospitibus ostendentes, nullóque pro pretio ea vel parentibus vel liberis vendunt. Vestes ad terrorem intonsas, ac varij coloris ferunt, quas illi vocant braccas. Sagula ferunt virgata, hyeme quidem crassiora, æstate subtilia. Fictilia in vsu habent

Corporis custodes ex hominibus liberis.

Strenuorũ militum dignationes.

Hostiũ spolia domorũ foribus affiguntur.

Vestitus Galatarum.

densa, ac floribus distincta. Arma ferunt, scutum ad staturam hominis longum, próque libito cuiusque ornatum. Quidam in scutis animalium formas æreas paulùm eminentes gestant, & ad ornatum, & ad corporis tutelam fabricatas. Aerea galea caput muniunt paulùm eminentiore, in qua aut cornua impressa sunt, aut auium vel quadrupedum effigies sculpta. Tubas habent suo more barbaras, vt quæ asperum sonum & turbulentum reddant. Thorace ferreo vtuntur quidam, alij armis à natura datis nudi pugnant, pro ensibus ferreas spathas gerunt oblongas, ærea catena à dextero latere pendentes. Nonnulli tunicis aureis, aut argenteis Zonis cinguntur, iaculis insuper bellantur, quæ illi lanceas vocant, ferro cubiti aut ampliùs longitudinis, paulominus duobus palmis lato. Enses haud minores sunt, quàm apud cæteros venabula, habentq; tum rectos, tum curuos, non solùm ad corpora cædendum, sed etiam ad perforandum aptos. Aspectu sunt terribiles, voce graui atq; aspera. Sermone vtuntur breui ac subobscuro, multáque ex animo dubia loquũtur: plurima ad iactantiam in eorum laudem dicunt, & ad cæterorum contemptum. Minaces sunt, ac detractores, opinionéque inflati, acuti ingenio, & à doctrina minimè alieni. Sunt & apud eos melodiarum poëtæ, quos ipsi Bardos dicunt: hi cum organis veluti cum Lyra cantant, hos laudantes, alios

Arma bellica.

Enses maximi.

Bardi melodiarum poetæ.

vitup

Saronidæ philoſophi &theologi. vituperantes. Philoſophi quoque, ac Theologi, quos vocant Saronidas, præcipuè ab illis coluntur. Vtuntur inſuper diuinatoribus, qui apud eos, quum augurijs & ſacrificijs futura prædicent, maximi exiſtimantur, omni eis obtemperante plebe: de rebus magnis conſulturi mirabilem, ac incredibilem obſeruant ritum: enſe hominem iugulant, quo labente, tum ex caſu, tum ex membrorum laceratione, tum etiam ex ſanguinis effluxu futura dijudicant. Eſt apud eos moris, nullum abſq; Philoſopho ſacrificium facere, exiſtimantes per diuinæ naturæ conſcios ſacra fieri oportere, tamquam deis propinquiores. Horum interceßione bona à dijs cenſent petenda, quorum conſilio, & pace, & bello fruantur. Poëtæ verò apud eos tanti habētur, vt quum exſtructa acie exercitus eductis enſibus, iactíſque iaculis propinquant, non ſolùm amici, ſed hoſtes eorum quoque interuentu à pugna abſtineant, ita apud agreſtiores barbaros ira cedit ſapientiæ, & Mars reueretur Muſas. Galatarum fœminæ non tantùm corporis magnitudine ſunt viris ſimiles, ſed robore etiam. Pueri vt plurimum cani ſunt, ætate prouecti colorem paternum aſſumunt. Eorum, qui ſubtus Arcton habitant Galatæ, quiq; Scythiæ ſunt propinqui, vtpotè cæteris agreſtiores, nonnullos aiunt humanis carnibus veſci, quemadmodum & hi, qui eam Britanniæ partem, quæ Iris dicitur, habitant: horum for-

Mirabilis atque horrẽdus ritus.

Nullũ abſque Philoſopho ſacrificium.

Poëtæ in maxima veneratione.

Fœminæ Galatarum viris ſimiles

Humanis carnibus veſcuntur qui Irim inhabitant.

titud

titudine, feritatéque diuulgata, tradunt eos, qui priscis temporibus omnem fermè Asiam discurrentes Cimmerij dicebātur, ipsos esse, qui paulò post corrupto nomine pro Cimmerijs Cimbri sūt appellati: iam prisco more dant latrocinijs operam, rapientes aliena, suis omnibus contemptis. Hi sunt qui Roma capta, quū Delphici Apollinis templum spoliassent, magnam Europæ partem, non paruam Asiæ tributariam fecere, agris eorum, quos subegerant, possessis. Nam qui in Græciam peruenerunt Galatæ, de se partem occupatam Gallogræciam dixerunt, & Galatiam minoris Asiæ regionem, quæ ab Oriente Cappadociam & Halim fluuium habet, ab Occidente Bithyniam & Asiam, à Meridie Pamphyliam, à Septemtrione Pōtum Euxinum. Cæterùm Cimbri, de quibus iam nobis sermo est, gens diræ supra modum feritatis, impietatisq; in deorum sacrificijs inauditæ. Sequebantur exercitum mulieres Sacerdotes diuinationis peritæ, quarum canus capillus erat, alba vestis, lutea è carbaso subter tunica fibulis annexa ahenis, incinctæ Zonis, pedes nudæ, captiuis per castra strictis occurrebant ensibus, quos sternentes humi ad æreum protrahebant craterem viginti capacem amphorarum. Habebant & pulpitum, quo agiliter ascenso, tollētes in sublime captiuum super lebete iugulabant: tum profuso in craterem sanguine, inde quū stillaret, vaticinium edebāt: alij verò scisso ventre

Sacerdotes fœminæ.

Crudelis vaticinandi ritus.

ventre intestina speculabantur, suis victoriam clamitantes. Noxios quoq; quinquennio seruatos affixos sudibus sacrificabant: & animantia ex hostibus capta vnà cum hominibus interfecta, aut supra ingentem pyram posita comburebant, aut alijs afficiebant pœnis. Et quamuis Cimbri mulieres habeant speciosas, ad mares tamen præter modum sunt cupidiores. In ferarum pellibus humi dormientes, ex vtroq; latere excubitores habent. In ipsis certaminibus extentas ad carrorum velamina pelles tantis pulsant ictibus, vt ingenti cum horrore fragor efficiatur. Sed illa admiranda eorum impudentia, quòd speciem corporis facilè alijs offerũt in propatulo, neque hoc turpe ducunt, quin potiùs ignauum abnuere gratiam oblatam. Fertur à Valerio Maximo, Cimbros & Celtiberos in acie gaudio exsultare consueuisse, tanquam gloriosè & feliciter vitâ essent excessuri. Lamentari verò in morbo, quasi turpiter perituri.

Noxios sacrificabant Cimbri.

Cimbri ad mares cupidiores.

Impudentia Cimbrorum admiranda.

De Gallia, Gallorumq; veteribus & recentibus moribus. CAP. XXII.

GAllia lata Europæ regio, inter Gallicum internum mare, Oceanumq; Britannicum, Rhenum, Alpes, & montes Pyrenæos iacens: Pyrenæis iugis ad occasum includitur: ad septemtrionem & Boream Gallico, Britannicoq; Oceano: ad orientem solem Rhenus illi paribus penè spatijs ex Alpibus in Oceanum, quibus Pyrenæum iugum ex interno mari ad

Galliæ quatuor termini.

externum procurrit : quà meridiem ſpectat, Narbonenſe illi prætenditur pelagus. Gallia appellata à candore populi : Γάλα enim lac dicitur. Tonſa ſiue togata Gallia, & quæ & Ciſalpina dicitur, Italiæ finibus includitur: Comata cognominatur omnis Tranſalpina Gallia. Eam in tres prouincias à tribus populorum generibus hiſtorici diuiſerunt, Belgicam videlicet, Celticam, & Aquitanicam, terminos illarum ita ſtatuentes, vt à Scalde ad Sequanã Belgica ſit dicta: mox Celtica ab eo ad Garumnam, quæ eadem eſt & Lugdunenſis: inde ad Pyrenæi excurſum Aquitanica, olim Aremorica vocata. Auguſtus quadrifariã diuiſit, addita Lugdunenſi prouincia. Ammianus in multijugas prouincias diuidit, vtpotè, qui primam & ſecundã Lugdunenſem, & primã & ſecundam Aquitanicã faciat. Braccata, quæ & Narbonenſis dicitur, à braccis veſtium genere ſic vocitata. Belgica, quæ Rheno adiacet, pro maiori parte lingua Teutonica vtitur: prouincias habet, Heluetiã, Alſatiam, Lotharingiam, Lucelburgam, Burgundiam, Brabantiã, Gelriã, Holandiam, Selãdiam: quæ omnes, niſi Rhenus antiquus terrarum limes abſcinderet, Germaniæ noſtræ potiùs annumerandæ eſſent, ex quo hodie & conſequenter etiã non montes, nõ flumina pro regionum terminis habentur, ſed ſingulæ linguæ & imperia, & eouſq; vnamquamq; regionem extendi dicant, quouſq; gentis illius

Gallia vnde appellata.

Diuiſio Galliæ.

Braccata, ſiue Narbonenſis.

Galliæ regiones.

ſermo

sermo versatur. Galliæ populos Græci communi appellatione olim ab eorum Regis nomine Celtas dixere, & ab illius matris nomine Galatas. Franci hodie vocantur, & Gallia Francia, à Francis Germaniæ populis, à quibus olim ferè tota subacta est, vt Baptista Mantuanus in Dionysio suo: & M. Antonius Sabellic. lib. III. decimæ Enneadis habent. Cæsar Dictator Gallicas gentes lingua, legibus, & institutis inter se differre dixit: multa tamen multis communia esse, vt factiones exercere, quæ non solùm in ciuitatibus & pagis, sed in singulis penè familijs vulgò reperiantur, vt qui ingenio & opibus polleant, inter se de principatu contendant, vt cuncta suo potiùs, quàm alterius, arbitrio fiant. Quod vt gentile, ita vetus esse nec temerè institutum videri, vt tuta plebs esset à potentiorum iniuria, nusquam gentium plebs alioqui contemptior: quippe quæ olim seruitij penè loco haberetur, omnis publici consilij expers, pleriq; tributorum, aut alieni æris magnitudine grauati, vulgò soliti se nobilioribus addicere, vt à cæterorum iniuria tutiores essent, omnia in eos iura, vt in seruos habituris. Duo hominum genera in præcipuo honore esse, Equites & Druides. Alij Bardos & Vates Druidibus adijciunt, quorum hi naturalium rerum causis dediti essent inuestigandis, illi laudationibus & Poëticis rebus. Cæsar vno nomine, omnes Druidas vocat. Hi sacrificia curare

Galli à Græcis olim omnes Celtę vocati.

Galli hodie Franci appellantur.

Factiones amabant Galli.

Druidum officia & dignitates.

curare publica & priuata, religiones interpretari, adolescentes disciplinis instituere, quorum cœtibus præcipuè venerari: ijdem de cædibus, de finibus, cæterísque controuersijs cognoscere, pœnas constituere: si quis siue publicam, siue priuatam personam gerens decreto non stetisset, sacrificijs interdicere, quæ præcipua fuit in gente animaduersio. Druides omnem hominum congressum & sermonem declinare, ne contagione polluerentur: his petentibus neque ius dici cuiquam potuit, neque honos vllus publicus communicari: vnus omnibus præesse, cui in vniuersum ordinem summa erat potestas. In huius defuncti velut antistitis locum alius suffragio surrogabatur. Cogebatur horum conciliũ certo anni tempore in Carnutum finibus. Est is locus Galliarum ferè medius, controuersiásque ex vniuersa gente eò delatas suo componebant decreto. Vulgò postea receptum id institutum, sed ex Britannia translatitium, Parlamentúmque vocatum, de quo posteà. Druides à bellicis rebus aberant, neque ad tributum cogebantur. Multa millia versuum ediscere necesse erat, qui tali se disciplinæ tradidisset: vt plerique viginti annos in ea comparanda morarentur. Neque fas erat quippiam ad eam cognitionem pertinens literis commendare, quod ad memoriæ cultum, & scientiæ auctoritatem putaretur pertinere. Cæteris Gallis tempestate ea Græcæ literæ in

Concilium annuum in Carnutũ finibus.

Opiniones Druidû variæ.

vsū fuere. Credidere Druides animas nō interire, sed in alia trāsire corpora, atq; metu mortis ita sublato, audaciores in periculis fieri. Multa de syderibus disputabant, de mundi & terrarum magnitudine, de rerum natura, & Deorum potestate. Mundum ipsum æternum, ignem & aquam vicissim praualere. Alterum genus equites, hi cæterorum ordinum religiosissimi, verùm graui morbo affecti, aut in periculis constituti, pro salute humanam hostiam mactabāt, Druidum ministerio adiuti. Alij simulacra habebant immani magnitudine, viminibus contexta, eaq; viuis corporibus plena circumiecto igni absumebantur. Supplicia eorum, qui latrocinij, alteriùs ve noxæ conuicti essent, dijs gratissima arbitrati. Mercurium in præcipua veneratione habebāt, quem omnium artium inuētorem prædicabant. Viarum & itinerum ducem, & ad quæstum faciendum plurimum prodesse. Marti in pugnam ituri quicquid cœpissent pro victoria vouebant, visebantúrque ob eam in plerisque vrbibus ingentes tumuli, bellicis spolijs constructi. Si quis ex præda aliquid fraudasset, graui supplicio id scelus vindicabant. Se ex Dite procreatos persuasum habuere, ob idq; initium festorum dierum ab ea nocte capere, quæ festam lucem præcessisset, rati noctem illi sacram esse. Liberos ad conspectum suum non priùs venire patiebantur, quàm per ætatem adoleuissent, vt militaria

Alterū Gallorū genus equites.

Mercurius in veneratione Gallis erat.

Galli ex Dite se natos dixere.

iam

iam obire munia possent, turpißimum arbitrantes filium adhuc puerum patri aßistere. Viri quantas ab vxore pecunias dotis nomine accepissent, tantumdem domesticarum fortunarum æqua æstimatione cum dote conferre: quicquid inde fructuum perciperetur, id diligenter asseruari, eiúsque esse, qui superstes alteri fuisset. Viri in vxores, sicut in liberos, vitæ & necis potestatem habuere. Si qua venefícij conuicta esset, à propinquis mariti igne, sæuisq; cruciatibus necari. In funere omnia, quæ viuis charißima fuissent, cremare cum defunctis, animalia etiam ipsa. Nec multum antequàm C. Cæsar eam terram debellasset, clientes & seruitia funebri rogo inferebantur. In ciuitatibus, quæ optimè institutæ erant, primores multi gubernabant: Ducem vnum, primis temporibus ad annum eligentes, sicut & in bello vnus à multitudine designabatur Imperator. Si quis de Republica aliquid à finitimis fama compertum haberet, id ad Magistratus deferebat, quædam suo arbitrio occultare, cætera pro concione palàm facere. De Republica nisi in publicis loqui nemini licebat. Qui in concilium vltimus veniebat, necabatur. Qui tumultuabatur, ad eum minister stricto occurrebat ense, & minitabundus silentium imperabat: qui si non desistebat, secundò ac tertiò ididem factitabat, denique tantum illi abscindebat è sagulo, vt quod residuum esset,

Viri ius in vxores & liberos.

Ciuitatum administratio.

Aristocratia.

In concilio tumultuãs.

redderetur inutile. Magistratibus aurea sunt gestamina, collo torques, manibus & lacertis armillæ. Vulgus sagis vestitur, scissóque pro tunica amictu, qui vix nates integeret dimidias, lana quidem aspera, cæterùm oblongis villis, vnde & sagula hirsuta texunt, quæ lenæ vocantur. Comas studio nutriebant, corpora genti proceriora, & vulgò candida, & secundùm ea armatura æqualis, gladius longus à dextero latere dependens, clypeus etiam longus, hastæ ad proportionem, & Meris peltæ genus est. Arcubus plerique vtuntur: cum telo certiorem infligunt ictum, quo in aucupijs potissimùm vtuntur: paucissimi bellum fundis & fuste ineunt. Humi cubant, cœnitantes in stramentis assident. Plurima cum lacte illis esca: carnibusq; multifariàm, præsertim suillis, & recentibus & salitis. Sues in agris nutriuntur, & proceritate, robore, & celeritate præstantes adeò, vt insueto cuipiam accedenti non minus quàm à lupis periculum immineat. Tam copiosi illis & ouium & porcorum greges sunt, vt hinc saginarum & salsamentorum abundantia, non solùm Romæ, sed & pluribus Italiæ partibus suppeditetur. Domicilia ex pluteis & cratibus in testudinis speciem faciebant, & quidem permagna, multis impositis lacunaribus. Ferox omnibus ingenium, ingenita simplicitas. Plus virium, quàm consilij in bellis afferunt. Maius bellorum, quàm agrorũ stud

Vestitus Gallorum.

Arma bellica Gallorũ.

Alimenta.

Ouium & porcorũ diuites Galli.

Domicilia Gallorum.

studium. Mira fœminarum fœcunditas, vt ter centum & amplius armatorum millia gens vna Belgica ad bellum olim mitteret: victoria supra quàm dici poßit, vincentibus læta, victis stupor. E prælio decedentes ceruicibus equorum hostium capita suspendunt, eaq; domum delata, vt sint spectaculo postibus affigunt. Illustrium virorum capita cedrinis condientes odoribus peregrinis ostentant, nec tantidem auri redimi dignantur. Gentile & vetus, aureos torques ex collo suspendere, manibus & lacertis armillas inducere, vestes auro pictas gestare. Hominem diuinationi destinatum in tergo ferientes, ex ipso impatientiæ afflictandiq; modo vaticinium capiebant. Traduntur & alia humanorum sacrificiorum genera: quosdam sagittis configebant, & intra sacras ædes patibulo suffigebant, magnamq; è fœnochorto statuam apparantes, eiq; lignum iniectantes pecoraq; & varias immittentes beluas, atque homines, holocaustum faciebant. Erant Galli ex aßiduo labore & exercitio ferè omnes olim macilenti corpore, ventresq; minimè propendebant: nam saginam adeò deuitabant, vt adolescentes, qui Zonæ mensuram ventre excederent, publicè multarentur. Cæterùm, Romanorum commercio multa mutari contigit, tempus inde omnia in melius vertit. Obseruantißimi itaque hodie veræ pietatis sunt, regis imperium latè omnia tenet. Matrimonia

Fœminarũ Gallorũ mira fœcunditas.

Hostiũ capita postibus affiguntur.

Galli olim omnes macilenti.

Recentes Gallorum mores.

monia Italico ritu celebrant. Liberales artes multis curæ exsistunt, & inprimis diuinarum artium studia. Gymnasium, quod Parisijs est, id demonstrat, omnium, quæ hodie sunt in terris celeberrimum. Sunt & Romanarum literarum appetentissimi, ac Latinarum æmuli, in eo studiorum genere nec Græca aspernantur. Penes magistratus iudicia sunt, Regum est hos legere. In bellis cataphracto equite vtuntur, peditéq; leuiter armato: vtuntur & sagittarijs, qui longiores intendunt arcus: nec corneos, vt Scythæ & totus ferè Oriens, sed ex Taxo, aliáve duriore materia. Comitantur bellica tormenta exercitum, curribus vehuntur: magis ordine, quàm agminibus dimicant: maiore ferocia, quàm arte, quanquàm hanc quoq; in administrando bello haud negligant. Araldos vocant caduceatores: hi belli pacisq; nuncij. Colunt regem incredibili affectu. Multa religio in templis, in religione sanctitas, sacrorum antistitum maiestas, in clero dignitas & veneratio multa, frequens in ceremonia cantus, & ob eam rem Musicæ studium his propemodum peculiare: in vestitu & calceatu, vel nostra memoria variatum. Me puero (inquit Sabellicus) Galliæ gentis aulici omnes, citra clerum, amiciebantur manicato sagulo, vix dimidias nates tegente, in multas scutulas ab imo ad summum complicato, puluinatoq; circa humeros. Calcei anteriore parte in tenue cornu prot

Artibus liberalib⁹ Frãci student.

Bellicæ Gallorũ virtus.

Francorum religio.

Musicę studiũ Gallis peculiare. Vestitus Frãcorum.

protensi semipedalis longitudinis, qualis nunc species visitur in gentilibus aulæis: tegmen capitis, id Biretum dicunt, oblongum, ac veluti in conum exiens. At nunc omnia mutata. Calcei à fronte vehementer expansi in modum vrsini pedis, retro castigatior forma, ac vix calcanei capax. Laxior vestitus, ac multò demissior quàm anteà, ad media ferè crura descendens, laxis manicis ab vna parte desectis, tæniis versicoloribus tectis & ex obliquo cancellatim sago assutis. Laxus pileus, ac plurimùm punicei coloris, sed Biretum multo laxius, malè capiti cohærens, vt nihil sit alioqui ipsa gente cultius. Cepit his paucis annis nostrorum hominum animos incredibile studium eius cultus imitandi, atq; adeò mos inualuit, vt tota ferè Italia Gallico spectaretur habitu, manifesto præsagio eorum, quæ posteà secuta sunt. Mulieris habitus nihil ferè mutatus. Et Galliam Baptista Mantuanus in Dionysio suo libro secundo metricè sic describit:

Italia Gallico habitu delectata.

Gallia terreni pars est non infima mundi,
Sed longè lateq; patens, Hispanica tangit
Oppida ab occasu, sese coniungit ab ortu
Italiæ, nostro hinc pelago qua respicit austrum,
Clauditur Oceano, geminas quà respicit Vrsas,
Vnde venit Boreas, Hybernaq; frigora surgunt,
Et vada Teutonici tangit vastissima Rheni.
Terra hominũ, frugumq; ferax, armẽta, gregesq;
Vberibus pascens glebis, non languida cælo

Tabifico, non mortiferis infesta venenis,
Vt Libye: non perpetuis adoperta pruinis,
Sicut hyperborei montes: non torrida ab æstu,
Qui faciat sterileis, vt decolor India, campos.
Non etiã noctis pallẽs semestribus vmbris, (le:
Quale sub Arcturo positũ mare, & vltima Thy
Sed nec vt Aegypt⁹, qua fusa palustrib⁹ vndis,
Sed cælo & tenera fœcunda vligine terræ.

Et paulò post:

Ignea mens Gallis, & lactea corpora: nomen
A candore datum populis: muliebria pingit
Ora color Tyrius: Paphium meditata decorem
Ex geminis fecit natura coloribus vnum:
Læti, alacres, lusu, choreis, & carmine gaudent:
In Venerem proni, proni in conuiuia, proni
Ante dapes ad sacra Deûm: seruire, iugumq́;
Ferre negãt: fugiunt figmẽta & hypocrisin, ore
Liberi, vt ingenuis mos est, tetricosq; perosi:
Venatu, aucupio, campos, montana, lacusq́;
Sollicitant: bellandi vsu lætantur, equorum
Terga fatigantes: loricæ, hastilia, & arcus,
Deliciæ genti: sub dio ad sydera somnum
Carpere, fuscari sole & ferrugine, pulchrum est:
Puluere conspergi, grauibus sudare sub armis,
Pro patria, pro cognatis, pro regibus ire
In pugnã et gladios, et morti occũbere dulce est.
Aegoceros genti dominans: si credimus astris,
Si damus hoc cælo arbitriũ: citò mobile pectus
Cordaq́; largitus, rerum sitibunda nouarum.

Aegoceros id est, Capricornus Frãcis dominatur.

Non inconueniens alienúmque ab instituto
videtur

videtur huc præcipuum regiæ Francorum ornamentum Parlamentum ponere: quis illud à principio instituerit, aut vnde originem habeat, à scriptoribus aliud non traditur, quàm vt suprà significaui, à Druidibus receptum ac longo tempore ad nostram vsque ætatem obseruatum credere est. Nam & illud, quemadmodum Druidum concilium, ad Carnutes quotannis tempore & loco, quem rex designasset, habebatur, hoc modo: Conueniebant ex cunctis prouinciæ ciuitatibus viri consuetudinum & iudiciorum periti, ad idq; anteà munus delecti, qui ius cuiq; per prouocationem disceptanti dicerent. Sed quia vaga esset, incertaq; institutio, decreta Parisius curia & sedes est: suntq; ad eam iudices designati, qui ibi consistentes perpetui prouocationum definitores essent. Illorum octoginta numero sunt, annua stipendia ex fisco regio percipiunt. In curias quatuor diuisi sunt, seorsumq; singuli sedent, & suos præsidentes habent. In prima, quam ipsi Cameram vocant, Præsidentes quatuor sedent, Consiliarij triginta: hi contentiones & caussas audiunt, dilationes, & quæ ad iuris cognitionem attinent, constituunt, leuiora quædam & temporanea definientes. In secunda verò & tertia cameris æquati sedent tam in hac, quàm in illa XVIII. Hi Enquestarum, id est, inquisitionum consiliarij dicuntur, quòd inquisitionibus præsint, ex clero & laicis con-

Parlamenti initium.

Druidum concilium.

Curia Parlamenti Parisius decreta.

Curiæ Parlamenti.

ſtituti: Præſidentes vtriq; quatuor habent, ſententias dicunt, quas conſtitutis diebus Præſidentium vnus primæ curiæ pronunciat: idq́; Arreſtum, id eſt, ratum & fixum vocant: quòd ab eo prouocari nemini liceat: qui ibi reus iudicatus fuerit, L X. librarum Turonenſium pretium perſoluere curijs debet, & quandoq; magis: nam ſi cauſam ſuam non ſatis intellectam aut diſcuſſam exiſtimaret, & ob hoc ſibi iniuriam factam, reuoluendæ in iudicium cauſæ ſuæ ipſe poteſtatem habet: verùm non priùs auditur, quàm duplicatam dictæ pecuniæ ſummam depoſuerit. Quarta curia eorum eſt, quos requeſtarum, id eſt, ſupplicationum & palatij magiſtros appellant: ab illis eorum cauſa tantùm agitur, qui regijs obſequijs deputati ſunt, aut priuilegio donati, ne ab alijs curijs infeſtentur: huius curiæ iudices ſex tantùm ſunt: & ab eis prouocare ad Parlamentum licet. In decidendis cauſis quum nodus aliquis, hoc eſt, magna difficultas offertur, hæc omnium curiarum conſiliarijs congregatis diſcutitur: quod etiam fit in his, quæ Rex de Republica ſtatuit: huius enim ſenatus decreto omnia edūtur. Habet & Parlamentum coniudices, dum adſunt Franciæ pares, & alij ſupplicationum magiſtri familiares regis comites, qui poſt primæ curiæ Præſides primi ſedent. Illis enim cum Franciæ paribus regalium & Parium cauſæ diffiniendæ committuntur. Sunt autem

Franciæ

Franciæ Pares ex omni nobilitate duodecim selecti, Remensis, Laudunensis, Lingonensis, Episcopi Duces: Bellouacensis, Nouiodunensis, Catalaunensis, Episcopi Comites vocati: Ex secularibus etiam sex, Burgundus, Normandus, Aquitanicus, Principes Duces: Flandrensis, Tholosanus, & Campanus, Principes Comites. Illos duodecim, vt refert Robertus, Carolus magnus primùm instituit, & secum in militiam ductos Pares appellauit, quia æquali inter se dignitate regi adstarent, nec cuiusquam quàm senatus Parlamenti iudicio obtemperarent, coronandoq; regi adessent. Et hi fuerunt, & sunt hodie Gallorum siue Francorum mores, talesq; eorum decantati ritus.

Franciæ pares xii. numero.

Pariū Franciç dignitas

De Hispania, & moribus Hispanorum.
CAPVT XXIII.

Hispania maxima Europæ regio, inter Africam & Galliam iacens, Oceani freto & Pyrenæis montibus clauditur, terris optimis comparanda: nullis posthabenda frugum copia, siue soli vbertatem, siue vinearum prouentus respicere, siue arborarios velis: omni materia affluit, quæcumque aut pretio cara esse possit, aut vsu necessaria, adeò, vt non ipsis incolis tantùm, verumetiam Italiæ, vrbiq; Romæ cunctarum rerum abundantiam sufficiat. Argentum, gemmas, & aurum, si requiras, habet: ferrarijs nūquā deficit, nec cedit vitibus, vincit oleis:

Hispaniæ laudes.

Diuitiæ Hispaniæ.

Cæli salubritas. oleis: nihil otiosum in ea, nihil sterile: non coquunt ibi sales, sed effodiunt. Non violento sole torretur, vt Africa, neque aßiduis ventis, vt Gallia, fatigatur: salubritas cæli per omnem regionem æqualis, nulla paludum graui nebula inficitur, sed marina aura perflatur: lini, spartique in ea vis ingens: minij Amniũ cursus. certè nulla feracior terra. Cursus amnium non torrentes, rapidiq́; vt noceant, sed lenes, & vineis, campisq́; irrigui, æstuarijsq́; oceani affatim piscosi. In nulla tamen re magis olim com- Ab equorũ pernicitate Hispania cõmendatur. mendata est, quàm equorum pernicitate, quos ibi à vento concipi memoriæ proditum est. A Hispaniæ dimensio. montibus Pyrenæis incipit, & per columnas Herculis circuiens vsque in Borealem Oceanum protenditur, ita vt omnia in eo circuitu ad Hispaniam spectent. Decem millibus stadijs vt Appianus scribit, eius latitudo commensuratur: longitudo prorsus eadem esse videtur: ab vna tantùm parte, scilicet Pyrenæi montis dorso, Galliæ adhæret, à reliquis omnibus mari cin- Diuisio Hispaniæ. gitur. Tribus distincta nominibus est: nam Tarraconẽsis & eius fines. pars Tarraconensis dicitur, pars Bethica, & pars Lusitania. Tarraconensis, in qua ciuitates clarißimæ Pallantia, Numantia, quæ hodie Soria dicitur, fuere: altero capite Gallias, altero Bethicam, Lusitaniamq́; contingẽs, mari latera obijcit: mediterraneo, quà meridiem: qua septemtrionem spectat, oceano. Alias verò Bethica. duas fluuius Anas separat, ita quòd Bethica,

in qua

in qua vrbes claræ Hispalis & Corduba fuere, maria vtraque prospiciat: ad occidentem Atlanticum, ad meridiem Mediterraneum. Lusitania Oceano tantummodo obiecta est, latere ad septemtriones, fronte ad occasum versa. In ea ciuitas Emerita quondam clarissima fuit. Hæc regio primò Iberia ab Ibero fluuio, posteà ab Hespero Atlantis fratre Hesperia dicta est, vltimo ab Hispali, quæ hodie Sibilia, vocatur Hispania. Corpus hominum ad inediam laboremq;, animi ad mortem parati, dura omnibus & stricta parsimonia, bellum quàm otium malunt: si extraneus deest, domi hostem quærunt. Sæpe tormentis pro silentio rerum creditarum immortui, adeò illis fortior taciturnitatis cura, quàm vitæ. Velocitas genti pernix: inquies animus plurimis: militares equi, & arma sanguine ipsorum chariora: nullus nisi festis diebus epularum apparatus. Aqua calida lauari post secundum Punicum bellum à Romanis didicere. In tanta seculorum serie nullus illis dux magnus præter Viriatum, qui annos decem Romanos varia victoria fatigauit. Fœminæ res domesticas, agrorumq; culturas administrant: ipsi armis & rapinis inseruiunt. Breui vtuntur veste, ac nigra, lanam habēte similem caprarum pilis. Peltas in bello paruas ex neruis confectas, quibus tegatur corpus, habent: his in bello ea agilitate vtuntur, vt & ictus & sagittas euitent. Iaculis ferreis, hamatisq; vtuntur,

Lusitania.

Iberia. Hesperia. Hispania vnde appellata.

Gentis conditio.

Fœminæ agros & rē domesticā curant.

Vestitus Hispanorum.

Armatura Hispanorū.

vtuntur, galeas ferunt æreas cristatis palmis, gladios ex ferro puro ad palmi mensuram, quibus in conferta vtuntur pugna. Ferrum suo more ad conficienda arma præparant. Nam ferreas laminas in terram abscondentes, ibi tam diu esse sinunt, quoad debiliori parte ferrugine absumpta validior supersit: ex eo tum enses fortissimos, tum cætera ad belli vsum arma necessaria componunt. Hoc pacto fabricata, adeò cædunt omnia, vt neque scutum, neque galea, neque aliud quid eis obsistat: duobus gladijs fulti, quum equestri certamine superiores euaserint, ex equis desiliunt, & pedestrem adiuuant pugnam. Iaculis longè iaciunt, & summa arte: in acie diutiùs perseuerant: mobili corpore leuíque, vt facilè fugiant hostem & insequantur. Bella ad numerum aggrediuntur, hosti obuiant cantando. In pace choreas leui saltu exercent, cum quadam crurum agilitate. Erga nefarios homines atque hostes crudeles sunt, cum aduenis humani atq; hospitales. Aduenientes enim externos hospitio benignè recipiunt, adeò vt æmulatione quadam inuicē pro illorum honore certent. Quos aduenæ sequuntur, hos laudant, amicósque Deorum putāt. Mulieres ferrea monilia collo gestant supra verticem coruos incuruos habentia, & ante frontē longiùs incumbentes, ad quos, quum velint, velum attrahunt, vt extentū faciei vmbraculum præbeat, idq; ipsæ pro maximo ducunt ornamento.

Ferrū gladiis conficiendis vtilissimum.

Hispanorū bellica virtus.

Cantantes pugnam ingrediuntur Hispani.

Hospitales sunt Hispani.

mento. Quadam item in parte tympanulũ circumducitur, ad posterioresque in occipite neruos capiti vsque ad auriculas adstrictum in altum latúmque paulatim supinatur. Aliæ syncipu expilatum enudant, adeò vt ampliùs quàm frons ipsa, pateat. Aliquæ impositum ad pedis mensuram in sublime stylum erigunt, cui cæsariem circũtexunt, deindeq; pileo nigranti exornant. Carnibus varijs affluenter vescuntur. Potum ex melle conficiunt, eius copiam præbente affatim patria. Vinum emptum bibunt mercatorum opera aduectum. Mirabilis apud eos hæc obseruatur consuetudo, quòd licet in victus munditia elegantes exsistant, vna in re tamen ista immundi videntur, & spurcitie pleni: nam vniuersum corpus lauant vrina, eaq; dẽtes fricant, hanc optimam corporis curam existimantes. Fuit olim tota Hispaniæ terra (vt nihi obmittatur, quod ad regionis cognitionem attinere cognoscitur) diuisa in vlteriorem & citeriorem Hispanias. Citerior eadem, quæ Tarraconensis ad Pyrenea vsque iuga protẽditur. Vlterior in duas per longitudinem prouincias diuiditur, in Bethicam & Lusitaniam. Superioribus annis Hispania in regna quinque diuisa est: in Castellæ regnum, Aragonum, Portugallense, Nauarræ, & Granatæ.

Nota morẽ admirandũ.

Victus.

Lotio Hispani corpus curant.

Hispania bifariã diuisa.

Regna Hispaniæ quinque.

De Lusitania & vetustis Lusitanorum moribus. CAP. XXIIII.

Lusitan

Lusitania. Portugallia

Lusitania vlterioris Hispaniæ pars, quæ hodie Portugallia appellatur, Bethicam à meridie, Tarraconensem ab ortu, ab occasu & septemtrione Oceanum habens: dicta, vt Plinius scribit, à Luso Liberi patris aut Lysa cum eo bacchante. Sunt Lusitani Hispanorum fortissimi, scrutatores insidiosi, veloces, agiles, atque versatiles. Scutis duûm pedum latitudine vtuntur curuis ad anteriora prospectantibus, quibus neque fibula, neq; ansa nulla est: his in bello ea agilitate vtuntur, vt & ictus & sagittas euitent. Gladiolus aut pugio lateri adhæret. Plurimi lineos thoraces habent, perpauci loricis vtuntur, aut cristatis cassidibus, nonnulli neruatis galeis. Iaculū longè iaciunt, & summa arte: in acie diutiùs perseuerant, mobili corpore leuique, vt facilè & fugiāt hostem, & insequantur. Peditibus ocreæ adsunt. Vnusquisque plura fert iacula. Quidā vtuntur & hastilibus, cuspides sunt æreæ. Aliquos Durio amni vicinos Spartano ritu degere tradūt. Duobus vtuntur vnguentis, ad calefaciēdumq; ignitis vtuntur lapidibus, & frigida lauantur. Vnicus illis est cibus, mundus quidem, & simplex. Sacrificijs dediti exta prospiciunt, nihilque concidunt, inspectant & lateris fibras, & contrectantes ventura coniectant. Ex intestinis quoque hominum maximè captiuorum diuinationes captant, sagis velantes. Inde vbi plaga infigitur sub intestinis ab aruspice primū ad hom

Bellica Lusitanorū virtus.

Spartano ritu Lusitani viuunt.

Vaticinādi varii ritus.

ad hominis casum vaticinantur, abscissas captiuorum dextras dijs offerunt. Omnes montium habitatores victu simplici vtuntur, aquarum potores, humi cubitores. Longas, vt fœminæ, inferiùs diffundunt comas: mitratis frontibus pugnas ineunt. Hirco maximè vescuntur, quem & Marti immolant, sicut & captiuos & equos. Faciunt etiam Hecatombas, id est, centenario numero sacrificia quolibet ex genere, ritu Græcanico: &, vt inquit Pindarus, omnia centena immolant. Gymnica etiam conficiunt certamina. Armis exercent ludos, & equis, & cæstibus, & cursibus, & tumultuaria pugna, & instructo per cohortes prælio. Montani homines duabus anni partibus querna vescuntur glande, quam quum siccauerint, frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tempus reponunt. Hordeaceo vtuntur vino, nam vitis inopia summa laborant: idq; ita confectum e vestigio absumunt. Conuiuia inter consanguineos celebrantes, pro oleo butyrum vsurpant, sedentes cœnitant, ædificatos in pariete hemicyclos habentes. Primus sedendi locus cœnantibus in orbem ætati præstatur & honori. Inter potandum ducto ad tibiam vel tubam choro saltant, inflexis exsultantes pollicibus. In Basteranis mulieres inuicem manibus promiscuè innectuntur. Omnes ferè pullis amicti vestibus, & sagis, in quibus inuoluti per stramenta cubāt. Terrea illis, vt Gallis,

Vaticinādi varij ritus.

Omnia centena immolāt Lusitani.

Glande vescūtur montani Lusitaniæ.

Inter potandū choreas ducūt Lusitani.

in vsu sunt vasa. Mulieres in roseis degunt ornamentis. Nummorum loco graui admodum sarcinarum permutatione vtuntur, vel extensi argenti laminæ frustum abscissum exhibent. Destinatos neci lapidibus obruũt. Parricidas extra montium confinia, vel vltra flumina eiectos, saxis opprimunt. Coniugia de more Græcorum contrahunt. Aegrotos vetusto ritu Aegyptiorum in plateis deponunt, vt qui eo morbi genere tentati sunt, commonefacere eos valeant. Hic est montanis viuendi ritus, quem commemoraui, eis, inquam, qui Boreale Hispaniæ latus terminant. Memoriæ proditum est, Cantabros, qui extrema Lusitaniæ seruant, quum in hostium potestatem perueniunt, & deinde cruci affixi, lætitiæ pæana canere. Viros vxoribus dotes tradere, & filias hæredes designari, à quibus fratres earũ vxoribus exhibentur: tantaq; feritate esse, vt matres filios, ne in hostium manus perueniant, trucidare, & illud etiam filios parentibus facere. Cuidam deo sacra faciunt, cuius nomẽ non extat. Rotunda luna tempore nocturno ante fores per omnes domos pernoctant choreas agitantes. Virorum & mulierum communis est vtilitas. Rem ipsæ rusticam exercent, puerperæq; viris ministerium exhibent. Hispanum & illud est, vt de more toxicũ apponatur, ex olere apio consimili conficiunt, nullum afferens dolorem, vt si quid offeratur inuiti, in promptu illud habeant.

Parricidarũ pœnæ. *Curandi ægrotos mos Aegyptiacus.* *Cantabrorũ mores.* *Cantabrorũ ferocitas.* *Religio.* *Toxicum semper in promptu.*

habeant. Eorundem & illud est, vt sese pro ijs, quibus concilientur, immolent, & pro eis morti se deuoueant.

De Anglia, Scotia, Hybernia, aliisq; multis insulis, & insulanorum moribus.

CAPVT XXV.

ANglia, quæ & Britannia ab eruditis dicitur, insignis in Oceano insula triangulari forma Siciliæ similis. Hæc vndique à circumfuso mari complexa est, nusquam iuncta continenti, sed ab omni orbe nostro diuisa: quæ & quondam ab albis rupibus, qui ad eam nauigantibus primò apparent, Albion dicebatur. Troës eam quandoque incoluerunt, qui Troia à Græcis vastata Palladis oraculo digressi classe in hanc insulam venerunt, atq; Gigantes tunc eam incolentes multis prælijs victos expulerunt. Hos verùm & ipsos post multos annos Saxones illustris Germaniæ populus Anglæ reginæ auspicio expulerũt, & agros, opésque Insulanorum inter se partientes, vt linguæ pariter & gentis memoria in deuicta insula sempiterna foret, ab Angla ductrice sua terram illam Angliam dixerunt: quamuis plerique sic appellatam putent, quasi nostri orbis angulum. Galliæ & Hispaniæ septemtrionẽ versus opponitur. Ambitus quadragesies octies & septuaginta quinque millibus passuum constat: dies longißimus XVII. horarum deprehenditur, & æstate lucidæ sunt noctes. Sunt

Anglia quõdam Britãnia.

Albion.

Troes in Anglia.

Saxones in Anglia.

Anglia vnde appellata.

Ambitus Angliæ.

Noctes æstatis lucidæ in Anglia.

Venusti sūt Angli corpore. Angli cæruleis oculis, facie adeò venusta, & statura procera, vt beatissimus Gregorius quū fortè Anglorum pueros Romæ videret, Bene, inquit, bene Angli dicuntur, quia vultu nitent, vt angeli: oportet illis ministrari iter salutis æternæ. In bello sunt intrepidi, optimique sagittarij. Fœminæ candore & forma insigni. Vulgus ignobile, ferum & inhospitale: mitior nobilitas, ac magis obuia ad omne humanitatis officium, aperto capite alteróque genu Hospitalitas Anglorum. flexo hospites salutant: osculantur etiam si mulier sit, atque in cauponam ducunt, potantq; vnà: quod facere minimè probro est, modò omnis lascivia absit. In bello non agri violantur, non vrbes, sed ad internecionem alterius partis dimicatur. Omnia victorem sequuntur. Prouinciarum omnium prima Christianam pietatem complexa est: pecoris & lanificij abundans. Lupos non gignit Anglia. Lupos non gignit, nec illatos nutrit. Idcircò vagum pecus, & sine custode securum. Est An- Diuitiæ Angliæ. glia etiam metallis diues: Aurum habet, argentum, plumbum, & cuprum. Insunt & Margaritæ, & Gagates lapis, qui ardet in Vina exotica, id est, aliunde aduecta. aqua, & oleo extinguitur. Vinum non gignit tellus, sed pro eo Ceruisia in vsu est. Sunt & exotica vina. Vici & villæ in Anglia plurimi Lundonia vrbs regia. sunt, & vrbes numero multæ. Lundonia gen- Antiqui Anglorum mores. tis caput, regiaq; sedes, quæ nunc corrupta voce Londres, copia negotiatorum celebris. Et tales infra paucos annos Anglorum mores erant.

Cæsaris

Cæsaris verò tempore alios tuebantur. Nefas tunc erat leporem, gallinam, aut anserem gustare, alere tamen voluptatis gratia. Mediterranei plerique lacte & carnibus sine frumenti vsu, victitabant, amiciebanturq; pellibus. Glasto ora inficiebant, qui color est caeruleus, vt in pugna horridiores essent, capillo promisso, præter caput cæterum corpus rasitare. Mulieres vno tempore denis & amplius viris matrimonio locari, habereque eas fratres cum fratribus communes, parentes cum liberis: ac si qui ex his nati essent, liberi habebãtur. Strabo auctor est, Anglos proceros homines supra Gallorum staturam esse, capillo breuiore, in quo tamen cũ Cæsare dissentit. Nemora vndique obsepta, vrbes illis fuisse, & in his tuguria, sub quibus & domini & armenta stabulabantur: pluuium ibi cælum esse magis quàm niuale: quum disserenaret, latè nebulam obtinere terram, vt quatuor circiter horas meridianũ solem non aspiciant. Scotia suprema Angliæ pars est, ad septemtrionem tenui freto siue fluuio ab insula dirempta: nec procul inde Hybernia, Hirlandiam vulgus vocat. Indiscreti insulanorum habitus, indiscreta ferè omnia, eadem lingua, ijdem mores, subita ingenia, & in vltionem prona, ferociáque in bello insignis, sobrij, & inediæ patientissimi, eleganti forma, sed cultu negligentiore. Scoti à pictura corporis nuncupati, vt quidam arbitrantur. Vetus & vulgare

Glastum.

Connubia vno tẽpore multa.

Mansiones.

Cælum in Anglia.

Scotia.

Hybernia. Hirlandia.

Scoti vnde nuncupati.

fuit pectus, brachia, manus, encausto figurare, quod in paucis hodie seruatur, atque iisdem syluestribus. Veteres scriptores, Britannorum fuisse aiunt, quum in pugnam ituri essent, corpora sibi tingere, ad terrorem, vt credere par est. Inuidi natura, ac cæterorum mortalium contemptores. Ostentant plus nimio nobilitatem suam, vt in summa etiam egestate suum genus referant ad regiam stirpem. Gaudent mendacio, nec pacem colunt, vt cæteri Angli. Scribit Pius pontifex dies ibi brumales, trium fermè horarum esse. Cæterùm & illud mirabile in ea gente obseruasse, Mendicantes circa diuorum templa lapides in eleemosynam, à prætereuntibus congerere, quibus ad vsum ignis vterentur. Caret lignis ea regio: lapis, qui datur, sulphurea est materia, aut certè pinguis. Refert quoque Aeneas inuestigatam à se ibi arborem esse, sed non repertam, cuius caduca folia in subiectum amnem prolapsa in volucres verti dicerentur. Adiicit audiuisse posteà à locorum peritis id miraculi in Orcadum vna spectari. Hybernia insula inter septemtrionem & occidentem solem dimidio minor quàm Britannia, cui propinqua est, ab hyberno tempore, vt quidam putant, appellata, adeò pabulosa est, vt ibi pecuaria (nisi æstate à pastibus arceantur) in periculum agat satietas. Nullum noxium animal gignit, non araneum, non ranam, nec alit aliunde inuectum: omnia

Quare corpora tinxerunt Britanni.

Dies brumales triũ horarum in Scotia.

Insulę quędam mirabilia.

De Hybernia, & gẽtis moribus.

Insulæ vbertas.

Nullum noxium animal in Hybernia.

noxia animalia alio asportata solo pulueris iniectu necat. Apes in ea non reperiuntur: mira cæli temperies, fertilitas insignis. Gens tamen inhospita, inculta, crudelis. Sanguine interemptorum hausto prius victores vultus deturpant. Fas atque nefas eodem animo ducunt. Puerpera si quando marem edidit, primos cibos gladio imponit mariti, inq; os paruuli summo mucrone auspicio alimentorum leniter infert, & gentilibus votis optat, non aliter, quàm si in bello & inter arma mortem obeat. Qui cultui student, dentibus marinarum beluarum insignium ensium capulos exornant, candicant enim ad eburneam claritatem. Viris præcipua gloria in armis est. Montium incolæ carne, lacte, & pomis victitant, magis venationi & ludis, quàm agrestibus operibus dediti. Mare, quod inter Hyberniam & Angliam interluit, vndosum, & inquietum toto anno, non nisi æstiuis pauculis diebus est nauigabile. Nauigant autem vimineis alueis, quos circumdant ambitione tergorum bubalorum. Quantocumque tempore cursus tenebit, nauigantes escis abstinent: freti latitudinem in centum viginti millia passuum diffundi, qui fidem ad verum ratiocinati sunt, æstimarunt. Qui Sylluram insulam tenent homines, etiam nunc vetustum morem custodiunt. Nundinas ac nummum refutant, dant res, & accipiunt: mutationibus necessaria potiùs, quàm pretijs

Hyberaorũ barbari mores.

Hybernis precipua in armis gloria.

Syllura insula.

parant. Deos percolunt, scientiam futurorum pariter viri & fœminæ ostentant. Ebudum insularum, quarum quinque sunt, incolæ fruges nesciunt, piscibus tantùm & lacte viuunt, Rex vnus est vniuersis: nam quotquot sunt, omnes angusta interluuie diuiduntur. Rex nihil suum habet: omnia vniuersorum: ad æquitatem certis legibus stringitur. Ac, ne auaritia à vero diuertatur, discit paupertate iustitiam, vtpotè cui nihil sit rei familiaris: è publico alitur. Nulla ei datur fœmina propria, sed per vicissitudines in quamcumque commotus sit vsuariam sumit: vnde ei nec votū, nec spes conceditur liberorum. Thyle insularū vltima, qua circum Britanniam iacens est, in qua æstiuo solstitio, sole in Cancri sydus faciente transitum, nox ferè nulla, Brumali solstitio perinde nullus dies. Pomorum copia est. Qui illic habitant, principio Veris inter pecudes pabulis viuunt, deinde lacte, in hyeme conspergunt arborum fructus. Vtuntur fœminis vulgò, certum matrimonium nullis. Aliæ quoque exsistunt insulæ in Mediterraneo occidentem versus, quæ à Græcis Gymnesiæ ab incolarum nuditate, qui æstatis tempore absque vestibus incedunt: ab accolis vero ac Romanis Baleares, à fundæ iactu, quòd rectiùs, quàm reliqui, lapides iaciant, appellati: Harum media reliquis maior est, demptis septem, Sicilia, Sardinia, Creta, Eubœa, Cypro, Cyrno, Lesbo. Abest ab Iberia, quæ Hispan

Ebudes Insulæ.

Omnia vniuersorū apud Ebudes.

Thyle insularum vltima.

Nox nulla. Dies nullus.

Communia matrimonia.

Gymnesiæ insulæ.

Baleares insulæ.

Iberia Hispania.

Hispania est, diei vnius nauigatione. Minor ad Orientem spectat, nutriens plurima omnis generis armenta, sed mulos præcipuè, qui & magni sunt, & sonora voce. Vtraq; insula fertilis, ac fructifera est, referta est habitatoribus, vt qui triginta hominum millia excedant. Ad vini potum, quod rarò apud eos est, sunt promptiores. Oleo omnino carent: ideò ex Lentisco & porci adipe mixtis vngunt corpora. Mulieres adeò præ cæteris appetunt, vt mulierem à prædonibus captam tribus aut quatuor rediment viris. Habitant in saxis concauis, iuxtaq; præcipites petras. Effossis cuniculis ad corporum tegumenta vtuntur, & vitæ securitatem. Aureo nummo aut argenteo non vtuntur, quæ afferri ad insulam prohibent: existimant enim eo pacto, quum auro atque argento careant, sese facilè omnes vitæ insidias euasuros. Hanc ob rem quum olim cum Carthaginiensibus militassent, ex stipendio impenso mulieres ac vinum emptum secum tulere. Mirandum verò quod in nuptijs de more seruant: in epulis enim, quæ cum domesticis, amicisq; in nuptijs fiunt, primus, secundusq;, & deinceps secundùm ætatem reliqui nuptam cognoscunt: vltimus sponso locus ad vxorem datur. Priuatim quid etiam, & à cæterorum moribus alienum, in defunctorum sepulcris obseruant. Lignis enim membra corporis incisa in vas conijciunt, supráque saxa accumulant. Arma eis

Durus habitandi ritus.

Pecuniæ nullus vsus.

Nuptã coniuiæ per ordinẽ cognoscunt.

Sepulcra.

Arma insulanorum.

Fundarum vsus.

Iactus peritia.

sunt fundæ tres, vna caput cingunt, altera ventrem, tertia in manibus gestatur. In prælio lapides multò maiores, quàm reliqui, ita robustè iactant, vt ab aliquo tormento lapis missus videatur. In vrbium expugnatione lapidũ iactu eos quidem, qui suprà ex propugnaculis mœnia tuentur, vulnerãt. In pugna verò scuta, galeas, omneq; armorum genus confringunt. Ita autem rectè lapides propellunt, vt raro effugiat ictum appetitus locus: quod eis continuus à pueritia vsus præbet, à matribus ad id certamen coactis. Imponunt enim supra erectum lignum panem, signum quod iactu petant. neque antè cibum capiant, quàm panem lapide eiectum pro cibo sumunt permissu matris.

De insula à Iambulo reperta.

Nunc de insula in Oceano versus Meridiem reperta, & quæ in ea præter fidem narrantur, deq; inuentionis causa pauca sunt explicanda.

Iamboli fortuna.

Iambolus à pueritia eruditus post patris, qui mercator fuit, obitum, & ipse mercaturæ operam dedit, per Arabiam transiens ad aromata emenda, cum socijs itineris à latronibus captus primò cum vno ex conseruis pastor deputatus est, deinde vnà cum eo à quibusdam Aethiopibus comprehensus, vltraq; maritimã Aethiopiam ductus. Hi quum essent externi, in expiationem eius regionis capti sunt. Mos erat his, qui ea loca incolebant, Aethiopibus à priscis temporibus ex deorum responso traditus, perq; progenies viginti, annos verò sexcentos (progen

(progenies enim triginta perficitur annis) obseruatus, duobus hominibus expiationem facere. Habebant præparatum nauigiolum ad ferendas maris tempestates aptum, & quod duo viri facilè regere possent. In id sex mensium victu, quod satis esset ambobus, imposito, viros inducentes mandabant, vt secundùm oraculi responsa nauiculam versus Meridiem dirigerent, venturos eos ad insulam esse felicem, & humanos homines, qui beatè viuerent. Eodem modo & eorum patriam, si ipsi in insulam salui peruenissent, sexcentis annis in pace felicitatéque futuram. Sin verò longitudine maris territi cursum retro verterent, tanquam impios ac scelestos omni eorum genti magnarum calamitatum causam præbituros. Aethiopes verò aiunt dies agere iuxta mare festos, sacráque facere, optantes, quo solita fiat expiatio, prosperum nauigantium cursum. Hi post quatuor mensium nauigationem multis acti tempestatibus ad insulam deferuntur figura rotundam, stadiorum ambitu quinque millium. Insulæ appropinquantibus, accolæ quidam obuij scapham deducunt, alij accurrentes mirantur alienigenarum aduentum, eos humaniter, benignéque suscipiunt, quæ apud se erant illis communicantes. Sunt eius insulæ homines corpore ac moribus haud nostris similes, eadem tamen corporis forma, sed quæ magnitudine quatuor cubitos exced

Aethiopum maritimorũ expiatio.

Insulæ descriptio.

Hominum mirabilium descriptio.

excedat, horum ossa veluti nerui, quò velis fle-ctuntur, reflectunturq;. Corpore sunt plusquàm nos agili ac robusto. Nam si quid manibus ceperint, nemo eripere ex digitis potest: pellis corporis adeò perpolita, vt ne parua quidem lanugo appareat. Pulcri sunt, decori, & corpore composito. Aurium foramina multò nostris patentiora, quemadmodum & lingua à nobis differunt. Habet enim eorum lingua pri-

Lingua duplex à natura. uatim quid, tum à natura, tum ab ingenio datum: diuisam enim linguam natura dedit, quæ scinditur in inferiori parte, vt ab radice duplex esse videatur. Ita varia vtuntur loquela, vt non solùm voce hominum loquantur, sed auium diuersarum imitentur cantus. Et quod mirabilius videtur, vnà cum duobus hominibus perfectè simul respondendo, tum disputando loquuntur: vna enim linguæ parte vni loquũtur, reliqua alteri. Purum ibi esse integro

Insulæ vbertas. anno aërem constat, quemadmodum poëta scribit, pyrum supra pyrum, malum supra malum, vuam supra vitem senescere: esse insuper tradunt continuò diem parem nocti. Circa Meridiem nullam fieri rei alicuius vmbram, quum supra verticem sol exsistat. Viuunt autem secundùm cognationes ac cœtus, qui tamen quadringentos non excedant. Habitant in pratis,

Terra absque cultura frugifera ferente absque cultura sponte sua vberes fructus terra. Nam insulæ virtus, aërisque temperies terrã sua sponte frugiferam, vltra quàm

satis

ſatis eſt, reddit. Naſcuntur apud eos arundines plurimæ ferentes vberem fructum albo eruo perſimilem: hos collectos ſpargunt aqua calida, quoad auctus oui columbæ magnitudinem æquat: ex his poſtmodum contritis panem conficiunt dulcedine præſtantem. Sunt etiam in ea aquarum fontes permagni, ex quibus partim aquæ calidæ ad vſum balneorum, ad curandóſque morbos manant: partim ſumma dulcedine frigidæ, quæ ad valetudinem conferunt. Eſt quoque omnium doctrinarum, maximéque aſtrologiæ, apud eos cura. Vtuntur literis, quas habent viginti & octo ſecundùm virtutem ſignificandi, characteres verò ſeptem, quarum quælibet quatuor interpretatur modis. Longiſsimæ ſunt ætatis, vt qui annis centum quinquaginta vitam agant, & abſque aliquo (vt plurimum) morbo. Si quis febricitet, aut corpore æger fuerit, mori ſtatuta lege compellunt. Non ſcribunt per latus, vt nos, ſed à ſuperiori parte recta linea ad inferiorem. Mos eſt eis ad certam vſque ætatem viuere, qua perfecta, variam ſibi mortem ſponte conſtituunt. Gemina eſt apud eos herba, ſupra quam ſi quis iacet, in ſuauem deductus ſomnum moritur. Mulieres minimè nubunt, ſed omnibus ſunt communes. Simili modo & filij educantur, communíque amore ſunt omnibus. Abducunt ſæpius à nutrientibus infantes, ne matres filium recognoſc-

Fontes ſalubres.

Doctrinarũ cura.

Literę.

Aeger mori lege cõpellitur.

Viuẽdi certa meta.

Herbæ mortem inducentes.

Matrimonia communia.

gnoſc

gnoscant. Quo fit, vt quum nulla sit apud eos ambitio, aut præcipua affectio, concordes absque seditione viuant. Esse insuper ea in insula animalia magnitudine quidem parua, sed natura & sanguinis virtute admirabilia, corpore sunt rotundo, ac testudinibus simili, duabus lineis inuicem per medium transuersis, in quarum cuiuslibet extremo sit auris & oculus, vt quatuor oculis videant, totidemq; audiant auribus: vnicis ventre atq; intestinis, in quæ comesta confluunt. Pedes circum habent plures, quibus in vtramque partem ambulant. Huius beluæ sanguis mirabili asseritur virtute. Omne enim corpus concisum dum spirat, hoc tinctum sanguine cohæret. Quisque cœtus nutrit magnas diuersæ naturæ aues, quibus experiuntur quales filij sunt futuri. Impositis enim supra aues infantibus, si volantes per aëra immoti non expauescant, educant. Si verò timore ignauiáque deficiunt, proijciuntur, vt neque diutiùs victuri, & animi exercitio inutiles. Cuiuslibet cœtus senior alijs tanquam rex, cui parent omnes, imperat: Annis centum quinquaginta actis seipsum vita ex lege priuat: post eum senior accipit principatum. Mare, quo insula circumdatur, fluctuosum, & quod motus ingentes facit, dulcis est aquæ gustus. Arctus, & pleraque stellæ, quæ nobis apparent, minimè ab illis conspiciuntur. Sunt & aliæ septem insulæ pari magnitudine,

Animalia admirabilia.

Sanguis medicinæ vtilissimus.

Senior cuiuslibet cœtus rex.

Aliæ insulæ septem.

parib

paribusq́; ferè interuallis distantes, quæ eiusdem gentis, legisq́; existunt. Omnes eas incolentes, quamuis terra sua sponte abūdè victum ferat, his tamen modestè vtuntur: Simplices enim cibos appetunt, nutrimētum quod satis est quærentes. Carnibus tum aßis tum elixis vescuntur. Coquorum artem, varijsq́; saporibus condita, vt inutilia reijciunt. Deos, & eū, qui omnia continet, solemq́;, & reliqua cælestia colunt. Pisces, auesq́; varij generis capiunt. Nascuntur ibi sua sponte arbores fructiferæ, oleæ, & vites, ex quibus olei & vini copiam educunt. Serpentes magnos, sed innocuos insula producit, quorum carnes miræ dulcedinis edunt. Vestes parant ex lanugine molli ac splendida ex medio arundinum sumpta, quæ maritimis tincta ostreis vestimenta purpurea conficiuntur. Varia exsistunt animantia, &, quia præter opinionem, haud facilè credita. Certum viuēdi ordinem seruāt, vnico cibo dietim contenti. Nam certo die pisces, alio aues, quandoq; terrestria animalia edunt, oleo aliquando, simpliciq́; mensa vtuntur. Diuersis sunt exercitijs dediti, quidam inuicem ministrant, alij piscantur, alij exercent artes, nonnulli circa alias res vsui commodas occupantur. Quidam exceptis senibus partitis inuicem operis seruitio vacant. In sacris ac diebus festis hymnos in deorum, & maximè Solis, laudes canunt, cui se & insulas dicarunt. Mortuos in litore sepeliunt, cadauer quum

Victus insulanorum.

Religio.

Serpentes innocui & cibi apti.

Exercitia & studia.

Sepulcra.

quũ mare fluit arena obruẽtes, vt aquæ fluxu, inundationeq; exaggeretur locus. Calamos, ex quibus fructum decerpunt, augeri aiunt, minuiq; ad Lunæ modum. Fontium aqua dulcis ac sana caliditatem seruat, nisi frigida aqua aut vinum immisceatur. Iambolus, & qui cum eo accesserat, quũ septem annis in insula mansisset, tandem inuiti eiecti sunt, tanquam mali, malisq; moribus assueti. Igitur præparata rursus scapha, cibísque impositis abscedere coacti mensibus quatuor ad regem Indiæ peruenere, à quo posteà saluo conductu per Persidem in Græciam dimissi sunt.

Aquæ mirabilis natura.

De Taprobana insula, & gentis eius moribus. CAPVT XXVI.

TAprobanam insulam antequam temeritas humana exquisito penitus maris fidem panderet, diu orbem alterum putauerunt, & quidem eum, quem habitare Antipodes crederentur. Verùm Alexandri Magni virtus ignorantiam publici errorũ non tulit vlteriùs permanere, sed in hæc vsq; secreta propagauit nominis sui gloriam. Missus igitur Onesicritus præfectus classis Macedoniæ, terram istam quanta esset, quid gigneret, quomodo haberetur, exploratam notitiæ nostræ dedit. Patet in longitudine stadiorũ septẽ millia, in latitudine quinque millia, scinditur amne interfluo. Nam pars eius bestijs & Elephantis repleta est, maioribus multò, quàm quos India: partem

Alexandri magni virtus.

Insula ab Onesicrito reperta.

homin

hominès tenent. Margaritis scatet, & gemmis omnibus: sita inter Ortum & Occasum, ab eo mari incipit, quod fretum Indiæ est. A Prasia Indorum gente dierum vigintiquinque primò in eam fuit cursus: sed quum papyraceis & Nili nauibus illò pergeretur, mox cursu nauium nostrarum septem dierum iter factum est. Mare vadosum interiacet altitudinis non ampliùs senûm passuum. Certis autem canalibus adeò altum, adeóque depressum, vt nullæ vnquam anchoræ ad profundi illius ima potuerint peruenire. Nulla in nauigando syderum obseruatio, vtpotè vbi septētriones nequaquā aspiciuntur: vergiliæ nunquam apparent: Lunam ab octaua in sextamdecimam tantùm supra terram vident. Lucet ibi Canopus sydus clarum & amplißimum: Solem orientem à dextra habent, occidentem à sinistra habent. Sub Claudij adhuc principatu æs signatum ignorabant. Pecunia maximè stupuisse traduntur, quòd signata disparibus foret vultibus, parem tamen haberet modum ponderis. Excedunt homines corporum magnitudine alios omnes. Crines fusco imbuunt. Cæruleis oculis, atroci visu, terrifico sono vocis. Quibus immatura mors est, in annos centum æuum trahunt. Alijs omnibus annosa ætas, & penè vltra humanam extenta fragilitatem. Nulli aut per diem, aut ante diem somnus. Noctis partem quieti destinant, lucis ortum vigilia anteuertunt.

Mare vadosum.

Canopus sydus.

Taprobanæ homines.

tunt. Aedificia modicè ab humo tollunt. Annona semper eodem tenore est, vites nesciunt, pomis abundant. Colunt Herculem. In regis electione non nobilitas praeualet, sed suffragium vniuersorum: populus enim eligit spectatum moribus, & inueterata clementiae, & iam annis grauem. Sed hoc in eo quaeritur, cui liberi nulli sint. Nam qui pater fuerit, etiam si vita spectatus est, non admittitur ad regendū: & si fortè dum regnat pignus sustulit, exuitur potestate. Idq; eò maximè custoditur, ne regnum haereditarium fiat: deinde etiam si rex maximam praeferat aequitatem, nolunt ei totum licere. Quadraginta rectores accipit, ne in causis capitum solus iudicet, & sic quoque si displicuerit iudicatum, ad populum prouocatur. A quo datis iudicibus septuaginta, fertur sententia, cui necessariò adquiescitur. Cultu rex dissimili à caeteris vestitur. Quòd si etiam ipse in aliquo peccato argutus sit, ac conuictus, morte multatur. Non tamen vt cuiusque attrectetur manu, sed consensu publico rerum omnium interdicta ei facultate, etiam colloquij potestas punito denegatur. Culturae student vniuersi, venatibus indulgent, nec plebeias agunt praedas, quum tigrides & elephanti tantùm requirātur. Maria quoque piscationibus inquietant, marinásque testudines capere gaudent, quarum tanta est magnitudo, vt superficies earum domum faciat, & numerosam

Rex suffragio creatur.

Rex liberis carere debet.

Iudiciorum pulcra institutio.

Rex peccās morte mulctatur.

Gentis studia.

Testudinū marinarum magnitudo

famil

familiam non arctè receptet. Maior pars Insulæ huius calore ambusta est, & in vastas deficit solitudines. Latus eius mare alluit peruiridi colore, fructicosum adeò, vt iubæ arborũ plerumque gubernaculis atterãtur. Mirantur aurum, & ad gratiam poculorum omnium gemmarum adhibent apparatum. Secant marmora testudinea varietate. Margaritas legũt plurimas, maximasq́;. Et hæ sunt gẽtes, hæ nationes, quarum mores, ritus, & instituta ab historiographis ipsis paßim celebrata sunt, & potissimùm quæ potuerunt aliqua sui excellentia & dignitate ad cognitionem nostram peruenire.

Conclusio libri.

Permultás adhuc esse fateor, quæ à me aut prætergressæ sunt, aut parciùs attrectatæ: quum de illis scribere non plura potui quàm inueni, vt qui apud eas non fui, nec cognoui, neque qui omnium conscius esset (præter immortalem deum) dicere satis posse existimaui.

Excusatio auctoris.

Ipse enim solus est, qui nouit omnia, & solus qui potest.

Deus solus omnia nouit & potest.

Ipse est, qui prima ipsius orbis fundamenta in orbem coniecit, & immensi maris aditum & semitam mortalibus patefecit, quiq́; vitæ huius commoditates omnes, diuitias, dignitates, honores præstitit: quive sydera discernens vnicuiq; quam voluit, sortem tradidit: quibusdam enim vt terram colerent, atque inde sibi diuitias & opes compararent, alijs autẽ vt pelago acti, aut piscarentur sibi victum, aut mercimonia commutarent. Alijs vt scientiæ & philo

A Deo cuique sors sua concessa.

philosophiæ studijs se dederent, atque inde honores aucuparentur & laudes. Multis etiam vt cæteris præessent, iuberent & imperarent. Vnde morū diuersitas. *Ideò non mirandum, si homines variam inter se, non solùm fortunam, sed etiam naturam, mores, & viuendi ritus sint consequuti, quum videmus regiones & loca eam quoque varietatem adepta, postquam vna quidem lacteos homines pariat, alia subalbidos, alia fuscos, alia prorsus adustos, aut similes multis floribus, quales Assyria generat. Sic enim statuit Deus, vt homines varij quoque ingenij, & multiformis animi ac industriæ, quemadmodum & cætera, nascerentur, atque vt vnusquisq; sua contentaretur sorte.*

ANDR

ANDREAS PALEO-
SPHYRA GVNDEL-
FINGIVS LE-
CTORI
S.

A MARONE licet Ithacus Vlysses scelerum inuentor, ab Homero Polytropos, ab aliis technarum architectus, & versutiæ omnis cõciliabulum appelletur: attamen sapientissimus, peritissimus, atque patientissimus heroum omnium & prædicatur, & habetur, quòd peregrè profectus, externorum hominum mores multorum cognouit, & vrbes, ab aduersante nimium sibi fortuna per Scyllam atque Charybdim actus, Syrtium, Cyclopis, Sirenum, & Circes molestias tulit. Quis ergo non videat, quis non intelligat quàm decorum, quamq; vtile sit ad tanti principis vestigia quàm remotissimè peregrinari, alienas terras inuisere, vnde peculiaria gentium aliarum studia, mores, exercitia, linguæ, leges, dogmata sacra & profana omnia, esus, vestitus, ædificandi ratio, locorum situs, cultusq;, & denique

rerum naturæ omnium ediſcantur? Quoniam verò propter impedimenta pleraq; ætate maximè noſtra omnibus hæc non conceditur, vt non minus illa hæc in patrio ſinu quieſcendo cognoſcerentur, elaborauit Boëmus hic meus, literarum humanarum ſcientiſſimus, ex innumeris claſſicis ſcriptoribus conſcripto præſenti opere. In quo tres terræ partes, partium regiones & loca, locorum homines, hominũ mores & ritus memorabiliores explicantur omnes, tanta diligentia, tanta arte, quanta à nemine ante eum vnquam priùs pertractati dignoſcuntur: ex racematione diligenti vindemiam, ex ſpicilegio meſſem fecit, ſuccoſum non minus, quàm iucundum, nec iucundum minus, quàm vtilem atque perneceſſarium librum, adeò, vt niſi quæ in ipſo de homine prædicantur, ille qui humanitati ſtudet, cognouerit, magis inſtituto aberret ſuo, quàm materiarius, quem materiæ, in qua laborat, natura ſiue conditio fugerit. Quare, humanarum rerũ humane lector, eas hominum res intuere, lege: atque vbi quanta in eis vtilitas, quãta humanæ vitæ inſtitutio ſit, experieris, gratias Boëmo noſtro age immortales.

EX NICOLAO DAMASCENO DE MORIBVS GENTIVM.

*

THYNI.

THYNI *naufragos humaniter excipiunt, & amicitia sibi deuinciunt. Sed & ex peregrinis eos, qui sponte accedunt eximiè honorant: Qui verò inuiti ad ipsos delati fuerint puniuntur.*

Aritoni.

Aritoni nullum animal mactant. Oracula sua testis inscripta habent, quæ in aureis inuolucris custodiunt.

Dardani.

Dardani, gens Illyrica, ter saltem in vita lauantur, quum in lucem recèns editi sunt, cùm nuptias contrahunt, quum fato sunt functi.

Galactophagi.

Galactophagi, gens Scythica non in ædibus degunt, vt & plerique alij Scytharum. Victus eis saltem equarum lacte constat, vnde caseos conficiunt, vt ita eo tum potu tum cibo vtantur. Itaque non facilè bello superantur, quòd commeatus vbique ipsis præsto sit. Hi & Darium domum remeare coëgerunt. Sunt autem

inuicem iustissimi, vtpotè qui facultates & vxores communes habeant. Vnde inter se Seniores quosuis patres suos appellãt, iuniores filios, & æquales fratres. Ex his oriundus Anacharsis, in septem sapientum numero habitus, qui in Græciam venit, vt leges & instituta aliorũ disceret. Quin meminit eorum & Homerus vbi inquit, Mysorum comminus pugnantium, & Agauorum equas mulgentium, Et Galactophagorũ, Abiorúmque iustissimorum hominũ. Abios autem vocat eos, siue quòd terram non colerent, siue quòd sine domibus degerent, siue etiam quòd hi soli arcus in bellis vsurparent. Arcus enim poëtæ haud raro βιὸς dicitur. Apud hos (vt ferunt) neminem deprehendere est inuidia laborantem, aut odio flagrantem, siue metu perculsum, propter vitæ istam communionem & iustitiam. Bellicosæ autem ipsorum non minus mulieres sunt, quàm viri, quæ & vnà in prælium eunt, quum ita facto opus. Itaque & Amazonas fœminas generosissimas esse, adeò vt progressæ sint cum exercitu olim Athenas, & in Ciliciam vsque, quando videlicet iuxta Mæotim paludem habitarunt.

Iberi.

Iberorum mulieres quotannis in publicum exhibent, quod tela confecerunt. Viri autem suffragijs lecti de ipsis iudicant, & quam earũ plurimum laborasse inueniunt, ei primos honores deferunt. Habent quoque Zonam certæ mensuræ,

ſuræ, intra quam ſi venter cuiuſquam comprehendi nequeat, pro dedecore id magno habetur.

Vmbrici.

Vmbrici in pugnis aduerſus hoſtes, turpiſſimum ducunt victos viuere: ſed neceſſe eſt aut vincere, aut mori. Vmbrici quum controuerſias inter ſe habent, pugnant armati ac ſi bello congrediendum eſſet: & videntur iuſtiorem habuiſſe cauſam qui aduerſarium interemerint.

Celtæ.

Celtæ Oceani accolæ, pro dedecore habent, ſi quis muro aut domui ruenti ſe ſubducat. Inundatio quum ex mari exteriori accedit, armis induti ei obuiam eunt, ſubſiſtuntq́; donec mergãtur, idq́; ne fugientes videantur quoquo modo mortem formidare. Celtæ gladijs cincti Reipub. negotia tractant. Grauiorem etiam pœnam apud eos luit, qui peregrinum, quàm qui ciuem interemerit. Illi enim mors irrogatur, iſti exilium indicitur. Ante omnes honore eos afficiunt, qui victoria potiti agrum aliquem in publicum acquiſiuerunt. Ianuas ædium nunquam occluſas habent.

Pædalij.

Apud Pædalios, gentẽ Indicam, non ſacrificus, ſed prudentiſſimus omnium qui præſto ſunt ſacra auſpicatur. Petitur autem à Dijs nihil aliud quàm iuſtitia.

Praysij.

Praysij, vel Prasij, vicinos fame afflictos alimento subleuant.

Telchines.

Homines illi qui Telchines dicti, antea quidem Cretenses erant, sed postea & Cyprum inhabitarunt. Vnde quū in Rhodum migrassent, primiq; eam insulam occupassent, maligni admodum & inuidi extiterunt. Quum verò & hi artes mechanicas exercerent, maiorúmque opera imitarentur, Mineruæ Telchiniæ statuā primi erexerunt, quod nomen sonat ac si dicas, Mineruæ inuidæ.

Tartessij.

Apud Tartessios minori natu aduersus maiorem testimonium ferrē non licet.

Lucani.

Lucani tanquam criminis alicuius, etiam luxuriæ ignauiæq; indicia agitant. Si quis conuictus luxurioso mutuum dedisse, mutuo isto multatur.

Samnites.

Apud Saunitas vel Samnites de adolescentibus & virginibus quotannis publicum habetur iudicium. Quem igitur eorum optimum esse sententia iudicum pronunciarit, is sibi ex virginibus eligit vxorem quam vult, deinde secūdus ab eo alteram, & sic de cæteris fit deinceps.

Limyrnij.

Limyrnij vxores habent communes, & liberos

beros communiter alunt vsque ad annum ætatis quintum. Anno autem sexto in vnum conuocant omnes pueros, atque tum ex similitudine ad quemlibet virorum coniecturam facientes, cuilibet similem patri filium aßignant. Quum itaq; quis agnouerit puerum suum, tum quilibet eum vt filium educat.

Sauromatæ.

Sauromatæ (vel Sarmatæ) tribus diebus cibo se ita ingurgitant, vt repleantur. Vxoribus in omnibus obtemperāt, tanquam dominabus. Virgini non prius nuptias concedunt, quàm hostem aliquem interfecerit.

Cercetæ.

Cercetæ reos cuiuscumque admißi criminis ita puniunt, vt sacris interdicant. Si quis scapham gubernans impegerit, accedentes ordine singuli illi inspuunt.

Mosyni.

Mosyni Regem suum educant turri inclusum. Si quis iudicatus sit minus benè in publicum consuluisse, eum fame enecant. Frumētum quod ipsis ex agris prouenit æqualiter distribuunt, partem inde aliquam in commune conferentes pro peregrinis aduenientibus.

Phryges.

Pryges omni abstinent iureiurando, ita vt nec ipsi iurent, nec alios ad iurandum adigant. Si quis apud eos bouem aratorem interfecerit, aut agriculturæ instrumentum surripuerit, morte mul

te multatur. Phryges non defodiunt in terram sacerdotes mortuos, sed super columnas lapideas decem cubitorum erectos statuunt.

Lycij.

Lycij plus honoris mulieribus quàm viris deferunt, nomináque eis à matribus induntur: Itemq; bonorum hæredes filias, non filios relinquunt. Si quis liber condemnatus fuerit furti, pœna seruitutis ei irrogatur. Testimonia in causis non protinus ferunt, sed post mensem demum.

Pisidæ.

Pisidæ conuiuantes, parentibus epularum primitias libant, perinde vti nos Dijs federum amicitiæq; præsidibus. Grauissimum apud eos iudicium depositi agitur, quod qui fraude inuertere conuictus fuerit, morte afficitur. Si quis in adulterio comprehensus fuerit, is cum adultera asino insidens per vrbem circumducitur, idq; ad constitutum aliquot dierum spatium.

Æthiopum.

Aethiopes sororibus potissimum honorem exhibent, & successionem tradunt Reges, non suis, sed sororum filijs. Quòd si ex ijs nullus superstit, cui succedere ius sit, tum pulcerrimum omnium & bellicosissimum Regem deligunt. Exercent ij præcipuè pietatem & iustitiam. Aedibus ipsorum nullæ sunt ianuæ, cumq; in vijs publicis multa sita iaceant, nemo eorum aliquid furatur.

Buei.

Buæi.

Apud Buæos, Libyæ seu Africæ gentem, vir inter viros dominatum gerit, mulier inter mulieres.

Basuliei.

Basuliei, Libyæ gens, quum bellum gerunt, noctu quidem prælium committunt, interdiu verò pacem seruant.

Dapsolibyes.

Dapsolibyes simulatque in vnum conuenere, vniuersi simul nuptias contrahunt eodem die, post occasum pleiadum. Etenim vt conuiuati sunt ad mulieres seorsim accumbentes extinctis luminibus adeunt, quamque earum fortè quispiam nactus fuerit, eam & vxorem ducit.

Ialchleuei.

Ialchleuei, gens Libyca, quum multi simul eandem sponsam ambiant, apud socerum seu sponsæ petitæ patrem cœnant. Dum verò multis dicterijs sibi inuicem illudunt, cui eorum spõsa arriserit, is eam ducit.

Sardolibyes.

Sardolibyes nullam supellectilem sibi parant, præter calicem & gladium.

Alitemij.

Alitemij Libyes perniciosißimos Reges eligunt: Ex reliquis prout quisque maximè iustus est, ita & dignitate eminet.

Nomades

Nomades.

Nomades & ipsi Libyum gens, in temporũ dinumeratione non diebus, sed noctibus vtũtur.

Apharantes.

Apharantes Libyes nominibus carent, soli orienti conuicium faciunt, vt qui multa mala in lucem proferat & ostendat. Ex filiabus optimas eas censent, quæ tempore quàm longissimo virgines manent.

Bœoti.

Quidam Bæotorum decoctores qui non sunt soluendo in forum adducunt, & considere iussis cophinum superiniiciunt: Ac qui hac cophini pœna affectus fuerit, inde infamis fit. Quam pœnam irrogatam etiam Euripidæ patri: qui ex Bæotis oriundus erat, sunt qui existimant.

Assyrij.

Assyrij virgines in foro vendunt quibuslibet eas sibi iungi desiderantibus. Ac primo quidem veneunt, quæ forma omnium sunt venustissima, tum deinceps reliquæ. Quũ verò ventum tandem fuerit ad maximè deformes, per præconem diuulgant, quantum quisque pecuniæ accipiat, vt eam ducat. Atque ita pretium ex formosarum venditione redactum, in elocandas deformes impendunt. Coniungunt pariter exercentes in moribus potissimùm grauitatem & mansuetudinem.

Persæ.

Apud Persas quod factum turpe existimatur, id

tur, id nec dictu honestum censent. Si quis patrem necauerit, eum subdititium non genuinũ filium existimant. Si quem iusserit Rex flagris cædi, is tanquam beneficio affectus, gratias agit quòd eius rex meminisset. Quibus soboles numerosa est, ij præmium eo nomine à Rege ferunt. Pueri apud ipsos, vera dicere non secus atque disciplinam aliquam discunt.

Indi.

Apud Indos quum quis fraudatur mutuo aut deposito, actionem non habet, sed sibi culpam imputare debet, quòd credidit. Si quis artificem manu vel oculo priuauerit, morte pœnam luit. Qui grauissimo obnoxius delicto est, iubente Rege tondetur, tanquam hoc extremæ sit ignominiæ. Indis mortuis iungitur in rogum vxor ex omnibus dilectissima vnà cremanda. Inter ipsas autem acerrimum certamen oritur, adiuuantibus quamlibet suis amicis, vti vincat.

Lacedæmonij.

Lacedæmonij non satis honestum ducunt, alijs operam nauare artibus, quàm ad res bellicas pertinentibus. Cibum omnes viri vnà capiunt. Senes quosuis omnes reuerentur, non secus ac parentes suos. Vt viris sua sunt exercitia, ita sunt virginibus item sua. Peregrinis Spartæ degere fas non est, nec Spartanũ peregrè proficisci. Vxoribus suis potestatem faciunt prolem suscipiendi ex pulcerrimis, tum

ciuium,

ciuium, tum peregrinorum. Quæstũ facere Spartano indecorum. Nomiſmate vtuntur ex corio. Quòd ſi verò contingat aurum domi alicuius vel argentum deprehendi, morte pœnam luit. Maxima omnibus hinc gloria, ſi ſe humiles & obedientes magiſtratibus ſuis præbeant. Beatiores apud eos iudicantur, qui præclaram mortem oppetunt, quàm qui in magna proſperitate viuunt. Pueri ex lege quadam aram circumeuntes flagellantur, donec pauci ex ijs reliqui, perdurantes ſub flagris, coronas præmium auferunt. Minus honeſtum cenſetur timidum aliquem, contubernalem vel Gymnaſij ſocium, vel amicum ſibi iungere. De ſenibus iudicium fit circa finem vitæ, quinã ex ijs benè, qui ſequius vitam ſuam traduxerint. Quum exercitus educitur extra limites regionis, ignem incendit ſacerdos, qui Pyrphorus, id eſt ignifer, dicitur, ab ara Iouis ductoris, quem à Rege non procul remotus præfert, inextinctum ſeruans. Adiunguntur autem Regi in bellum eunti Vates, medici, tibicines. Nam tibijs in bellis vice tubarum vtũtur. Pugnantes autem coronis ornantur. Regi aſſurgũt omnes præterquam Ephori. Iurat autem Rex antequam regnum adeat, imperaturum ſe iuxta leges Reipublicæ.

Cretenſes.

Cretenſes primi inter Græcos leges habuerũt à Minoë Rege conditas, qui & primus maris imperio

imperio potitus est. Fingebat autem Minos se ab ipso Ioue didicisse, quòd per annos nouem ad montem quendam commearet, vbi antrum Ioui sacrum erat, à quo reuersus semper leges aliquas Cretensibus attulit. Cuius meminit Homerus suis versibus, quorum hæc sententia:

Inter illas est Gnoss⁹ vrbs magna, vbi Minos Nouem annis imperauit, qui Iouis magni confabulator erat. *Cretensium pueri in vnum publicè congregantur, ibique vnà duriter educantur, & venationibus dediti per accliuia nudis pedibus discurrunt, & armati ad saltationem Pyrrhicham dictam magno labore assuefiunt, cuius inuentor fertur fuisse Pyrrhichus Cydoniates, genere Cretensis. Viri autem simul in publico cibum capiunt, eadem victus ratione æqualiter omnia ipsis præbentur. Dona apud ipsos plurimi æstimata, sunt arma.*

Autariatæ.

Autariatæ milites per viam ægros imbecillesq; factos, in viuis nunquam relinquunt.

Triballi.

Triballi quatuor phalanges seu ordines in acie instruunt: Primam phalangem faciunt imbecillium: Alteram ab ea fortissimorũ quorumq;: Terciam Equitum: Vltimam mulierum, quæ reliquos in fugam versos conuicijs sistunt.

Causiani.

Causiani eos qui in lucem eduntur, deplorãt: qui autem è vita excedunt, eos beatos iudicãt.

Cij.

ij mortuos quum cremarunt, ossa eorũ colli-
t, quæ in mortario contundunt. Tum in nauigium imponentes in altum nauigant, vbi per cribrum ea ad ventos dispergunt, donec omnia difflantur & euanescunt.

Tauri.

Tauri, gens Scythica, vnà cũ Regibus mortuis gratissimos quosq; eorũ amicos humare solẽt. Rex verò quũ amicũ aliquẽ morte amittit, aut partem auriculæ, aut totam eam abscindit, prout dignitas amici mortui merebatur.

Sindi.

Sindi quum quenquam sepeliunt, tum quot hostes in vita occiderit, totidem pisces eius sepulcro inijciunt.

Colchi.

Colchi vita functos non humi sepeliunt, sed ab arboribus suspendunt.

Panebi.

Panebi Libyes mortuo rege corpus reliquum terra condunt: caput autem trunco amputatum inaurantes in sacris statuunt.

FINIS.

EXCER

EXCERPTA QVÆDAM DE AMERICA SEV BRASILIA, EX IOAN. Lerij Historia.

*

BARBARI *Americani, qui terrã Brasilij incolũt,* Tououpinambaultij *nominantur. Ii corpus nec prodigiosum, nec mõstrosum habent, sed nostro, qui in Europa viuimus, persimile, quod ad staturã spectat. Sunt quidem fortiores, robustiores, saniores, & minùs obnoxij morbis. Pauci apud eos sunt claudi: pauci altero priuati oculo: deformes ferè nulli: licet etiam centesimum ac vigesimum ætatis annum sæpe attingant, (per lunas enim annos numerare norunt) pauci tamen canescunt. Id verò regionis illius temperiẽ indicat, quæ quum nullis frigoribus, aut pruinis torreatur, virides herbas, agros, & arbores semper habet: ipsi quoque molestijs ac curis omnino vacui, iuuentutis in fonte labra rigasse videntur. Et quoniam fontes lutosos, & scaturigines pestilentes non adeunt, è quibus mala omnis generis oriuntur, quæ nos ante tempus attenuant, macerant corpus, animum excruciãt, denique periment vtrumque: nihil eorum ad*

Statura, ac dispositio Barbarorũ.

Aetas Barbarorum.

Barbari rerum mundanarũ negligentes.

illos pertinet: diffidentia, auaritia, litibus, inuidia, ambitione denique non laborant. Colore prorsus nigro non sunt, sed tamē ad nigredinem accedente, propter solis vehementiā, quēadmodum Hispanis, ac Prouincialibus vsuuenire videmus.

Nuditas Barbarorum in genere.

Cæterùm viri, fœminæ, infantes nudi prorsus incedunt, nec vllas corporis partes vnquam tegunt, nullo eius nuditatis pudore. Attamen villosi non sunt, vt quibusdam visum est, imò simul atque pili in corpore apparent, aut vnguibus, aut forcipibus paruulis, quas à Christianis accipiunt, euellunt: barbam ipsam, palpebras, supercilia eradicant, vnde lusci, toruóque aspectu fiunt. Idem in insula Cumana vsurpatur à Peruensibus. Caput quidem illi capillis vestitum habent, qui maribus ab ineunte ætate à vertice ad sinciput raduntur, vt monachorum coronam dicas: ad occiput verò comam nutriunt nostrarum more maiorum, quam, vbi ad collum vsque fluctuat, resecant. In illis terris sunt herbæ quædam duorum digitorum latitudine: hæ paululum incuruæ, in orbem & longitudinem excrescunt, veluti calamus, qui contegit spicam milliȷ illius prægrandis, quod apud Gallos triticum Sarracenum nuncupatur. Senes (non tamen omnes, nunquam adolescentes, multò minùs pueri) duobus illius herbæ foliȷs acceptis, filóque xylino virilia contegunt, atque etiam fasciȷs, ac linteolis, obuoluunt. Qua in re

In eos qui Barbaros villosos esse putant.

Hist. gen. Ind. li. 2. c. 79.

Quare senes Americani interdū virilia tegāt.

in re primo aspectu elucere videretur scintilla quædam naturalis verecundiæ, si modò id ea de causa facerent. Sed verisimile est, id ab illis fieri tegendi alicuius morbi gratia, quo in senectute partes illæ conflictantur.

Labiũ perforatum, & eius perforationis ratio.

Hoc insuper de more habent, vt ab infantia pueris omnibus labium inferius pertundant, eóque in foramine os quoddã perpolitum, ac instar eboris candidum inseratur, minimarum figura pyramidum, quæ supra mensam in quincuncem ordinatæ, verticillo petuntur. Pars fastigiata pollice vno, duobúsve digitis extrinsecus porrecta, inter gingiuas, & labium retinaculo adhæret: idq; pro arbitrio auferunt reponuntq;. Os verò illud fastigiatum, ac candidum, in adolescentia tantùm gestant. Quum verò ad grandiorẽ ætatẽ peruenêre, quumq; lingua sua Coromi ouassou *vocari incipiunt, (quod grandem aut crassum adolescentem sonat) foramini labiorum inserunt lapillum viridem, ex genere pseudosmaragdi, qui similiter obice quodam intrinsecus retentus extrinsecus apparet capitati argentei rotunditate ac latitudine, crassitudine autem duplici. Atque etiam nonnulli reperiuntur, qui digiti longitudine gestẽt, eúmque teretem. His lapidibus interdum sublatis, Tououpinambaultij linguam foras, per rimam illam labiorum, animi gratia egerunt, ita vt gemini oris effigiem spectantibus præbeant. Vtrùm verò spectaculum istiusmodi placeat, an*

Lapilli virides labijs inserti.

Malę perforatæ ad lapillos includendos.

deformes admodum hac ratione fiant, facilè est iudicatu. Alij insuper sunt, qui lapillos eiusmodi virides in labijs gestare non contenti, vtrisque malis eundem ad vsum perforatis, includebant.

Quod ad illorum nasos attinet, quum apud nos obstetrices soleant ab ipso puerorum ortu, vt formosiores, ac productiores efficiant, digitis extendere: contrarium prorsus institutum apud Americanos nostros obtinuit. Puerorum enim pulchritudinem nasi depreßione metiuntur. Itaque simul ac ex vtero matris prodiére, pollice nasus eis deprimitur, perinde atque catellis in Gallia quibusdam fieri solet. A quibus longè illi dißident, qui quodam in Paruani regni tractu, feruntur tanto esse naso præditi, vt ex eo smaragdi, cyanij, aliiq; lapilluli, cùm candidi tum rubri, filo aureo suspendantur.

Hist. vniu. ind. lib. 4. cap. 108.

Barbari nigro colore infecti, & variis coloribus picti.

Præterea Brasilienses compluribus pigmentis ac coloribus sibi corpus variegant: inprimis verò crura ac tibias adeò inficiunt atro colore, ex succo fructus cuiusdã, ab illis Genipat dicti, vt eminùs animaduersa, femoralibus sacerdotalitijs induti esse videãtur. Ea porrò nigredo expressa ex illo Genipat fructu, ita illorum cuti adhærescit, vt decem aut quindecim diebus elui nequeat, quamuis se frequenter abluant.

Menisci ex ossibus cãdidis.

Adhæc meniscos etiam habent octo digitis lõgiores, ex oßibus apprimè læuigatis, ac instar alabastri candidis (quæ Yaci appellant) mu-

tuato

tuato à Luna nomine, quam ita vocant: hos funiculo xylino ad pectus è collo appensos demittunt.

Similiter frustula complura testæ prægrandis lapide quodam diu multumq; attrita perpoliunt. Rotunda deinde, ac instar denarij tenuia efficiunt, & vmbilico pertusa, filoq; xylino traiecta, pro torquibus collo inserunt: (hæc Boü-re ipsorum lingua vocantur) vt apud nos catenulæ solent aureæ. Id porrò, quod à multis buccinum appellatur, id esse credibile est, ex quo plerasq; mulieres, Zonas apud nos gestare videmus. Barbari prætereà torques, Boü-re dictos, conficiunt ex quodam genere ligni nigri, ac solidi, cuiusmodi sycomorum esse Mattheolus testatur, quod ad eã rem valde accõmodatũ est: quoniam ad grauitatem ac splendorem gagatis accedit. Maximam præterea vulgatarũ gallinarum copiam habẽt Americani: quarũ progeniem à Lusitanis acceperunt. Albis sæpenumero plumas detrahunt, ac ferramentis quæ nunc habent: anteà verò, quum illis carerent, lapidibus peracutis molliores plumulas minutatim concidebãt. Illis aquæ feruidæ ac bullienti impositis, ac rubro colore brasilico tinctis, postquam se gummi quodam ad id accommodato illeuerunt, contegũt, atque ornant corpus, brachia, tibias, varijsq; depingunt coloribus: ita vt instar pipionis, aliarúmve auium recèns exclusarum, lanuginem quandam habere videantur.

Boü-re torques.

Barbari plumis ornati crediti sunt villosi.

deantur. Vnde verisimile est, vt, quum quidam nostrates in eas terras peruenissent, eosq; ita initio ornatos prospexissent, nihil penitus de eis perscrutati, hunc rumorem sparserint, Barbaros scilicet prorsus esse villosos. Res tamen longè secus sese habet, vt qui tales naturâ non existant. Proinde rumor ille ex rei ignoratione manauit, cui deinde nimiùm leuiter fides adhibita est. Quidam etiam memoriæ prodidit Cumanos sese vngere solitos gummi quodam, vnguentóve glutinoso, ac deinde se plumis variorum colorum conuestire.

Histo. gen. ind. lib. 2. cap. 79.

Ornatus verò capitis Tououpinamkiorũ nostrorum hæc est ratio: præter syncipitis abrasionem in coronæ monasticæ formam, crinesq; occipitis, quos ad collum summitti diximus, solent insuper auium plumas, rosei, rubei, cuiusuis denique coloris aptissimè compositas colligare, eásque ad frontalium vsum adhibere. Hæc non malè galericula referunt non ita pridem à nobilioribus fœminis nostratibus vsurpata: Quæ proinde à Barbaris nostris accepisse non immeritò dicantur. Frontale autem istud vernacula lingua est Yempenambi.

Frontalia ex plumis contexta.

Inaures.

Inaurium quoque ex ossibus albissimis apud eos magnus est vsus, ossibus illis non absimilium quæ perforatis suis labijs adolescentes imponere diximus. Apud eos auis est Toucan nomine, atra toto corpore ceu coruus, circa ingluuiem plumis tenuissimis fuluo colore, tor-

que

que miniato ab imo circundatis. Partis istius pellem detrahunt, detractam siccant, (auis nomen retinet) siccatam vtriq; genæ applicant cera agglutinatam, quam Trayetic nuncupant. Quibus ita aptatis, dicas vmbones lupatarios ex ære inauratos ab illis gestari.

Præterea si ad bellum sese accingant, aut pro more & solenni pompa captiuum deuorandum sunt mactaturi, vt ad ornatum & elegantiam nihil desit, vestes induunt, pileos aptant, armillas brachijs imponunt ex plumis viridis, rubei, cærulei, & cuiuscũque alius coloris compactas, eximiæ pulchritudinis. Quibus artificiosissimè aptatis & intersertis, atque adeò calamo tenui arundine filóque xylino admodum concinnè compactis & connexis, vt vix vllum credam in Gallia esse phrygionem, qui maiori industria plumas illas tractare & aptare possit, dicas vestes hac ratione contextas è villoso serico confectas esse. Eundem ornatum ligneis suis clauis adhibent, quibus ad hunc modum ornatis elegantiùs dici nihil potest.

Ornamentorum postremum genus est, quòd Struthiocamelorum pennis leucophæi coloris, quas ab accolis accipiunt (ex quo licet colligere grãdissimas illas aues in regionibus illis versari,) hoc modo conficiunt: caules ordine ab vna parte disponunt, plumæ ab altera eminent, atque in orbem circumflectuntur in modum conopæi vel rosæ. Itaque fit pennarum

fasciculus, quem sua lingua Araroye appellat. Hunc tergo imponunt, filoq; xylino alligant, caulibus cutem eorum contingētibus. Quo cùm sunt ornati, caueam pullis includendis tergo impositam gestare videntur. Eos, qui bellicosissimi volunt haberi, quo fortitudinem suam palàm faciant, multosq; à se interfectos hostes esse demonstrent, captiuos denique vorandos multos mactasse iactent, pectus, lacertos & femora incidere, incisuras verò illas atro quodam puluere inficere, quo ad mortem vsque earum vestigia conseruantur, itaque aspicientibus thoraces & femoralia Heluetico more incisa repræsentant.

Pennarum fasciculus.

Barbarorũ incisuræ.

Compotationibus autem seu Caouinationibus & saltationibus illis si sit indulgendum, in quibus certè vt plurimùm occupantur, quo magis animum excitent, præter horrendos clamores & eiulatus quos emittere consueuere, fructus colligunt, corticis duri satis, echinum forma & magnitudine referentes, cuius exsiccati nucleum auellunt, atque in eius locum lapillos immittunt: huius generis multos filo attexunt, tibÿsq; apponunt: non minorem concitati strepitum ederent, ac testæ limacum, si eo aptarentur modo, quin à saltatorÿs crepitaculis non longè absunt. Quæ quidem cupidissimè exoptant Barbari cùm ad eos comportantur.

Crepitacula e fructibus.

Fert insuper ea regio arborem, cuius fructus Struthiocameli ouum craßitie adæquat,

formaq;

formaq́; refert. Hunc perforatum (eo quo à puerulis nuces apud nos perforantur modo) lapillisq́; aut milij crassioris granis immissis, baculóque sesquipedali traiecto, instrumentum Maraca nomine fabricant. Strepitum edit ingentem, adeò vt suillas vesicas pisis plenas superet: quò fit vt à Barbaris nusquam non manu gestetur. Hactenus de natura, vestitu, & ornatu quo Tououpinambaultij vti consueuere, paucis dictum esto. Crispatum pannum, rubri, viridis, flauiq́; coloris à Christianis aduehitur, ex eo vestes omnis generis conficiuntur: quæ deinde permutatione facta cum cibarijs, cercopithecis, psittacis, brasilio, gossypio, pipere Indico, alijsq́; id genus quæ à mercatoribꝰ asportari solẽt, Barbaris dãtur. At plerique nuda corporis parte reliqua, laxa & vndãtia femoralia solùm induebant. Alij contrà femoralibus contemptis, tunicam nates pertingentem induebant. Mox autem emensis aliquot passibus, & in seipsos oculis identidem conuersis, non sine nostrorum risu & cachinnis, exutas illas vestes domi reponebant, quoad rursus eas induere in animum inducerent. De indusijs quoque & pileis idem iudicium.

Maraca instrumentũ.

Barbari ex parte nudi, ex parte verò induti.

Quæ de externo corporis habitu cùm virorum cum puerorum dicenda fuerunt, satis fusè persecuti nobis videmur. Itaque si ex hac nostra descriptione Barbarum animo sibi repræsentare quis cupiat, in primis nudum virum imaginetur,

Epilog. 1.

maginetur, cuius membra aptè & concinnè fuerint cōposita, pili euulsi, capilli ad sinciput abrasi, labia, genæq; perforatæ, quibus ossa præacuta aut virides lapilli fuerint inserti, auriculæ in auribus traiectæ, corpus varijs fucatum coloribus, femora & tibiæ atro illo fuco è Genipat *infectæ, collum torque ex minutis cochleæ* vignol *frustulis ornatum, talem certè habebis qualis in ea regione conspicitur.*

Tououpinambaultiorum *vxores puerulos suos pro more, mitellæ xylinæ impositos in vlnis gerunt, qui vicissim vtraq; tibia matrum latus amplexantur. Lectos etiam è gossipio retis ad formam in aëre suspensos habent. fructus eorum optimus est* Ananas.

Epilog. 2. *Iam verò si alia forma Barbarum animo informare placet, ridiculo illo amictu detracto, gummi viscoso vniuersum corpus erit perliniēdum, deinde plumæ minutim concisæ superinijciendæ. Hac verò artificiali lanugine indutus vbi fuerit, quàm lepidus sit futurus non necesse est dicere.*

Descriptio 3. *Deinde siue naturalem retineat colorem, seu varijs coloribus aut plumis fucatus fuerit, vestes illas, pileos, armillas plumaceas quas descripsimus adhibeto. Tum maximè ornatum esse constabit.*

Descriptio 4. *At si vestes illas crispati panni admouere visum fuerit, eisq; (quemadmodum facere eos demonstrauimus) alia ex parte nudis tunicam*

impos

imposueris, cuius altera manica sit luteo, altera viridi colore, ad certißimas morionis notas parum deerit. Denique instrumentum Maraca *his adiungere si lubet, pennarumq; fasciculum* Araroye *tergo aptatum, crepitacula quoque ex fructibus tibijs alligata, eam referet formam quam saltaturus aut compotaturus obtinet.*

Barbarorũ inter saltandum & potandum ornatus.

Reliquam Barbarorum in ornandis corporibus industriam, iuxta integram quam antè edidimus descriptionem, vix multi exprimerent typi, qui etiam nisi adhibitis coloribus rem totam commodè haud repræsentarent. Cultus verò fœminarum, quas illi Quoniam, *& quibusdam in locis, ex quo commercium cum Lusitanis habent,* Maria *nominant, quãto sit præstantior dispiciamus.*

Nuditas in primis, sicut initio huius capitis monuimus, cum viris illis est communis, pilos quoque consimiliter omnes euellunt, ne palpebris quidem & superciliis exceptis. Ad comam quod attinet, ab illis differunt: viri enim, vti dictum est, ad sinciput abradunt, ad occiput verò demittunt: fœminæ contra non modò alunt: sed etiam more nostratium frequenter pectere & abluere solent. Quinetiam xylina vitta rubro colore infecta constringere & complicare illis est familiare. Paßis tamen & oberrantibus capillis vt plurimum incedunt, quippe ijs circa humeros circumfluentibus & volitantibus delectantur.

Americanæ fœminæ nudæ incedũt.

Alterum

Alterum quoque discrimen in eo positum est, quòd perinde vt viri, labia non perforant, ac proinde gemmis siue lapillis faciem non exornant. Auriculas tamen adeò traijciunt, vt detractis inauribus digitum capiant: inaures istæ ex prægrandi illa cochlea vignol *candore & longitudine candelam mediocrem adæquãt: quo fit vt humeros, atque adeò pectus ipsum pertingentes si eminus conspiciantur, vestigatoris canis pendulas aures referant.*

Inaures monstrosę.

Faciei verò hunc adhibent cultum. Accersita ad hoc ministerium socia vel vicina circulum pernicillo in media gena delineat, in cochleæ verò formam fucum cæruleum, flauum, rubrum tantisper circunducit, dum vniuersam faciem coloribus illis distinxerit ac variarit: Quinetiam palpebrarum ac superciliorum locum (quod fœminas parum pudicas in Gallia factitare audio) penicillo oblinit.

Mira Americ. fœmi. fucandarũ ratio.

Armillas etiam ex compluribus candidissimis ossium frustulis in squamæ modum incisis contexunt. ea tamen adeò aptè & concinnè cera gummi permixta iungunt, vt nihil suprà. Hæ longitudinem palmi obtinent: ac non malè brachiale illud referunt, quo folliculo pellendo vtuntur apud nos. Torques quoque candidissimos, quos Boü-re *nuncupãt, gestare illis est familiare: collo tamen non appendunt, qui mos est virorum, sed ijs in armillarum modum brachia inuoluunt. Hunc in vsum vitreos globulos*

Armillæ prægrandes ex compluribus ossiũ frustulis cõpositæ.

flaui,

flaui, cærulei, viridisq́; coloris, quos filo traiectos habebamus, summè exoptabant, Maurobi appellant. Hos, siue ad earum pagos accederemus, siue ipsæ Castellum nostrum adirent, vt à nobis extorquerent oblatis fructibus aut alijs quibusdam, crebrò blandissimis his verbis vrgebant, Mair, deagatorem, amabé Mauroubi. hoc est, Galle, bonus es, da mihi armillas ex vitreis globulis. Eadem prorsus ratione pectines, quos Guap aut Kuap vocãt, specula quoque Aroua reliquasq́; merces, quibus delectantur, flagitabant.

Mirum verò mihi præ cæteris hoc videbatur, quòd licet corpus, brachia, femora, tibiásque varijs coloribus non ita frequenter distinguãt, nec plumarum ornamentis vtantur, vestes tamen ex crispato panno, à nobis sæpiùs vnà cum indusijs oblatas, vt induerent nunquam impetrauimus. Etenim in ea pertinacia permanebant, à qua nondum demotas esse existimo. Excusationem ex recepta ab omnibus accolis consuetudine captabant. Solere omnes ad obuia quæuis flumina & fontes subsidere, vt hausta manibus aqua, caput aspergant: contingere nonnũquã vt (anatum more) vno die decies immergantur: vestes si toties sint exuendæ, molestissimum fore. Præclaram certè & speciosam causam. Atqui, quam necesse erat admittere, quippe cum illis disceptando nihil promouebamus. Adeò autem nuditas est illis cordi, vt non

Certum fœminarum Am. de vestibus reiiciendis cõsilium.

Barbararũ fœm. de crebra ablutione cõsuetudo.

non modo Tououpinambaultiorum *fœminæ liberæ quæ in continente versabantur, vestes omnes pertinaciter reijcerent, sed etiam captiuæ pretio à nobis emptæ, quibus pro mãcipijs ad castellum nostrum muniendum vtebamur, cohiberi non poterant quin animi gratia, noctu, indusijs reliquisq; panniculamẽtis depositis ante somnum per insulam nudæ oberrarẽt. Denique, si penes eas accipiendarum aut reijciendarum vestium fuisset potestas, à nobis verò ad eas induẽdas flagris adactæ non fuissent, æstum solis perferre, lacertósque & humeros lapidibus & humo comportandis lædere maluissent.*

Captiua fœmina mirũ in modum nuditate delectatur.

Hæc de ornamentis, armillis, reliquoq; Americanarum fœminarum mundo paucis fuere dicenda. Itaque nullo addito epilogo, prout cuiq; visum fuerit, animo concipiendas relinquo.

Hic locus postulat vt aliquid de maiusculis, hoc est tertium aut quartum annum excedentibus, quos vulgò Canomi-miri *nuncupant, dicamus. His certè non parum delectabamur: siquidem, præ nostratibus puerulis, corpore præpingui, osse candido, labio inserto, circumtonsis capillis, corpore nonnunquam depicto nobis ad pagum accedentibus, gregatim choreas agitantes obuiam veniebant. Vt autem aliquid præmij à nobis referrent, sæpius blanda ista verba repetebant,* Coutouassat, amæbé pinda. *hoc est, Socie da mihi hamos hos. si quando à nobis*

Canomi-miri pueruli.

impe

impetrabant (quod non rarò contingebat) hamosq; decem vel duodecim minores arenæ aut pulueri imponebamus, tum illi confestim exultare, & humi fusi terram instar cuniculorum radebant. Quæ res non minimæ erat voluptatis.

Denique quamuis Barbaros cuiusuis ætatis per annum integrum quo apud eos vixi sollicitè admodum sim contemplatus, adeò vt idea quædam etiamnum animo meo inhæreat: fateor tamen ob varios gestus à nostris prorsus alienos, literis eos picturáve exactè referre difficillimum esse. Si quis igitur plenam voluptatem ex illis capere cupit, vt ipsam Americam adeat auctor fuerim. At verò, dices, non vnius esse iter diei. Id quidem ego confirmo: ac proinde nonnisi cautè suscipiendũ esse suadeo. Priusquam autẽ huic sermoni finis imponatur, in eos aliquid dicendum videtur, qui aut opinantur tacitè, aut etiam scriptis mandarunt commercium illud adeò frequens cum Barbaris nudis, ac præsertim cum fœminis, ad lasciuiam & libidinem prouocare: dico igitur, quamuis in speciem nuditas illa concupiscentiæ esca non immeritò censeatur, tamen, vt res ipsa comprobauit, inculta illa nuditate certum est, multò minùs opinione viros ad libidinem pellici. Itaque ausim asseuerare, splendidum illum cultum, fucos, suppositititas comas, capillos calamistratos, ampla illa & tanto artificio complicata,

Barbari cur exactè exprimi nõ possint.

Americanarum nuditas cultu nostrarum fœminarũ minùs noxia.

amictoria pretiosa, mammillaria, laciniatas & vndātes vestes, cæteraq; huiusmodi, quibus fœminæ nostrates tam sedulò formam mentiuntur, plura incommoda & mala parere, quàm faciat Barbararum nuditas, tametsi forma ab illis non vincantur. Ita vt si pluribus seruato decoro hæc persequi liceret, efficacißimas huic sētentiæ meæ subÿcerem rationes, refutatis omnibus argumentis quæ in contrariam partem afferri poßint. Ac ne diutiùs immorer, eorum testimonium hîc appello qui mecum in Brasiliam nauigarunt, quiq; vtrasque conspexerunt. Hæc tamen ita accipi nolim, ac si nuditas illa mihi vllo modo cōtra Scripturæ auctoritatem probaretur. Testatur enim Adam & Euam, post peccatum, agnita nuditate, pudore suffusos fuisse. Eorum etiam detestor hæresim, qui violata naturæ lege, non satis hac in parte à miseris nostris Americanis seruata, morem illum turpißimum inuehere moliti sunt.

De Barbarorum nuditate quid sentiat auctor.

Sed quæ de Barbaris istis à me dicta sunt, eò certè tendunt, vt constet nos nihilo minùs culpandos esse, qui istis damnatis, quòd abiecto pudore nudi incedant, in aliud extremum peccamus, cultu nimirum nostro nimio. Atque vtinam nostrûm quisque modesto cultu, habitu necesßitatis & honesti ratione potiùs quàm fastus & vanitatis, vtatur.

Quandoquidem externum ornatum habitumq; Barbarorum descripsimus, à recto ordine

ne alienum non videtur, si de eorum cibariis hoc loco differamus. Hoc autem in primis est notandum, licet frumentum nec habeant nec serant, vitesq; minimè colant, nihilominus tamen, (quod experientia non semel sum edoctus) lautè admodum eos viuere quātumuis pane & vino carentes. Sine pane & vino laute viuunt Barbari.

Duorum generum radices habent, quibus Aypi & Maniot nomina indidere: Hæ intra tres quatuórve menses adeò crescūt, vt sint longitudine sesquipedales, femoris crassitudine. Erutas fœminæ (neque enim circa isthæc occupantur viri) igne exsiccatas, Boucano nimirùm impositas, nonnunquam etiam recentes acutis silicibus posti infixis atterunt, prout caseū & odoratas nuces corradere solemus, farinámque candidissimam ex eis conficiunt. Tum verò cruda illa farina, atque adeò succus albus, de quo mox, qui ab ea exprimitur, recentis & liquidi amyli triticei, aquâ diu madefacti, saporem prorsus refert. Adeò vt cùm post meum in Galliam reditum alicubi me præsente fieret odor ille, memoriam refricauit eius quo Barbarorum casæ, tantisperdum ex radicibus farina conficitur, perfundi solent. Aypi & Maniot radices.

Ad farinæ istius apparatum fœminæ Brasilienses vasa fictilia prægrādia, vtpotè quæ singula capiant modia, satis commodè effingunt. Quibus ad ignem positis farinam immittunt, continuoq; dum coquitur dissectæ cucurbitæ al-

tera parte, qua pultarij loco vtuntur, permouēt. Cocta tragematis minoris formam habet.

Ouy-entan durior farina.

Duplex istius farinæ genus ab illis conficitur: Alia enim percocta est & dura, Ouy-entan *appellant, quam in militiam profecturi secū ferunt, quòd diutiùs conseruetur: Alia verò minùs est cocta & mollior,* Ouy-pou *nominant: hæc priore est eò præstantior, quòd dum recèns ori admouetur ac manditur, panis candidi medullæ saporem refert. Prior verò ille sapor de quo egi, inter coquendum, in gratiorem & suauiorem mutatur.*

Ouy-pou mollior farina.

Farina ex radicib. ad panem cōficiendum minus apta.

Quamuis autem hæ farinæ, præsertim recentes, saporis sint optimi, summam alendi habeāt facultatem, ac facilis earum sit concoctio, nihilominùs tamen pani conficiendo (vt ipse sum expertus) nullo modo sunt aptæ. Massa quidem conficitur, quæ non dissimili à triticea modo intumescit, specieq; est optima, ac instar similaceæ candida: inter coquendum tamen adeò exsiccatur & aduritur crusta, vt pane scisso fractóve interior pars sicca & ad pristinam farinæ formam redacta reperiatur. Quibus adducor vt credam eum qui primus retulit (cùm non satis diligenter quod à me dictum est perpendisset) eos qui viginti duobus, aut tribus gradibus vltra Aequatorē porrecti sunt (quos Tououpinambaultios *esse planè constat) pane ex lignis attritis confecto vesci solitos, quod de radicibus istis de quibus agimus est intelligendū,*

Hist. Gen. Ind. libr. 2. cap. 92.

halluc

hallucinatum fuisse.

Vtraque verò farina pulmento conficiendo, quod à Barbaris Mingant *nuncupatur, præsertim si pingui quodam iure diluatur: tunc enim oriZam refert, atque eo condita modo optimi est saporis.*

Mingant pulmentū & radicum farina.

Cæterū Tououpinambaultij *nostri, cùm viri tum mulieres, nec non ipsi puerul ab ineunte ætate huiusmodi farinam siccam panis vice edere consueuerunt. Cui rei adeò apti frequenti vsu sunt facti, vt summis digitis è figulinis vasis desumptam certa manu ne minima quidem excepta mica, eminùs in os coniiciant. Hunc morem imitari aliquoties tentauimus: at farinâ illâ vultum inspergebamus, in hoc nimirum negotio minùs exercitati, ac proinde, nisi mimicos moriones referre volebamus, cochlea ribus vti necesse erat.*

Galli ad farinam in os iniiciendā inepti.

Porrò radices illæ Aypi *&* Maniot *interdum recentes frustatim concidūtur, ex quarum farina humida quidem illā, pilæ amplæ à mulieribus compinguntur, è quibus intra manus compreßis succum, lactis instar, candidum ac liquidum exprimunt. Eum vasis figulinis exceptum soli exponunt, cuius calore ad modum lactis coagulatur. Edendus verò in patellis testaceis infunditur, ac deinde, prout solemus oua frigere, excoquitur.*

Succus ex humida radice expressus esculentus.

Præterea radix Aypi *non modò ex farina vsu probatur, sed etiam sub cinere cocta vti*

Radix ei ne re cocta.

liter comeditur: quippe & tenerascit, & diffinditur, castaneæq; in prunis coctæ, cuius saporem refert, est persimilis: ac proinde ita parata edulis est maximè. At radicis quæ Maniot *dicitur, longè alia est ratio: nisi enim in farinam redacta erit atq; percocta, periculosissimè editur.*

Radicum caulis & forma.

Vtriusq; caulis, quæ forma inter se sunt persimiles, Iuniperi humilis magnitudinem æquat, foliisq; Pæoniæ similitudine. Quod verò in hisce Brasilicis radicibus, Aypi *&* Maniot *maximè est admirãdum, totum in copia positum est, earum rami qui calamos cannabinos fragilitate adæquant, quanta copia perfringi, ac in terram quàm altissimè defigi possunt, nulla adhibita alia cultura, bimestri aut trimestri spatio radicum copiam gignunt.*

Mira ratio radices illas propagandi.

Mulieres quoq; amplũ illud milium, de quo dictum est, quodq; vulgò à nobis triticum Saracenum, à Barbaris Auati *dicitur, præacuto baculo in terram defixo serunt: ex eo item farina ab illis conficitur, quam eodem prorsus modo coquunt & comedunt quo superiorem diximus. Hucusque de moribus, cultu ac cibis Americanorum. Qui plura desiderabit, Indicam historiã cõsulat, imo ipsã I. Lerij Americanã: ex qua superiora excerpsimus.*

Auati, milium amplum.

FIDES, RELIGIO, MORESQVE ÆTHIOPVM,

*

Sub imperio Preciosi Ioannis (quem vulgò Presbyterum Ioannem vocant) degentium, vnà cum enarratione confœderationis ac amicitiæ inter ipsos Æthiopũ Imperatores, & reges Lusitaniæ initæ.

DAMIANO *à Goës Equite Lusitano auctore ac interprete.*

Aliquot item epistolæ ipsi operi insertæ, ac lectu dignissimæ, Helenæ auiæ Dauidis Preciosi Ioannis: ac ipsius etiam Dauidis ad Pontificem Romanum, & Emanuelem, ac Ioannem Lusitaniæ Reges, eodem Damiano à Goës, ac Paulo Iouio interpretibus.

Deploratio Lappianæ gentis, ipso etiam Damiano à Goës auctore.

DAMIANVS A' GOES EQVES LVSITANVS,

Paulo Pontifici Romano tertio S. P. D.

*

NVLLA est res, in qua vberiùs niti debeamus, quàm vt totus terræ orbis (si id aliter fieri non poterit) labore, sumptu, martyrio, ac omnium nostrûm cruciatibus, ad Christi fidem alliciatur, allectusq; vt sub vnum ordinem, & viuēdi ritum redigatur. Cuius rei cura, tibi Paule Pōtifex Maxime, qui vt primus Episcopus, & Christi vicarius, eius vniuersali Ecclesiæ præsides, cæteris nobis omnibus magis debetur. Quamobrem tuum esse officium (quod etiam iam cum magna spe omnium incœpisti) calamitatibus, quibus quotidie opprimitur, mederi, & opera & studio tuo efficere, vt vni soli Christo totus mundus pareat, ac credat: quum verò crediderit, vt tibi, monitisq́ue tuis veluti Petri successori, in omnibus, quæ ad salutem animarum spectant, obediat. Quod quum euenerit, dicemus te auctore, prophetiam vnius pastoris, & ouilis adimpletam esse. Cuius rei palmā si obtinueris, quis profectò Pontificum, te vel honore, vel felicitate, vel merito anteibit? vel cui triplicem tia-

ram maiori iure concedemus quàm tibi? quam vt consequaris, tempora, licet alioquin infelicia, magnas tibi occasiones nunc præstant, infelicia, inquã, ob eas calamitates, quas in Europa medendas habes. A nemine enim acriùs impetimur, quàm à vicino hoste. Nũc verò vt has molestißimas curas, quæ tibi (vt scio) perpetuò cordi sunt, omittamus, ad alias mitiores veniamus, quæ cum magna spe coniunctæ sunt, vt alter & nouus quodammodo orbis, cum Christi fide, tuæ sanctitatis maiestatem & imperiũ agnoscat. Quapropter, si hæc negotia ita tractaueris, vt te quasi gubernatore ecclesia, tum Europæa, tũ Aethiopica, vitatis periculis & naufragijs, in portum salutis veniat, de te canemus illud propheticum Sapientiæ canticum, Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in domino: videte quoniam non soli mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem. Adest nunc demum tempus, in quo hanc prophetiam per te adimpletum iri confidimus. Adsunt hîc Aethiopes, gens magna & Christi auidißima, cuius sanctißimus Imperator amicitiam Europæorum Christianorum cupiẽs, ad te & ad inuictißimos Reges Lusitaniæ, legatos misit, per quos, vt ex eius epistolis apparet, nõ tantùm sibi Christianam amicitiam, & charitatem cupit à principibus Europæis impertiri, verùm etiam eosdem (quos aßiduè in

acerbißimis discordijs nouit versari) ad Christianam concordiam pientißimè adhortatur. Res sanè ob quã omnes pudore affici debemus. Surrexit iam Regina Saba, & vocat nos in iudicium, errata nostra reprehendens. Adimplentur Christi prophetiæ, & quos ipse eligit, paulatim ab eius consortio dilabũtur, eiusq; præcepta & promissa deuoluuntur ad eos, qui Ethnici & à Christo alieni reputabantur. Is enim Aethiopum Imperator cum omnibus suis regnis, vt ex nostra enarratione apparebit, sub tua disciplina viuere cupit, nec quicquã magis optat. Nec etiam ignorat ex Apostolorum doctrina, quam in octo libris digestam habet, Episcopo Romano, omnium Episcoporum totius orbis principatum deberi, cui planè sanctéque parere vult, ab eóque in Christi Ecclesiæ institutis benè & sanctè instrui: ad quod viros doctos sibi dari orat, atque exorare auidè affectat: nec eo contentus, vt suarum etiam postulationum in posterum exstet memoria, petit, vt huius rei fides maneat in Pontificum annalibus, vt sic ab historia Ecclesiastica eius epistolæ ac pijßima optata illuminentur, & posteritas intelligat quo tempore, sub quoque pontifice hæc gesta fuere. Viros autem doctos sacrarumq; literarum disciplina, & aliarũ artium bene instructos, non dubito, quin tua sanctitas iã ad eum transmiserit, aut omnino sit missura. Quorũ doctrina & industria, simul cum sermone & labore nonnullorum, quos iam

iam sereniſsimi Reges Luſitaniæ Emanuel & Ioãnes eius filius miſerũt, facies vt omnes Chriſtiani in Aethiopia & India degẽtes ſenſim legibus Romanorum Epiſcoporum (quos Chriſti vicarios non reformidant fateri) pareant. Quibus tãdem tua opera nobiſcum per veram religionem coniunctis, ac in vno ouili ſimul, & ſub vno paſtore Chriſto congregatis, intelligemus ſuper nos omnes domini miſericordiã confirmatam, & eius regnum omnium ſeculorum, & dominationem eius omniũ generationum eſſe: & tunc omnis caro benedicet nomini ſancto eius in ſecula. Et ne prolixior ſit exhortatio mea quàm oportet, præſertim ad eum, cuius vitæ ac doctrinæ omnes æmuli ſumus, & eſſe debemus, ad exordiũ enarrationis me conferam, quã aliquantulo altiùs repetam, vt ſic clariùs oſtendã, quibus principijs hæc ſanctiſsima Precioſi Ioãnis & regum Luſitaniæ amicitia, & fœdera inita ſint: ſperãs me, dum quæ vera & legitima ſunt, enarro, animos legentium incendere poſſe, & ad huiuſmodi munera allicere, quò Chriſti fides vberiùs in omnibus terræ angulis propagetur, prædiceturq́; colaturq́;.

ANno ab ortu Seruatoris humani generis Christi M. CCCC. XXXIII. vita functo Ioanne Luſitaniæ Rege eius nominis primo, cognomẽto bonæ memoriæ, qui Luſitaniam à Caſtellanorum incurſionibus, oppugnationibusq́;, quibus eam fermè totam populauerant, liberauit:

uit: inter alios, quos reliquit filios, Henricus cæteris omnibus in disciplinis, præcipuè Mathematicis, doctior fuit, qui propter sola astrorum studia cælebs vixit, ac, vt cursus stellarũ accuratiùs meditaretur, vitam in sacro Promontorio, quod Caput sancti Vincentij dicitur, egit: quem locum propterea quòd in eo cælum rarò turbidũ efficitur, elegit, ne nubibus interpositis instrumẽtis, quibus ad rationẽ eius muneris vtebatur, consideratio cælestium cursuum impediretur. Is autẽ Henricus, vt fructus studiorũ suorum capesseret, id quod iam ex multis vigilijs compertum habebat, nempe Atlanticum Oceanum in Indicum, rursus Indicũ in Atlanticum profluere, nauibus proprijs suis, ac sumptibus constituit inuestigare: quibus iterum atque iterum missis, bonam partem litoris Atlantici penetrauit, in quo oppida, & ciuitates, insulæq; permultæ repertæ sunt. Quibus in locis omnibus Christi fides eius opera innotuit, inibiq; templa quoq; erecta sunt, præsertim in insulis olim desertis: quarum prima insula Lignorum, quæ vulgo Madeira vocatur, nunc celeberrima, & frugifera est. Tandem, vt sũt res mortalium instabiles, anno salutis nostræ M. C C C C. L X. *die* X X I I I I. *Octob. morte interceptus, has nauigationes, quoniã expers matrimonij erat, ad coronam regni, tanquam fundum hereditarium transmisit: quæ per manus traditæ, ad tempus Ioannis secundi eius nominis, sine aliquo exter-*

norum

norum regum ac principum æmulatione aut inuidia deriuatæ sunt. Quo rege viuente, Columbus Genuensis, vir nauticæ artis peritus, ab ipso Rege, cui occidētalium Indiarum nauigationes ostendere pollicebatur, repulsus ac inauditus dimissusq́;, auxilio auspicioq́; Ferdinandi & Elizabet Regum Castellæ, illud iter feliciter tentauit, ac prouincias illas amplissimas, & magni emolumenti primus reperit, & quà nauibus adiri poterant, commōstrauit. Is autem Ioānes, quū diu animo voluisset res Orientaliū Indiarum, de quarum vbertate scriptis antiquorum multa & varia prodita erāt, inter alios immēsos labores & sumptus, quibus non pepercit, viros aliquot lingua Arabica edoctos, ad illas prouincias, præsertim ad Preciosum Ioannem mittere decreuit. Quorum duo fuerunt, Alfonsus à Paiua, natus ex Albo Castro: alter verò Ioānes Petrus à Couilham, vterque Lusitanus. Ii Schalabitano, VII. die Maij, anno à Seruatoris Christi ortu millesimo quadringentesimo octogesimo sexto, iter suum facere auspicati sunt, & mercatores se semper simulantes, primùm Barchiona, inde Neapoli, posteà Rhodo, demum Alexandria iter facientes, Cayrum peruenerūt: ibi mercatorum sodalitium nacti, versus Thor iter ceperunt. In quo loco naui cōscensa, ad quādam vrbem, nomine Cuaquen, in litore Aethiopico sitam appulerunt. Posteà Adenem nauigant, inde Alphonsus iterum in Aethiopiam
ad

ad Preciosum Ioānem, Ioannes verò Petrus in Indiam proficisci inter se constituunt. Ioannes autem Callecutio, Goa, ac toto Malabarorum litore peruestigato, Zofalam nauigauit. Inde rursus Adenem, hinc rectà Cayrū profectus est, vt sodali suo inuento, in Lusitaniam ad Regem rediren (statuerāt enim quū Adenc discessissent, certo quodam tempore ad eundem Cayri locum conuenire) quò quū reuerterentur, à duobus Iudæis Lusitanis, quorum alter Rabbi Abrahā vocabatur, Biensis, alter Ioseph Lamecensis, literas Regis Ioannis accepit, ab eisque intellexit collegam suum Alfonsum inibi vitam morte commutasse. Iisdem literis præceptum erat, ne in patriam redirent, nisi Oromuzia perlustrata, ac Precioso Ioanne salutato: de cuius statu Rex auidißimè cupiebat certior fieri. Qua de causa Ioannes Petrus, ignorās quæ Alfonsus eius collega dum viueret, gesserat, iterum Adenem Rabbi Abraham socio repetit. Iosephum verò cū literis, quibus itinera sua actaq; significabat, ad Regem remittit: vnde quadam naui cōscensa, in Oromuziam nauigauit. In quo loco Abraham Iudæo relicto, cui literas quoque ad Regem tradidit, Mecham versus nauigare constituit, quàm quū iam in oculis haberet, cupido eum incesßit montis Sinai videndi: inde discessum est Thor. Rursus nauigatione vsus, faucibus maris Erythræi transmißis Zeilam peruenit: reliqua deinde itinera vsque ad aulam Preciosi

Ioan-

Ioannis pedibus emensus est, qui tunc temporis Alexander vocabatur: cui humanissimè acceptus, literas quas habebat à Ioãne rege, tradidit, eiq́; topographiam, quam vulgò Mappã vocant, quò nostras nauigationes perspiceret, in manus dedit. Is autem Alexander quũ statuisset eum remittere, ne id faceret morte præuentus est. Quo mortuo frater in eius locum successit, cognomento Nau, sed ab eo nunquam idem Ioannes Petrus potuit facultatem in patriam redeũdi impetrare: eoq́; exstincto, idẽ illi à filio Dauide regni hærede denegatum fuit. Donatus igitur amplissimis muneribus, quæ illi ad patriæ desiderium leniendum concessa fuere (quãdo exire prouinciam non licebat) vxorem nobilem duxit, ex qua quamplurimos filios suscepit. Hunc nostri oratores in ipsa aula Preciosi Ioannis inuenerũt, & alloquuti sunt. A qua discedentes, anno millesimo quingentesimo vigesimosexto salutis nostræ, eum libenter in patriam reduxissent, atque ipse quoque eò redeundi percupidus erat: sed id à Dauide obtinere nunquam valuerunt, respondente ad ipsorum preces, se illum virum, vnà cum regnis suis, à patre Nau accepisse, eumq́; pari cura & amore cum ipsis regnis seruare velle: nec debere illũ tædere Aethiopicæ vitæ, apud quos tum à patre, tum ex sua liberalitate amplas diuitias & ditiones accepisset. Is, vt nostri asserũt, omnium hominũ fermè linguas callet, qua de causa, & præcipuè

ob eius

ob eius prudētiam, quæ eximia erat, tam auidè ab Aethiopiæ Imperatoribus retentus fuit: vnde res Lusitanicas eorumq; nauigationes exactißimè cognouerunt: quibus sæpiùs recensendis, vt doctus & eloquẽs erat, Aethiopum nationem nobis conciliauit. Postmodùm Ioãne secundo Rege mortuo, in eiusq; locum Emanuele felicißimo succedente, classe, cui præerat Vascus à Gama, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, Vlyßippone soluente, capiteq; Bonæ spei primò superato, ad Indiam Orientalem nostri tãdem peruenere. In qua varia bella gerentes, multas prouincias ac ciuitates sub nostrum imperium redegerunt. Quæ quum in Aethiopia tum per finitimos, tum per aliquot Lusitanos, qui ad aulam Preciosi Ioannis tunc temporis ex India venerant, renunciata essent: Helena Dauidis auia, quæ ob tenellam ipsius Dauidis ætatem, administrationem regnorum habebat, quendam Matthæum Armenium, virum multarum rerum atq; linguarum peritum, in Lusitaniam ad Emanuelem Regem misit: & quò maior auctoritas & fides legationi esset, quendam nobilem iuuenem Abesynum misit, quos ego sæpiùs in aula nostra conueni, & familiariter alloquutus sum. Is enim Matthæus varijs itineribus, Goã ad Alfonsum Albuquercũ Proregem peruenit, à quo humanißimè acceptus ac liberaliter dimissus, nostris nauibus, anno millesimo quingentesimo decimotertio, Vlyßip

Vlyßipponem appulit. Is coram Emanuele legatione sua exposita, crucem cõcinnatam ex eo ligno in quo Christus pepẽdit, Regi dedit, quam crucem frequentißimè vidi, & veneratus sum, dùm frater meus Fructus à Goes, Regis cubicularius, eam in sua custodia haberet. Literæ autẽ sui principis, quas secum ad Emanuelẽ Regem tulerat, sic loquebantur,

EPISTOLA HELENÆ AVIÆ Dauidis Pretiosi Ioannis Æthiopũ Imperatoris, ad Emanuelem Lusitanorum, &c. Regem, scripta anno M.D.IX.

IN nomine Dei Patris, & filij, & Spiritus sancti, vnius solius in tribus personis dei, salus, gratia, & benedictio domini nostri, & redemptoris Iesu Christi filij Mariæ virginis, nati in domo Bethlehemitica, sit super dilectum fratrem nostrum Christianißimum Regem Emanuelem, dominatorem maris, victorem ferorum incredulorúmque Maurorum. Dominus deus te bene fortunet, tibi victoriam de inimicis tuis donet, tuáq; regna & ditiones, per deuotas preces nunciorum redemptoris Christi, nempe quatuor Euãgelistarum, sancti Ioannis, Lucæ, Marci, & Matthæi, lõgè latéq; dilatet & extendat, quorum sanctitates & orationes te seruent. Certiorẽ te facimus, perquàm dilecte frater, ad nos vsque adpulisse ex magna illa

vestra & eximia aula duos nuncios, quorũ quidem alteri nomẽ erat Ioannes, qui se presbyterum aiebat, alteri verò Ioãnes Gomez, petijssẽque à nobis commeatum & milites. Quare nos mittimus nostrũ Oratorem Matthæum, fratrem nostri seruitij, cum venia patriarchæ Marci, qui nobis dat benedictionem, mittens presbyteros Hierosolymam, qui est pater noster, ac omnium nostrarum ditionum, columna fidei Christi, & sanctæ trinitatis. Is de nõstro mandato misit ad magnum vestrum ducem — rum, qui pro fide nostri Seruatoris Iesu Christi militãt in India, ad illi significandum, nos esse promptos ad mittendum tum cõmeatum, tum milites, si necesse fuerit. Proinde fama accepimus principem Cayri cogere magnã classem aduersus vestras copias, nimirùm vt sese vindicet de iniurijs damnisq́; per militiæ tuæ (quã in India habes) duces, sibi (vt verè nobis cõstat) sæpe illatis, quod Deus sua sancta bonitate in dies magis magisq́; fortunare dignetur, vt cuncti tandẽ increduli penitus sub iugum mittantur.

Fuit olim pricepsCayri Sultanus, quam ciuitatẽ nũc occupat magnus Turca.

Nos itaque aduersus illorum insultus missuri sumus militum copias, quæ maneant ad fretum Mechæ, scilicet BABEL MENDEL, aut certè, si id tibi cõmodius videbitur, ad portum Iudæ, aut Thor, vt tandẽ auferas perdasq́; huiusmodi Mauros, & incredulos à facie terræ, ita vt dona, & oblationes, quæ afferũtur ad sãctum sepulcrum, deinceps nõ vorẽtur à canibus.

Iuda & Thor sunt ciuitates maritimæ ad sinũ Arabicũ, quo Lusitani quotannis in Barbaros excursum faciũt.

Adest

Adest iam tempus illud promissum, quod, vt aiũt, Christus & mater eius Maria prædixere, quòd scilicet in postremis temporibus oriturus esset è regionibus Francicis Rex quispiam, qui aboliturus esset vniuersum Barbarorũ & Maurorum genus, & hoc ipsum quidem nunc tempus est, quod Christus benedictæ suæ matri futurum promisit.

Francicis. i. Christianis Europæis. Indi enim & Mahometani ferè omnes Christianos Europæ generali nomine Francos vocant.

Porrò quicquid Orator noster Matthæus vobis dicturus est, id velut à nostra ipsorũ persona profectum accipite, eiq́; fidẽ adhibete. Est siquidem vnus inter nostræ aulæ præcipuos, atq; ob id illum ad vos mittere voluimus. Cõmisissemus autem hæc vestris nũcijs, quos huc legastis, sed cepit nos metus, ne nostra negotia, nõ ex nostra sententia vobis nota forent.

Mittimus ad vos per hunc nostrum Oratorẽ Matthæum crucem vnam, factam haud dubiè ex frusto ligni, in quo Seruator noster Iesus Christus crucifixus fuit Hierosolymis. Id autem sacrosancti ligni frustũ ex Hierosolymis ad nos allatum est. Porrò ex eodem duas fecimus cruces: earum altera quidem apud nos manet, alteram verò dedimus isti nostro Oratori ad vos perferendam. Lignum nigri coloris est, pendetq́; ab exiguo argenteo annulo.

Cæterùm si vobis visum fuerit, aut vestras filias matrimonio iũgere nostris filijs, aut nostros filios dare vestris filiabus, id & nobis in primis pergratũ erit, & vtrisque vtile, & fraterni inter

nos initium fœderis, quod quidem nuptiarũ cõnubium cùm in præsentiarum, tum etiam in futurum tecũ inire percupimus. Reliquum est vt & salus & gratia nostri redẽptoris Iesu Christi, sanctæq; nostræ Dominæ Mariæ virginis, se extendat, tum super vos, tum super filios, filias, vniuersamq; vestram domum, Amen.

Ad hæc autem vos certiores facimus, si bella, exercitusq; coniungere velimus, satis virium nobis futurum esse ad (diuino accedente auxilio) abolendũ vniuersos nostræ sanctæ fidei inimicos. Verùm nostra regna & ditiones sic sunt in mediterraneis sita, vt nusquàm in maria possimus erumpere. Quare nihil nobis est potẽtiæ in mari, in quo (deo laus) vos omnium estis potentissimi. Iesus Christus sit vobis auxilio: res enim, quæ in India per vos gestæ sunt, sunt profectò magis miraculosæ, quàm humanæ. Quòd si mille velis armare naues, nos & commeatũ dabimus, & cũcta quæ ad eam classem opus erunt, abundè suppeditabimus.

Hanc epistolã cum aliquibus fidei, religionis, morum, statúsque Aethiopum articulis, quos Matthæus coram Rege Emanuele, & eius cõcilio explicuit, hortatu Ioannis Magni Gotthi Archiepiscopi Vpsaliæ, in regno Suetiæ, cum quo in Prusia nõ vulgarẽ contraxi amicitiam, ex idiomate Lusitanico, in quo eam conscriptã habebam, Latinam feci, quæ posteà cũ ipsis quoque articulis, me inscio, Antuerpiæ excusa est.

His

His ex legatis Aethiopum cognitis, Emanuel, vt erat & prudentissimus, & propagādæ fidei Christianæ auidissimus, legationē instituit grauissimis & ornatissimis viris instructā: cuius capita fuere Eduardus Galuanus, vir non minùs ætate, quàm prudētia, ac rerum vsu grauissimus: & Franciscus AluareZ sacerdos, ac Regi à sacris, & is quoq; senex, & moribus inculpatis: quos vtrosq; de facie nouimus. Ii cum Matthæo sub Lupo SoareZ Prorege ad Indiā nauigant, ac tandē Didaco LupeZ à Sequeira, Prorege, qui Lupo SoareZ successerat, cū instructa classe, quam aduersus Turcas parauerat, ad portum Arquicū nomine, in litore Erythræo, ac in ditione preciosi Ioannis situm deducūtur: ad quem locū appulsa est nauis, anno salutis millesimo quingētesimo vigesimo, die secundo Aprilis: in quo itinere, in Camara maris Erythræi insula vita defunctus est Eduardus Galuanus: in cuius locum suffectus est Rodericus Limius, qui ab ipso Arquici portu, vigesimonono eiusdē mēsis cum socijs eiusdē legationis, duce simul ac comite Matthæo (nam Abesynus ille iuuenis, de quo superiùs mētionem fecimus, è viuis iam discesserat) ad aulā Preciosi Ioānis contendere cœpit, in quo itinere quoq; mortuus est Matthæus, ac in quodam celeberrimo cœnobio, nomine Bisayn à nostris sepultus. Post cui⁹ funebre officiū, ad institutā perfectionē redeunt, ac post maxima itinera, labores infinitos, ingentia pericula,

ad aulam Preciosi Ioannis perueniunt, à quo Rodericus cum collegis honorificè excipitur, ac tandem peractis mãdatis, & acceptis, ad Emanuelem Regem remittitur. Is cum suis Arquicum profectus, classem, cuius prætor Ludouicus Menesius erat, & quæ ea de causa appulerat, vt nos reduceret, non inuenit: quæ illos, quòd seriùs aduenerãt, exspectare nõ potuit propter vẽtorum importunitates, qui in illis plagis, miro naturæ arcano, sex perpetuos mẽses ex vno cæli climate, deinde alteros illos sex menses ex aduerso spirãt. Arquici literas inuenit apud præfectũ oppidi, à prætore Ludouico relictas, ex quibus regis Emanuelis mortem cognoscit. Quamobrem iterum in aulam Preciosi Ioannis redeũdum esse constituit: quo reuerso, Preciosus Ioãnes ad Romanum Pontificem scribit, literasq; Francisco AluareZ Romam ferendas commisit. Ii omnes iam spatio sex annorũ in illis prouinciĳs commorati, tãdem cum legato Aethiopico, quem Preciosus Ioannes ad Regẽ nostrum mittebat, Arquici aliam classem regiã, quæ eorum causa iterum venerat, conscendunt, idq; anno millesimo quingentesimo vigesimosexto, mense Aprili. Inde soluentes Indiam petũt, ac tandẽ longis nauigationibus Vlyßipponẽ ad Regem Ioannem, anno millesimo quingentesimo vigesimoseptimo, mense Iulio, redeunt: qui oratorem Aethiopicum ob certas eius legationis causas, apud se annum millesimum quingentesimum
trigesimu

trigesimumnonum vsque retinuit, Franciscumq́; Aluarez ad Clementem Pontificem septimum cum literis Preciosi Ioannis, cuius orator ex Aethiopia venerat, misit: quas ipse Pōtifex ex manibus eiusdem Francisci Aluarez Bononiæ, anno salutis millesimo quingentesimo trigesimotertio, mense Ianuario, CAROLO Quinto Imperatore præsente, accepit. Quarum & aliarum ad Emanuelem & Ioannem Reges interpretatio Paulo Iouio viro erudito debetur, qui eas ex Lusitanico sermone, in quem tum versæ erant, Latinas fecit, vt iam hîc videre licet.

LITERÆ SERENISSIMI DAVIDIS ÆTHIOPIÆ Imperatoris ad Emanuelem Portugalliæ, &c. Regem, scriptæ anno millesimo quingentesimo vigesimoprimo, Paulo Iouio interprete.

IN nomine Dei patris, vti semper fuit, cui non inuenitur principium. In nomine Dei filij vnici, qui est similis ei, antequàm sit visum lumen stellarum, antequàm poneret fundamenta maris Oceani, alio autem tempore conceptus fuit in vtero virginis, sine semine virili, & sine nuptijs. In hunc enim modum scientia erat officij eius. In nomine paracleti spiritus sanctitatis, qui scit cuncta secreta, quæ sunt, vbi antea fuit, omnium scilicet altitudinum cæli, quod sine

columnis, & absque vllis fulcimentis sustinetur, qui amplificauit terrã, quæ anteà nõ erat creata, nec cognita ad omnes partes ab ortu ad occasum, & à Septemtrione ad Austrum. Nec iste est primus, vel secundus, sed est trinitas coniuncta in vno æterno creatore rerum omnium, ab vno tantùm consilio, & vno verbo, per secula seculorum. Amen.

Has literas mittit Atani Thingil, id est, Thus virginis, quod nomen est à baptismate, nũc verò in ipso suscepti regni initio, assumpsit nomẽ Dauid, dilectus à Deo, colũna fidei, cognatus stirpis Iudæ, filius Dauid, filius Solomonis, filius columnæ Sion, filius seminis Iacob, filius manus Mariæ, filius Nau per carnẽ, Imperator magnæ & altæ Aethiopiæ, magnorum regnorũ, & ditionum, & terrarum, Rex de Xoa, de Caffate, de Fatigar, de Angote, de Baru, de Baaligãze, de Adea, de Vangue, de Goiame, vbi Nilus oritur, de Damaraa, de Vaguemedri, de Ambeaa, de Vagne, de Tigri Mahõ, de Sabaym, vnde fuit Regina Saba, de Bernagaës, & domin⁹ vsq; ad Nobiam finem Aegypti. Hæ literæ diriguntur Regi potentißimo & excellẽtißimo, semper victori Domino Emanueli, qui habitat in amore Dei, & firmus permanet in fide catholica, filio Apostolorũ Petri & Pauli, Regi Portugalliæ & Algarbiorũ, amico Christianorum, hosti, iudici, Imperatori, domitori Maurorum, & gentium Africæ, & Guienneæ, à promontorio, atq; insula Lunæ,

Lunæ, maris Rubri, Arabiæ, & Persidis, & Armutiæ, magnæ Indiæ, & omnium locorũ earũ, & omniũ insularũ, terrarum adiacentiũ, profligatori Maurorũ, & fortium paganorũ, domino arcium & altorũ castellorum, & murorũ, propagatori fidei Iesu Christi. Pax tibi Domine Rex Emanuel, qui Dei fretus auxilio Mauros occidis, & tua classe, tuo exercitu, & tuis ducibus vndiq; tanquã infideles canes expellis. Pax sit cũ Regina vxore tua, amica Iesu Christi, serua Mariæ virginis, matris ipsius Saluatoris totius mũdi: pax sit filijs tuis, nũc: vti in virenti horto, & florẽtibus lilijs, mensa esculẽtis parata: pax filiab⁹ vestris, quæ sunt indumẽtis ornatæ, sicut palatia aulæis exornãtur: pax affinibus tuis, ex sanctorũ semine procreatis, sicut dicit sacra scriptura, Filij sanctorum sunt benedicti, & magni foris & intra domũ: pax sit consiliarijs & officialibus tuis, potestatibus, & ius dicẽtibus, pax ducibus tuis castrorũ, & cõfinium, & omnium rerum munitarum: pax omnibus gentibus, populis, & vrbibus, & cunctis inhabitantibus præter Mauros & Iudæos: pax omnibus parochijs, & omnibus Christo & tibi fidelibus. Amen.

Cognoui Domine Rex, & mi pater, quòd quũ ad te nominis mei fama per Matthæũ oratorẽ nostrum fuisset delata, statim Archiepiscoporum, & Episcoporum, ac Prælatorum magnum numerum aduocari iußisti, qui de ea legatione Deo Christo gratias agerẽt: ipsumq; Matthæũ

 summo

summo cũ honore & hilaritate fuiſſe ſuſceptum. qua de re mirificè ſum lætatus, & gratias pariter Deo egi: et hoc deuotè fecit etiã populus meꝰ. Dolui autem cùm ab his intellexi ipſum Matthæum in reditu ſuo, dum intraret fines meos, in monaſterio de Biſayn fuiſſe mortuũ. Eũ autem ego non miſerã, quoniã adhuc puer erã vndecim annorum, vixdum ſuſcepto regni ſceptro, poſt mortẽ patris: ſed Helena regina, quã loco matris colebam, & regnũ pro me gubernabat. Is Matthæus mercator erat, Abrahã vocatus: ſed ſibi nouũ nomẽ idcirco impoſuerat, vt ſecuriùs per fines Maurorũ iter faceret. Verùm is in Dabul à Mauris pro Chriſtiano agnitus, in carcerem fuit coniectus. Quod quũ ſignificaſſet veſtrorum exercituum Præfecto, is miſit fortes viros, qui Chriſtianum hominem è teterrimo carcere liberarent, maximè quũ didiciſſet eum eſſe legatum meum. Itaq; illum ereptum è manibus inimicorum, curauit veſtris nauibus ad conſpectum veſtrum tranſuehendũ. Is Matthæus meo nomine, tibi Regi mãdata expoſuit, reſcripſitq; ſe honorificè ſuſceptũ fuiſſe, & cumulatè omnis generis muneribus honeſtatũ: quod & nũcij pariter veſtri affirmabãt, quos magnus veſtræ claſſis præfectus Didacus Lopez de Sequeira ad nos miſit, qui literas præſẽtarũt, quas afferre debuerat Eduardus Galuanus, qui in inſula Cameronis diẽ obierat: quibꝰ cõſpectis literis, magnopere ſum gauiſus: & Deo egi gratias: & tũ magnã

cepi

cepi voluptatem, quum pectora vestrorum nũciorum crucibus insignita cõspicerem, & experirer percunctando eos ritus tenere fidei Christianæ, qui essent verißimi: et illud me singulari deuotione iniecta vehementer permouit, quòd intelligerem iter in Aethiopiam inuentum esse non sine miraculo. Nam referebant præfectum claßis, quum diu per mare Arabicum errasset, & propterèà de inueniendo nostro portu desperasset, re infecta, redire in Indiam voluisse, maximè propter sæuas maris tempestates: sed in aurora opportunè rubram crucẽ in cælo apparuisse, qua salutata, à nautis proras in eam partem esse conuersas, monstranteq; Deo repertum esse portũ nostrum: quæ res mihi pro miraculo visa est: et certè is claßis præfectus Deo debet admodum esse dilectus, postquàm tãtam ei felicitatẽ concessam videmus, quantã nemo ante eum à deo impetrare potuerit. De hac autẽ mutua legatione antiquitus prædictũ fuit à Propheta in libro de vita & paßione sancti Victoris, & in libris sanctorũ Patrũ, quòd rex magnus Christianus, cum rege Aethiopiæ esset cũ mutua pace cõuenturus: sed hoc nequaquàm futurũ existimabã diebus vitæ meæ. Verùm Deus certum sciebat, vt laudetur nomẽ eius, qui nuncium ad me detulit, vt ego pariter id mittere possem ad te patrem meũ in Christo, & amicũ, vt simus in vna fide, postquàm à nullo alio rege Christiano nunciũ aut certã notitiam habuerim. Hactenus

circum

circũ me Mauri erant, filij Mahometis, & Gẽtiles, & reliqui sunt serui, qui Deum nõ agnoscunt, & alij qui ligna & ignẽ venerantur, & alij qui solem adorant, & alij qui serpẽtes Deos esse putant: cum his nunquã pacem habui, quoniam ad veritatẽ venire recusant, & frustra his prædicabam fidẽ: nũc verò conquiesco, & Deus quietẽ dono mihi dedit cũ hostibus meis & tuis. Nam in finibus meis quum armatus contra eos progredior, ipsi faciẽ & terga vertunt, & Duces & milites mei per cãpos de his victorias cõsequuntur. Neque mihi Deus irascitur, vt dicit Psalterium, & Deus vota eorum Regũ implet, qui iusta petũt, nec hoc ad laudẽ nostram pertinet. Nam Deo agendæ sunt gratiæ, is est qui mundum vobis dedit, & terram Gentiliũ perpetuò concessit, ac aliorum terras, quæ sunt à finibus vestris, ad initium Aethiopiæ: propterea ingentes Deo gratias ago, & prædico summam eius potentiã, quũ sperem eorum populorum filios, qui in tuam ditionem venient, proculdubio fidei veritatem esse cognituros: quamobrem do gratias Deo, & spero quòd filij vestri & ego, et vos, de felicibus earum rerum successibus abundè lætabimur: & vos Deo debetis cõtinuè supplicare, donec gratiam vobis det potiundi templi sancti in Hierusalẽ, quæ est in potestate hostium Christi, Maurorũ, & Gentiliũ, & hæreticorum: & si hoc perfeceris, caput tuum omni laude plenissimum erit: Ceterùm ex numero

legator

legatorum, qui ad me veniebant cum prædicto Matthæo, tres periere, & præfectus magnus vestræ classis deuenit apud Macua in colloquiũ cũ Rege de Bernagais, qui est imperio meo subiectus, & statim legatos ad me misit, & munera ingentia, quæ mihi charissima fuerunt. Verùm nomẽ vestrum omni gemma & thesauro mihi pretiosius videtur. Sed hæc trãseamus, & agamus inter nos, quomodo inuadere, & capere possimus infidelium terras. Ego certè dabo millies centena millia drachmarũ auri, & totidẽ millia militarium virorum, itemq; materiã, & ferrum, & cuprum, in vsum ædificãdæ & ornandæ classis: magnam etiam cõmeatus copiam: amicè vnà conueniemus: & quoniã non est consuetudinis, & dignitatis meæ, ad petendam pacem legatos mittere, & tu primus à me eam syncerè quæsiuisti, ad verificanda Christi verba: Nam scriptũ est, Beati pedes, qui portant pacẽ. Et ego proptereà sum ad id paratus, more Apostolorũ, qui erant vnanimes, & vnius cordis. O rex, & pater mi Emanuel, vnus Deus te sospitẽ velit, & seruet, qui est Deus cæli, & semper vni⁹ substantiæ, nec iuuenescit, nec senescit. Is qui à te nunciũ attulit, Rodericus Lima vocabatur, legationis optimorum virorum princeps, & cum eo Franciscus Aluarez, quem propter vitæ probitatem, & singularem religionem, & iustitiã, valde charissimũ habui, maximè quòd verissimis verbis, quũ esset interrogatus de fide aptissimè

ſimè reſpondebat. Et ita debetis eum exaltare & magiſtrum appellare, & dare ei officiũ conuertendi populos de Macua, & de Dalaca, de Zeila, & omnium inſularum maris Rubri, quoniam ſunt in finibus regnorum meorum: & ego ei conceßi crucem, & baculum, in ſignum poteſtatis: & ita vos iubete vt hæc ei concedantur, & creetur Epiſcopus illarum terrarum, & inſularum, quoniam hoc meretur, & idoneus eſt in hoc officio adminiſtrãdo: & tibi Deus plurimũ benefaciet, vt ſemper ſis fortis cõtra hoſtes tuos, & eos cogatis ad pedes veſtros procidere: & Deus tibi vitã prolonget: & participem faciat regni cælorum in optimo loco, ſicut ego pro me optarem. Audiui autem auribus meis multa bona de te, et oculis video, quæ videre nequaquã credebam, & Deus cuncta de bona in melius ſuccedere velit: & ibi ſit veſter locus ſupra lignum vitæ, vbi eſt locus ſanctorum. Amen.

Ego ſicuti filius paruulus quæ iußiſtis feci, & faciam ſi venerint legati veſtri, vt inuicem mutuis opibus adiuuemur. Singulis autem Oratoribus veſtris, qui veniẽt, ſicut tum feciſtis ad Ma Zua, aut Delacã, & ad portus intra anguſtias maris Rubri, ea tribuã, tribuiq; curabo, quæ fiẽda ſignificabitis, ſicut maximè deſidero, vt in cõſilio, & rerum actione proſperè cõiungamur. Nã quũ ad ea litora copiæ veſtræ peruenerint, maturè & ego cum meis exercitibus adero. Et quoniam in finibus meis nemo eſt Chriſtianus, neque

neque templa Christianorũ visuntur, concedam vestris hominibus habitandas illas terras, quæ sunt proximæ Maurorũ ditioni: propterea opus est, vt cœptis vestris debitum finem afferatis. Interim mittitote ad me viros eruditos, atque etiam cælatores imaginũ auri & argenti, & fabros cupri, & ferri, & stãni, & plumbi: itẽ artifices, qui literis nostræ linguæ pro ecclesia libros imprimãt: item aliquos, qui ex auro bracteolas facere, & cum his inaurare alia metalla sciunt. Hi erũt in domo mea honestißimè tractati, & si discedere voluerint, laborum suorũ eis amplã mercedem soluam. Iuroq; per deum Iesum Christum Dei filium, me eos liberè, quum voluerint, esse dimissurum. Hoc autem peto fidentißimè, quoniã mihi vestra virtus spectata est, & bonitas maximè agnita, & scio me amari abs te plurimùm: & hoc agnoui certiùs, quòd Matthæum mei gratiâ honorificè & liberaliter susceperitis & remiseritis. Et ideò annitor ea impetrare: neque hoc vobis pudorẽ afferat, nam omnia persoluã. Et id quod filius petit à patre, negari non debet: & tu es pater meus, & ego filius tuus, & simus cõiuncti simul: sicut laterculus cum laterculo in pariete copulatur, ita duo in vno corde, & amore Iesu Christi consentimus, qui est caput mundi, & qui cum eo sunt, aßimilãtur laterculis in muro coniunctis. Amen.

LIT

LITERÆ EIVSDEM

DAVIDIS ÆTHIOPIÆ Imperatoris, ad Ioannem huius nominis tertium, Portugalliæ, &c. Regem, scriptæ anno millesimo quingentesimo vigesimo quarto, Paulo Iouio interprete.

IN nomine Dei patris omnipotentis creatoris cæli & terræ, & omnium rerum factarum, visibilium, & inuisibilium. In nomine Dei filij Christi, qui est filius, & consiliũ & propheta patris. In nomine Dei spiritus sancti, paracleti Dei viui, æqualis patri, & filio, qui locutus est per os prophetæ, spirando super Apostolos, vt gratias ageret, & laudaret Trinitatẽ perfectã in cælo, & in terra, in mari, & in profundo sẽper. Amẽ.

Mitto has literas & nunciũ ego Thus virginis, quod est mihi nomen à baptismate, nunc verò cum Imperij sceptro assumpsi nomen Dauid, dilectus Deo, columna fidei, stirps Iuda, filius Dauid, filius Salomonis Regum Israël, filius columnæ Sion, filius seminis Iacob, filius de manu Mariæ, & filius Nau per carnẽ, maximo, & potẽtissimo, & altissimo Ioanni Regi Portugalliæ, & Algarbiorum, filio Regis Emanuelis. Pax sit tibi, & gratia domini nostri Iesu Christi sit semper tecum, AMEN.

Eo tempore quo ad me relatum est de potẽtia Regis patris tui, qui Mauros fœdissimi Mahumetis filios debellabat, Deo gratias ingentes egi, propter incrementum, & magnitudinẽ, & coronam conseruationis, in domo Christianitatis. Similiter summam cepi voluptatẽ ex legatorũ aduentu, qui verba ipsius Regis ad me detulerunt: ex quibus singularis amor, & notitia, & amicitia inter nos effecta est, ad eradicãdos, expellendosq́; malignos Mauros, & incredulos Gentiles, qui habitant inter tua meaq́; regna. Dum essem in hac lætitia, audiui tuum, meúmque patrem, priùs esse vita defunctum, quàm hiuc legatos ad eum mitterem. Quamobrem gaudium meum in mærorem subitò conuersum est, ita vt in hoc cordis mei dolore, mecũ etiam aulæ nostræ proceres, & Prælati Ecclesiastici, et qui in monasterijs sunt, omnesq́; demum subditi nostri vehementissimum luctum fecerint, ita vt voluptas primi nũcij cum tristitia huius nouissimi exæquaretur. Domine, à principio regnorum meorum hacten⁹ nulla legatio, nullusq́; nuncius, vel à Rege, vel à regno Portugalliæ ad me peruenit, nisi dum viueret Rex, tuus pater, qui Duces suos ad me misit. & proceres cũ Clericis, & Diaconis, qui totum solennium missarũ apparatũ attulerunt. Et propterea maximè sum lætatus, & eos honorificè suscepi, et nõ multò post eos dimisi, vt reuerterentur cum honore, & pace: & postquàm peruenerunt ad portum

maris, qui est in finibus meis in mari Rubro, nõ inuenere magnum Præfectum claßis, quem pater tuus miserat: is enim non exspectauit, & de hoc me fecerat certiorem, quoniam non potuit exspectare, quum esset moris vestri, de triennio in triennium magnum claßis Præfectum creare. Interim alius nouiter creatus aduenit: qua de causa longiorem, quàm opus esset, moram legati contraxerunt. Nunc verò mitto mandata mea per fratrem Christophorum Licanati, cui nomen à baptismate est Zaga Zabo, nẽpe gratia patris, qui desideria mea coram vobis explicabit: & item ad Papam Romanum mitto Frãciscum Aluarez, qui nomine meo præstet obedientiam, vt iustum est. O Domine Rex frater mi attende, & da operam amicitiæ, quam inter nos pater tuus aperuit, & crebrò mitte nuncios & literas: nam eas magnoperè videre desidero, vti à fratre meo: nam id æquũ est, quũ ambo simus Christiani, & Mauri qui mali sunt semper in sua secta concordes exsistunt: & nũc profiteor me nolle in posterum legationes Regis Aegyptij admittere, nec aliorum item Regum qui ad me sæpe legatos mittebant: sed solùm celsitudinis tuæ, quos venire maximè opto: quoniã Reges Mauri me loco amici non habent, propter religionis dissensionem: sed amicitiam simulant, vt tutiùs & liberiùs mercaturã in nostris regnis exerceant, vnde magnum commodũ consequuntur. Ingentem enim vim auri, cuius sunt

auidiß

auidißimi, è regnis meis exportant, quum parũ mihi sint amici, & commoda eorum nullam mihi offerant lætitiam: sed hoc tolerandũ fuit, quoniam superiorum regũ nostrorum vetus est institutum: & si eis nequaquàm bellum infero, & penitus profligo, temperandum in hoc mihi esse arbitror, ne illi contrà sanctum tẽplum in Hierusalem violent, & diruãt, in quo sepultura est Iesu Christi, quã Deus in potestate fœdißimorum Maurorũ reliquit: & pariter solo æquarẽt alia templa, quæ sunt in Aegypto, & Syria: & hæc causa est cur eos non inuadã, & debellem, cuius rei me plurimum tædet. Etiam hoc mihi faciliùs persuadeo esse faciendũ, quum neminem Christianum Regem habeã finitimum, qui me adiuuet, & cor meũ exhilaret. Ego mi Rex nequaquàm lætari possum de Christianis Europæis Regibus, quum eos audiam in vno corde minimè consentire, vigereq; inter eos bella. Estote simul omnes in vna concordia vnanimes. Deberetis enim inter vos certo fœdere esse contenti. Et certè si mihi Christianus Rex finibus esset coniunctus, nunquàm vna hora ab ipso discederem: & de hoc non planè scio quid dicam, aut omnino faciam, quũ hæc à Deo ordinata esse videantur. Domine mi mitte obsecro frequentes ad me nuncios: nam quum literas tuas video, vultum certè tuum intueor. Quoniam maior amicitia oritur inter longinquos, distantes, quàm inter eos qui propinqui sunt, propter desiderium

quo tenentur. Nam is qui reconditos habet thesauros, quum eos oculis nō videat, corde semper & quidem vehemētiſsimè diligit: ſicut Dominus Ieſus Christus in Euangelio dicit, Vbi theſaurus tuus, ibi cor tuum: ita cor meum apud te eſt, quum tu ipſe meus ſis theſaurus: & tu pariter me tuum theſaurum debes efficere, & cum meo tuum cor ſyncerè copulare. O Domine frater, ſerua verbum hoc, nā es prudentiſsimus, & (vti audio) patri in ſapientia ſimilis: & de hac re cognita, ſtatim Deo gratias egi, abiectoq; dolore, gaudium à me ſuſceptum eſt, & dixi, Benedictus ſit filius ſapiēs, & magni capitis, filius Regis Emanuelis, qui ſedet in cathedra regnorum ſuorum. Domine mi, caue ne defatigeris, quum ſis fortis non ſecus ac pater tuus, nec oſtēde debiles vires aduerſus Mauros & Gentiles: nam eos cū Dei auxilio, adiuuāte virtute tua, facilè debellabis & deſtrues: & non dicas tibi eſſe à patre tuo vires exiguas. Nam eæ ſunt certè ſatis magnæ, & Deus ſemper opē feret. Mihi adſunt viri, aurū, cōmeatus inſtar arenæ maris, & ſtellarum cæli. Nos ſimul cōiuncti totam Maurorum barbariem deſtruemus: neque aliud à vobis peto, quàm peritos viros, qui meos milites in prælijs ordines ſeruare doceāt. Et tu Rex vir integræ ætatis exſiſtis. Rex Salomon duodecim annorum ætatis imperiū ſuſcepit, habuitq; magnas vires, & patre ſapientior fuit. Ego quoque quū Nau pater meus exceſsit ab humanis, puer

puer vndecim annorũ remãsi, ingressusq́; sedẽ patris, Deo dãte ampliores opes & vires eo sum cõsequutus. Nã in manu mea omnes finitimi & Regni gentes exsistunt: propterea ambo gratias Deo agere debemus tãti accepti beneficij. Præbe mihi aures frater, & Domine. Nam hoc vno verbo à vobis postulo, vt viri docti, atq; etiam artifices mihi mittãtur, qui imagines, & libros impressos, enses, & omnis generis arma militaria fabricare sciant. Itemq; architecti, fabri lignarij, & Medici, qui pharmaca componere, & vulnera curare didicerint. Cupio etiam eos habere qui aurũ in bracteas extenuare, & aurum & argentum egregiè cælare valeant: ac etiam aurũ & argẽtum è venis terræ eruere, & metallorum omniũ fodinas exercere sciant. Præter hos apud me etiam chari erũt, qui plumbeas tegulas ducẽt, & tegulas ex creta facere docebunt: omnes denique artifices mihi vsui erũt, & præsertim sclopetorum. Adiuua me obsecro in his rebus, sicuti frater fratrẽ, & te Deus ita adiuuabit, & ab omni malo liberabit. Deus exaudiat orationes & petitiones tuas, sicuti recepit sancta sacrificia in omni tẽpore: & in primis sacrificia Abel, & Noë, quãdo fuit in arca: & illud Abrahã quãdo fuit in terra Madiã: & illud de Isaac, quando discesit à fossa iuramẽti: & illud Iacob, in domo Bethlehẽ: & Mosis in Aegypto, & Aaron in monte, & Ieson filij Nau in Galgala, & Gedeonis supra plagam, et Sampsonis,

quãdo sitim habuit in terra sicca: & Samuelis in Rhama prophetæ, & Dauid Nacira, & Salomonis in ciuitate Gabeon, & Heliæ in monte Carmelo, quando suscitauit filium viduæ mulieris è Richa supra puteum: & Iosaphat in prælio: & Manasse quando peccauit, & ad Deum est conuersus: & Danielis in spelunca leonum, & trium sociorũ Sydrach, Misach, Abdenago in camino ignis: & Annæ ante altare, & Nehemiæ, qui fecit muros cum Zorobabel, & Mathathiæ cum filijs supra quartam partem mundi, & de Esau, supra benedictionem. Ita Domine, Deus recipiet tua sacrificia, & supplicationes, & te adiuuabit, & erit pro te contra omnes peruersitates in omni tempore, & singulis diebus. Pax sit tecum, & ego te amplector sanctitatis brachijs, & similiter singulos amplector qui tibi sunt à cõsilijs sanctis regni Portugalliæ. Itemq; Archiepiscopos, & Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos, virosq; pariter & mulieres. Gratia dei, & benedictio virginis Mariæ matris Dei sit tecum & omnibus.

AMEN.

LITERÆ EIVSDEM SERENISSIMI DAVIDIS Æthiopiæ Imperatoris, ad Pontificem Romanum, ſcriptæ anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoquarto, Paulo Iouio interprete.

IN nomine Dei patris omnipotentis creatoris cæli & terræ, viſibilium, & inuiſibilium. In nomine Dei filij Ieſu Chriſti, qui eſt idem cum ipſo, à principio mundi, & eſt lumen de lumine, & Deus verus, de Deo vero. In nomine Dei ſpiritus ſancti, Dei viui, qui proceßit ex Deo patre.

Has literas is ego Rex mitto, cuius nomẽ leones venerantur, & Dei gratia vocor Athanis Tinghil, id eſt, Thus virginis, filius Regis Dauid, filius Solomonis, filius Regis de manu Mariæ, filius Nau per carnẽ, filius ſanctorum Petri, et Pauli, per gratiã: pax ſit tibi iuſte Domine, pater ſancte, potẽs, pure, ſacrate, qui es caput Põtificum omnium, & neminẽ metuis, quum nemo tibi poßit maledicere: qui es vigilantißimus ſupra animas curator, & amicus peregrinãtium, conſecrate magiſter, & prædicator fidei, & earum rerũ hoſtis, quæ conſcientiã offendũt, amator optimorũ morum, vir ſanctus, quem omnes laudãt, & benedicunt. O felix ſancte pater, ego

tibi reuerēter obedio, quum sis pax omnium, & cūcta bona merearis, & ita æquū, vt omnes tibi obedientiam præstent, sicuti sancti Apostoli præcipiunt apud Deum. Hoc verè vestrum est: ita etiā præcipiūt, vt veneremur Episcopos, Archiepiscopos, et Prælatos. Similiter vt te loco patris amemus, et loco Regis vereamur, & tibi vti Deo fidē habeamus. Propterea dico ego humiliter, ad terrā genibus flexis tibi pater sancte syncero admodùm corde, quòd tu pater meus es, & ego filius tuus. O pater sancte potentissime, cur neminem vnquam ad nos misisti, vt certiùs de vita saluteq; mea cognosceres, quū tu sis pastor, et ego ouis tua? bonus etenim pastor sui gregis nūquam obliuisceretur: nec tibi à regionibus vestris nimiū semotus debeo existimari, vt nuntij ad me nequeāt peruenire: quū ex remotissimis terrarū regnis Portugalliæ Rex Emanuel filius tuus, oratores ad nos cōmodissimè miserit: et si Deus eum ad se in cælū euocare distulisset, ea quæ tum agitabamus, proculdubio felicē exitum habuissent. nūc verò maximè opto prospera & salutaria de sanctitate vestra per certos nuncios audire: neq; enim vnquam à sanctitate vestra verbū recepi, quum aliqua tātùm à nostris, qui ex voto peregrinātur, audierim. Sed hi quum neq; meo nomine proficiscantur, neq; quicquam literarū à vobis afferāt, incerta fide nobis percunctātibus, dicūt se ab Hierosolyma, deinde solutis votis, ad visitanda Apostolorū li-

mina

mina Romam perueniſſe: quū intelligāt ea loca facilè peti, quòd à Chriſtianis teneantur, & certè ſummam capio ex eorū ſermonibus voluptatem, quoniā dulciſsima cogitatione ſancti vultus tui imaginē intueor, quæ mihi Angeli formæ ſimillima videtur, & illā ſicuti angelicā me diligere, venerariq; fateor. Sed profectò mihi eſſet gratius atq; iucūdius, verba tua, tuaſq; literas deuotiſsimè contemplari. Atque ita nunc te oro, vt nuncium tuum cum benedictione ad me mittere velis ad exhilarandum cor meum: nam quum in religione & fide conſentiamus, id mihi ante omnia videtur expetendum, ſuppliciterq; item oro, vt amicitiam meam, ad inſtar annuli quem induis in digitū, & torquis aurei, quem humeris imponis, in intimū cor reponere velis, vt mei memoria nunquam ex animo veſtro deleatur. Gratis etenim verbis & literis amicitia maximè creſcit, quū eam ſancta pax cōplectitur, è qua omnis humana lætitia facilè prouenit. Quemadmodū enim is, qui vehemēter ſitit, frigidā maximè aquam deſiderat, vt in ſacris ſcripturis habetur: ita animus meus ex nuncijs & literis, quæ ex remotiſsimis terris deferūtur, incredibile gaudium concipere ſolet: neque tātūmodo de ſanctitate veſtra, ſi aliqua audiero, verùm ſi certa de ſingulis terræ Chriſtianæ Regibus referentur, mirum in modum lætabor: ſicuti his accidit, qui præliādo opima ſpolia reperiunt, & legunt: hoc enim facillimè fieri poteſt,

postquàm Rex Portugalliæ totũ id iter aperuit, qui ad nos iampridem legatos suos misit cum strenuißimis equitibus. Dum autem pater meus adhuc esset in humanis, neq; tum, aut demum à quoquam alio rege Christiano, vel ipso Põtifice, aut nuncium, aut omnino literas recepimus. Quanquàm in nostris Archiuis proaui nostri, earum literarũ memoria cõseruetur, quas Papa Romanus nomine Eugenius, ad has terras misit, quũ regnaret semen Iacob, Rex regũ in vniuersa Aethiopia, Rex metuendus. Præscriptio autem literarum hæc erat: Eugenius, Romanus Pontifex, filio dilecto nostro Regi, ex semine Iacob, Regi Regũ in vniuersa Aethiopia, maximè metuendo, &c. In summa autẽ literarũ significabat filium suum Ioannẽ Palæologum, qui biẽnio antè esset mortuus, Regẽ Regũ Romæorum, ad sacrosanctam synodum celebrandam euocatum fuisse, & cum eo Iosephum Patriarcham Constantinopolitanum venisse cum magno numero Archiepiscoporum, & Episcoporum, & omnis generis Prælatorũ, in quibus etiam fuissent Procuratores Patriarcharũ Antiocheni, Alexãdrini, et Hierosolymitani. Qui omnes se quum sãctæ fidei, & Religionis amore firmiter cõiũxissent, cõstitutaq; vnitate Ecclesiæ, sublatas fuisse antiqui tẽporis difficultates, nõ sine diuino auxilio, quæ erroneæ, & religioni cõtrariæ videbantur: quibus rebus ritè sancitis, et constitutis, ipse Papa omnibus singularem lætitiam peperisset.

Hunc

Hunc autem librum Papæ Eugenij ad vos mittimus, quem incorruptum seruauimus, totum etiam Pontificiæ benedictionis ordinem & potestatem misissemus, nisi harũ rerum nimis magnum volumen esse videretur, quum magnitudine librũ Pauli ad gentes omnino superet. Legati verò, qui hæc à Pontifice ad nos detulerũt, fuere Theodorus, Petrus, Didymus, & Georgius, serui Iesu Christi. Tu verò, sanctißime pater, rectè feceris, si euolui vestros libros iusseris, vbi harum rerum, de quibus scribimus, vti facilè arbitror, aliqua memoria reperiatur. Itaq;, sancte pater, si aliqua ad nos perscribes, firmiter existimato, cuncta in nostros libros diligentißimè fore cõscripta, vt posteris nostris earũ rerum sempiterna memoria relinquatur. Et certè is mihi beatus esse videtur, cuius memoria custodita literis, in vrbe sancta Roma, et in sede sanctorum Petri & Pauli cõseruatur. Hi enim sunt domini Regni cælorum, & totius mundi iudices. Et quoniam ita credo, propterea has mitto literas, vt mihi gratia paretur apud sanctitatem vestram, & vestrum sanctißimum Senatum, vt inde sancta benedictio mihi proueniat, & bonorum omnium incrementum. Obnixè etiam precor sanctitatem vestrã, vt mihi mittere velit aliquas Sanctorũ imagines, & præcipuè beatæ Mariæ virginis, vt sæpißimè sit in ore, atq; memoria mea nomen vestræ sanctitatis, & continuam ex muneribus vestris capiã voluptatem.

Idcir

Idcirco etiam vehemẽter postulo, vt mihi viros sacrarũ literarũ doctos, atque etiam artifices mittatis, qui imagines fabricent, atq; ita enses, & arma bellica omnis generis, itẽq; cælatores auri atq; argenti, & fabros lignarios, præcipuè architectos, qui domos ex lapide construant, & tegulas ex plumbo cuproq; ducere sciant, quibus domorum tecta protegantur: ad hos etiam nobis admodùm chari erunt, qui vitrum conflare, organáque musica scitè facere, & doctè pulsare sciant, itemq; fistulatores & tibicines. Hos verò artifices ex domo vestra præcipuè mihi mitti vellem, vel si horũ domi vestræ exigua erit copia, ab alijs regibus filijs vestris eos sanctitas vestra poterit impetrare, quoniã vestris imperijs & nutibus facilè obediunt. Hi quum ad me peruenerint, pro meritis summo in honore habebuntur ex liberalitate mea mercedem amplam accipient: & si domum aliquis redire concupiscet, præmijs abundè ornatus abibit, vti placuerit, quando nec inuitum quenquam sim retẽturus, quũ fructum aliquem ex eius industria percepero. Nunc ad alia transeundum est: & iam à te postulo, sanctißime pater, cur nõ hortaris Reges Christianos filios tuos, vt arma deponãt, & vti fratres decet, concordes inter se esse velint, postquàm ipsi oues tuæ sunt, & tu ipse pastor earum? Optimè quidẽ tua sanctitas nouit, quid Euangeliũ præcipiat, quod dicit: Omne regnum in se diuisum desolabitur. Nam si Reges animis,

& fæd

& fœdere certo consentiēt, facillimè Mahumetanos omnes delebunt, & pseudoprophetæ sepulcrū felici irruptione disturbabunt, & diruēt. Ob hanc rem da operam pater sancte, vt inter eos bona pax fiat, & certum fœdus amicitiæ percutiatur: hortareq; eos, vt mihi adesse, atque opem ferre velint, quū in regnorum meorum finibus à Mahumetanis Mauris pessimis hominibus sim ex omni latere circumdatus. Ipsi autem Mauri Mahumetani inter se mutuis auxiliis vtuntur, Regesq; cum Regibus, & Reguli cum Regulis, aduersus nos syncerè & constantissimè conueniunt. Mihi Maurus quidam admodùm vicinus est, cui finitimi alij Mauri arma, equos, atq; instrumēta bellica suppeditant. Hi sunt Reges Indiæ, Persidis, Arabiæ, atque Aegypti. Quibus de rebus singularem animo in dies capio molestiam, quū hostes Christianæ religionis, fraterna charitate inter se cōiunctos, pace frui conspiciam. Reges verò Christianos, fratres meos, nihil omnino istis iniurijs commoueri, neq; vllam mihi opem afferre, vti certè deceret Christianos: postquàm fœdissimi filij Mahumetis inter se mutuis opibus adiuuantur. Neque ego is sum, qui ad id militares copias postulem, quū milites mihi supersunt. Orationes, & supplicationes tātùm peto, locumq; gratiæ apud sanctitatem vestram, & Reges fratres meos exopto: quærenda enim mihi est hæc vobiscum amicitia, vt copiosè his rebus, quas suprà postulaui,

laui, ad terrorem Maurorum sim instructus: & Christiani nominis hostes vicini mei intelligãt, Reges fratres meos singulari studio mihi fauere, atq; opem ferre. quod certe ad cõmune decus pertinet, postquàm in vna religionis & fidei veritate consentimus: & in eo consilio sumus permãsuri, quod firmum atq; absolutum erit cum eo, quod vtilius eueniet. Deus itaq; desideria vestra impleat, super laudibus Iesu Christi, & Dei patris nostri, quẽ omnes laudãt per omnia secula. Et tu domine pater sancte cõplectere me, cũ omnibus sanctis Iesu Christi, qui sunt Romæ: & pariter in hos amplexus recipiantur omnes incolæ regnorum meorum, & qui Aethiopiam inhabitãt, et reddatur gratia domino Iesu Christo cũ spiritu vestro. Has verò literas sanctitas tua accipiet de manu fratris mei Ioannis regis Portugalliæ, filij potentissimi Regis Emanuelis, per Oratorem nostrum Franciscum Aluarez.

ALIÆ LITERÆ EIVSDEM DAVIDIS ÆTHIOPIÆ Imperatoris, ad Pontificem Romanum scriptæ anno millesimo quingẽtesimo vigesimoquarto, Paulo Iouio interprete.

Felix sancte pater, qui à Deo effectus es Gentium consecrator, & sancti Petri sedem obtinens. Tibi datæ sunt claues regni cælorum, & quod-

cumq;

cumq; ligaueris, vel solueris super terram, erit ligatū, vel solutū in cælis, sicut dixit Christus, & ita in Euangelio Matthæus scribit, Ego Rex, cuius nomen leones venerantur, & Dei gratia Athani Tinghil, id est Thus virginis vocor, quod nomē est à Baptismate, nunc verò ipso suscepti regni initio assumpsi nomen David, dilectus à Deo, columna fidei, cognatus stirpis Iuda, filius David, filius Salomonis, filius columnæ Siō, filius seminis Iacob, filius de manu Mariæ, filius Nau per carnē, Imperator magnæ & altæ Aethiopiæ, magnorum regnorum, & ditionum, & terrarum. Rex de Xoa, de Caffate, de Fatigar, de Angote, de Baru, de Baaligaze, de Adea, de Vangue, de Goiame, vbi Nilus oritur, de Damaraa, de Vagemedri, de Ambeaa, de Vagne, de Tigri Mahom, de Sabaym, vnde fuit Regina Saba, de Bernagaes, & dominus vsque ad Nobiam, finem Aegypti. Hæ prouinciæ omnes in mea potestate sunt, & pleræque aliæ magnæ, & item paruæ, quæ nunc à me nequaquam numerantur: neque regna, & prouincias suis nominibus expressi, veluti superbia, & vana gloria inductus: verùm ob id, vt summus Deus magis ac magis laudaretur, qui singulari benignitate, tot amplissimorū regnorum Christianæ religionis, superioribus meis Regibus imperia tribuisset: sed profectò me clariore gratia inter alios reges dignum fecit, vt religioni continuè inseruirem. Quoniam me Adel dominum fecerit, hostem

Maur

Maurorum, & Gentilium qui adorant idola. Mitto ad deosculādos pedes sanctitatis vestræ more cæterorum Christianæ fidei regum, fratrū meorum, quibus neq; religione, neq; potētia sum inferior. Ego etenim in regnis meis sum columna fidei, neque externis iuuor auxilijs, quum in solo Deo spem & opem reponam, qui me sustinet & gubernat, ab eo tempore quo Angelus Dei alloquutus est Philippū, qui fidē doceret Eunuchum potentis Reginæ Candacis, Reginæ Aethiopiæ, quæ ab Hierosolyma Gazam pergebat. Philippus tū baptizauit Eunuchum, & Eunuchus demum Reginam, cum magna parte familiæ, & populi eius, qui nunquam desierunt esse Christiani, omniq; sequenti tempore persliterūt fortes in fide. Prædecessores verò mei, nulla alia ope adiuti quàm diuina, fidē in latissimis regnis propagarunt, quod & ego quotidie efficere cōtendo. Maneo etenim inter maximos regnorum meorum fines, vt leo ingēti sylua circumdatus, & septus aduersus Mauros obsidentes & alias nationes fidei Christianæ inimicissimas, quæ nolūt audire verbū Dei, neq; cohortationes meas: & ego gladio accinctus eos persequor, & paulatim extrudo, diuino scilicet fretus auxilio, quod nūquam mihi deest. Quod secùs accidit regibus Christianis: nam si regnorum suorum fines extēdunt, id facilè possunt assequi: quoniam alter alteri opem ferre posset, & auxilia subministrare, iuuariq; benedictione vestræ sāctitatis, cuius part

particeps ego ſum,quũ in libris meis habeantur literæ, quas ſuperioribus temporibus Eugenius Papa cum benedictione miſit ad regem ſemen Iacob. Qua accepta, tradita per manus benedictione, ego fruor, & magnoperè lætor. Cæterùm ego in magna habeo veneratione ſanctum tẽplũ in Hieruſalẽ, ad quod ſæpiſsimè mitto oblationes debitas per noſtros peregrinãtes. Et multò plures & pinguiores mitterem, niſi itinera à Mauris & infidelibus obſiderentur. Nã præter illud, quòd dona noſtra, & theſauros nunciјs eripiunt, etiã eos liberè pertranſire non ſinunt. Quòd ſi paterent itinera, in familiaritatem & commercium Romanæ Eccleſiæ deuenirem, vti fit à cæteris Chriſtianis regibus, quibus in religione Chriſtiana non ſum inferior. Et ita vti illi credũt, vnam fidem rectam, & vnam eccleſiam cõfiteor: credoq; ſynceriſsimè in ſanctam Trinitatem, & in vnum Deum, & virginitatem dominæ noſtræ virginis Mariæ, & articulos fidei teneo, & obſeruo, vti ab Apoſtolis conſcripti fuerũt: Nunc Deus optimus manu potentiſsimi & Chriſtianiſsimi Regis Emanuelis iter patefecit, vt per legatos conueniremus, & in fide coniuncti Chriſtiani cum Chriſtianis Deo inſeruiremus. Sed dũ in aula mea eius oratores eſſent, allatum eſt eum vitam cum morte commutaſſe, filiumq; eius fratrem meum Ioannẽ paterni regni ſceptrũ accepiſſe. Vnde, ſicuti ex patris morte ſummum ſenſeram dolorẽ, ita ex filij felici in

regnum assumptione mirificè sum lætatus, adeò vt sperem nos communibus copijs & viribus per regiones Maurorum pessimorum, terra mariq; iter aperturos, atque eos magno terrore illato, sedibus & regnis esse depulsuros, vt commodo, pacatoq; itinere, Christiani Hierosolymitanum templum petere, & liberè commeare possint. Atq; ego in primis, sicuti vehementer exopto, diuini amoris particeps esse possim in templo Apostolorum Petri & Pauli. Cupio autem ingenti desiderio consequi sacrosanctam benedictionem à vicario Domini nostri Iesu Christi. Nam proculdubio sanctitas vestra Dei est vicarius. Et quum à peregrinis, qui ex regionibus nostris ad Hierusalem, atque inde Romam non sine miraculo eunt, & redeunt, multa de sanctitate vestra ab his audio, ea mihi incredibilem afferunt voluptatē & gaudium: Sed multò maiorem omnino caperem lætitiam, si mei Oratores breuiore itineris compendio vti possent, & noua referrent. Sicuti antequàm moriar, aliquando allaturos spero non sine gratia Dei omnipotentis, qui vos in sanitate & sanctitate conseruet. AMEN. Exosculor autem pedes sanctos, & supplex oro, vt benedictionem ad me mittat. Has quoque literas sanctitas tua accipiet de manu fratris mei Ioannis Regis Portugalliæ, per eundem Oratorem nostrum Franciscum Aluarez.

Has

Has epistolas à Paulo Iouio versas, huic nostro opusculo ob maiorem huius historiæ cognitionem adiunximus, nec in eis aliquid mutauimus (quanquam in quibusdam locis mutatione indiguissent) præter pauca, quæ ex Arabico & Abesynico idiomate, in Lusitanicũ sermonem, omninò malè interpretata, mutato epistolarum ordine, fuerunt. Idem Iouius quoq; in harũ epistolarum enarratione, volumẽ quod Franciscus Aluarez de situ, moribus, cultuq; Aethiopũ cõposuit, in quo etiam totũ suũ iter explicat, pollicitus est Latinum facere, cuius voluminis vnũ exemplar penes me habeo: quod si Iouius à vertendo supersedeat, nõ abhorrerẽ ab eius rei tractatione: quanquã id prouinciæ nõ libẽter suscepero, nisi id tuis, sanctißime pater, mãdatu mihi imperatũ cognouero, quo tutior esse poßim aduersus calumniosos, quibus videri poßim nõ studio Reipublicæ Christianæ, sed æmulatione gloriæ Iouianæ hoc onus subijsse. Ad quod cũ fide tractãdum, me non parum instructum arbitror. Nã quum perfunctus Germanicis & Sarmaticis legationibus, è Belgica ad Regem meũ Ioannẽ eius nominis tertium redeo, cuius plurimã in me excipiendo & humanitatẽ & munificentiã expertus sum, Vlyßippone in colloquiũ Aethiopici legati incido, viri et Episcopali dignitate venerabilis, et fide, doctrina, ac eloquẽtia Chaldaicæ et Arabicæ linguæ admirabilis, et in sũma idonei, qui à potentißimo Aethiopũ imperatore, ad

maximos principes de maximis reb9 mitteretur. Huic autem nomē fuit Zaga Zabo: cum eo, post initā inter nos firmißimā & cōstantißimā amicitiam, sæpiùs sermonē miscui, variasq; disputationes habui, præsertim de moribus, & religione Aethiopū Christianorū: cupiebam enim eas res non ex verbis interpretantiū peregrinorum, sed ab indigena, coràm & ore tenus cognoscere. Inter cætera epistolā quoq; per Matthæum legatum in Lusitaniam missam ei ostendi, quā ego iampridē cum articulis, quos corā Rege Emanuele exposuerat, in linguam Latinā (vt dictū est) transtulerā, multaq; ex illius admonitu castigaui, vbi interpretatio non plenè rei fidem, aut indolē assecuta erat, quod tū mihi, tum Iouio non rarò accidisse affirmabat: habebam enim iam mecū ipsius Iouij epistolas, quas summa cū diligentia contulimus. Postmodùm vigente inter nos iam vera Christi charitate & amicitia, ausus sum ab eo petere planā & legitimā Aethiopum fidei et religionis enarrationem, eamq; sua manu describi: quod mihi summa cum alacritate cōceßit, illamq; statim describere incæpit: sensententiam summa fide in Latinā linguam refudi, vt ex sequentibus patebit. Id verò conscientia vrgente eò ardentiùs aggressus sum, quòd non ignorarem, si hæc apud me perijssent, à nemine mortaliū vnquam in lucem prodítura fuissent.

Inde quòd sic digesta & composita ad phrasim Chaldaicam & Aethiopicam essent, vt vix

à quop

à quopiam intelligi potuissent, nisi à me, qui ea omnia tam ex ore, quàm ex scriptis ipsius Aethiopici Oratoris, per multam familiaritatem consequi iam poteram.

IN NOMINE DOMINI nostri Iesu Christi, AMEN.

HÆC SVNT QVÆ DE FIDE & religione apud nos Aethiopes habentur, & obseruantur.

Credimus in nomẽ sanctæ trinitatis, patrem, filium, & spiritum sanctum, qui vnus est dominus, tria quidem nomina, vna diuinitas, tres facies, vna verò similitudo, æqualis trium personarum coniunctio, æqualis, inquam, in diuinitate, vnũ regnũ, vnus thronus, vnus iudex, vna charitas, vnum verbũ & vnus spiritus. Verbum autem patris, & filij, verbũ spiritus sancti, & filius est idem verbũ, & verbũ apud Deum, & apud spiritum sanctũ, & apud semetipsum sine defectu vllo, aut diuisione, filius patris, et filius ipsius patris sine principio, nẽpe primo sine matre filius patris. Nemo enim nouit secretum & mysteriũ eius natiuitatis, nisi pater & filius, & spiritus sanctus. Is autẽ filius in principio erat verbum, & verbũ erat verbũ apud Deũ, & Deus erat verbũ. Spiritus patris, spiritus sanctus, spiritus

Hæc postea explicat.

Huius nostri oratoris scripta in hoc loco ambiguã habebãt significationem: eã, quæ magis catholicæ ecclesiæ cõgruit, textui inseruimus, aliam hic in mar-

ximè expli- candam du ximus, quæ sequens est, Sine defe- ctu vllo aut diuisione filius patris, & filius sui & principium sui, nempe primo sine matre filius patris, &c.

filij, spiritus sanctus est: spiritus autem sanctus spiritus sui, sine vlla diminutione, aut augmentatione. Is etenim spiritus sanctus, paracletus, deus viuus, qui ex patre & filio procedit, locutus est per os prophetarũ, & in flãma ignis descẽdit super Apostolos in atrium Sion. Qui per totum terrarũ orbẽ denunciarũt, ac prædicarũt verbũ patris, quod verbũ erat ipse filius. Prætereà neq; pater est primus, inde quòd pater sit, nec filius postremus, inde quòd filius sit: sic spiritus sanctus neq; primus, neq; postremus est. Tres personæ vnus Deus, qui videt, & à nemine videtur, qui vnico suo consilio cũcta creauit. Postea verò filius sponte propter nostram salutẽ, ipso patre volẽte, spiritu sancto consentiente, ex altissimo suo domicilio descendit, & incarnatus est de spiritu sancto, ex Maria virgine: quæ Maria duplici ornabatur virginitate, vna spirituali, altera verò carnali. Et nat⁹ est sine aliqua corruptione, ipsa Maria matre post partũ virgine permanẽte, & magno cũ miraculo, & arcano igne diuinitatis afflata, sine sanguine & dolorib⁹ peperit filiũ suũ Iesum Christũ, qui homo innocens & sine peccato fuit, & perfectus Deus, & perfectus homo, vnũ solũmodo habẽs aspectũ. Adoleuit sensim vt infans, sugens lac Mariæ virginis matris suæ: & quum attigisset trigesimum annum, baptizatus est in Iordane. Et vt cæteri homines ambulauit: fuitq; lassus, sudauit, esuriuit, & sitiuit. Hæc omnia passus est spõte & volunt

luntariè, plurimaq; fecit miracula. Atque per suam diuinitatem caecis visum restituit, claudos sanauit, leprosos mundauit, mortuosq; suscitauit, ipseq; postremò volens captus est, & flagellatus, ac colaphis verberatus, & crucifixus, & languit, & mortuus est propter peccata nostra, & sua morte vicit mortem ac diabolum, & sua viua aegritudine dissoluit peccata nostra, et languores nostros tulit, & baptismo sanguinis sui, qui baptismus mors eius fuit, baptizauit patriarchas, prophetas, descenditq; ad inferos, vbi erat anima Adae, & eius filiorum, atq; anima ipsius Christi, quae est ab Adam: quam animā Adae ipse Christus accepit ex sancta Maria virgine, & in splēdore & potentia diuinitatis suae & crucis fortitudine fregit aeneas ac igneas inferorum portas, & catenis ferreis Satanam colligauit, & redemit Adam, & eius filios. Haec omnia Christus fecit propterea quòd plenus diuinitate erat, & ipsa diuinitas erat cum ipsius anima, & erat etiam cū ipsius sanctissimo corpore, quae diuinitas virtutem dedit cruci. Quam quidem diuinitatem is cum patre in trinitate, & vnitate semper habuit & habet communem. Nec enim ipse Christus obambulans in terris, caruit oculi momento diuinitate vel dignitate sua. Tum demum sepultus, tertia die ipse Iesus Christus, princeps resurrectionis, Iesus Christus dulcissimus, Iesus Christus princeps sacerdotum, Iesus Christus

Hoc in fine latè explicat.

Rex Israël, cum magna potentia & fortitudine resurrexit. Et postquam omnia fuerunt adimpleta, quæ sancti prophetæ prædixerunt, ascendit in cælum cũ gloria, & sedet à dextra patris, & venturus est cum gloria, ferens ante faciem suam crucẽ, & in manu gladium iustitiæ, iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis.

Credo vnam sanctam catholicã, & Apostolicam ecclesiam, credo vnum baptisma, qui est remißio peccatorum, spero resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi. AMEN.

Credo dominã sanctã Mariam virginẽ, virginem, inquam, spiritu, & carne, quæ vt dei mater, charitas omnium gentiũ est, sancta sanctorum, & virgo virginum, quam modis omnibus veneror. Credo sanctum lignum crucis, lectum ægritudinis Domini nostri Iesu Christi filij Dei esse, qui Christus salus nostra est, propter quem salui sumus. Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitia. Nos verò prædicamus, & credimus fortitudinem crucis Domini nostri Iesu Christi, quẽadmodùm sanctus Paulus doctor noster præcepit. Credo sanctum Petrum, petram legis esse, quæ lex ædificata est super sãctos prophetas, fundamentum, & caput Ecclesiæ catholicæ, & Apostolicæ Orientalis, & Occidentalis, vbi est nomen Domini nostri Iesu Christi. Cuius Ecclesiæ potestatem Petrus Apostolus habet, ac claues regni cælorũ, quibus claudere, & aperire, soluere, & ligare potest. Is autem sedebit

cum alijs Apostolis eius socijs super duodecim sedes, cum honore & laude apud Dominum nostrum Iesum Christum, qui in die iudicij sententiam est de nobis laturus. Quæ dies gaudij quidem Sanctis: doloris autem, & stridoris dentiũ, peccatoribus erit, quum deijcientur in ardentes flammas inferni cum eorum patre diabolo. Credo sanctos Prophetas, & Apostolos, Martyres, & Confessores, veros Christi imitatores fuisse: quos cum sanctissimis Dei Angelis veneror, & honoro, paríque modo etiam omnes illorum sectatores complector & deosculor. Deinde confessionẽ vocalem omnium meorum peccatorum credo faciendam esse apud sacerdotem, cuius precibus, per Christum dominum nostrum, salutem animæ meæ spero me consecuturum. Præterea Pontificem Romanum tanquam primum Episcopum, & pastorem ouium Christi agnosco, ac omnes Patriarchas, Cardinales, Archiepiscopos, Episcopos, quorum ille caput est, quibus tanquam ipsius Christi ministris pareo, ac obedio.

Hæc est fides & lex mea, & populi Aethiopiæ, qui est sub ditione Preciosi Ioannis, quæ fides atque Christi amor ita sunt apud nos cõfirmata, vt ea nec per mortem, nec per ignem, nec per gladium, fretus auxilio Saluatoris nostri Iesu Christi nunquàm sim abnegaturus: quam fidem omnes portaturi sumus in die iudicij, ante faciem eiusdem Domini nostri Iesu Christi.

Iam his enumeratis, erit nobis explicanda

disciplina, & doctrina, ac lex, quæ Apostoli in sanctis Synodorũ libris, & Canonũ (quos Manda, atque Abethilis vocamus) nobis præceperunt. Sunt enim ij sanctæ Ecclesiæ legum libri octo, quos omnes Apostoli Hierosolymis congregati, scripserũt. De quibus habita inquisitione cum quibusdã doctoribus, postquàm in Lusitaniam veni, neminem reperi, qui horum memoriã teneret. Obseruationes verò, quas sancti Apostoli nobis in his libris præscripserũt, hæ sũt:

Primò oportere nos ieiunare singulis diebus Mercurij in memoriam consilij Iudæorum, quo die ab eis decretum & consultum fuit, Christũ occidendum esse. Præterea ieiunandum esse singulis diebus Veneris, quo in die Christus Iesus crucifixus & mortuus est pro peccatis nostris. Et in his duobus diebus præceptum est ieiunare vsque ad occasum solis. Quadraginta verò diebus quadragesimalibus, pane & aqua ieiunãdum iniunxerunt. Septẽ diei ac noctis horis incumbere rebus diuinis. Ex ijs edictis quoque tenemur & sacrum celebrare diebus Mercurij ac Veneris tempore vespertino: quoniam tũc expirauit dominus noster Iesus Christus in sancto ligno crucis. Diebus autẽ Dominicis omnes vnanimiter vt cõgregaremur in sacra æde hora tertia diei ab ortu solis ad legẽdum & audiendũ prophetarum libros voluerũt: atque postea, vt sanctum Euangelium prædicemus, sacrum quoque faciamus. Præterea nouẽ dies festos in Christi

sti memoriam celebrandos constituerunt, scilicet Annũciationis, Natiuitatis, Circumcisionis, Purificationis siue Candelarum, Baptismi, Transfigurationis, Dominicæ palmarum, vsq; ad octauam Veneris sancti (vt vocamus) qui dies duodecim sunt: Ascensionis quoq; atq; Pentecostes cum suis etiam ferijs. Et ex horũ librorũ præceptis, sine aliqua exceptione à festo Paschæ vsq; ad Pentecosten singulis diebus vescimur carnibus, nec per hos dies vsq; ad octauã Pẽtecostes ieiunare tenemur: id quidẽ propter maiorẽ venerationẽ & honorẽ Resurrectionis Domini nostri Iesu Christi. Item voluerũt vt diem mortis, & assumptionis Mariæ virginis cum omni honore celebraremus. Præterea præter Apostolorũ præcepta quidam Preciosus Ioannes nomine Semen Iacob cõstituit in honorem eiusdem beatæ virginis, singulis annis triginta supra tres dies etiã celebrandos. Deinde propter Christi Saluatoris natiuitatẽ celebrari iussit de vnoquoq; mẽse diem vnũ, qui dies vigesimus quintus semper est. Constituit quoq; ex singulis mensibus vnum diem propter sanctũ Michaëlem celebrandum. Vlteriùs ex indicto Synodorum Apostolorum, diem martyrij sancti Stephani, ac aliorum martyrum celebramus. Ex institutione quoq; Apostolorum celebrare tenemur duos dies, scilicet Sabbati & Dominici, in quibus nõ licet nobis aliquam rem facere, ne minimã quidem. Diem verò Sabbati ob id, quòd Deus in eo mũdi perfecta

fecta creatione quieuisset, seruamus: quē vt vocari voluit Sanctum sanctorum, ita planè videretur contra eius voluntatē & præceptum fieri, qui cælum & terram potiùs, quàm suū verbū perire vult, si cum magno honore ac religione is dies non celebraretur: præsertim quum ipse Christus non ad soluendū legem, sed ad implēdum venerit. Quapropter nō ad imitationē Iudæorum, sed iussu Domini nostri Iesu Christi, & sanctorū Apostolorum eum seruamus, quorum Iudæorū gratia in nos Christianos trāslata est. In quo die Sabbati, excepto tempore quadragesimali, carnes sēper comedimus. Id tamē in regno Bernagaes, ac Tigri Mahon non seruatur, quorū duorum regnorum indigenæ ex veteri cōsuetudine, carnibus in diebus Sabbati & Dominici quadragesimalibus vescuntur. Diem autem Dominicū, vt cæteri Christiani, in memoriā Christi resurrectionis celebramus. Diem tamen Sabbati ex legis libris, & non ex Euāgelio celebrandum esse scimus. Nihilominus Euangelium finem legis, ac Prophetarum esse, non ignoramus. In quibus duobus diebus credimus animas piorum defunctorum in purgatorio minimè cruciari. Quam quietem Deus in his sanctissimis diebus animis concedit, donec inde (finito termino suarum pœnarum pro facinoribus in hoc seculo meritarū) penitus emergant. Ad quas pœnas minuendas, ac earum cruciatus tempus attenuandum, eleemosynas pro defunctis factas credimus,

credimus ipsis animis in purgatorio degentibus maximè prodesse. Ad quarum animarum remißionem Patriarcha nullas dat indulgentias, id ad solum Deum, ac pœnarum tēporis constitutionē credimus spectare. Nullos quoque dies indulgentiarum Patriarcha concedit.

Ex Euangelij lectione sex tantùm tenemur seruare praecepta, quae Christus ore proprio ita explanauit: Esuriui, & dedistis mihi mãducare: Sitiui, & dedistis mihi bibere: Hospes eram, & collegistis me: Nudus, & operuistis me: Infirmus, & visitastis me: In carcere eram, & venistis ad me. Quae verba Christus in die iudicij solummodò est prolaturus: quoniam lex, teste Paulo, peccata nobis ostendit, quam legem, excepto Iesu Christo nemo custodire potuit. Ipso Paulo quoq; teste, Omnes ex peccato nati sumus propter Euae matris nostrae transgreßionē, & propter eius maledictionem. Praetereà, inquit ipsemet Paulus, nos propter Adam mori, & propter Christi vitam viuere: qui Christus ob suam immensam misericordiam, nobis haec sex praecepta dedit, vt quū venerit in sua maiestate iudicaturus viuos & mortuos, saluemur. Quibus verbis ac praeceptis in ipso tremēdo iudicij die, bonis gloriam sempiternam, malis ignem, & perpetuam damnationem denunciabit. Et quinque tantùm peccata mortalia (vt vocant) annumeramus, id quidem ex vltimo Apocalypsis capite, vbi dicitur, Foris autem canes, & venefici & impudicā

& hom

& homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Item constitutum est à sanctis Apostolis in Synodorum libris, clericos vxores licere ducere, id quidem postquàm cognitionem aliquã habuerint rerum diuinarum. Deinde inito matrimonio in ordinem presbyterorum recipiuntur, in quem nisi post annũm trigesimum nemo recipitur: nec spurij, nec nothi aliqua ratione ad eundem sacratissimum ordinem intromittuntur: qui ordines à nemine, nisi ab ipso Patriarcha dãtur. Mortua tamẽ prima vxore Episcopi aut clerici aliam ducere nõ possunt, nisi patriarcha ad id dispensauerit (quod aliquãdo indulgetur magnatibus propter publicum bonum) nec habere concubinam, nisi se voluerint à sacris abdicare: quod si fecerint, res diuinas ampliùs tractare non possunt. Et hoc tam strictè seruatur, vt ij presbyteri, qui secũdò vxorem duxerint, ne candelam quidem vnam Ecclesiæ consecratam in manu auderent accipere. Quòd si inuentum fuerit Episcopũ, aut clericum filium spurium habere, ab omnibus beneficijs ac sacris ordinibus abdicatur: quorum bona, si sine legitima prole discedant, ad Preciosum Ioãnem, & non ad Patriarchã veniũt. Et id quod presbyteri apud nos vxores possideãt, ex Paulo accepimus, qui mauult clericum & laicum nubere quàm vri. Is quoq; inquit, oportere Episcopum virum vnius vxoris esse, & irreprehensibilẽ, sobrium: pariq; modo vult essè Diaconos. Atque etiam

etiã vt Ecclesiastici perinde atq; seculares proprias vxores ex legitimo matrimonio habeant. Monachi tamen vxores non ducunt. Et tã laici quàm clerici vnam tantùm possident vxorẽ, & matrimonium non contrahitur pro foribus sacræ ædis, sed in priuatis domibus Paranympho rum. Ex sanctorum Apostolorum constitutione habemus, vt si sacerdos fuerit comprehensus in adulterio, homicidio, latrocinio, vel falsum testimoniũ tulerit, vt à sacris ordinibus destituatur, ac vt cæteri malefici puniatur. Rursus ex eorum Apostolorum instituto, Si aliquis siue Ecclesiasticus siue laicus cum vxore congressus fuerit, vel in somnis pollutus fuerit, spatio quatuor & viginti horarum templum non ingreditur. Nec id quoq; menstruatis mulieribus licet, nisi septimo quoq; die à menstruo, id quidem omnibus vestibus ablutis, quibus tempore menstrui vtebatur, ipsaq; bene lota, atq; à sordibus repurgata. Item mulieri parienti masculum, non cõceditur venire in templũ, nisi post quadragesimum diem: parienti verò fœminam, post octogesimum. Hanc consuetudinem ex veteri lege ac ex noua Apostolica habemus, quas leges, instituta, ac præcepta diligenter in omnibus, quatenus fieri possit, obseruamus. Deinde prohibitũ est apud nos, ne aut sues, aut canes, aut alia huiusmodi animalia in templa nostra intrent. Item non datur potestas nobis adeundi templũ nisi nudis pedibus: neq; licet nobis in ipso templo

plo ridere, obambulare, aut de rebus prophanis loqui, nec spuere, aut screare in ipso templo. Quia Ecclesiæ Aethiopiæ non sunt similes terræ illi, vbi populus Israël comedit agnum paschalem, decedens ab Aegypto, in quo loco Deus iussit eos comedere indutos calciamentis, & Zonis accinctos propter terræ pollutionem. Sed similes sunt monti Sinai, vbi Dominus locutus est Mosi dicens, Moses Moses, exue calciamēta tua, quoniam terra, quam pedes tui premunt, sancta est. Et hic mons Sinai parens nostrarum Ecclesiarum est, ex quo suam acceperūt originem, ita vt Apostoli ex Prophetis, & nouum testamentum à vetere. Præterea nec sacerdoti, nec laico, vel aliĳ personæ cuiusuis cōditionis sit, assumpta venerabili Eucharistia licet expuere, à tempore matutino vsq; ad occasum solis: & si spuerit, grauissima pœna multatur.

Item in memoriā Christi baptismi, singulis annis, omnes in Epiphaniĳs domini baptizamur. id quidem facimus, nō quòd ad salutem spectare credimus, sed propter Seruatoris nostri laudem ac gloriam. Neq; vberius atq; refertius spectaculis, iocis, & ceremoniĳs vllum aliud festum celebramus: quoniā in hoc die primò manifestè apparuit sanctissima Trinitas: quū Dominus noster Iesus Christus baptizaretur in flumine Iordane, quū spiritus sanctus in specie columbæ super caput eius descenderit, & vox de cælo dixerit, hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacuit.

cuit. Qui spiritus sanctus apparẽs in specie albæ columbæ, cum facie & figura patris & filij apparuit in vna diuinitate. Pariq; modo Christus visus est à sanctis prophetis per multas similitudines & formas. Primùm in specie arietis albi propter salutem Isaac filij Abrahæ, eoq; modo nominauit Iacob, Israël & Iacob, Iudam catulum leonis, cui super alios fratres potestatẽ tribuit dicens, Ad prædã fili mi ascendisti, requiescẽs occubuisti vt leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum? Item manifestauit se Mosi in mõte Sinai in specie flammæ igneæ, ostẽdit se sancto Danieli prophetæ in similitudine petræ. Ezechieli quoque filio hominis apparuit, et Isaiæ in forma infantis. Manifestauit etiam se Regi Dauidi, et Gedeoni in rore super vellus. Præter has recensitas formas, in multis alijs visus est à sanctis prophetis. Tametsi tam varijs formis fuerit visus, semper similitudinẽ patris & spiritus sancti representauit. Et quum Deus etiã creasset mũdum, dixit, Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ nostrã: & fecit Adam ad suã imaginem & similitudinem. Propterea nos dicimus patrẽ, filium, & spiritum sanctum, esse tres vultus, in vna similitudine et diuinitate. Habemus quoque à tẽporibus Reginæ Saba circumcisionem quam ad hunc vsq; diem seruamus. Erat autem huic Reginæ Saba nomẽ proprium Maqueda, quæ more maiorum colebat idola. Ad cuius aures fama sapiẽtiæ Salomonis quum perue-

 nisset,

nisset, quendam virum prudentem Hierosolymam misit, vt re omni explorata certior de Regis prudentia redderetur. Quo reuerso, & re explanata, subitò se ad iter Hierusalē versus cōposuit. Atq; quū eò peruenisset, præter multa alia, quibus à Salomone erudita est, legem ac prophetas didicit, eaq; in patriam (facultate impetrata abeundi) proficiscēs, in itinere filium, quē ex Salomone conceperat, peperit, qui vocatus est Meilech, quem ipsa Regina in Aethiopia vsque ad vigesimum ætatis annū apud se educauit, ac posteà ad Salomonem eius patrem remisit, vt ab eo scientiam et sapientiam disceret, quē per literas obsecrauit, vt filiū Meilech coram arca fœderis testamēti Domini Regē Aethiopiæ cōsecraret, ac crearet: néve vlterius fœminæ ius regnādi in Aethiopia haberent, vt tū in more erat, sed vt recto tramite masculi in regnum succederēt. Qui quum Hierosolymā venit, à patre facilè matris postulata obtinuit, ac pro Meilech vocatus est Dauid: quē iam abundè in lege, atq; in alijs disciplinis edoctū, pater Salomō constituit ad matrem remittere, id quidem cum maiore ornatu, regioq; apparatu. Ad quod munificentiùs conficiendum, comites illi nobiles, ac primorum virorū filios tradidit, qui ei pro regio more inseruirēt. Præterea decreuit cum eo mittere Azariam principem sacerdotum filium Sadoch principis quoq; sacerdotum. Quod quum Azarias intellexisset, Dauidem hortatus

est,

est, vt ei à patre impetraret potestatē sacrificādi, pro successu itineris, ante arcā fœderis domini. Qua re à Salomone impetrata, AZarias subitò tabulas, quàm secretissimè potuit, ad imitationem tabularū fœderis domini dedolare curat. Quibus perfectis ad sacrificandū se cōponit, in ipsoq; sacrificio clāculum, atq; mira arte, veras fœderis Domini tabulas ex arca surripuit, pro eisq; adulterinas, quas secum portauerat, reposuit, se solo ac Deo conscio. Hæc narratio apud nos Aethiopes sanctissima & probatissima habetur, vt ex historia ipsius Regis Dauidis (quæ iucundissima lectu est) apparet. Cuius historiæ liber tantæ crassitudinis est, quantæ omnes Pauli epistolæ.

Cæterùm quū iam Dauid ad fines Aethiopiæ peruenisset, AZarias eius tentoriū ingressus, id quod semper apud se occultum tenuerat ei reuelat, nēpe tabulas fœderis Domini penes se esse. Qua re audita, subitò Dauid ad tentorium vbi AZarias tabulas fœderis Domini habebat, accurrit: ibiq; præ nimio gaudio ad exemplum aui sui Dauidis, ante arcam, in qua tabulæ erāt, incœpit saltare: quo à suis viso, & re intellecta, omnes pari modo gaudia & lætitiā ingentē celebrauerunt. Tandem peragrata magna Aethiopiæ parte ad suam matrem peruenit. Quæ statim ei imperium omnium prouinciarum detulit, omnemq; administrandi regni curā in eius humeros reclinauit. Et ab eo tempore fermè iam

inde vsq; in hũc diem elapsis interim bis millenis, sexcentenis annis, regnum Aethiopiæ recto tramite, de masculo semper ad masculum trãsfertur. Et ab his temporibus legem domini, & circumcisionẽ seruamus, vt ante dictum est. Ab eodem quoq; tempore hucusq; ministeria, quæ Salomon filio suo Dauidi ad aulã suam gubernandam ordinauit, in eo ordine ac familijs, quo tunc tẽporis erãt, conseruantur: nec aulica ministeria ex alia stirpe deligere fas habet vel ipse Imperator. Insuper iussu & decreto ipsius Reginæ Maquedæ, mulieres quoque circumcidũtur, Ad id ea ratione deducta est, vt quẽadmodum viri præputium habent, eodẽ quoque modo mulieres etiã quãdam glandulosam carnem, quam Nympham vocant, in genitalibus habent, non ineptã accipiendo characteri circumcisionis. Id quod fit tam in masculis quàm in fœminis ad octauum diem: & post circumcisionem masculi baptizantur ad quadragesimum diem, mulieres verò ad octogesimum, nisi aliqua interuenerit ægritudo, vt opus sit festinatione: quòd si ante tempus constitutum baptizentur, infantibus non licet lacte matris lactari, sed nutricis tantùm, id quidem donec matres purificentur. Et aqua in qua baptizantur, exorcismis consecratur, & benedicitur: & ea ipsa die qua pueri baptizantur, venerabile corpus Domini accipiunt sub exigua specie panis. Nos ferme prius cæteris Christianis omnibus, baptismum

ſmum ab Eunucho Cãdacis Reginæ Aethiopiæ, cui nomen erat Indich, accepimus, ita vt in Actis Apoſtolorum traditur: quem vnà cum circumciſione (quã tum temporis, vt priùs dictum eſt, habebamus) ſanctè & Chriſtianè obſeruamus, & Deo adiutore ſumus perpetuò obſeruaturi. Nec quicquam præter ea, quæ in lege & Prophetis, & in Euangelio, atq; in libris Synodorum Apoſtolorum ſunt, ſeruamus, aut admittimus: & ſi quæ alia præter hæc recepimus, ea ſeruantur interim, quòd ad ordinem & pacem Eccleſiæ videntur ſpectare, id tamen ſine aliquo peccati vinculo. Quamobrẽ circumciſio noſtra immunda non eſt, ſed lex & gratia data patri noſtro Abrahæ eſt, quam à Deo tanquam ſignum accepit, non vt propter circumciſionem ſaluus fieret, aut filij ejus, ſed vt ipſi filij Abrahæ à cæteris nationibus dignoſcerẽtur. Et id quod ſymbolo circumciſionis latenter oſtẽditur, eximiè ſeruamus, nempe vt corde circumciſi ſimus. Nec ob circumciſionem gloriamur, nec etiam cæteris Chriſtianis putamus nos ob id nobiliores, nec Deo acceptiores eſſe, apud quem nulla eſt acceptio perſonarum, teſte Paulo: qui etiam oſtendit nos ſaluos fieri non propter circumciſionem, ſed propter fidem: quia in Chriſto Ieſu nec circũciſio aliquid valet, nec præputium, ſed noua creatura. Is autem Paulus non prædicauit ad deſtruendam legem, ſed ad ſtabiliendam, qui circumciſus quoque

fuit, & ex semine Beniamin, is quoque Timotheum iam Christianum factum ex matre Hebræa, & ex patre Gentili natum circumcidit, sciens Deum circumcisionem ex fide, & præputium per fidem iustificare. Et, vt ipsemet ait, factus est omnibus omnia, vt omnes faceret saluos. Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucraretur. His qui sub lege erãt, quasi sub lege esset, quum ipse non esset sub lege, vt eos qui sub lege erant lucrifaceret. His qui sine lege erant, tanquam sine lege esset, quum sine lege Dei nõ esset, sed in lege Christi, vt lucrifaceret eos, qui sine lege erãt. Et factus est infirmus, vt infirmos lucrifaceret: id quod fecit vt ostenderet, non ex circũcisione, sed ex fide nos salutẽ consequuturos. Vnde quum Hebræis prædicasset, tanquam Hebræus varijs sermonibus loquutus est, dicẽs, Multifariè, multisq; modis olim Deus loquutus est patribus nostris in Prophetis, ostẽdens eis ex ipsis prophetis Christum ex semine Dauidis secundùm carnem: deinde Christum eis prædicauit cum patribus nostris in tentorijs, in deserto fuisse, eosq; in terram promißionis introduxisse per manum Iosuæ. Præterea idem quoq; Paulus inibi testatur, Christum principem fuisse sacerdotum, ac in nouum tentorium intrasse, quod est sanctum sanctorum, & sacrificio sui corporis & sanguinis, sanguinem hircorum, ac taurorum, quo nemo accedentium poterat iustificari, aboleuisse: & sic multis modis loquutus

est

est Iudæis, multis quoq; ritibus sancta & incorrupta fide se à suis coli patitur.

Prætereà apud nos habentur semichristiani pueri illi, quos hîc audio Paganos ab Romana Ecclesia vocari. Qui quoniã sine baptismo moriantur, semichristiani debent appellari: quoniã filij sacrati sanguinis parentũ ex baptismo, & ex spiritu sancto, et ex sanguine Domini nostri Iesu Christi, nati sunt, ex quibus tribus testimonijs omnes Christiani reputãtur. Quoniam tres sunt, qui testimoniũ dant in terra, Spiritus, Aqua, & Sanguis, teste Ioanne in sua prima Canonica, etiã vt Euangeliũ dicit, Bona arbor fert bonos fructus, mala verò arbor, malos. Ideóque filij Christianorum non sunt vt filij Gentilium, et Iudæorũ, atq; Maurorum, qui sunt arbores aridæ sine aliquo fructu. Christiani autẽ sũt electi in vtero matrum suarũ, vt sanctus Hieremias Propheta, & sanctus Ioannes Baptista fuerunt. Insuper infantes Christianarũ mulierũ sunt electi et cõsecrati ex corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi communicatione. Nã fœminæ grauidæ, quũ assumũt venerabile corpus Domini nostri Saluatoris Iesu Christi, infans capiens inde nutrimentum, fit sacratus. Quoniam sicut infans exsistens in vtero, ex eius matris affectibus cõtristatur ac lætatur, sic etiã ex matris nutrimento nutritur. Et vt ipse dominus ait in suo sãcto Euãgelio, Si quis comederit corpus meum, & biberit sanguinem meum, non

gustabit mortẽ in æternum. Rursus, si quis gustauerit meum corpus, & biberit meum sanguinem, erit mecum. Ad hæc Paulus doctor Gẽtium ait, Vir infidelis iustificatus est per mulierẽ fidelẽ, et mulier infidelis sanctificata est per virũ fidelẽ, alioquin filij vestri immundi essent: nunc autem sancti sunt. Quod si ita est, vt filij matris infidelis sanctificẽtur in patris fidelitate, multò sacratiores esse debẽt illi qui ex patre & matre fidelibus nati sunt. Ob quam rem longè magis pium erit vocare infantes, antequàm baptizati sunt, Semichristianos, quàm Paganos. Id quoq; dixerunt apostoli in suis Synodorum libris, Omnes qui habent fidem, & non acceperunt baptismum, meritò possunt dici semichristiani: qui etiã dicunt in memoratis libris, Si Iudæus, Maurus, Gentilis fidem accipere voluerit, non esset ilicò admittẽdus, sed voluerunt eum priùs venire ad valuas templi, ibiq; audire conciones, & verba Seruatoris Christi, vt qui priùs ad fidem incitatus ac quasi arreptus fuit, iugum legis cognoscat: quod quum fecerit, vocari posit semichristianus, quãquam baptizatus nõ sit queãdmodùm Euangelium docet, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Et est etiam moris apud nos, vt mulieres grauidæ ante partus tẽpus sẽper cõfiteantur, ac vt corpus Dominicum cõfessæ accipiant: & eæ quæ hoc non faciunt, ac puerorum patres, si eas ad id non impulerint, habentur

bētur impij & mali Christiani. Prætereà sciendum, apud nos confirmationem, & chrismą, siue extremam olei vnctionem, pro sacramento non haberi, nec in vsu esse, vt video hîc ex Romanæ ecclesiæ consuetudine fieri. Item ex lege Mosi, ac apostolorū instituto non licet nobis cibos immundos comedere: id facimus ad omnem legis ac scripturarum obseruationem, quarum octoginta & vnū libros, tā veteris, quàm noui testamēti annumeramus, scilicet ex veteri quadraginta & sex, et ex nouo triginta & quinque: quem numerum singulorum librorum computatione expressum habemus ab ipsis Apostolis, quibus libris veteris & noui testamēti nihil addere, nec minuere licet, quanquàm Angelus de cælo id nobis persuadere conaretur. Et qui talia auderet tentare, pro anathemate reputaretur. Quare nec Patriarcha, nec Episcopi nostri per se, nec in cōcilijs putāt, aut opinātur vllas leges se cōdere posse, quibus ad mortale peccatum obligari quis possit. In ipsis etiā Synodorum libris cōstitutum à sanctis Apostolis est, oportere nos confiteri, atq; quam pœnitentiā, pro magnitudine singulorum peccatorum, à confessore accipere debemus. Instruunt quoq; nos, quomodo orādum, & ieiunandum sit, & charitas exercēda. Præterea hoc familiarissimè vtimur, quod statim ad pedes cōfessoris, quum peccatum cōmissum est, accurrimus: & hoc faciunt omnes tam masculi, quàm fœminæ cuiuscūq; cōditionis sint.

Et quotiescumq; confitemur, assumimus corpus Domini, & id quidem sub vtraq; specie, in pane azymo triticeo. Quòd si singulis diebus cõfiteamur, singulis quoq; diebus accipimus venerabile sacramentum: & id tam apud clericos, quàm apud laicos in vsu est. Et sacramentũ Eucharistiæ non seruatur apud nos in templis: vt fit hîc apud Europæos, nec ægroti corpus Dominicum accipiunt, nisi dum cõualuerint: id fit, quoniam omnes tam laici, quàm clerici consueuerũt illud ad minus bis in hebdomada accipere, & omnes idem volentes facere templum accedunt: quippe nemini datur nisi in ipso templo, nec id cõceditur Patriarchæ, nec ipsi precioso Ioãni. Vtimur etiam semper vno confessore, nec alium accipimus, nisi eo absente: quo reuerso, ad ipsum redimus. Et confessores omniũ peccatorum dant nobis ex Ecclesiæ potestate absolutionẽ, nullo casu Episcopis aut patriarchæ reseruato, quamuis grauissimo. Vlteriùs presbyteri non possunt audire confessionem eius, cui confitentur. Præterea presbyteri, & monachi, & omnes Ecclesiæ ministri, apud nos suo labore viuũt. Quippe ecclesia nullas habet decimas, nec accipit: habet tamen prouentus, & agros, quos ipsi clerici & monachi fodiunt, aut sua, aut aliena opera colunt: & nullas alias habent eleemosynas, præter eas, quæ gratis in templis offeruntur pro exsequijs mortuorum, & alijs pijs rebus. Nec eis licet vicatim mẽdicare, nec à plebe aliquid eleemosynarum

mosynarum extorquere. Item in nostris templis singulis diebus vna tãtùm celebratur missa, quam sacrificij loco habemus, nec plures ex veteri instituto celebrare licet. Pro qua quidẽ missa nullum pretium aut mercedẽ accipimus: in quo ministerio sacramentum Eucharistiæ non ostenditur, vt hîc video fieri: inibiq; omnes sacerdotes, & Diaconi, Subdiaconi, & templum accedentes corpus Domini accipiunt: & nullam pro remissione animarum facimus missam, sed mortui cum crucibus & orationibus sepeliuntur in certo loco, super quos mortuos, præcipuè inter alias orationes initium Euãgelij Ioãnis dicimus, & sequenti die à sepulto mortuo, eleemosynas pro eis offerimus: id etiam posteà facimus certis diebus, in quibus omnibus epulis funebribus indulgemus. De fide ac religione nostra diximus. Nunc verò, quoniam posquàm in Lusitaniam venimus, crebras disputationes ac contentiones cum doctoribus quibusdã, præsertim cum Magistris nostris, Didaco Ortysio, Episcopo insulæ sancti Thomæ, atque Regis sacelli decano, & Petro Margalho, de delectu ciborum habuimus, de hac re aliquid dicere non erit incongruum. Primùm sciendum est, nos ex veteri testamento delectum ciborum seruare, qui delectus ab ipso verbo Dei constitutus est, quod verbum posteà natũ est ex Maria virgine, & ambulauit atq; versatũ est cum suis Apostolis. Id quoque verbum Dei semper viuũ, in-

tegrum, inuiolatum sermonem ac verbum habuit. Nec id quod olim ex immũditia prohibuit comedere, postea in aliquo sui Euãgelij loco dixit esse comedẽdum. Id verò quod in Euangelio ait, Quod per os intrat, hominem non coinquinare, sed ea quæ ex ore procedunt, nõ ea de causa dixit, vt frangeret id quod anteà constituerat, sed vt refutaret superstitionẽ Iudæorũ, qui arguebant Apostolos, quòd illotis manibus panem manducarent. Imò nec Apostoli id temporis, quando versabantur cum Domino nostro Iesu Christo, vnquam vsi sunt immundis, nec gustauerunt ea, quæ in lege prohibita sunt, nec vllus eorum eã transgressus est. Nec ijs temporibus, quæ passionẽ Domini insequuta sunt, cùm Euangelium cœperunt prædicare Apostoli, vllis apud nos scriptis probari potest, eos edisse, aut occidisse immunda. Verum tamen est Paulum dicere, Omne quod in macellum venit, mãducate, nihil interrogantes propter conscientiã. Post ea, Si quis vos vocat infidelium ad cœnam, & vultis ire, omne quod vobis apponetur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Rursus, Si quis autem dixerit, hoc immolatum est Idolis, nolite mãducare propter eum, qui indicauit, & propter conscientiã, &c. Omnia hæc dicit Paulus, vt placeret ijs qui in fide nõ erant admodum confirmati, quoniam inter hos & Iudæos variæ consurgebant disputationes ac contentiones, quas vt sedaret, Christianis nondum satis

ſatis confirmatis indulgẽtiùs morigerabatur, & acquieſcebat. Id tamen faciebat, non quòd legẽ frangere vellet, ſed vt plures ita in ceremonijs relaxãdis gratificando ad fidem alliceret. Idem Apoſtolus quoq; ait, Is qui mãducat, nõ manducantem non ſpernat, & qui non manducat, manducantẽ non iudicet: quoniam is qui manducat, domino manducat: & qui nõ manducat, domino non manducat. Quamobrem indignum eſt, peregrinos Chriſtianos tam acriter ac hoſtiliter reprehendi, vt ego de hac re, & de alijs, quæ minimè ad veram fidem ſpectabant, reprehenſus fui. Sed multò conſultius erit, huiuſmodi Chriſtianos homines, ſiue Græcos, ſiue Armenios, ſiue Aethiopes, ſiue ex quauis ſeptẽ Chriſtianorum Eccleſiarum, in charitate & Chriſti amplexibus ſuſtinere, & eos ſine contumelijs permittere inter alios fratres Chriſtianos viuere, ac verſari: quoniam omnes filij baptiſmi ſumus, & de vera fide vnanimiter ſentimus. Nec eſt cauſa, cur tam acriter de ceremonijs diſceptetur, niſi vt vnuſquiſque ſuas obſeruet, ſine odio & inſectatione aliorum: nec commercijs Eccleſiæ ob id excludendus eſt, ſi peregrè in alienis prouincijs domeſticos ritus obſeruet. Id præterea quod in Actis Apoſtolorum habemus, nempe quo pacto Petrus vidit cælum apertum, & vas deſcẽdere quoddam, veluti linteum magnum quatuor initijs ſubmitti de cælo in terram, in quo erãt omnia quadrupedia, & ſerpẽtia

tia terræ, & volatilia cæli. Cui vox dixit, Surge Petre, occide, & manduca: cui Petrus, Absit Domine, quoniam nunquàm manducaui omne commune, aut immundum. Cui vox iterũ, Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris. Quod vbi quum tertiò repetitis vicibus cõtigisset, statim illud vas in cælum receptum est. Quibus peractis, spiritus misit eum in Cæsareã, ad Cornelium virum pium, & timentem Deum. Apud quem, loquente Petro, cecidit super omnes, qui verbum Dei audiebant, spiritus sanctus: quo spiritu sancto accepto, Petrus totam familiam Cornelij baptizari iussit. Quod quũ cæteri Apostoli ac fratres, qui in Iudæa erãt, Corneliũ esse baptizatum audiuissent, Petro, quòd dedisset baptismum, & verbum Dei Gentilibus, succensere cœperunt, dicẽtes, Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis? Qui à Petro tota visione exposita, placati sunt, atq; Deo gratias egerunt, dicẽtes, Ergo & Gẽtibus pœnitẽtiam dedit ad vitam: & recordati sunt verbi Domini, quod in cælum ascendens dixit, Ite per omnẽ terram, & prædicate Euangeliũ omni creaturæ: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Tunc Apostoli cœperunt prædicare Euangelium per totum mundũ omni creaturæ, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, atq; per omnem terram exiuit sonus eorum. Et hanc visionem, in qua munda & immunda

appar

apparebant, ita in Aethiopia exponimus, munda animalia fuisse populum Israël, immũda autem populum Gentilium. Ideò verò Gẽtiles sunt vocati immundi, quòd idolorum cultores essent, & inseruirent operibus diabolorũ, quæ immũda sunt. Quod autẽ vox illa dixit, Petre occide, id apud nos in hunc modũ interpretatur, Petre baptiza: & quod dixerit, Petre comede, interpretamẽtũ habet, ac si dixisset, doce, & prædica fidẽ, et legem Domini nostri Iesu Christi populo Israël, & Gẽtibus. Ad hæc certißimũ est, nullibi in scripturis reperiri, Petrum aut alios Apostolos immunda occidisse, aut comedisse, post hanc visionem. Porrò sciẽdum est, quum scriptura loquitur de pane, non intelligendum esse cibum, nec corporale nutrimentum: sed explicationem ac expositionem Christi, & scripturarũ doctrinæ. Consultum profectò esset omnes doctores, & prædicatores de hoc linteo, quod ostensum fuit Petro, sublimia & alta docere, & non illa quæ infima sunt, & quæ nihil ad salutem videntur pertinere: ac non inde documẽta aucupari, quasi fas & licitum esset nobis immunda comedere, quãdo ex scriptura id minimè colligere possunt. Quid quòd ipsi apostoli in suis Synodorũ libris præceperunt nobis, ne comedamus animalia suspẽsa, suffocata, lacerata, neq; semesa ab alijs bestijs, nec sanguinem: quoniam Dominus amat munditiam & sobrietatem, & odit gulam, & immunditiã. Et plurimum etiam eos Dominus dilig-

diligit, qui abstinẽt à carnibus: & multò magis eos, qui ieiunãt pane & aqua, & herbis, vt Ioãnes Baptista eremita vltra Iordanem fecit, qui semper vsus est herbis. Et S. Paulus eremita, qui octoginta annis semper ieiunans, commoratus est in deserto: atq; S. Antonius, & S. Macarius, ac plurimi alij filij eius spirituales, qui nunquam gustauerunt carnes. Ideoq;, fratres mei, non oportet nos contemnere, neq; insectari proximos nostros, quoniã Iacobus ait, Qui detrahit fratri, aut iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem. Paulus quoq; docet, melius esse vnumquemq; viuere cõtentum suis traditionibus, quàm cum fratre Christiano de lege disputare. Rursus, non plus sapere, quàm oportet, sed sapere ad sobrietatẽ, & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Quapropter indecẽs est, cum fratribus de lege, aut de delectu ciborum disputare: quòd esca nos non commendet Deo: præsertim quum ipse Paulus Apostolus dicat, Nec si manducauerimus abundabimus, nec si non manducauerimus deficiemus. Idcircò altiora, & cælestem cibum quæramus, & has infimas & inanes disputationes omittamus.

Hæc omnia quæ de traditionibus scripsi, non ad disputationem, nec contentionem scripsi, sed vt meos quatenus fieri potuit, protegerem, ac defenderem contra acerbissimas multorum reprehensiones, quibus nulla fuit reuerentia, quò minùs potentissimum Preciosum Ioannẽ, ac nos eius

eius subditos conuicijs proscinderent, ac Iudæos, & Mahumetanos appellarent: eò quòd circumcisionem seruamus, & Sabbatum sanctificamus, vt Iudæi. Deinde quòd veluti Mahumetani, ad occasum solis vsque ieiunamus, id hominem Christianum minimè decere asserentes. Id quoque acerbißimè obijciunt, sacerdotum coniugia, vt laicorũ, licita esse apud nos. Prætereà nec id sine morsu omittitur, quòd primò baptismo quasi diffisi, singulis annis rebaptizamur, quòd præter viros etiam mulieres circumcidantur, more nec apud Iudæos quidem recepto. Denique quòd delectum ciborum sanctißimè obseruatum volumus. Postremò quòd infantes, qui ante baptismum Pagani vocari solent, Semichristianos nuncupemus. Quibus obtrectationibus coactus sum talia dicere, vt nostros purgarem ab huiusmodi calumnijs, & vt Doctores sacræ Ecclesiæ Romanæ redderem nobis affabiliores. A quibus (nescio quam piè) mihi interdictum est sumere corpus Dominicũ, postquàm in Lusitaniam veni, quod spatium est septem annorum, & (id quod non sine dolore ac lacrymis dicam) reputor inter fratres Christianos tanquam Ethnicus & Anathema. De quibus rebus ille, qui omnia vegetat, videat, cuius iudicio omnia committo.

Ego autem non sum missus à potentißimo domino meo, Imperatore Aethiopum, ad Romanum Pontificem, & serenißimum Ioannem

Lusitaniæ Regem, ad disputationum & contentionum rixas: sed ad amicitiam & societatem contrahendam, non autem ad traditiones humanas vel augendas, vel diminuendas. Sed vt de erroribus Arrij principis hæreticorum diligenter exquirerem, & intelligerem, an Europæi Christiani cum nostris, ad huius hominis opiniones deuincendas conuenirent. Propter cuius errores Niceæ, sub Iulio Papa congregatum fuit concilium trecentorum octodecim Episcoporum. Ac deinde vt scirem, an id apud Europæos Christianos seruaretur, quod Apostoli in suo Synodorum libro præcipiunt, scilicet vt singulis annis bis in Ecclesia Christi concilium celebretur, in quo de rebus fidei rationem habendam statuerunt. Quorum primum voluerunt cogi ad festum Pentecostes, secundum decima die Octobris.

Deinde vt intelligerem, quomodo inter nos conueniret de erroribus Macedonij, cuius causa sub Damaso Papa congregatum fuit Constantinopoli concilium centum quinquaginta Episcoporum. Præterea de erroribus Nestorij, propter quem sub Cælestino Papa congregatum fuit in Epheso concilium ducentorum Episcoporum.

Postremò vt etiam scirem de quarto ac magno concilio Chalcedoniensi, in quo propter errores Eutychis, congregati fuerunt sexcenti triginta duo Episcopi, quo tempore Pontificatum obtinebat Romanum S. Leo: ex quo concilio varijs discep-

disceptationibus habitis, & nihil ad concordiam Ecclesiæ constituto, atq; re infecta, omnes discesserunt, vnusquisque suam retinens opinionem. Quarum Synodorum libros, & aliarũ, quæ postea celebratæ fuere, potẽtißimus Dominus meus Aethiopum Imperator penes se habet: & de hac Zizania, quam aduersarius veritatis Diabolus seminauit inter Christianos, Dominus meus plurimùm dolet, vnà cũ omnibus suis subditis Christi fidelibus. Nostri certè ab exordio primitiuæ Ecclesiæ Romanum Pontificem vt primum Episcopum agnouerunt, cui etiam hodierno die, vt Christi vicario paremus. In cuius curia frequentißimè essemus, nisi obstarent magna itinerum interualla, ac multorum Mahumetanorum regna interiecta, quæ transitum impediunt, ita vt susceptis maximis periculis, nihil tamen efficias. Quanquam prudentißimus & inuictißimus Rex Emanuel fœlicis memoriæ, qui primus non sine cælesti numine itinera Orientalium Indiarum suis nauigationibus aperuit, magnam spem præbuit, id in posterum commodius futurum. Is enim superato Oceano Rubrum mare suis claßibus edomuit, nihil deterritus magnitudine sumptuum, quò & Christi fidem augeret, & ad vsum nostræ amicitiæ quasi viam patefaceret: & id quoniam iam factum est, & vtraque gens alterius opibus vti potest, breui speramus fore, vt ab Lusitanis, vnà cum nostris armis omnes Mahumetani, cæteriq; Ethnici, ex toto mari Erythræo,

thræo, ac vniuersa Arabia, Perside, ac India depellantur. Itidem & illud futurum confidimus, pace inter omnes Europæos Christianos composita, vt etiam ex Mediterraneis locis, Ponto, alijsque prouincijs, inimici crucis profligentur, vt sit iuxta Christi verba, super faciem terræ vna lex, & vnum ouile, & vnus pastor. Cuius rei oracula duo habemus, alterum ex prophetia S. Ficatoris, alterum ex sancto Synoda eremita, nato in extremis Aegypti cautibus, quorum neutrum ab altero dissentit. Et ex quo Dominus meus potentissimus legatos serenissimi & prudentissimi Regis Emanuelis accepit, videtur fides oraculorum ad euenta properare. Certè iam inde noster princeps nihil magis cogitat, cõsilijsq; & armis meditatur, quàm vt Mahumetani de facie terræ deleantur. His de causis, alijsq;, quas coram serenissimo Rege Ioanne Emanuelis filio exposui, istuc missus sum à domino meo potentissimo, non ad friuolas & inanes disputationes. Atque vtinam instituta atque conatus Principis nostri, pro quibus legatus sum, Deus optimus maximus ad finem optimum, & ad suam gloriam perducat. AMEN.

His omnibus explicatis, obiter & breuissimè aliquid de statu nostri Patriarchæ, ac Imperatoris exponam. Primùm sciendum, solenni ritu Patriarcham nostrum ab Hierosolymitanis Monachis nostris, qui ibi apud

sepulc

ſepulchrum Domini habitant, ſuffragijs creari, ídq; hoc modo: Vita defuncto Patriarcha, ſtatim Imperator noſter Precioſus Ioannes nuncium aliquem expeditum mittit Hieroſolymã ad Monachos ibidem agentes, vt dictum eſt, qui nuncio accepto, ac muneribus, quæ Imperator Dominus noſter ad ſanctum ſepulcrum dono mittit, continuò alium Patriarcham ſuffragijs plurium eligunt. Sed fas non eſt alium quàm Alexandrinum eligere, ac moribus incorruptum. Quo creato, ſuffragia ſua obſignant, eáq; legato, qui ad id venit, in manibus tradunt. Is ſtatim Cayrum contendit: quò vbi ventum eſt, Patriarchæ Alexandrino, qui ibi ſemper ſedes habet, creationem illam legendam porrigit. Cognito autem, quem ex Alexandrinis delegerunt, virum tantis honoribus deſtinatum cum legato in Aethiopiã mittit: qui ex veteri inſtituto Monachus ordinis diui Antonij eremitæ debet eſſe, cum quo in Aethiopiam confeſtim nuncius proficiſcitur: vbi cum magno gaudio & honore ab omnibus excipitur. In quo negotio aliquando annus vnus & alter trãſigitur: interimq; Precioſus Ioannes de prouentibus ipſius Patriarchæ pro libitu diſpenſat. Præcipuum autem Patriarchæ officium eſt, ſacros ordines dare, quos nemo, ipſo excepto, aut dare, aut auferre poteſt. Cæterùm nullum Epiſcopatum, aut Eccleſiæ beneficium in vllos confert: id ſolum ad Precioſum Ioannem ſpectat, qui omnia pro ſuo arbitrio diſpenſat.

Mortuoq; Patriarcha, cuius ditiones, ac prouentus amplißimi sunt, ex solido omnium illius bonorũ fit hæres. Est præterea Patriarchæ munus, excommunicationibus aduersus cõtumaces procedere: quarum tam arcta obseruatio est, vt præuaricatori pœna perpetuæ inediæ vsq; ad mortẽ infligatur. Indulgentias nullas dat, neq; cõcedit. Nec pro vllo delicto, quantumcumq; magno, cuiquam sacramenta Ecclesiæ interdicuntur, nisi tantùm propter homicidia. Ipsum nomẽ patriarchatus, nostro idiomate Abunna dicitur. Cæterùm qui nunc hoc solium tenet, proprio nomine, quod ex baptismate accepit, Marcus vocatur, vir centum annorum, aut vltrà. Sciendum etiã, apud nos Calendis Septembribus annum incipere, qui dies semper incidit in vigiliam Ioannis Baptistæ. Reliqui dies festi, vt natalis D. Paschæ, aliiq; deinceps eodem tempore apud nos celebrantur, quo in Ecclesia Romana. Id quoque dißimulanter prætereundum non est, apud nos diuum Philippum Apostolum Euangelium & fidem Seruatoris Christi prædicasse.

Quod si libeat sciscitari de agnomine nostri Imperatoris, is sibi persuasum habeat, illum perpetuò appellari Preciosum Ioannem, & non Presbyterũ Ioannem, vt hîc falsò paßim iactatur. Scribitur enim nostro sermone his characteribus ጃን፡ብሉል፡ *quod sonat Ioannes Belul, hoc est, Ioannes preciosus siue altus: & in Chaldaica lingua sic scribitur* ጃን፡

ዕንቍ፡ quod eſt, Ioannes Encoe, id ſi interpreteris, etiam Ioannis precioſi ſiue alti ſignificatum habet. Nec eſt nominãdus, vt Matthæus falsò indicauit, Imperator Abeſsynorum, ſed Aethiopum. Matthæus enim quoniam Armenius erat, non poterat res noſtras perſpicuè ſcire, præſertim eas, quæ ad fidem ſpectabant. Idcirco multa coram prudentiſsimo felicis memoriæ Rege Emanuele expoſuit, quæ minimè apud nos habentur. Id autem fecit, non quòd mentiri voluerit, quippe vir bonus erat, ſed quòd in rebus religionis noſtræ non admodum erat edoctus.

Regnorum autem & Imperij ſucceſsio, non in filium maximum natu trãſmittitur, ſed ad eum, in quem pater id conferre vult. Et is qui modò imperium tenet, ordine naſcẽdi tertius eſt, quod pia quadam reuerentia emeruit: quum enim filij à patre moribundo in regijs ſolijs ſedere iuberentur, cæteris id facientibus, ſolus id facere recuſauit. Abſit, inquit, id mihi tribui, vt in cathedra domini mei ſedeã. Qua pietate à patre circũſpecta, ei regna ac imperiũ tradidit. vocatur is autẽ Dauid. Cuius imperij ditiones tam Chriſtianorũ, quàm Ethnicorũ miræ amplitudinis ſunt. In quibus multi Reges, & reguli, comites, barones, ac proceres, multaq; nobilitas ineſt, ad eius mandata obtemperantiſsima. In cuius omnibus ditionibus nulla præter peregrinam habetur moneta. Aurum verò & argentum pondere datur ac accipitur. Oppida & ciuitates apud nos per-

multæ sunt: sed non tales, quales hîc in Lusitania videmus: id magna ex parte inde venit, quòd Preciosus Ioannes semper in castris & tẽtorijs versetur. Quæ consuetudo ideò recepta est, vt Nobilitas continuè & perpetuò se in rebus militaribus exerceat. Nec illud prætereundum videtur, nos ab omnibus lateribus circumdatos esse ab hostibus nostræ fidei, cum quibus crebrò confligimus, semper secundo Marte vsi: quas victorias numinis auxilio imputamus.

Ius autem scriptum apud nos in vsu non habetur: nec litigantium querelæ libellis, sed ore peraguntur: id fit, ne lites auaritia iudicum & patronorum in longum protrahantur.

Id quoq; admonitione dignum videtur, Matthæum non fuisse ab Imperatore nostro Dauide missum ad inuictissimũ potentissimumq; Regẽ Emanuelem, felicis memoriæ, sed ab Regina Helena vxore Imperatoris, cognomento Manus Mariæ, qui huius Dauidis, de quo loquimur, auus fuit: quæ tunc temporis, ob tenellã Dauidis ætatẽ, regnorũ gubernacula administrabat, mulier haud dubiè prudentissima & sanctissima. Eadẽ ista Helena duos cõposuit libros sermone Chaldaico, vt erat doctissima. Quorũ vnus dicitur EnZera Chebaa, id est, Laudate Deum in organis, in quo de Trinitate doctissimè disputat, & de matris Christi Mariæ virginitate. Alter vocatur Chedale Chaay, hoc est Radius solis, in quo acutissimè de lege Dei disceptationes habet.

Omnia

Omnia hæc de fide, religione, ac patriæ nostræ statu, ego Zaga Zabo, quod gratia patris interpretatur, Episcopus & sacerdos, ac Bugana Raz, nempe miles ac Prorex prouinciæ, quæ Bugana dicitur, nec tibi in Christo filiolo meo charissimo Damiano petenti, nec vlli homini talia flagitanti denegare potui, aut negare licuit duabus de causis: quarum prior est, quòd in mandatis habeo à potentissimo domino meo Precioso Ioanne, Aethiopum Imperatore, omnibus me interrogantibus de fide, religione, ac prouincia nostra, ne quid clàm haberem, sed ex fide veritatem rerum, scriptis & verbis exponerem. Secunda, quòd operæpretium existimarem, mores, ritus, instituta nostra, & locorum situs in publicã notitiam venire. Quas res nemini ad hunc vsque diem scripsi, nec verbis exposui, non quòd ad id laboribus meis parcere vellem, sed quòd nullus Christianorum hominum, postquàm in Lusitaniam veni, à me talia cognoscere appetiuit. De qua re non potui nec possum satis mirari. Te verò, quem rerum nostrarum cupientissimum multis argumentis iudico, per Christi plagas, ac crucem oro, vt hanc nostram fidei ac religionis confessionem, in linguam Latinam conuertas, vt per te liceat omnibus pijs Europæis Christianis, ritus ac integritatem morum nostrorum intelligere.

Porrò, si tibi inter tuas peregrinationes Romam petere contingat, tunc nomine meo Pon-

tificem, ac venerandos Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, cæterosq; bonos Christi cultores, per Iesum Christum in osculo pacis salutes, petasq; ab ipso Pōtifice, vt ad me remittat Franciscum Aluarez literis illis suis instructum, quibus Domino meo potētißimo Aethiopum Imperatori respondeat, quò tandem in patriam redeā, meosq; lares inuisam: nimium enim diu hic detentus fui, vt ante obitum meum, qui ex nimio senio pro foribus est, mādata perferam: reliquias deinde vitæ, transacta hac legatione, Deo consecrem, diuinisq; rebus totus vacem. Cæterùm te oro, si aliqua in nostris scriptis non fuerint satis composita, aut ordinata, vt ipse tu id ad phrasim Latinam coaptes, sed ita, vt nihil de sensu immutes. Postremò te obsecro, vt inter vertendum exquiras diligenter vetus & nouum testamentum, vt intelligas, ex quibus locis meas auctoritates excerpsi, quò certiùs vertas. Quòd si omnia non fuerint tam fœliciter tractata, quàm forsitan aliquis curiosus, aut scrupulosus exigat, id condonandum erit inopiæ, & penuriæ librorum Chaldæorum, quos penes me nō habeo: quos enim habui, iniquitas fortunæ in itinere perdidit. Quamobrem destitutus omnium librorum auxilio, nihil nisi quod recens memoria adferebat dictare potui, sed ea omnia certißima fide. Vale filiole in Christo dilectißime. Vlyßippone, vigesimoquarto Aprilis, Anno salutis nostræ millesimo quingentesimo trigesimoquarto.

Post

Postquàm hæc omnia scripsi, venit mihi in mentem locus ille, vbi dico Christum descendisse ad inferos, pro anima Adæ, atque pro anima ipsiusmet Christi, quam ipse Christus acceperat ex sancta Maria virgine matre sua. De qua re habemus testimonium verissimum in libris, quos regiminis vocamus, quos Christus Iesus Seruator noster Apostolis tradidit, in quibus habentur hæc verba, quæ mysteria doctrinarum appellantur. Quorum auctoritate & testimonio omnes sine vlla hæsitatione in hac sententia versamur. Ego tamen postquàm in Lusitaniam veni, deprehendi Theologos diuersa tradere, contra nostrûm omnium opinionem, quæ tam certa est, vt non hoc solùm, sed etiam omnium hominum animas ab Adam profluxisse asseramus, & vt caro nostra est ex seminio carnis Adæ, ita quoque anima nostra, quasi lucerna in anima Adæ accensa, originem suam & naturam ex Adam trahit. Ex quo apparet nos omnes semen esse Adæ ex carne & anima.

Hisce characteribus manu propria ipsius Oratoris omnia suprà scripta subsignata erant.

ጸጋ፡ዘአብ፡ሊቀ፡ካህናት፡ዲን፡ዘልብ፡
ቀሲ፡ሐዲ፡ዘምሮ፡ንጉሥ፡ሐዲ፡ዐቢይ፡
ድንግል፡

DEPLORATIO LAPPIANÆ GENTIS Damiano à Goës auctore.

NON indignũ puto, Pontifex Maxime, in calce huius nostri opusculi, quoniã ad fidem, & vnionem Ecclesiæ hæc quoq; spectant, Ioannis Magni Gotthi Archiepiscopi Vpsaliæ in regno Suetiæ (vt ab eo ad miserandam Lappianam gentẽ veniamus) aliquam mẽtionem facere. Is autem Ioannes Magnus Gotthus, vir est optimis parẽtibus ac diuitibus natus, sacrarum literarum non vulgariter peritus, probitate vitæ spectatissimus, Ecclesiæ Romanæ ita addictus, vt eius causa amplissimũ Vpsaliæ archiepiscopatum cum prouentibus plus minus quadraginta millium aureorum in singulos annos, vnà cũ fundo paterno amiserit. cuius dignitatis, ac honorum iactura, ab fluctibus fortunæ agitatus, in Prussia, Gedani diu tenuiter victitans, delituit. Vbi (interim quòd mihi regis mei negotia in illis Germaniæ partibus tractanda erant) cum eo, ac cum Olao Magno Gottho eius fratre, indissolubilem contraxi amicitiam. Hos inopinatè posteà Vicentiæ reperi multò tenuiùs quàm anteà degentes, quem locum ex illis vltimis terrarum oris, propter promulgatũ Concilium, ex quo nonnihil spei sibi ac suis calamitatibus

tatibus conceperant, adeundum esse proposuerant. Concilio tādem intermisso, ij boni viri iam à suis facultatibus planè destituti, quibus dum ampliores essent, sæpiùs in Aquilonaribus illis partibus, pro Romana Ecclesia pugnauerant, & adhuc (si res successisset) pugnaturi essent, Venetias emigrant, vel aliena liberalitate, vel suis laboribus, præsertim docendo ac instituendo, victū quæsituri: nullis enim alijs subsidijs niti poterant, nisi quòd in numinis auxilio totam spem reposuerant. quò quum peruenissent, solùm ab Hieronymo Quirino Patriarcha Veneto, in ipso Patriarchatu humanissimè accepti hospitantur, vbi ad hunc vsque diem dilatum Concilium exspectantes hærent. Sub huius Vpsaliensi archiepiscopatu, pars illius vastæ Lappianæ prouinciæ habetur. Cuius indigenæ Christi Seruatoris nostri leges minimè norunt, id quidem vt à multis, tum bonis, tum fide dignis viris, dum in illis Prouincijs versarer, ob turpissimum Prælatorum & nobilium quæstum ac auaritiam accidere intellexi. Nam si Christiani essent, liberi essent ab illis vectigalibus & tributis, quibus ipsi, vt Ethnici, multātur, nobilitas contrà cum Episcopis ditescit. Vetant igitur eos Christianos fieri, ne subditi suaui iugo Christi, aliquid lucelli eorum tyrannidi & rapacitati subducant, & aliquid ex vectigalibus decrescat, quibus gens illa miseranda, ab ipsis Monarchis turpiter & insatiabiliter premitur & torquetur: qui impatientissimè

ferunt,

ferunt, si illi Christiani facti, non longè plus vectigalium ipsis penderent quàm cæteri Christiani suis principibus pendūt: ac proinde deformem istum & sacrilegum quæstum fidei ac religioni Christianæ, contempta tot animarum salute, anteponunt: verè habentes claues, quibus nec ipsi intrāt, nec alios intrare sinunt. Auaritiam sanè inexplebilem, & impietatem intolerabilem, ac à pijs pectoribus, armis & scriptis, denique totis viribus expugnandam, quam proculdubio sopitam hoc tempore habuissemus, si hic bonus vir in pristinum suum honorem restitutus esset: nihil enim magis cupit, nihil acriùs meditatur, quàm quo pactó hæc gens ad Christi fidem reduci possit: nihil flebiliùs deplorat, quàm quòd se auctore (id quod sæpe animo voluerat) hæ miserandæ pecudes adhuc propter impiam religionem, per Christianam fidem Christi oues factæ nō sint, nec tam queritur se ab archiepiscopatu, vel bonis auitis depulsum, quàm quòd careat neruis, auxilio, & facultatibus, quibus hanc Lappianā plagam, & medicari, & sub Christi iugum mittere, & Romanæ Ecclesiæ coniungere posit. Id quidē posteà mihi sæpiùs per literas confirmauit, quibus nondum ipse placatus, acrem huius negotij, in fine illius primæ Preciosi Ioannis legationis (quam ipsi Ioanni Magno Gottho consecraui) mentionem fecit: ne tum quidem mihi ipsi in hoc negotio satisfeci, sed cū Erasmo Roterodamo meis literis egi, vt causam istius rei scriptis cōmendares.

ret. Postmodum in illius cõtubernio agens, quod mihi cum eo Friburgi Brisgoiæ ad quinque mẽses fuit, præsens cum præsente verba super eodẽ negotio feci. Quibus rebus impulsus, constituerat de hac re iustum volumẽ emittere, mortis tamen interuentu operis materia, quam iam congesserat, dissoluta est. Nihilominus in suo Ecclesiaste tam nefandam impietatem non obticuit, quæ sanè talis est, vt omnes Christianos, quibus potentia, & doctrina à deo concessæ sunt, posset quodãmodo reos facere, & ab eis in vltimo iudicio corã iusto Christo iudice vindictam petere.

Videant iam Christianorum Monarchæ, quam rationem, quem calculum tantarum perditarum animarum in nouissimo die ad Christi tribunal, vbi nec gratiæ, nec indulgentia locus est, nec blandimenta, nec assentationes recipiuntur, reddituri sint. Tu tamen, Pontifex maxime, is iam solus es, qui huic morbo mederi potes. Tu iam is es, qui huic genti vias domini demonstrare potes, & vt rectè in ijs ambulent, dirigere. Tu solus eas de inferno inferiore redimere valebis: per te paruulis Christum accedere licebit, & in virtute dexteræ tuæ à dæmonum catenis, ac insidijs liberari, & copiosa Christi in hoc, & in alio seculo redemptione frui. Vide quam palmam obtinebis, si messis illa multa, te operario, in horreum Christi comportetur. Nec dubium est, quin comportabis, modò incipias. Sunt hodierno die cum Gostauo Suetiæ & Gotthiæ

rege aliquot Magnates, ab Ecclesia Romana rescisi. Sunt in ipsis quoque regnis, qui omnino ex diametro dissentiunt: poßis ad vtrosque literas pro tua dignitate, & pastorali officio dare, eósq; per Christi plagas (hunc enim omnes, quãquam ab ipsa Romana ecclesia dissentiunt, filium dei, & Seruatorem nostrum fatentur) obtestari vt hanc orientalem & occidentalem Lappiam, cum Finmarchia, Scricfinia, & Biarmia, amplißimis prouinciis, quarum maior pars Christum non nouit, ad eius suauißimum iugum venire permittant, ab eisq; tantum aucupentur & extorqueãt, quantum alij Christiani principes à suis subditis, vel iure postulare, vel precarijs exactionibus obtinere consueuerunt. Ad id non tantùm literæ, sed viri quoque docti, & sanctitate vitæ probati mittendi videntur, vt hæ prouinciæ Romanæ Ecclesiæ per Christi fidem coniungantur. Quibus per te vnà cum Aethiopica gente, ad veram Christi legem adductis, & si populi irascantur, Dominus sedens super Cherubim regnet, & terra moueatur, ipsaq; exsultet, & insulæ multæ lætentur. Vale, Pontifex Maxime, in Christo Iesu. Amen.

Ex Louanio Cal. Septemb. Anno M. D. XL.

EIVSDEM DAMIANI DE LAPPIÆ SITV, & eius regionis incolis.

Lappia mari Botnico interiecto in orientalem, & occidentalem diuiditur, cuius æquoris extremum, Tornia est. Ab oriente lacum album tangit: ad Septentrionem varias prouincias amplectens, ad incognitum se extendit: ad occidentem Islandiam respiciens, parti Noruegiæ est contigua: ad meridiem, ab altera Noruegiæ parte, Suetia, Finlandia, ac ab vtraque Botnia cingitur. Lappia enim orientalis Ecclesiam diui Andreæ in gradu eleuationis poli octogesimoquarto habet, quæ magnifico & sumptuoso templo, ac doctis, & sacrarum literarum eruditis viris ornatur. Ecclesia hæc Archiepiscopo Vpsaliensi obedit, & obtemperat, sub cuius diœcesi sita est. Nihilominus eius circumuicini, siue incuria, siue auaritia Prælatorum, & Magnatum (vt dictum est) Christum nõ agnoscũt. Lappia Latino sermone interpretatur inepta, siue secors prouincia. Nomen puto inditum inde, quòd ex nimio & intenso frigore, solum tanquam stupidum, minimè aptum sit, nec ad recipiendum, nec ad procreandum fruges. Indigenæ istius prouinciæ neruosi, & mediocris staturæ sunt, mire dexteri & agiles in arcubus & sagittis vtendis: quam artem iaculandi ab incunabulis sic exercent, vt puero à scopo erranti

cibus non detur tantisper, donec in eum rectè sagittam dirigat. Pellibus non ineleganter contextis loco vestium præcipuè vtuntur, quibus se à frigoris iniuria tutantur: quod ita etiam pati assueuerunt, vt dum opus sit, id sine aliquo pellium munimine expugnare valeant. In tabernaculis habitant, nec domus eis alicui vsui sunt, quippe sæpiùs hinc inde migrant. Aliam viuendi rationem quàm venationis, aucupij, & piscationis non habent, in quibus plurimùm præstant. Est enim prouincia illa istarum rerum feracissima. Agrum non colunt, nauiculis vtuntur sine aliquo ferreo clauo compactis, quibus piscibus aëre exsiccatis, ac pellibus onustis ad vicinos nauigant, vt permutatione tantùm annonam & pecuniam, nullo sermone adhibito, sed solis nutibus agentes, acquirant. Id solùm accidit ob linguæ barbariem, & asperitatem, quæ à vicinis nullo pacto intelligitur, alioqui in suis permutationibus sagaces & expertissimi sunt. Gens bellicosa & animosa est. Loco equorum vtuntur animalibus, quæ Raingi suo sermone vocant, magnitudinem & colorem asini, vngulas bifidas, formam atque cornua ceruorum habentibus, sed cornua lanugine quadam cooperiuntur, & humiliora, & ramis rariora cerui (vt ipsi vidimus) sunt. Hæc tantæ sunt velocitatis, vt spatio XII. horarum vehiculum ad XXX. milliaria Germanica proripiant. In quorum progressu, lento vel celeri, ex tibiarum articulorum

ticulorum agitatione, ad instar nucum collisionis crepitus auditur. Religio istius gentis est, & ignem, & statuas lapideas pro dijs habere. Ex quauis re animata eis manè occurrente, totius diei euentum iudicant & augurantur. Matrimonium obseruant, & mirè sunt Zelotypi. Incantamentis sic pollent, vt inter multa alia dictu mira quæ prætermitto, naues in medio cursu retineant, sic vt nulla vi ventorum amoueri poßint. Quod malum solo virginum excremento foris nauium ac transtris illitis, curatur, à quo spiritus illi, vt ab incolis accepi, naturâ abhorrent.

DE ÆTHIOPIBVS

EXCERPTA QVÆDAM EX IOS. SCALIGERI LIBRO VII. de emendatione temporum.

*

CHRISTIANORVM Aethiopum nomen nunc non primùm ad nos peruenit. Eorum enim Ecclesiæ nō solùm Hierosolymis, & Constantinopoli sunt, sed & Romæ, ac Venetijs sacra ritu suo obire illis per

aliquod tempus licuit. Lusitanorum quoque nauigationibus, & Francisci Aluarez itinerario libro, qui in Aethiopiam penetrauit, plura de illis, illorumq́; ritibus, cognoscere licuit. Nam hactenus nomen tantùm Aethiopiæ audiebamus. Mirum verò Imperatoris Aethiopiæ nomẽ memoria proauorum nostrorum priùs ex Asia notum nobis, quàm ex ipsa Aethiopia. Nam ante hos trecentos annos Reges Aethiopes in Asia, præsertim in Drangiana, finibus Susianæ, in India, & Sinis, latè imperarunt, donec imperatores Tartarorum eos imperio Asiæ exuerunt. Nam Abyßini victi & ex Sinarum regione pulsi primùm à Cingi Tartarorum Rege, interfecto Vncam magno Aethiopum Imperatore: Deinde Cincan filius Cingis, & eius filius Bathin Can omnes Abyßinos penitus ex Moin, & Sinarum regno expulit, & in Africam fugere cõpulit. Sanè non semel mirati sumus gentẽ hodie nauticæ rei penitus ignaram adeò terra mariq́; potẽtem fuisse, vt ab Aethiopia ad Sinas vsque imperij fines propagarit. Ab illis temporibus eius imperatoris notitia ad nos peruenit, sed nomine Prestegiani. Quod Persica lingua, quæ in tota ferè Asia hodie locum habet, vt in occidente Latina, significat Apostolicum. Quo nomine Christianum Regem & orthodoxum intelligi constat. Nam Persicè פרסתגאן numero plurali ἀπόστολοι, gentilitium פרסתגאני ἀποστολικός. פדשה פרסתגאני, Padescha Prestegiani, Rex

ni, Rex

ni, Rex apostolicus, hoc est rex Christianus, Arabicè מליך רסולי*, Melich ressuli, Aethiopicè* נגוש חוריוי*, Negusch Chawariawi. Magnum & latum ipsorum Aethiopum in Asia fuisse imperium indicio sunt cruces Aethiopicæ, quæ in Giapan, Sina, & alibi visuntur. Quin templum Thomæ apostoli in regione Maabar situm nihil nisi Aethiopicum habet, cruces, structuram, & multa alia, &, quod mireris, nomen.*

*

FINIS.

CAPITVM HVIVS OPERIS INDEX.

*

LIBRO I.

INDEX ALPHABETICVS RERVM IN HOC OPERE CONTENTARVM.

*

Gan

G

H

Hom

Leges

Mil

Saty

Tempus

Xan

FINIS.

ART
EN
N
SODIEV

MOR